

A FŐVÁROSI RENDŐRSÉG ÉS A M. KIR. RENDŐRSÉG, VALAMINT A MAGYAR RENDŐRSÉG TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

I–II. KÖTET

Ernyes Mihály

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM,
BUDAPEST

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

A FŐVÁROSI RENDŐRSÉG ÉS A M. KIR. RENDŐRSÉG, VALA- MINT A MAGYAR RENDŐRSÉG TÖRTÉNETE A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

I-II. KÖTET

Szerző:

Ernyes Mihály

A kézirat lezárásának dátuma:

2017. szeptember 30.

Kiadó:

Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

A kiadvány
KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
"A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés"
című projekt keretében készült el és jelent meg.

© Ernyes Mihály, 2020

© Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Közigazgatási Továbbképzési Intézet, 2020

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

TARTALOMJEGYZÉK

Előszó	9
1. A rendőrség mibenléte	11
1.1. Police, polizei	11
1.2. Rendőr, rendőrség	12
1.3. Rendész, rendészet	12
1.4. Kialakulás, kezdetek	13
1.5. Előttörténet	13
1.6. Modernné válás	14
1.7. Működési határ, működési terület	15
1.7.1. <i>Diszkrecionalitás és generálklauzula</i>	16
1.8. Formák, típusok	17
1.9. Definíció	18
1.10. Rendőrállam	20
2. A rendőrség megítéltetése, népszerűsége	21
2.1. Pítaval, ponyva, krimi	22
2.1.1. <i>Pítaval</i>	22
2.1.2. <i>Krimi</i>	23
2.2. Rendőrség, sajtó, filmhíradó	23
2.2.1. <i>Sajtó, elektronikus sajtó, médiaszolgáltatás</i>	24
2.2.2. <i>Rendőrségi és testületközeli sajtó /kiadványok/</i>	24
2.2.3. <i>Rendőrségi tudósítás, nyilvános szereplés, rendőri sajtóiroda</i>	32
2.3. Rendőrségi alapok, rendőri egyesületek	36
3. Megközelítés, pillantás a szakirodalomba	40
3.1. Reformkori gondolatok	41
3.2. A tovább lépés kezdete	42
3.3. Vélemények és az első rendőrtiszti kongresszus	44
3.4. Újabb értekezletek és a MROE	46
3.5. Kiteljesedés	49
3.6. Visszahúzódás, kiszorulás	55
3.7. Újra indulás	55
3.8. Rendőrmúzeum	56
4. A Fővárosi Rendőrség története	57
4.1. Az államosítás	58
4.2. A szervezeti törvény	59

4.2.1. <i>Fegyelmi szabályzat, fegyelmi eljárás</i>	61
4.2.2. <i>Utasítás a rendőrség számára</i>	61
4.3. Kezdeti lépések a modernizálás útján	61
4.4. A rendőri őrsegről	63
4.5. A detektívekről	63
4.6. Az elhelyezés jobbá tételéről	66
4.7. A toloncolásról	67
4.8. Az első évijelentés	67
4.9. Az új bűnvádi perrendtartás	68
4.10. A bűnügyi nyilvántartás megalapozásáról	68
4.11. Az egyenruháról	69
4.12. A millennium	70
4.13. A dunai kerületi kapitányság	71
4.14. A gyermekvédelemről	72
4.15. Az új rendőri bíróságokról	73
4.16. A világháború szelében	74
4.17. A forradalomtól a diktatúráig	75
4.18. A proletárdiktatúra alatt	76
4.19. A rendőrség újjászervezése	77
4.20. A közlekedési rendőrségről	79
4.21. A vasúti pályaudvari rendőrségről	82
4.22. Az 1924–1945 közötti egyéb rendőri történésekről	83
4.23. 1945–1950	85
4.24. 1956 őszéig	89
4.25. A forradalom és szabadságharc kapcsolódásaiban	90
4.25.1. <i>A rendőrség viselkedése</i>	91
4.25.2. <i>Veszteségek</i>	91
4.25.3. <i>Újjászervezés</i>	92
4.25.4. <i>Megtorlás</i>	92
4.26. 1989-ig	92
4.27. A rendszerváltást követően	93
5. A Magyar Királyi Rendőrség története	96
5.1. Államosítás 1919-ben	96
5.2. A vidéki rendőrség államosítása	98
5.3. A kerületi főkapitányságok	103
5.4. Létszámkorlátozás	106
5.5. Fegyverkorlátozás	106
5.6. A nemzetközi bűnüldözés kezdete	106
5.7. A vidéki főkapitányság	108
5.8. Folyamőrség, vízirendészet	109
5.8.1. <i>Folyamőrség</i>	109
5.8.2. <i>Vízirendészet</i>	110
5.8.3. <i>Vízből mentés</i>	111
5.9. Katonásítás	112

5.10. 1924-1945 közötti megemlítendők	113
5.10.1. Rendőrhatóságok és csendőrörsök együttműködése	113
5.10.2. Rádióállomások	113
5.10.3. Igazoló jegy	114
5.10.4. KEOKH	114
5.10.5. A kábítószerfogyasztás ellen	115
5.10.6. Detektív jelvény	116
5.10.7. Fegyverhasználat	116
5.10.8. Nősülési szabályzat	117
5.10.9. Rendőrpalták	118
5.10.10. Megszállás, nyilas hatalom	118
6. Az államalapítástól a török kiűzéséig	121
6.1. A királyi vármegye	121
6.2. A királyi törvénykezésből	122
6.3. A királyi vármegye közbiztonságáról	123
6.4. Poroszló/billogos, várnagy/porkoláb	123
6.5. A nemesi vármegye	125
6.6. A nemesi vármegye közbiztonságáról	126
6.7. Parasztvármegye/zápisz	127
6.8. A falusi bíró és a földesúr	128
6.9. A városok	129
6.9.1. A városok rendőri tisztségei	130
6.9.2. Néhány város rendőrségéről	130
6.10. A török hódoltság	132
7. A Helytartótanács	133
8. Osztrák rendőrség Magyarországon	135
8.1. A neoabszolutizmusban	136
9. Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc alatt	139
9.1. A minisztérium rendőri osztálya	139
9.2. Az Országos Rendőri és Postaosztály	140
9.3. Ismét minisztériumi szervezés	140
9.4. A nemzetőrségről	141
10. A kiegyezés körüli törvényekből	143
11. A vármegyei rendőrségek	145
11.1. A vármegyei őrendszertartó	146
11.1.1. A hajdúkról	147
11.1.2. A pandúrságról	147
11.2. A betyárvilágról	149
11.3. A csendbiztosi szervezet	150
11.4. A strázsamesteri szervezet	151
11.5. A hajdú szervezet	152
11.6. A csendőri szervezet	152

11.7. A rendőri szervezet, a községi rendőrségek	152
11.7.1. <i>Települési szervezés</i>	153
11.7.2. <i>Vármegyei szervezés</i>	154
11.8. Javadalmazás, ruházat, fegyverzet, felszerelés	155
11.9. Néhány vármegye rendőrségéről	156
12. A városi rendőrségek	159
12.1. Polgári részvétel	160
12.2. Boltőrség, felelős őrség, véderő igénybevétele	162
12.3. Városkapitány, rendőrkapitány	164
12.4. A szabályrendeletekről	164
12.5. Szolgálati szabályzatok	165
12.6. Javadalmazás, ruházat, fegyverzet, felszerelés	170
12.7. Elhelyezés	171
12.8. Néhány város rendőrségéről	171
13. A világháború időszakában	178
14. A polgári demokratikus forradalomtól a proletárdiktatúráig	182
15. A Tanácsköztársaságban	184
15.1. A Vörösőrségről	185
16. Idegen hatalmak alatt	188
16.1. A rendőrségről	189
17. 1944–1949	192
17.1. Politikai befolyásoltság	192
17.2. Spontán közbiztonságvédelem	193
17.3. A tervezett rendőrségről	194
17.4. A csendőrség feloszlatása	195
17.5. A Magyar Államrendőrség felállítása	195
17.5.1. <i>Rangfokozatok átváltása</i>	196
17.5.2. <i>A folyamrendőrség</i>	196
17.5.3. <i>Hatáskör és rendőrmők</i>	197
17.5.4. <i>Országos főkapitány</i>	197
17.5.5. <i>A légirendőrség</i>	197
17.5.6. <i>Szolgálati szabályzat R-2</i>	198
17.5.7. <i>Közlekedésrendészeti alosztály</i>	198
17.5.8. <i>Létszámcsökkentés, toborzás</i>	198
17.5.9. <i>Illetmény</i>	199
17.6. A vidéki rendőrség szervezéséről	199
17.7. Kerületi rendőrfőkapitányságok	201
17.8. A politikai rendészetről	201

18. 1950	203
18.1. Politikai osztályok	203
18.2. Szervezeti és elnevezési változások	203
19. 1951–1953	205
19.1. Egységes belügyminisztérium	206
19.2. Megyei főosztályok	206
20. 1956 őszéig	208
21. A forradalom és szabadságharc kapcsolódásaiban	210
21.1. A rendőrök viselkedése	210
21.2. Veszteségek	212
21.3. Újjászervezés	212
21.4. Megtorlás	215
22. 1989-ig	217
23. A rendszerváltást követően	222
24. A rendőrség változásának vázlata	225
24.1. A Fővárosi Rendőrség elnevezése	230
1. Függelék. Önálló lapok	231
2. Függelék. Hivatalos lapok	233
3. Függelék. Támogatott lapok	235
4. Függelék. Egyesületek.	237
Névmagyarázat	239
Felhasznált irodalom	243
Forrásgyűjtemények	263
Jogszabályok és az irányítás egyéb eszközei	267

ELŐSZÓ

A rendőrség történetének feltárása könnyen állíthat csapdákat a téma iránt érdeklődőknek. A bőségesnek kevésbé sem mondható ismeretanyag feldolgozása során gyakran kevés irat és közreadás áll rendelkezésre. Egy-egy adat alapján általános következtetést tenni a téves megállapítások talajára viheti a szemlélődőt.

A múltba visszatekintő vizsgálódás, a felkutatott adatok értékelése, továbbadása, a közöltek hitelességét is szolgálva feltétlenül igényli a pontos hivatkozásokat és a korhűség érzékeltetését.

E munka az előzőekben rögzítettek figyelembevételével kíván megfelelni a kellő mélységű betekintést nyújtó, ugyanakkor elsajátítható mennyiségű anyagot magában foglaló tankönyvi ismérveknek.

Kevésbé vagy egyáltalán nem foglalkozik a témakörbe tartozó, de más tankönyvekben közreadott testületek, illetőleg részterületek – például a határrendőrség, a karhatalom, az oktatás – történetével. Általános történelmi ismertetésre kis mértékben, utaló módon kerül sor. Nélkülözni kénytelen a számon tartást igénylő személyek részletes, teljes körű életrajzának a közreadását is.

A rendőrség története egyes időszakokban a változásokat hozó átszervezések története, amelyre a rámutatást azok gyakorisága és sokrétűsége alapozza, illetőleg követeli meg. Ezek olyan nagy mennyiségű újdonságot takarnak – például jogszabályok, szabályzat, oktatás-képzés, ruházat, illetmény, besorolás, szervezet tárgykörökben –, hogy az érintőleges bemutatás is messze meghaladja egy tankönyv rendelkezésre álló terét. Ezért a minél szélesebb körű ismertetés szem előtt tartása mellett erőteljesen jelenik meg a szelektálás kényszerűsége.

Az egyes részterületek bemutatásánál alapvetően az időrendi haladás dominál, csekély tematikus összesítéssel.

A kutatás, feldolgozás során sok jogszabállyal kell megküzdeni, melyeknek pontos jelölése fontossággal bír későbbi feltalálásuk, megismerésük szempontjából.

Vannak események, helyzetek, amelyeknek megemlítése szerves összetartozásukból fakadóan több alkalommal és több helyen is – érintőlegesen ugyan, de – megtörténik.

Három bevezető jellegűnek tekinthető fejezet szól testülettörténeti adalékokat tartalmazóan a rendőrség mibenlétéről, megítéléséről és múltjának megközelítéséről.

A testület történetének megőrkítése során a Fővárosi Rendőrség, sajátos helyzetéből fakadóan, feltétlenül elvárja a viszonylagos külön kezelést, ámbar a könyv két része között vannak átnyúlások.

A bemutatásra kerülő vármegyei és városi rendőrségek az ország területi egészét érintően egyedileg erősítik meg a már kiemelt jellemzőket, a részletes adatközlések pedig további összehasonlításokat tesznek lehetővé, és következtetések levonására alkalmasak.

E mű olyan ismeretek nyújtására törekszik, amelyeknek az egyetemi kurzust végző hallgatók birtokába kell jutni, biztosítva a témában történő elmélyülés lehetőségét is.

A szerző

Első kötet
A Fővárosi Rendőrség és a M. Kir.
Rendőrség története

1. A RENDŐRSÉG MIBENLÉTE

Nincs tértől és időtől, azaz az adott társadalom történelmi – társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális – helyzetétől független rendőrségi modell, amely azt is jelenti, hogy a testület elnevezésekben, szervezetekben és működésekben egyaránt a változás folytonosságát hordozza. Egy adott ország rendőrsége saját társadalmában alakul ki, változik, fejlődik, akkor is, ha esetenként figyelembe veszi a külföldi tapasztalatokat.

„A történelem folyamán minden társadalmi formának megvolt a maga rendőrsége, mert minden szervezett emberi társadalom megköveteli a rend fenntartását, s ebből a célból valamilyen rendőri szerv megteremtését.” (KOPASZ 1964, 279.)

A rendőrség története fellelhető a kérdéskörrel foglalkozó célzott feldolgozásokban, és nyomon követhető a vonatkozó szabályozásokban. Előbbiek dominánsan a XIX. század első harmadától, utóbbiak korábbra is visszanyúló kezdetektől tárhatók fel. **A rendőrség, mint elkülönített intézmény, saját neve alatt a XVIII. századtól létezik.**

1.1. Police, polizei

A görög eredetű *politeia* és a latin *politia* lehetnek azok a szövevényes utat bejáró elődök, amelyekből származnak a *rendőr*, *rendőrség* szavak. A *politeia* jelentése az állam helyes kormányzásának tudománya, a *politia* pedig egy 1775-ben kiadott szótár szerint – németül polizei – városi rendet jelent. (DORNING 1914)

Az első magyar nyelvi megközelítések a **polizei** kifejezést a bátorság/biztonság jelentéshez kötik. Az 1807-ben kiadott Tiszti Szótár szerint *Polizei* = Bel-bátorságra ügyelés; polgári rendtartás; ennek tudománya. *Politica* = Közbátorságra ügyelés; ennek tudománya.

MÁRTON József 1823-ban különböző szóösszetételekben is rögzítette a polizei kifejezést. Például *Polizei-ordnung* = közbátorsági rendtartás. *Polizei-Wissenschaft* = közbátorsági rendtartás tudománya. (MÁRTON 1823, K-Z-312.)

CLIFT szerint a **police** szó viszonylag új keletű, 600-ban alkották a francia *policer* kifejezésből, amelynek jelentése a nép hatalma. (CLIFT 1956) Szintén angolszász vélemény, hogy a *police* kifejezés a középkorban ismeretlen volt. (BROWNE 1956)

Egy DORNING előadáshoz fűzött magyarázat szerint a francia *police* és a német polizei **kettős értelmű kifejezések**, egyaránt jelentenek szervezetet és funkciót. Ez alapján a rendőrség szó bizonyos értelemben a rendészet kifejezéssel helyettesíthető. (DORNING 1936, 396.)

1.2. Rendőr, rendőrség

A rendőr, rendőrség kifejezések nyelvújítás korabeli szóösszetételek. A rend a szabályoknak – jogi és közösségi szabályozásnak – megfelelő állapot, az őr pedig vigyáz, felügyel, hivatásszerűen végzi tevékenységét.

A **rendőr szó először 1823-ban jelent meg**, a MÁRTON József által összeállított Német-magyar-deák szótár szócikként. **Gensdarmes** = Polizei-Landreiter = rendőrző katonaság; **rendőr**. (MÁRTON 1823, A-J-800.)

Tíz év múltán megjelent FOGARASI János műszókönyvében, majd 1836-ban zsebszótárában, már a rendőrség kifejezéssel együtt. Rendőr = Polizejbieder, Polizej; Rendőrség = Polizej. (FOGARASI 1836, 260.)

A rendőr, rendőrség kifejezéseket a **magyar nyelvű szakirodalomban** elsőként ZSOLDOS Ignác említette 1838-ban, a honi közbátorságról szóló munkájában. (ZSOLDOS 1838, 10.)

A rendőrség szó **törvényben** történő első megjelenésének hordozója a mezei rendőrségről szóló 1840. évi IX. törvénycikk.

KARVASY Ágost/Ágoston szerint „[a] policzia az a tudomány, mely azon elveket adja elő, melyek szerint a belső bátorság, és a közrend a statusban minden lehetséges sértések, és balesetek ellen ótalmaztatik, a mennyire ez a jogszolgáltatási intézetek által el nem érhető és melyek szerint polgároknak mindennemű műveltsége is előmozdítatik, egyébiránt az a személyzet is, mely ezen tudomány céljának eléréséhez rendelve vagyon, policziának, vagy rendőrségnek hívatik.” (KARVASY 1843, 2.)

1870-ben már terjedelmesebb meghatározásra törekvő szótári megjelenés is napvilágot látott. Rendőr = személy, kinek hivatása és feladata a közbátorságra és rendre felügyelni. E széles értelemben rendőrnek mondható az úgynevezett rendőrhivatalnak mindegyik tagja. Szorosabb értelemben poroszló, vagy darabantnemű szolgák a rendőrségnél. Rendőrség = közigazgatási hatalom egyik ága, melynek rendeltetése az ország belsejében a közbiztonság és az általános rend fenntartására ügyelni, s az e célra szolgáló eszközökről gondoskodni. (CZUCZOR–FOGARASI 1870, 498.col.)

1.3. Rendész, rendészet

A rendész, rendészet szavak **első alkalommal 1807-ben** az iratkezelési szakkifejezések között jelentek meg a Baranya Vármegye részére készült latin–magyar Tiszti Szótár lapjain, amelyet a „Magyar Nyelv eránt” Pest és Bihar megye példájára alakított bizottság hozott létre. A közgyűlés a főadószedőt bízta meg azzal, hogy az elkészült szótárt 150 példányban nyomtattassa ki, és minden tisztviselőnek juttasson 1 példányt. (MNL BaML IV.1: 672/1806., 869/1806., 694/1807.)

A kérdéses kifejezések: Regesztráció = rendezés, lajstromozás. Regesztrátor = **rendész**. Regesztrum = **rendészet**, lajstrom, jelentőke. Regesztratura = rendészség. (Tiszti Szótár 1807)

Az 1870-es szótári megjelenésben kitapintható a rendész/rendőr rendészet szinonimájaként történő használata és tudományterületi értelmezése egyaránt. Rendész = Újabb alakutú szó, „rendőr” értelmében; kiváltkép mint „rendészet” törzse. Rendészet = Újabb alakutú szó, az idegen „Polizei” mint tudomány, vagyis mint rendőrségi összes ismeretek értelmében. (CZUCZOR–FOGARASI 1870)

1.4. Kialakulás, kezdetek

Az emberrel egyidős a biztonság igénye, de a tilalom megszegése is, amelynek eredménye a bűn. Több ember jelenléte már kialakítja a rendet, majd annak védelmét, fenntartását. Ez **kezdetben közösségi jellegű** volt, az állam megjelenésével egyidejűleg pedig létrejött az elkülönült fegyveres közhatalom. A külső támadás elleni védelmet a hadsereg nyújtotta, a **belső rend biztosítását a rendőrség**.

ANTALFFY György az athéni állam kialakulásával szemléltette a rendőrség létrejöttét. „Az állam, mint fegyveres közhatalom jelent meg két külön szervvel. A külső támadás visszaverésének eszköze a hadsereg. A belső zavarokat a rendőrség verte le. Amint kialakult az állam vele egyidőben létrejön a rendőrség.” (ANTALFFY 1967, 221.)

A rendőri tevékenység Egyiptomban már a keresztény időszámítás előtt 2969 évvel kialakult, amit a kőtáblákra képírással rögzített törvények igazolnak. A zsidóság rendőri tevékenységét Mózes szintén törvényekkel alapozta meg. Feladatait részben az ezer családot magába fogadó törzsek főnökeire ruházta, akik alatt száz, ötven vagy tíz családot irányító vezetők voltak. Rómában a korai köztársaságban a rendőri jogkört is gyakorló *aediliseket* választották, a császárságban a legfőbb városi rendőri tisztviselőket a *praefectus urbikat* a császár nevezte ki. E városprefektusnak *városnegyedbiztosok* álltak rendelkezésére, akik beosztásában *feljelentők* dolgoztak. (BUISSON 1958)

Az indiai rendőrségre vonatkozó – az időszámítás előtti harmadik századból fennmaradt – feljegyzések szerint a király fő kötelességei közé tartozott az erőszakosságokat megakadályozni, járőröket küldeni, rendőri állomásokat létesíteni, őrszemeket felállítani és kémekeket alkalmazni. (NAGY 1939)

1.5. Előttörténet

Az európai rendőrség előttörténete szigetországi (angolszász) és szárazföldi (francia és német) fejlődési területre osztható.

A 600-tól 1066-ig tartó „angolszász korszak” hozta azt a gyakorlatot, hogy gonosztevőt bárki elfoghat. A „normann rendőri tevékenység” (1285-ig) eredményeként született meg a **seriff**, azaz a megyei rendőrfőnök, amellyel egyidős a **constable** állással. Utóbbi kezdetben lovakat biztosító istálló mestert jelentett, mégis rendőrnek tekintették, mivel segített a seriffnek, sőt az idő haladtával minden közrendőrt így hívtak. A „Westminster-korszak” kezdetén, 1285-ben, a *Westminster Statute* olyan időtálló rendőri hivatalokat létesített, mint a **törvényszolga** és a **békebíró**. A törvényszolga kezdetben rendőrtisztviselő volt, aki 15 naponként körbejárta a várost, és ellenőrizte az idegeneket. Amikor a városkapuk bezárása rendszeressé vált, az idegenek kívül tartásának biztosítása végett segédeket alkalmazott. Ők voltak a **sergeantok**, a későbbi őrmesterek. (CLIFT 1956) A constable más történetírók szerint a királyi hadsereg tisztje, aki a törvényeket és szabályokat megsértők felett bizonyos hatáskört gyakorolt. (SMITH 1960) Az 1500-tól 1800-ig terjedő időszakban a növekvő bűnözés ellen az egyházközségek és a kereskedők megalakították **saját rendőrségüket**, melynek fő feladata a raktárak őrzése volt.

A londoni rendőrség története 1739-től számítható, amikor létrehozták a **rendőrbírói hivatalokat**. A leghíresebb rendőrbíró Thomas de VEIL nem tudta megvalósítani azt a tervét, hogy nyomozó osztályt hozzon létre, mivel pénz e célra senki sem áldozott. (HEERMANN 1989)

Sikerült viszont Henry FIELDINGnek 1749-ben megszervezni a **Bow streeti nyomozókat**, az **első rendőrkapitánysággal** és **rendőrbíróssággal**. Tevékenységének lényeges eredménye volt a városi gyalogos és az országúti lovas őrzérek szervezése. (CLIFT 1956)

A szárazföldi fejlődés „francia modell”-jének nyomai az 1200-as években már fellelhetők, elsősorban a katonai rendfenntartásban. E vonalba tartozó a csendőrség előszervezetének tekinthető **maréchaussée**, azaz katonai rendőrség. A központosítási törekvések legerőteljesebb megnyilvánulását XIV. Lajos 1667. március 15-én kelt királyi edictuma eredményezte, melynek nyomán Párizsban létrejött a „Leutenant de police”-beosztás. (PÁZMÁNDY 1876) Ezzel az irányítás kikerült a városi tanács hatásköréből, és egy királyi hivatalnok feladatává tette a rendőrség vezetését. Megjelent az állami jelleg, a **bürokratikus rendőri intézmény**, amelynek élén egy személy áll. Ő a felelős az ügyek viteléért, a rendőrhivatalnokok és rendőrszolgák csupán segítők, mindenben a rendőrfőnök rendelkezései szerint tartoztak eljárni. 1699-től a nagyobb francia városokban is alkalmazták a párizsi modellt. (PETROVICS 1884)

A „német terület” első rendőri szabályozásai a XVI. században születtek meg a vidéki bűnözés növekedése, a koldusok, a csavargók elleni fellépés igénye szerint. Ezt igyekeztek megteremteni a tartományok – szász Strassenbeiter-Ornung 1355, Brandenburg Landreiter Ornung 1597 – rendtartásai, amelyek eredményeként létrejöttek a **tartományi milíciák**, huszárcsapatok és az országutakon **járőröző lovasok**, az Einspanningerek.

A városok rendőrségei nagy változatosságot mutattak. München városa már 1294-ben felállított egy **bíróból** és **fegyveres szolgákból** álló rendőrséget a káros és veszélyes személyek összefogdosására és kitoloncolására. 1315-től zsoldosokat alkalmaztak, 1457-től pedig bevezették a védelmi adót. A XVI. századra kialakult a **városi tanács alárendeltségében** működő rendőrség, központi rendelkezés nélkül, önálló belső fejlődés eredményeképpen. (PARÁDI 1995)

1.6. Modernné válás

Angliában 1798-ban a belügyminisztérium alá rendelték a már említett egyházközségi és a hajótulajdonosok, kereskedők által létrehozott magánrendőrségeket. Sir Robert PEEL belügyminiszter elhatározta egy olyan rendőrség létrehozását, amely a FIELDING-féle karhatalomnál is hatékonyabb.

Peel-elvek 1825

1. A rendőrség legyen stabil, hatékony és a kormány ellenőrzése alatt katonailag szervezett.
2. A rendőrség hatékonyságának legjobb bizonyítéka a bűnözés hiánya.
3. A bűncselekményekre vonatkozó híradást széles körben kell terjeszteni.
4. A testületet területileg, szolgálatváltások és órarend szerint eligazító rendtartást kell felállítani.
5. Rendőrtiszt számára legnélkülözhetlenebb tulajdonság hidegvérének tökéletes megőrzése; a nyugodt, határozott modornak nagyobb hatása van, mint az erőszakos kitéréseknek.
6. A jó megjelenés tiszteletet parancsol.

7. A személyzet helyes beszerzése és kiképzése a rendőrség hatékonyságának alapja.
8. A közbiztonság megköveteli, hogy minden egyes rendőrnek egyéni száma legyen.
9. A rendőrparancsnokság legyen központilag elhelyezve és mindenki számára könnyen megközelíthető.
10. Csak előzetes próbaidő alapján véglegesítsék a rendőröket.
11. A rendőri erők helyes szétosztásának céljából szükség van rendőrségi nyilvántartásokra.
12. Az emberek kiválogatásának legjobb módja az alapos „felbecsülés”, majd a szomszédok véleményének kikérése. (CLIFT 1956, 15.)

A PEEL-elvek alapján a parlament által adott törvényi felhatalmazást követően, **1829-ben államosították a londoni rendőrséget**. Megalakult a **Metropolitan Police**. A történelmi belváros területén működik Londonnak egy másik rendőrsége is, a **City Police**.

A vidék vonatkozásában PEEL a helyi megoldások érvényesülését szorgalmazta. Eszerint a bűnözés helyi probléma, ezért ennek a megelőzése és az elkövetett bűncselekmények kinyomozása a helyi hatóságok feladata, amelyek nagy önállósággal rendelkeznek. Ilyen hatóságok az egymástól független, eltérő rendszerben működő **városi és grófsági (megyei) rendőrségek**.

A francia modell kiteljesedése a francia forradalom után következett be, amikor az egész országban **egységes rendszerré vált a rendőrség**, és rendőrminisztériumot is szerveztek. Az 1800-as évek második felére a francia rendőrség – különösen a párizsi – mint jó szellemű testület vált ismertté Európában. A **rendőrségi közegeket ellenőrző titkosrendőrség** a legcsekélyebb jogsértéseket is felfedte, ezáltal is fokozva a beosztottak pontosságát, a szolgálati készséget, az udvariasságot. (PÁZMÁNDY 1876)

A modern porosz rendőrség születésének első lépése a **berlini városi rendőrség jogkörének állami tisztviselőre ruházása** volt. Nagy FRIGYES porosz király 1741-ben vontta el a városi tanácstól a rendőri jogkör gyakorlását, megbízottjának párizsi tapasztalatairól tett jelentését követően. Az 1794-ben született *A porosz államokra vonatkozó általános földtörvény* – az *Allgemeines Landrecht* – 19.000 rendelkezésének része az államigazgatási alaptörvény, amely kimondta, hogy az állam felelős az alanyai biztonságának biztosításáért. A rendőrség feladatkörébe sorolta a közbéke, a közbiztonság, a közrend fenntartásához és a közönséget vagy egyes tagjait fenyegető veszélyek elhárításához szükséges intézkedések foganatosítását. (Allgemeines Landrecht II. rész, 17. cím 1.§ és 10.§) A **legfelsőbb rendőrhatóság** a belügyminiszter, **középfokú** pedig a tartomány élén álló Oberprezident és a **kerületi főnök**. A **helyi rendőrhatóságok** részben államiak, részben önkormányzatiak. (DORNING 1916)

1.7. Működési határ, működési terület

A rendőri működés határát a jogi szabályozás által adott keretek alkotják, vagyis a **határ a jogrend**.

A rendészet a rendőrállam közismert gondolata, a XVIII. század végéig sok helyen a belső közigazgatást jelentette. Elkülönítették a jóléti és a biztonsági rendészetet, amelyhez kapcsolódott a rendészeti feladatokat végrehajtó intézmény, a rendőrség szervezete. A

rendőrállam lebontása a testület feladatát a veszélyelhárítás területére törekedett szorítani. Ez tételes jogi alátámasztást nyert az 1794-ben kiadott porosz *Allgemeines Landrecht*tel. „A rendészet feladata, a köznyugalom, közbiztonság és a közrend biztosítása, továbbá a közönséget és annak egyes tagjait fenyegető veszélyek elhárítása érdekében a szükséges intézkedések megtétele.” (SZAMEL 1992; *Allgemeines Landrecht* II. rész, 17. cím 10.§)

A rendőri igazgatás – mint közigazgatási tevékenység – súlypontja az egyén létfeltételeinek biztosításában fekszik, vagyis a „személynek úgy a természet, mint az emberek fékezhetetlen ereje részéről fenyegetett biztonsága megóvva és védelmezve legyen.” Ezt az egyén nem képes önmaga számára biztosítani, **az állam tartozik az egyesek védelméről gondoskodni.** „Az államhatalomnak e célra irányított tevékenysége, intézkedései és intézményeinek összessége képezi a **rendészetet** és az erre vonatkozó közigazgatási jogszabályok alkotják a **rendészet jogát.**”

A *közigazgatási rendészet* a végrehajtó hatalomnak és szerveinek mindazon tevékenysége, amely „oda irányul, hogy elhárítsa a jólét és fejlődés útjában álló, valamint az igazgatás menetét gátló és nehezítő akadályokat.”

A *törvényszéki rendészet* a büntető igazságszolgáltatás terén működő rendőri hatalom, melynek feladata a megtörtént bűncselekmények és elkövetőinek felderítése.

A *közbiztonsági rendészet* a közigazgatásnak egyik önálló ága, melynek szervezete vagy külön központi hatóság – külön rendőrminisztérium –, vagy a belügyminisztérium egyik osztálya. Szervei részben azonosak az általános közigazgatás hatóságaival, részben külön **rendőri szervezetek**, amelyek vagy államiak, vagy **törvényhatóságiak**, vagy **községiek**. Rendelkezik „**fegyveres erő** fölött is, mellyel az őt megillető kényszerhatalom rendszabályainak foganatot szerezni jogosítva van; s a közönséges nyelvhasználát főleg e kényszerhatalom gyakorlására hivatott szervek összességét érti a rendőrség neve alatt.” A rendőri igazgatás tárgyát a közbiztonsági rendészet képezi. (CSIKY 1889, 63. 65.)

A rendészet – ami az egész közigazgatást áthálózza, és ezáltal minden ágazatának megvan a maga rendészete – teremti meg a „közigazgatás ellátásának nélkülözhetetlen légkörét: a közrendet,” (EGYED 1988, 188.) amely egy tágabb kategória, magában foglalja a biztonságot is. (PETROVICS 1884, 12.)

KARVASY határjelzői: a polgárok sikertelen és elégtelen tevékenysége, az erkölcsiséggel egyezőség, az egyéni jogok korlátozásának szűkítése, a legkisebb károkozás, a legbiztosabb eszközök megválasztása, a rendőri önkény távoltartása. (KARVASY 1870)

A jogrend alkotta határ alapelvei szerint pedig a rendőrségnek jogalkotó tevékenysége ne legyen, szabályozó hatalma a legszűkebb körre szorítkozzék. CONCHA szerint „az állam és társadalom rendje együtt alkotják a közrendet”, melynek elemeihez számította tágabb értelemben a természet rendjét is. (CONCHA 1901)

1.7.1. Diszkrecionalitás és generálklauzula

Ha előre nem látható, illetőleg előre nem szabályozott helyzetbe kerül az intézkedő rendőr, felmerül a **szabad belátás szerinti cselekvés**, a diszkrecionalitás. A rendőrállam rendészeti tevékenységet végző szervei általános felhatalmazást kaptak a diszkrecionárius jog gyakorlására. Később a szabad belátás szerinti cselekvés folyamatosan szűkült, törekedve a rendőri túlhatalom megakadályozására. Ugyanakkor a mindent szabályozó jogalkotás megbénítaná a testület működését, midőn a közrend megzavarásának újabb és újabb változatai

kerülnek elő. A megoldást több országban a **rendőrségi generális klauzula törvénybe iktatásában** látják. Ez az általános felhatalmazás teremti meg a rendőrség számára, a beavatkozási lehetőséget a speciális szabályokkal nem érintett területeken. (SZAMEL 1992)

A garanciális szabályoknak megfelelő példázata a Budapest-fővárosi rendőrség államosításáról szóló 1881. évi XXI. törvénycikk 8.§-a, amely szerint a **rendőrség intézkedései**:

- sohasem ellenkezhetnek jogszabályokkal;
- velük szemben a jogorvoslati lehetőség mindig nyitva kell, álljon;
- a nyilvánosságban rejlő ellenőrzési lehetőséget ne zárják ki;
- **kiadott rendeletei** pedig:
- ideiglenes jellegűek;
- bizonyos cselekményekre szorítkozók;
- meghatározott helyre és időszakra korlátozottak;
- előírt közzétételi formához kötöttek.

Az egységes állami rendőrséget létrehozó kormányrendelet kimondta, hogy „A m. kir. rendőrség működését a jogszabályok irányítják. Joguk van a rendőrhatóságoknak a jogszabályokkal nem ellenkező mindazokat a rendelkezéseket megtenni, amelyek a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot közvetlenül fenyegető veszedelmek elhárítása végett szükségesek.” (5047/1919. ME rendelet, 18.§)

1.8. Formák, típusok

A rendőrségi típusok meghatározásánál a kiemelkedő jelentőséggel bíró jogszabályi, első sorban törvényi környezet mellett különösen figyelembe veendő:

- a szervek kialakításának rendszere, centralizáció, decentralizáció;
- a beosztásba/tisztségbe kerülés gyakorlata, kinevezés, választás;
- az állomány feltöltésének, egységek szervezésének mikéntje;
- a működési költségek fedezése, központi, helyi, illetőleg ezek aránya.

Testülettörténeti megközelítésben a következő rendőrségi típusok, formák említhetők fel: állami rendőrség; önkormányzati rendőrség; autonóm rendőrség; magánrendőrség. Közelmúltbeli működések és besorolási elgondolások további megnevezéseket is napvilágra hoztak. Ezek alcsoportokat képeznek/képezhetnek illetőleg programokat, rendőrségi filozófiákat jelentenek/jelenthetnek.

Az **állami rendőrség** központi állami irányítás és finanszírozás alatt álló testület. Centrális szervezet, amelyben az emberek és dolgok feletti rendelkezés egységesen érvényesül.

Az **önkormányzati rendőrség** megyei vagy városi önkormányzat – alapvetően törvényhatóságok – irányítása és finanszírozása alatt, az önkormányzat részeként működő szerv. Bizonyos tekintetben felsőbb jóváhagyást igénylő.

Az önkormányzati rendőrséggel azonos jelentésűként használták az autonóm rendőrség szerkezetet is, amely alapvetően nem kifogásolható, jelen felosztásban azonban két kategóriát képviselnek.

Az **autonóm rendőrség** olyan település rendőrsége, amelynek területén más típusú rendvédelmi testület (is) működik (csendőrség, állami rendőrség, megyei önkormányzati rendőrség). A többnyire kis létszámú egységek költségeit a település fedezi, létrehozását felsőbb jóváhagyás előzi meg.

A **magánrendőrség** a magánbiztonság érvényesítésére létrehozott vállalkozás, amelynek fő területei: a magánnyomozás, a személy- és vagyonvédelem valamint a biztonságtechnika.

1.9. Definíció

A rendőrség fogalma a testület mibenlétének fontos eleme, megközelítésének útján irányít mutató a jogi szabályozás, az elmélet és a gyakorlat egyaránt.

„A rendőrség – lat. politia; gör. politeia; m. államigazgatás – valamely államban a közbiztonság, jólét, a társadalom és az állam szabad fejlődése fölött való gondoskodással megbízott hatósági intézmény, mely azonban az igazságszolgáltatástól el van különítve. A rendőrség a gyors segély nyújtására rendkívüli hatalommal van felruházva és a rend érdekében parancsokat és rendeleteket büntetés kiszabása mellett is hozhat, s a közbiztonság fenntartására rendőri vétségeknél büntetést is alkalmazhat, továbbá tiszte valamely titokban elkövetett bűn felfedezésére minden lehetőséget elkövetni.” (SOMOGYI 1884, 5.)

A rendőrséggel a hazai tudomány keveset foglalkozott, a gyakorlat pedig afféle „közigazgatási lomtárnak” tekintette, olyan negatív tevékenységet folytató hatóságnak, amely „arra való, hogy az összes kellemetlen feladatokat a nyakába varrják. [...] A rendőrség az a közhatósági szerv, mely a fennálló jogrendet a közvetlenül fenyegető veszélyek ellen kényszerítő eszközökkel is megvédeni tartozik.” (DORNING 1914, 38.)

A jogszabályok dominánsan a feladatkörök kijelölésével jutnak el a testület fogalmához. A fellelhető meghatározások inkább a fogalom részeire világítanak rá, a pontosítás gyakran több jogszabályhely összevonásával érhető el.

A mezőrendőrségről szóló törvény a fontos testületnek tartott mezei rendőrségtől várta bizonyos területen a közrend védelmét és részvételét a mezőgazdasági üzem fejlesztésében. (NÉMETH 1896)

A Budapest-fővárosi rendőrségről szóló törvény kimondta, hogy „[a] fővárosi rendőrség polgári intézmény, amelynek őrségi személyzete azonban belső szervezetében szigorú katonai fegyelmi szabályok alatt áll.” (1881. évi XXI. tc. 50.§)

1919-ben az egységes állami rendőrséget létrehozó törvénytől kormányrendelet szerint „[a] magyar állami rendőrség rendeltetése, hogy működése területén a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot fentartsa.” (5047/1919. (X.1) ME rendelet) A kormányrendeletet az 1920. évi I. törvénycikk 10.§-a törvényerőre emelte. Ennek ellenére a testület tagjai felvetették a törvényi szabályozás hiányát 1937-ben az úgynevezett alkotmányjogi törvények tervezett megalkotása kapcsán is. (ZANKÓ 1937)

Mint hosszú idő utáni legmagasabb szintű szabályozás, az 1955. évi 22. törvényerejű rendelet szólt a rendőrségről, melynek feladataként határozta meg a bűnözés elleni harcot, a közrend és a közbiztonság védelmét. Kimondta, hogy „[a] rendőrség fegyveres szervezet és a Magyar Népköztársaság Rendőrsége nevet viseli.” (1955. évi 22. tvr. 1-2.§)

Az állam és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. törvényerejű rendelet végrehajtására kiadott 39/1974. (XI. 1.) kormányrendelet a rendőrséget fegyveres testületként határozta meg.

Az 1949-ben született, többször módosított Alkotmány szövegébe az 1989-ben végrehajtott kiegészítésekkel került be a rendőrség. „A rendőrség alapvető feladata a közbiztonság és a belső rend védelme. A rendőrséggel és az állam biztonságával összefüggő részletes szabályokat alkotmány erejű törvény határozza meg.” (1949. évi XX. tv. 40/A.§)

A határőrség és a rendőrség integrációját követően bővült az Alkotmányban rögzített feladatkör. „A rendőrség alapvető feladata a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme.” (2007. évi LXXXVIII. tv. 1.§)

2012. január 1-jén hatályba lépett Magyarország Alaptörvénye, amely szerint „[a] rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. A rendőrség működését a Kormány irányítja.” (Alaptörvény 46. cikk)

Az Alkotmány 1989-es feladatmeghatározását vette át az öt évvel később megszületett rendőrségi törvény, és kimondta, hogy „[a] rendőrség bűnmegelőzési, bűnüldözési, államigazgatási és rendészeti feladatokat ellátó rendvédelmi szerv.” (1994. évi XXXIV. tv.1.§) A törvény és a módosításai kitértek az állományra vonatkozó szabályozásokra is. A 2007-ben végrehajtott módosítás további bővülésről rendelkezett, amikor a Rendőrség feladatként rögzítette a közbiztonság és a közrend védelmét, az államhatár őrzését, a határforgalom ellenőrzését és az államhatár rendjének fenntartását. Kimondta, hogy a Rendőrség állami, fegyveres rendvédelmi szerv, melyet a Kormány, a rendészetért felelős miniszter útján irányít. (2007. évi XC. tv.) Újabb módosításokat hozott a 2010-es esztendő, amikor feladatként beemelésre került a terrorizmus elleni küzdelem és a meghatározott bűnmegelőzési, bünyfelderítési célú ellenőrzés.

A fogalmat kitöltötte az alkotó szervek felsorolásával. A rendőrséget az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv, a belső bűnmegelőzési és bünyfelderítési feladatokat ellátó szerv, valamint a terrorizmust elhárító szerv alkotja.

A rendőrség fogalmi ismérvei mindig csak egy adott (jogi) környezetben tehetők próbára, mivel jogszabályi változtatással bármilyen eltérés, elmozdulás nyomban elérhető. Ezért maga a meghatározás absztrakció eredményeként jelenik meg. A rendőrség fegyveres rendvédelmi testület, rendészeti szerv, a közigazgatás része. A törvényvégrehajtás oldalán tevékenykedő, ezáltal védelmező és kényszerítő erővel felruházott, az erőszakot végső esetben alkalmazó szervezet.

Körülíró megközelítéssel megfogalmazható, hogy **a rendőrség a közigazgatás rendészeti/rendvédelmi, polgári, fegyveres szervezete a közrend védelmére.**

Vagyis:

- a közigazgatás részeként az államhatalom érvényesítője, a kormány és az önkormányzatok működése által;
- a rendészeti/rendvédelmi jelzők biztosítják a keretet a rendőrség feladatkörébe utalható tennivalóknak;
- a polgári minősítés kizárja a katonai jelleget és annak velejáróit;
- a fegyveres kitétel utal annak nélkülözhetetlenségére – védelmező, kényszerítő erő;
- a közrend jogi és közösségi szabályozást jelent és az általa kitűzött célok előfeltételeit képezi (E definícióban magában foglalja a közbiztonságot, s nem zárja ki a közösségek által alkotott szabályokat. A történetiségben inkább a

közbiztonság közrendbe tartozása mutatkozik, ám bár előfordul az együttes említés is. A biztonság oldaláról történő megközelítés az együttes használaton túl nem egyszer a közrendet tekinti a közbiztonság részének. Napjainkban a jogalkotás és a tudomány dominánsan az együttes használatot preferálja.);

- a védelem a rend biztosítását, szükség esetén a biztosításáért folytatott harcot jelenti.

1.10. Rendőrállam

Amikor a rendészet, a rendőri jellegű működés, azaz az állam – ez a leglényegesebb vonása – a polgárok minden viszonyát szabályozza, minden viszonyába beleszól, akkor él a rendőrállam. E beavatkozással nyújtson az állam a polgárainak biztonságot, amihez a rendőri igazgatási szervek mindenhatósága tényleges jellemzője volt az abszolút monarchiának. (SZAMEL 1980, 155.)

Ugyanakkor azt is jelenti, hogy az abszolutizmusra törekvő kormány – a rendőrség valódi céljával kevésbé törődve – a szabad nyilatkozatokat észrevegye, a szabad gondolatokat elfojtsa, kitalálójukat megfélemlítse. A rendőri ténykedés mindenütt jelen legyen, felügyelete mindent járjon át és mindent akadályozzon meg, ami a korlátlan hatalom érvényesítésének útjában áll. (KARVASY 1870, 7.)

A rendőrállam állambölcseleti kategória; mint gyakorlati filozófia, az abszolút monarchia dicsérete és igazolása, az állam mindenhatóságának, a rendőrállam jogosságának bizonygatása. (SZABÓ 1980, 34.)

2. A RENDŐRSÉG MEGÍTÉLTETÉSE, NÉPSZERŰSÉGE

A rendőrség működésének, létének megítéltetése mindenkor napirenden szerepel, népszerűsége kérdőjeles. Feladatainak végrehajtása során gyakran vezet be korlátozásokat, melyeket, mint egyén, senki sem kedvel. A rendőrség külső jegyei és tagjainak magatartása folyamatosan befolyásolják a testületről kialakult képet. A testület imágóerősítő tevékenységének hatékonysága, eredményessége kevésbé érhető el belülről – bár kétségtelenül befolyásolható –, **a megítéltetés mindig kívülről érkezik.**

A megítéltetést, népszerűséget befolyásolják olyan külső jelenségek/tényezők is, amelyek, közvetítők útján jutnak el a közönséghez. Az írásos művek megjelennek könyv alakban, újságokban, az elektronikus médiumok különböző műsoraiban pedig változatos tájékoztató formákban. A tömegkommunikációban folyó adatáradat egyik kötege a biztonsághoz mint háborítatlan – veszélyektől, bántódástól mentes, zavartalan – állapothoz kapcsolódik, amelynek kiemelt szereplői a rendőrség és a média.

A vélemény alakításához szükséges tájékoztatások érintettekhez történő eljutásában az út és a tartalom bír jelentőséggel, melynek módjai, csatornái lehetnek személyes tapasztalatok, megfigyelések; mások tapasztalata, véleménye; tömegkommunikáció.

A rendőrség tekintetében nyomatékosan érvényesül az az elv, hogy egy rosszat háromnál több jóval lehet közömbösíteni. Egy kellemetlen élményét valaki legalább kilenc ismerősének mondja el, ha jó benyomás éri, azt legfeljebb háromnak.

A megítéltetés, népszerűség permanens testülettörténeti felszínen maradása érzékelteti annak jelentőségét, s rávilágít vitatott mivoltára is. **A hatékony működés feltétlen segítője a népszerűség, hajhászása viszont mellőzendő.**

A XIX. századi magyarországi népszerűtlenség alapjai részben a politikai rendőri, részben az emberi viselkedés köreiben keresendők. Az ellenszenv okai között megnevezettek, „a nagy közönség szokásba vett ingerlékenysége a rendőrség iránt” és a testület hiányos szervezete. Ezek mögött húzódnak meg a titkos rendőrség ravasz, ügyes, kétes múlttal bíró és a becsstelen dolgoktól sem irtózó kémeiről rögzült képek, amelytől a becsületesek táborá gyűlölettel fordul el. A rendőri közegek hivatalos működésük során gyakran visszatartó modorúak, kihívóak, melynek okai a műveletlenség és a felkészületlenség. (PICHLER 1876)

ADY Endre 1901-ben az új nagyváradi főkapitánnyal kapcsolatos írásában rögzítette, hogy a legtisztességesebb rendőrség sem népszerű, ami érhető, mivel a rendőri intézmény mivolta szemben áll az egyén leszállított igényű szabadságával is. Magyar formája pedig elismerten veszekedett rossz; az utolsó rendőrlégényben is tombol a hatalom kéjes érzése. Szükséges az ellenőrzés, mert annak hiányában a rendőrség mindig vétkezik. A magyar vidéki városok a rendőrségek legtarkább témáit kínálják, olyannyira, hogy azokról írni szinte már nem ízléses, legfeljebb a nagyobb ügyekről. (ADY 1901)

A pozitív kép kialakítását szolgáló törekvést jelentettek a szolgálati útmutatások, szabályzatok ez irányú figyelemfelhívásai, előírásai. Ezek alapján a rendőr külső megjelenése mindig tisztességes és tiszta, magaviselete pedig komoly, de emellett előzékeny legyen. Fellépése pedig határozott, de nem kihívó, hanghordozása erélyes, de nem kiabáló, járása nyugodt, de nem lomha. (MATHIS 1920, 185.) A rendőr ne keressen minden csekélységben kihágást, mert ezáltal „csak gyűlöltté teszi a rendőri intézményt”. (NAGYSELMECZY 1939, 54.)

A londoni Bobby időleges népszerűsége mögött, az évszázados közös rendőri fellépés kötelessége mellett, egy rendkívül erőteljes, hosszú és rendszeres propaganda is állt. A pesti lakosság pedig a múltban „Andris” névvel illette a rendőrt, de később is csak a „biztos úr” – igaz tiszteletteljes – megszólításig jutott el. (GERHÁRD 1939) A *Mihaszna András* figuráját annak idején a sajtó termelte ki, majd ugyanaz a sajtó alkotta meg a köztisztületben álló *biztos úr* nemes alakját, akit munkálkodásában szeretettel támogat. (TÖRÖK 1930)

1989 után a magyar rendőrség, nyitottabbá válása, a lakossághoz történő közelebb kerülése végett készültek tájékoztató kiadványok, felmérések, értékelő feldolgozások, tartottak fórumokat, megfogalmaztak jelmondatokat, tanulmányozták a külföldi rendőrségeket. Az 1980/1990-es évtizedfordulón a testületben egzisztenciális és orientációs válságtünetek jelentek meg; a lakosság, rendőrség kapcsolatában a bizalom a mélypontra süllyedt. E feltűnő negatív jelenségek visszavonulása elfogadható időn belül megkezdődött. Számos nívum került alkalmazásra, tükrözve a hazai törekvések mellett a nemzetközi tapasztalatok felhasználásának eredményességét. A kutatások jelezték, hogy a sajtó 1992-ig erőteljes támadást folytatott a rendőrséggel szemben. (DÁNOS 1996)

2.1. Pitaval, ponyva, krimi

A bűnügyi történetek közreadásának különböző módozatai a XVIII. század elején jutottak el a könyv alakú megjelenéshez, melyek műfaja és minősége több ágon teljesedett ki, s a jól körvonalazódó besorolások, elnevezések hűen tükrözik az alkotások jellegét. A bűnestekekről, az elkövetők felelősségre vonásáról a sajtókor hajnalán néhány lapból álló rajzokban, folytatásos történetekben – melyek első számait gyakran ingyen osztogatták – számoltak be élelmes, ügyes kezű, jól fogalmazó vállalkozók, akik megélhetésüket igyekeztek ily módon biztosítani. Az olvasók érdeklődése nagymértékben a szenzációkra irányult, melyek jelentős részét a bűnügyi tudósítások jelentették.

A leggyengébb minőséget jelző **ponyva** elnevezés a vásárok, piacok helyéhez kötődik. A bűnügyi történetekről szóló könyveket az elárusító helyül szolgáló ponyvára rakták azok a szerzők, terjesztők, akiknek nem volt pénzük asztalt bérelni. A „ponyvaregényeket” alacsony áron kínálták, terjesztőik ellen többször felléptek a hatóságok is. A városi rendőrségek ilyen feladatait – amennyiben kitértek rá – a település szervezési szabályrendeletében rögzítették.

2.1.1. Pitaval

A megtörtént jogeseteken, bírósági pereken – nem csak büntetőügyeken – alapuló első kötetek az emberi ítélezések egy részét csokorba szedő Francois Gayot de PITAVAL francia jogászprofesszor munkájából születtek. A szerző változtatás nélkül, vagy csekély módosítással, törvényszéki jegyzőkönyveket foglalt össze, majd adott ki könyv formában. 1734-ben indult útjára Párizsban 20 könyvből álló gyűjteményes műve. Sikere határtalan

volt; munkáját tucatszámban fordították le, és olyan új kiadások is napvilágot láttak, mint a *Bécsi Pitaval* vagy a *Prágai Pitaval*.

Magyarországon először CZÖVEK István fordításával 1817-ben jelent meg PITAVÁL gyűjteményéből részlet. (CZÖVEK 1817) A magyar szerzők a Pitaval-jellegű kiadványokat illették gyűjtemény, tár, krónika, bűnperek és magyar Pitaval elnevezéssel is.

JÓKAI Mór, a nagy mesemondó nem egyszer támaszkodott PITAVÁL kötetekre. Egy német gyűjteményt használt, mely 1842 és 1890 között hatvan kötetben jelent meg Új Pitaval címen. (RAJKA 1936)

KOSUTÁNY Géza bíró négy könyvből álló, 1890–1893 között megjelent munkája alapvetően a Budapesti Királyi Törvényszék levéltárából táplálkozott. A híres bűnügyek feldolgozása mellett nem feledkezett el a résztvevő rendőrtisztviselők név szerinti megemlékezéséről sem. Nyomozófőhőse, KOVITS Károly, Buda rendőrkapitánya volt. Igaztörténetei rendkívüli népszerűséggel bírtak, pótolták a külföldön már kiteljesedett detektívregény műfaját.

2.1.2. Krimi

A bűnügyi irodalom másik ága Edgar Allan POE – 1841-ben a Graham's Magazine-ban megjelent – *A Morgue utcai kettős gyilkosság* címet viselő novellájával született meg.

Arthur Conan DOYLE angol krimiíró megalkotta Sherlock Holmes mesterdetektív alakját, akit sok rajongója létező személynek tartott.

A legtermékenyebb krimiszerző minősítésre érdemes írónő Agatha CHRISTIE, akinek eszes főszereplői, a belga rendőrség volt főnöke, Hercule Poirot és az amatőr nyomozó vénkisasszony, Miss Marple ugyancsak meghódították a detektívirodalom kedvelőit.

George SIMENON belga-francia író, a pipás Maigret főfelügyelő kigondolója, hőséneke emberi voltát bemutató ábrázolásával ért el különös hatást eseteinek kedvelőire.

Az angol és az amerikai szerzők mellett számtalan európai krimiíró törekedett, és napjainkban is igyekszik bővíteni a szórakoztató bűnügyi irodalom tárházát, melyek körébe tartozók a detektívtörténetek mellett a betyártörténetek, a rablótörténetek, a kalóztörténetek, a kísértethistóriák és az egyéb rémtörténetek, mint a kalandirodalom megtestesítői.

„Amilyen sokat használtak a híres detektívregények a nyomozó munkának azzal, hogy ma már nem nézik le a benne tevékenykedőket, annyit ártottak is, felcsigázzván a fantáziát.” (DORNING 1930, 20.)

2.2. Rendőrség, sajtó, filmhíradó

A rendőrséghez köthető történetek, bűnügyek közreadásán túl a testület sajtó témakör megközelítési irányait jelentik a **rendőrségi sajtó**, valamint a **rendőrség és a sajtó** területei. Utóbbi jellegzetesen kötődik a rendőri-bűnügyi riporter ténykedéshez, melynek során a szenzáció, a rejtélyesség, a borzongatás és a testület minősítése csaknem elengedhetetlen kellékeknek bizonyulnak. A rendőri riportázs testülettörténeti emlékek vonatkozásában erőteljesen a budapesti rendőrséghez kapcsolódik, annak ellenére, hogy a vidéki sajtó sem fukarkodott a rendőrségi hírekkel.

A **filmhíradók** az 1910-es évek közepétől közöltek a rendőrséggel kapcsolatos híreket, és mutattak be bűncselekményeket. A heti rendszerességgel készült *Magyar Világhíradó* 6–10 perces terjedelméből néhány tucat másodperc jelenítette meg a testülettel kapcsolatos

mondandót; kezdetben feliratokkal, majd a harmincas évektől hangosfilmként. A filmhíradók propagandacélú felhasználása az első világháború után jól nyomon követhető. Befolyásoló hatásáról vezető politikusoktól többször hangoztak el nyilatkozatok. (FEKETE 2014) Jelentek meg tájékoztatások többek között szemlékről, díszelgésekről, tanfolyamokról, egyenruhákról, felszerelésekről, rendőrktutyákról, évfordulókról. BORBÉLY Zoltánt 1941-ben a Magyar Film Iroda felkérte kultúrfilm elkészítésére, az államrendőrség fennállásának 60 éves évfordulója alkalmából. (Magyar Országos Tudósító 1941. XI. 12.)

2.2.1. Sajtó, elektronikus sajtó, médiaszolgáltatás

A sajtó szó Magyarországon a XIV. század végén fordult elő először; eredeti jelentése *prés*, azaz a nyomtatás eszköze. Később a nyomdaipar egészét, majd az összes nyomdaterméket értették alatta. A magyar nyelvű sajtó kezdete 1780-ra esik, amikor kiadásra került a *Magyar Hírmondó*. Ekkor 23 hírlap és folyóirat indult meg, közöttük 10 magyar nyelven. (FÜLÖP 1995, 67.) A magyar újságírás a XIX. század utolsó negyedében óriási léptekkel haladt afelé, hogy a századforduló tájékán Európa legjobbjai között legyen. Az 1920-as években már sajtótudományról is szó esett. (MÁTÉ 1929)

Az elektronikus sajtó életkorát tekintve messze elmarad az írott sajtótól, terjedelme viszont – robbanásszerű fejlődésének köszönhetően – óriási nagyságrendet ért el. A rádiózás korszaka, amely az 1930-as évektől vált jelentőssé, és a televíziózás korszaka, amely az 1960-as évektől lett súlyponti, olyan intézményeket, elveket és módszereket hívott életre, amelyek egymáshoz szorosan kapcsolódnak, továbbá jelentős befolyást gyakorolnak a tömegkommunikációra, illetőleg annak szereplőire. A rádió az eseményeket röviden adta hírrovatában, a bűnügyi tudósításokat pedig átengedte az írott sajtó munkatársainak. (KILIÁN 1939)

1925. október 11-én a *Nyírvidék* tudósítója arról írt az olvasóknak, hogy amióta az MTI rádióállomása látja el a szerkesztőséget híryanaggal, az újság eleve nebbé vált, és a rendőri hírszolgáltatás szempontjából is közelebb jutott a közönség jogos igényeinek kielégítéséhez.

Az elektronikus sajtótermékek hírműsoraiban a rendvédelmi testületekről, a bűnesetekről szóló tudósítások rendszeressé váltak, és kialakultak kifejezetten bűneseteket, bűnügyi történeteket – azok elkövetőit, felderítőit – bemutató produkciók is.

Az elektronikus sajtó különleges területe az internet; adatbázis és kommunikációs csatorna, amelyen médiatermékek is megjelennek.

Születtek új elnevezésekkel fedett olyan fogalmak, amelyek törvényi szabályozást is kaptak, s amelyeket alacsonyabb szintű jogszabályok valamint intézkedések, utasítások is követtek. A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló törvény értelmező rendelkezései 72 pontban határozták meg azt, hogy mit kell érteni bizonyos kifejezések alatt. (2010. évi CLXXXV. tv; 10/2013. ORFKut.)

2.2.2. Rendőrségi és testületközeli sajtó(kiadványok)

A következőkben a rendőrség által, illetőleg ahhoz közelállóan készített kiadványok szerepelnek, melyek a szakirodalomnak is teret nyújtva részben a szakajtót is jelentik. Ezek sem mentesek attól, hogy rendőrségi híreket közvetítsenek, valamint hogy részesei legyenek a rendőrség és a sajtó viszonyának, kapcsolatának. Nem kerülte el egy-egy korszakban

az újságok létét tápláló előfizetőkért folytatott küzdelem, a konkurenciaharc, és volt olyan időszaki kiadvány is, amelyet a belügyminiszter betiltott. (*Belügyi Közlöny* 1924. XII. 13.)

A belügyminiszter 1925-ben felhívást tett közzé az irodalmi működést kifejtő rendőrök életrajzi adatainak továbbítására a magyar írókról készülő gyűjteményben történő felhasználás végett. [650/1925. (III.3.) BM rendelet]

A magyar társadalom lexikonja 1930-ban 111, többségében budapesti rendőrtisztviselő rövid életrajzát is magában foglalta. 36 fő esetében szerepel szakirodalmi munkásságban való részvétel.

GEGUS Dániel 1929-ben a testülettörténeti visszaemlékezésében kitért arra, hogy az eltelt három és fél évtized alatt felvirágzott a rendőri irodalom, amelyben jelentős szerepük volt SZÉKELY Vladimírral. Utalt a megjelent szaklapokra, és név szerint, jelzőkkel minősítve említette meg az általa legjelesebbnek tartott szerzőket. SZÉKELY Vladimírt, a rendőrség legszorgalmasabb pennás emberét, a komoly szakíró RÉDEY Miklóst, az igen jó tollú LAKY Imrét, a szintén szakmabeli munkákat író SCHREIBER Emilt, a daktiloszkópia tudományáról érkező GÁBOR Bélát, a rendőrség leg tartalmasabb jogászát, DORNING Henriket, a lapjuknál fejlődött ILLEK Aladárt, SCHREIBER Dánielt, SCHIFFLER Antalt, BAKSA Jánost. Kiemelte az elsők között CSEPREGHI Lajost, akinek a *Rendőri Lapok* című „újságocskája” által képviselt szakirodalom jelentősre dagadt. (GEGUS 1929, 133.)

KRISKÓ Edina a 2013-ban védett értekezésében részben követte a rendőri/rendőrségi sajtókiadványokat, egyéb jellemzők kíséretében rögzítve azok céljait, létrehozóit, megjelenési időszakát, a vizsgált példányok feltalálási helyét.

A rendőrségi sajtó körébe sorolható, **újságként viselkedő** 69 kiadvány közül 18 **önálló lapként** jelent meg, 1 kivételével, a fővárosban. Ezekből 8 újság 1945 előtt került kiadásra, a továbbiak 1989-től. Gyakoriságukat havi/heti 1-3 közreadás, működési időtartamukat a kisdedkor jellemezte. A rendszerváltás utáni termékek dominánsan magazin jellegűek, tartalmuk jobbra bűnügyi történetekből épül fel. (1. Függelék)

Hivatalos lapnak tekinthető 29 kiadvány, melyekből vidéken 12 látta meg a napvilágot. A hosszabb élettartamúak, mint például a *Belügyi Közlöny*, a száz évet is meghaladták. 10 jelent meg 1945 előtt, melyekből a *Belügyi Közlöny* és a *Magyar Rendőr* áthúzódott a II. világháború utáni időszakra. Az 1950-es évek közepén a megyei főosztályok jelentettek meg pár hónapon át újságokat, melyeknek felelősei a politikai nevelő osztályok voltak. 1989-től különböző gyakorisággal a megyei főkapitányságok adtak ki, zömükben néhány számot megélő, a végzett tevékenységről szóló tájékoztatókat. (2. Függelék)

Támogatott újságként 22 tartható számon, jobbra heti- illetve havilapként, inkább rövidebb élettartammal, vidéki megjelenésekkel is – egyesületek, alapítványok segítségével. 7 lap 1945 előtt született, 1989 után 14. (3. Függelék)

Az 1869–1871 között megjelent **Közbiztonság: rendészeti elméleti és tapasztalati ismereteket terjesztő heti szak-közlöny** a kiegyezés után az **első magyar nyelvű szaklap**, amelynek mutatványszáma Pesten, 1869 júliusában került a közönség elé FORSTNER József szerkesztésével. Rovataiban helyet kaptak a vezércikkek mellett szakcikkek, tárcák, belföldi, külföldi és vegyes hírek, szerkesztői üzenetek, valamint előfizetésre felhívások. Az országos államosítás iránt az újság lapjain kifejtett véleményekből, illetékes helyeken Budapest főváros egyesítő létrehozásakor és rendőrségének államosításakor több mindent figyelembe vettek. (BORBÉLY–KAPY 1942)

1870. március 27-én látott napvilágot a **Közrendészeti Lap** (1870-1875) KOLOS Lajos szerkesztésében – mint vasárnaponként megjelenő hetilap. **Mellékleteként** időnként megjelent a **belügyminisztérium Rendőri Közölvénye valamennyi törvényhatóság**hoz gazdátlan, elveszett, ellopott tárgyakról, talált iratokról, szökevényekről, eltűntekről, hullákról.

A **Rendészeti Közlöny** (1878–1879) mutatványlapja 1878. október 29-én került a község elé Budapesten, heti 3 alkalommal tervezett megjelenéssel, az 1884-ben a rendőrségről befejezetlen tanulmányt írt PETROVICS László szerkesztésében. A rövid életű újság helyt adott közléseknek, rendőrségtörténeti írásoknak, a testület népszerűségét vizsgáló gondolatoknak, szakkikkeknek, törvényszéki ismereteknek. A **Közbiztonság (Rendőri Lapok)** az 1910/29. számában ősapjának nevezte.

1884-től **Hivatalos Rendőri Közlöny**, majd 1896–1919 között **Rendőri Közlöny**, a **belügyminisztérium első hivatalos lapjaként** 1884. március 31-én indult – vasárnap és ünnepnap kivételével, az esti vonatokkal szétküldve, kezdetben napi megjelenéssel, általában 2 oldal terjedelemben – a központi döntések és egyéb szükséges tájékoztatások gyors, hatékony továbbítását célzóan, bár inkább közlési mutatóként. 1896 májusától a **Belügyi Közlöny mellékleteként** jelent meg.

A **Belügyi Közlöny** (1896–1944, 1951–1953, 1960–1989, 1990–2010) a belügyminisztérium kiadásában, **hivatalos lapként**, NÉMETHY Károly szerkesztésében havi két alkalommal jelent meg. Tartalmazta a belügyi törvényeket, a belügyminiszteri rendeleteket, a minisztertanács és a belügyminisztérium döntvényszerű közérdekű határozatait, személyi és szervezeti ügyeket, szabályrendeletek megerősítését, színi engedélyeket, statisztikai kimutatásokat, pályázati hirdetményeket.

Második alkalommal, új évfolyamszámozással, 1951. június 15-től 1953. szeptember 9-ig került kiadásra VAMOS Miklós szerkesztésében. 1953-tól a rendőrségi egységekhez a tájékoztatásokat a **Rendőrségi Utasítások (RUT)** oldalain juttatták el.

1960. január 1-én, szintén új évfolyamszámozással, havi egyszeri megjelenéssel indult harmadik alkalommal „Szolgálati használatra”, majd „Belső használatra” minősítéssel az érintett szervekhez történő kézbesítéssel. 1990. január 22-én ismét első évfolyam kezdettel jelent meg; 2011-től pedig online kiadásban érhető el.

A **Rendőri Lapok** (1894–1907/1939), megjelenése alatt, jelentős változásokon és kapcsolódásokon ment keresztül; a korabeli hasonló kiadványokhoz képest hosszú életűvé vált, és betöltötte vállalt szerepét.

1894. október 7-én Budapesten került kiadásra a **Rendőri Lapok** első száma CSEPREGHY Lajos felelős szerkesztésében vasárnapi megjelenéssel tervezett hetilapként – több külföldi, és számtalan jeles hazai rendőrtisztviselő tudósítóval és levelezőkkel.

1895. december 17-én Gyöngyös város rendőrfőkapitánya, NÉKÁM Ede – a városi rendőrfőkapitányokra hivatkozva – a **Rendőri Lapok** című heti szaklapot az ország rendőrhatalóságainak hivatalos közlönyévé avatta. 1902-ben a belügyminiszter méltatva támogatta. [49.889/1902. (VIII.7.) BM rendelet]

1907–1939 között **Közbiztonság (Rendőri Lapok)** néven folytatódott, majd **Közbiztonság** címmel jelent meg, és a Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesületének a lapja is lett.

1910–1914 között kiadásában évente megjelent **A Közbiztonság almanachja**. 1913–1914-ben társlapja volt **A rendőr**.

A belügyminiszter 123.196/1907. (XI.22.) rendeletében felkérte a törvényhatóságokat, hogy a rendőri hatáskörrel felruházott hatóságok és közegek figyelmét újból hívják fel a *Közbiztonság (Rendőri Lapok)* című szaklapra.

A **Rendőrségi Lapok** 1914–1928 között szünetelésekkel tarkított szakirodalmi, ismeretterjesztő, heti megjelenéssel tervezett folyóirat. Induló száma 1914. március 1-jén jelent meg LAKY Imre és BARNA Tibor szerkesztésében. 1914–1920 között a Magyar Országos Rendőrszövetség hivatalos lapja, **1920-tól a Magyar Államrendőrség hivatalos lapja**. 1915 őszén belügyminiszteri ajánlást kapott. (74.950/1915. (X.25.) BM rendelet) Az 1923-as almanachban DORNING olyan tartalmas folyóiratnak minősítette, amely nagyban hozzájárult a rendőri szaktudás fejlesztéséhez. 1928 tavaszán, amikor LUKÁCS Etruk volt a felelős szerkesztő, a belügyminiszter megtiltotta megjelentetését és terjesztését, mivel megtévesztő címével és a hivatalos színezet látszatával a tájékozatlan közönség félrevezetésére volt alkalmas, az előfizetéseket gyűjtő ügynökei pedig a rendőrségre jogosulatlanul hivatkoztak. (183.497/1928. (VII.8.) BM rendelet)

A *Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség hivatalos lapja* 1903–1919 között került az olvasók kezébe. 1903. január 1-én jelent meg az Államrendőrség hivatalos lapja, röviden Államrendőrség címen is ismert első száma a főkapitányi titkár szerkesztésében. (RÉDEY 1902) A csekély módosulást jelentő névváltozásokon átment hetilap tartalmazta a személyi változásokat, a rendőrséget és a rendőri intézkedéseket érintő kormányrendeleteket, főkapitányi rendelkezéseket, fővárosi szabályrendeleteket, az értékesebb, fontosabb talált vagy elveszett tárgyakra vonatkozó hirdetményeket, igazolványok körözvényeit, árlejtsési és egyéb gazdasági tárgyú hirdetményeket.

A **Bűnügyi Értesítő** (1903–1919) megosztó volt az Államrendőrség időszakában. Szintén a budapesti főkapitányság szerkesztésében és kiadásában jelent meg a bizalmas kéziratnak tekintendő napilap, amelynek célja a bűnügyi feladatok segítése volt. Bizalmas jellege ellenére a benne foglaltak nemegyszer, talán szándékosan is, eljutottak a különböző újságok rendőri rovatvezetőihez.

A **Rendőri Lapok, Szatmárnémeti** (1904–1912) a *szatmárnémeti rendőrfőkapitányi hivatal tisztikarának, a rendőr- és csendőrlegénységnek szaklapja*, melynek induló száma 1904 januárjában jelent meg. A kiadás költségeit a város tanácsa biztosította. A havi kettő, majd később havi egy alkalommal megjelenő folyóirat tartalmát TANKÓCZI Gyula főkapitány felügyelete alatt a hivatal tisztikara állította össze. A kiadvány a testület tagjainak tájékoztatása, oktatása mellett szólt a közönséghez is, hasznos tudnivalók, adatok közlésével. E rendőrségi újságból több alkalommal citáló *Szatmár-Németi* társadalmi és szépirodalmi hetilap arról is írt, hogy tartalmas, jól szerkesztett, színvonalas kiadvány a főkapitányi hivatal lapja, amelyből közérdekű adatokat szívesen továbbítanak olvasóik felé.

A **Rend** (1921–1927) első száma 1921. november 15-én jelent meg szaknapilapként BAKSA János főszerkesztői működésével, a következő év július 1-től pedig heti két alkalommal történő megjelenéssel. Kiadásával egyidejűleg megszűntnek nyilvánította a belügyminiszter a *Rendőri Közlöny*, az *Államrendőrség*, a *Bűnügyi Értesítő* és a *Csendőrségi Lapok* című hivatalos lapokat. (91.640/1921. (XI.7.) BM rendelet)

1921–1922-ben *mellékleteként* jelent meg a *Hivatalos Jellegű Közlemények*. 1922–1927 között, az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal kiadványaként, melléklapja volt a *Bűnügyi Körözések Lapja*, 1927-től folytatása a *Rendőr*.

Az előfizetésre is vonatkozó miniszteri ajánlás szerint követelmény, hogy a rendőri, rendészeti és közbiztonsági teendők ellátásával megbízott különálló szervek irányítása az **eddiginél fokozottabb mértékben központosíttassék**. DORNING az 1923-as almanachban üdvözölte a lapot, rámutatva többek között arra, hogy *A Renddel* és a melléklapjával megszűnt az a hiányérzet, hogy a körözéseket nem volt hol közzétenni; az érdekes cikkek és a mélyenszántó tanulmányok pedig már nélkülözhetetlenek, mivel összeforrtak az állami rendőrség intézményével.

Kiadásában jelent meg a **Rendőrségi Almanach 1923**, amelyben a testülettörténeti munkákon túl ismertetésre került az államrendőrség tagozódása és tagjainak a névsora.

1923–1928 között élt a **Detektív Szemle**. 1923. október 15-én havilapként jelent meg az első száma GELLÉRT Ede főszerkesztői és TÁBORI Kornél szerkesztői, illetőleg szerzői közreműködésével. Távolabbra visszaillesztve a detektívtestület története adott témát bőven: a közelmúltat érintően ügyfeldolgozások, felderítési módszerek és egyéb szakmai tevékenységek, amelyek mellett helyet kaptak külföldi kitekintések és napi aktualitások is.

Magyar Detektív, majd **A Magyar Detektív** (1925/1926–1934) címmel indult képes folyóirat havi két megjelenéssel *A Magyar Királyi Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesületének* hivatalos lapjaként. Első indulási időpontja, *Magyar Detektív* címmel: 1925. február 5., főszerkesztője CSÁSZÁR Károly. A lapszámokban a testületet érintő írások mellett erőteljesen kidomborodott a magazin jelleg. 1926. szeptember 15-i keltezéssel látott napvilágot *A Magyar Detektív* első száma. Főszerkesztője CSÉCSY József, felelős szerkesztője VÉCSEY Leó. Az 1929. november 1-jei szám teret szentelt a *Rendőr* 106 oldalas, 85 fényképpel színesített ünnepi számának, amelyben megjelent a belügyminiszter áttekintő vezércikke, SZALAY József szakszerű kritikával megírt dolgozata az eltelt tízéves működésről, valamint DORNING Henriknek *A budapesti rendőrség története 1848-tól 1928-ig* című hézagpótló munkája, a kerületi főkapitányságok felállításáról szóló dolgozat, a rendőri szakképzés és a rendőrség anyagi ellátásnak fejlődését bemutató tanulmány.

A **Rendőr** (1927–1931) az egyik folytatása *A Rend* című szaklapnak, a másik irány a csendőrség. Léte alatt *melléklapja a Bűnügyi Körözések Lapja*. Első száma 1927. július 16-án jelent meg heti rendőrségi szaklapként MARKOVICH Miklós szerkesztésében, a **Magyar Királyi Állami Rendőrség kiadásában**. Miniszteri ajánlást is kapott, amely szerint *A Rend* folytatásaként máris értékes tényezőnek bizonyult a közbiztonsági és rendőri szakirodalom terén. (270.267/1928. (III.1.) BM rendelet)

Magyar Rendőr (1934–1944, 1947–1991) – 1992-től **Zsaru** – 1934. október 15-én a **Magyar Királyi Rendőrség egyetlen hivatalos szaklapjaként** jelent meg első alkalommal *A Magyar Detektív* folytatását jelző számozással: 1.(IX.) évfolyam 1.(195) szám. A kiadó a Magyar Királyi Rendőrségi Detektívek Országos Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. A rendőrtisztviselőkből álló héttagú szerkesztőbizottság élén SZEMERJAY-KOVÁCS Dénes miniszteri tanácsos állt.

A nagy szimpátiával fogadott újság széles témakört ölelt fel, amelybe beletartoztak a testület történései, a szervezeti és a személyi kérdések, az egyes szolgálati területek szakcikkei, a külföldi kitekintések, a vélemények közreadása, a sport, a humor és egyéb szórakoztató közlések. A kötelező előfizetés a magyar rendőrség minden tagjához eljuttatta a lapot, segítve a szakmai képzést, nevelést, az ismeretek bővítését. 1944. november 1-én jelent meg utoljára.

1947. január 1-én ismét megjelent a **Magyar Államrendőrség folyóirataként** – kéthete, változó szerkesztőkkel és közreadókkal. A kezdeti évfolyamok mellékleteként kiadásra került a *Magyar Rendőr naptára*, illetve *falinaptára*, 1959-től pedig az Önkéntes rendőr. Az újság alapvető célja a központi államrendőrség céljának támogatása volt.

1991. december 23-án jelent meg utoljára, utódja a következő évtől a *Zsaru* rendőrségi magazin, a **Belügyminisztérium képes hetilapja** lett. A *Zsaru Magazin* később az ORFK Kommunikációs Igazgatóságának, majd az ORFK Hivatalának a szervezetébe került.

1945–1950 között működött a **Rendőrségi Közlöny a magyar államrendőrség** havonta kétszer kiadásra kerülő **hivatalos lapjaként**, belügyminisztériumi szerkesztéssel, ingyenes szétküldéssel. Témaköreit jelentették a rendőrséget érintő személyi kérdések, a szervezetet és a szolgálatot érintő rendeletek és határozatok, a felsőbb bíróságok rendőrséget érintő döntései, egyéb közlendők. [141.479/1945. (VIII.27.) BM rendelet]

A **Rendőrségi/Belügyi/Rendészeti Szemle** 1953-tól három címmel látott napvilágot. 1953-ban a **rendőrség központi folyóirataként** megjelent a *Rendőrségi Szemle*. A havonta megjelenő folyóirat jobb felső sorában felkiáltójellel viselte a „csak szolgálati használatra” minősítést. Fontos feladatuként a gyakorlati tapasztalatok megfogalmazását, közzétételét említette a szerkesztőbizottság, legfontosabbnak pedig a rendőrség tagjainak kommunista szellemben való nevelését. Az újság folyamatosan vált testülettörténeti írásoknak is helyt adó tudományos folyóirattá, s hozzáférhetővé a nagyközönség számára. *Rendőrségi Szemleként jelent meg 1953–1962-ig, Belügyi Szemle volt 1963–1990, valamint 1995–2006 között, illetve 2010-ben*. Melléklapja (1969–1972): Bűnügyi technikai közlemények. Különszáma (2011): 50 éves a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet. *Rendészeti Szemle* név alatt 1991–1994 és 2006–2010 között működött.

A **Pandúr Jogi és Bűnügyi Magazin** 1991 augusztusában jelent meg HORVÁTH Lajos főszerkesztőségével Pécsen, *Pandúr* néven, regionális lapként, mely hamarosan országos terjesztésű havi magazinná lett. Számtalan testülettörténeti írás közreadója.

A **könyv alakban** kiadásra került almanachok, naptárak, tanácsadók, útmutatók, zsebkönyvek töltik ki azt a kört, amely szintén a rendőrségi sajtóhoz sorolható. Érdemességüket kellően alátámasztja megjelenésük rendszeressége és példányaik mennyisége. A nagyközönség tájékoztatása mellett jelentős segítséget adtak a rendőrség tagjainak is. Ténykedésük az akkori jelen emberéhez szólt; adataik az utókor számára testülettörténeti ismereteket is nyújtanak. Többségük a fővárosi rendőrséghez kötődik, vidéki kiadásuk csekély.

1906-ban jelent meg a **Rendőralmanach**, 1910–1914 között évente **A Közbiztonság almanachja**. 1923 nyarán *A Rend* kiadásában került a közönség elé a **Rendőrségi Almanach 1923**. 1994-ben egy alkalommal jelent meg **Rendőrségi almanach**, mely kötet a rendőri vezetőkkel készült beszélgetéseken keresztül mutatja be a testület akkori működését.

1899–1913 között került kiadásra a **Budapesti útmutató – Rendőrségi zsebkönyv** RÉDEY Miklós és BOCKELBERG Ede szerkesztésében. Az 1910-es kiadásban az olvasó köszöntését követően felsorolták a minisztériumokat, a rendőrkapitányságokat, az állami hivatalokat, a főváros hivatalait és üzemeit, valamint bemutatták a rendőri vonatkozású kérvények elintézési módját. Kitértek bankokra, biztosítókra, fürdőkre, hírlapokra, kávéházakra, kaszinókra, mulatókra, mozikra, szálláshelyekre, szanatóriumokra, színházakra. Tartalmazták Budapest, illetve környéke utcáinak és tereinek nevét.

Nagybudapest hivatali útmutató ezelőtt közigazgatási rendőr útmutató (1907–1945) különböző címekkel és jelentős mennyiségben közlekedési szabályokra vonatkozó tartalommal jelent meg. A SALY Lajos alapította útmutató a fővárosra és a rendőrségre vonatkozó ismereteket tartalmazott.

A **Budapesti útmutató és címtár – rendőrségi zsebkönyv** a címet, a szerkesztőt és a kiadót érintő változásokkal tarkított kiadványként – némelyik évfolyam főváros és környéke térkép, valamint országos autótérkép melléklettel – jelent meg 1921–1948 között, majd 1991-től. Az első szerkesztő LAKY Imre volt, majd szerkesztőbizottság készítette. Kiadóként a budapesti államrendőrség őrszemélyzetének tanosztályparancsnoksága, később főparancsnoksága szerepel. Az egyes példányok közzétették a minisztériumok fontosabb adatait, törvényeket, a budapesti rendőrség szervezetét, személyzetét, a társhatóságokat, a karhatalmat, Budapest és környéke címtárát, utcáit, hasznos tudnivalókat, szakcímtárát. A kiadvány több alkalommal kapott belügyminiszteri ajánlást, melyben rögzítésre került az, hogy gondosan összeállított zsebkönyv, amely a társszerveknek és a vidéki közigazgatási hatóságoknak, sőt magánosoknak is hasznos segédkönyvül szolgálhat. [71.273/1922. (VI.14.) BM rendelet; 1.727/1925. (VI.21.) BM rendelet; 803/1929. (IV.29) BM rendelet]

1921–1929 között jelent meg a **Detektív Almanach** GELLÉRT Ede és SIMONYI Sándor szerkesztésében. A folyó év naptára mellett kétszer is olvashattak az érdeklődők a detektívtestület történetéről, továbbá tanulmányozhatták a fővárosi rendőrség szervezetét.

A **Detektív Útmutató** (1923–1930) GELLÉRT Ede szerkesztésében indult Nagy-Buda-pest útmutatójával, gyakorlati tartalmú kézikönyvként, a rendőri és a polgári élet területeire egyaránt vonatkozóan. Bemutatta a Belügyminisztérium, a fővárosi főkapitányság és a vidéki államrendőrség címtárát, beosztását. Kitért a rendőri, rendőrségi vonatkozású kérések, kérvények elintézési módjára, a közlekedés szabályaira, az állami és a városi hivatalokra. Érintett egyesületeket, testületeket, vállalatokat, és jegyzéket tartalmazott Budapestnek és környékének újtairól, utcáiról, tereiről, dűlőiről.

Két évet élt (1925–1926) a **Budapest-fürdőváros és környékének utcajegyzéke** a Budapesti útmutató és címtár – rendőrségi zsebkönyv szerkesztőbizottságának összeállításában.

Szintén kétszer (1925–1926) jelent meg SALY Alajos szerkesztésében a **Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség főkapitányságának és kerületi kapitányságainak rendőri útmutatója**. Tételesen tartalmazza a főkapitányság szervezetét és személyzetét név, rangfokozat és beosztás szerint; az újoncfelvétel körülményeit; a rendőrök elleni feljelentések megtételének lehetőségét; a rendőrkórházat; a számvevőségi kirendeltséget.

Az **Országos Rendőri Útmutató** 1927-ben rendőrségi kiadásban jelent meg. A belügyminiszteri ajánlás kitért arra, hogy cél volt a M. Kir. Államrendőrség szervezetének, különösen vidéki felépítésének áttekintő bemutatása, vidéki városok rövid címtárának a közlése. Az összes rendőri állomáshely részletes ismertetése mellett rögzítésre kerültek székhelyeik, területi, népességi viszonyaik, az ott elhelyezett közhivatalok, közintézmények, kulturális, egészségügyi, szociális és jótékonyági intézmények, egyesületek, ipari és kereskedelmi vállalatok mindazon adatai, amelyek a hatóságokra és a közönségre nézve fontossággal bírtak. (72.249/1927. (X.10.) BM rendelet)

SZÉKELY Vladimír készítette, és adta ki 1929-ben a **Házi rendőr, közhasznú rendőri tanácsadó** harmincöt év tapasztalatán alapuló, illetve sok ismeretet tartalmazó útmutatót.

1933–1948 között **Az Utca rendje** sorozatcím alatt is jelentek útmutatók szintén változó alcímekkel, szerkesztőkkel, kiadókkal és hasonló tartalommal. E könyvek jobbjára a kívülállók eligazodását kívánták segíteni, egyben értékes információk forrásai is.

1903-ban jelent meg BEREZ Lajos **Czímtár – Miskolczi útmutató – Rendőrségi zsebkönyv** című kiadványa, amely 36 fejezetben tételesen tartalmazza a városi rendőrség szervezetét, tisztviselőit név, beosztás és lakcím szerint, valamint az őrszemek cirkálási útvonalait, ellenőrzési és váltási helyeit. Négy rendőrlaktányában BEREZ Lajos rendőrőrmester oktatón kívül volt 13 tisztes, 1 börtönfelügyelő-kulcsár és 67 közrendőr. A rendőrfőkapitányi tisztelet LUKÁCS Béla töltötte be. Megnevezésre kerültek közintézmények, cégek, üzletek, lakások és tulajdonosaik, bérlőik neve.

Miskolcon 1941-ben is kiadtak egy kisebb terjedelmű rendőrségi útmutatót NAGY Lajos összeállításában **Miskolci rendőr, rendőrségi útmutató** címmel.

Szintén Miskolcon van nyoma KÓRAKÓ Béla **Miskolci rendőrségi útmutató című munkájának, egy 1941. évi könyvtárszaporulat kimutatásában, amely szerint beszerezték e munkát, valószínűleg 10 példányban, 5 pengőért.** (DOBROSSY – G. JAKÓ 2007)

OZORY István rendőrkapitány **Debreczeni útmutató – Rendőrségi Zsebkönyv** címmel 1912-ben és 1913-ban jelentetett meg kiadványt. A viszonylag terjedelmes mű címszavai: naptár, hasznos tudnivalók, Debreczen sz. kir. város köz- és magánhivatalok, katonai czímtár, egyházak, iskolák, ügyvédek, orvosok és okleveles szülésznök, biztosító intézetek, pénzintézetek, kereskedők, iparosok, gyárak, nyomdák, jótékonyági intézmények, társaskörök, dalegyletek, hírlapok, különféle, hirdetések.

Útmutató a szegedi rendőrkerületben működő rendőrség, az állami és önkormányzati hatóságok, s a közönség részére az 1923. évre címmel BOTTKA Sándor rendőrfőtanácsos szerkesztésében jelent meg a telefonkönyvet is tartalmazó kiadvány Baja, Békéscsaba, Gyula, Hódmezővásárhely, Kalocsa, Kecskemét, Kiskundorozsma, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Makó, Orosháza, Szeged és Szentes városokra vonatkozó adatokkal. Az Útmutató címmel megjelent segédkönyv tartalmazza a rendőrkerületben található telefonelőfizetők névsorát, amely a közönség, különösen a távbeszélő előfizetők céljait szolgálta. (Békés 1923. I. 3.)

1927-ben CSERZY Mihállyal közös szerkesztésében látott napvilágot a **Szegedi útmutató és telefonkönyv.**

A **Budapesti utcajegyzék** 1959-ben jelent meg azzal a küldetéssel, hogy a Budapesten szolgálatot teljesítő rendőröknek segítséget nyújtson a tájékozódásukhoz és a felvilágosítás-adáshoz. Használatához könnyebbséget jelentő útmutató készült. A kötet tartalmazza Nagy-Budapest valamennyi utcáját, a nyilvános utcai távbeszélőállomásokat, az autótaxi-állomásokat, az éjjel-nappal nyitvatartó gyógyszerárakat.

A **Somogyi útmutató és címtár, rendőrségi zsebkönyv** 1993-ban egy alkalommal jelent meg. A főkapitányi köszöntő utal az 1920-as, 1930-as években közkedvelt útmutatókra, amelyek a külsejében hasonló kiadványt időszerű tartalommal töltötték meg annak reményében, hogy azt hasznosan forgatják a Balaton partjához vezényelt rendőrök és a széles olvasóközönség.

2.2.3. Rendőrségi tudósítás, nyilvános szereplés, rendőri sajtóiroda

CSÁNYI József esztergomi rendőrfogalmazó 1913-ban a helyi újság hasábjain hosszabb cikkben boncolgatta a rendőri hírszolgálat fontosságát, jellemzőit illetőleg tartalmát, utalva arra, hogy a rendőrség ténykedése a nagy nyilvánosság előtt zajlik, és a közönség segítsége fontos szerepet játszik, különösen ismeretlen bűnelkövetők felderítésében. A hír kiadásánál a legnagyobb körültekintéssel kell eljárni. Tételes törvényi rendelkezés hiányában a hírszolgáltatás direktívájának az eljáró lelkiismeretét, indiciumát és elméleti büntetőjogi ismereteit tartotta. Rámutatott arra is, hogy a rendőrség és a sajtó között a hírszolgáltatást érintően, a vitának nyílt tere van. (Esztergom és Vidéke 1913. II. 27.)

DORNING szerint „[a] sajtó munkatársai nagyon jól tudják, hogy nem vagyunk ellenségei az újságírásnak, de nem tehetünk mindenben eleget a kívánságaiknak egyrészt azért, mert a szabályok tiltják, másrészt az okból, mert nekünk néha másképpen kell megítélni a dolgokat. [...] Igen sok esetben csakugyan nagy szükségünk van arra, hogy a sajtó a közfigyelmet felhívja, és így az ismeretlen megfigyelők nagy táborából kapjunk olyan adatokat, amilyeneket más módon talán sohasem tudtunk volna beszerezni.” (DORNING 1930, 21.)

BORBÉLY – KAPY összefoglaló munkájában kifejtésre került, hogy a kezdeti időszakban az újságírás – magyar kaszinói értelmezéssel – lenézett mesterség volt. Dicsőségnek számított némely hírlapíró szemében egy jó riport kedvéért a bizalmasan adott szót megszegni, azzal sem törődve, hogy egy-egy ilyen tudósítás fontos és csak félig kész rendőri nyomozás sikerét tette tönkre. Később kialakult az a nézet, hogy a sajtó szinte fogadott testvére a rendőrségnek, s minden igyekezetével előmozdítja a rendőri siker érdekeit. Ha arra szükség mutatkozik, a hibákra is rámutat, csak azért, hogy a közönség érdekében orvosolják azokat. (BORBÉLY – KAPY 1942)

A rendőri hírszolgáltatás, illetőleg nyilatkozattétel az 1870-es évektől bizonyos szabályozásra került, amelynek írásos megjelenése a századforduló közeledtével érhető tetten.

Szigorú követelményt tartalmaz a bűnvádi perrendtartáshoz kapcsolódó miniszteri utasítás, mely szerint a nyomozás, illetőleg annak részletei a nyomozás érdekében vagy közérdekből voltak nyilvánosságra hozhatók, melyet a rendőri hatóság tagjai és közegei csak a rendőri hatóság főnökének tudtával és beleegyezésével tehetnek meg. Korlátot szabott a hivatalos titoktartás is. (130.000/1899. BM utasítás)

Az 1914-ben megszületett sajtótörvény kapcsán a vidéki újságírók Felső-dunántúli választmányának Győrött tartott ülésén javasolták a rendőri hírszolgálatra vonatkozóan magyarázat kikérését az egész országban történő egységes gyakorlat kialakítása céljából, a szombathelyi választmány pedig egyetemes újságíró-testület országos szervezését indítványozta. (1914. évi XIV. tv; Tolnamegyei Közlöny 1914. V. 3.)

1921-ben a M. Kir. Rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályozása rendelkezett arról is, hogy a tisztviselők szolgálatukban legyenek készségesek, pártatlanul igazságosak és titoktartók. Tilos volt hivatalos ügyeket a magánéletbe kivinni, arról illetéktelen személyeknek felvilágosítást adni, azoknak hivatalos iratokba történő betekintést engedni. [39.820/1921. (1922. IV. 11.) BM rendelet] Szellemi terméket sajtó útján nyilvánosságra hozni csak az illetékes főkapitány engedélyének megszerzését követően lehetett. Időszaki lapok szerkesztésében való részvétel szintén előzetes főkapitányi engedélyhez volt kötve. Saját sajtótermék terjesztése kizárólag hivatásos könyvkereskedők útján történhetett. [99.170/1933. (VI. 13.) BM rendelet]

1945 őszén a belügyminiszter rendeletben szabályozta a nyilatkozatok és felvilágosítások adását. A beosztottak sajtó felé teendő nyilatkozattétele a leghatározottabb tiltás alá esett, a vezetők közleményeit pedig az e célra létrehozott *Sajtókönyv*be kellett bevezetni. [272.709/1945. (X. 15.) BM rendelet]

1948-ban szabályozásra került a rendőri összejövetelek, ünnepélyek rendezése és a nem rendőri szervek által rendezett ünnepélyeken, összejöveteleken rendőri személyek részvétele. Olyannyira, hogy a rendezvények előzetes miniszteri engedéllyel voltak tarthatók, az elhangzó műsorszámok szövegének felterjesztését is magába foglalóan. Ha külső szereplő is fellépett, a kérelmet a helyi államvédelmi osztály vezetőjének is láttamoznia kellett. [290.764/1948. (III. 12.) BM rendelet]

Az 1956-os forradalom és szabadságharc után a belügyi munkáról a titokvédelmi szabályok betartása miatt csak a minisztérium sajtóosztálya adhatott tájékoztatást. A december 28-án a megyei vezetők részére tartott országos főkapitányi értekezleten elhangzott, hogy legyen minden főkapitányságon 2-3 fős sajtótájékoztatói iroda. Ez azonban javaslat maradt.

A 2/1968. (II. 6.) belügyminiszteri paranccsal kiadott *Szolgálati Szabályzat* a rendőr nyilvános működését is a szabályozás tárgyává tette. Előzetes miniszteri engedélyhez kötötte a rendőri tárgyú cikkek írását; a rendőri tárgyú irodalmi művek kiadását; a rádióban és a televízióban rendőri tárgyú előadás tartását. E tilalom nem vonatkozott a Belügyminisztérium által kiadott sajtótermékekre. Tilos volt rendőri jelleg feltüntetésével hirdetéseket közzétenni; sajtóban, rádióban, televízióban rendőrségi ügyeket, a fegyelmet, a titoktartást vagy a rendőrség érdekeit sértő módon tárgyalni. A rendőri vonatkozású műsorszámokban az előadó, illetve a szerző neve és rendfokozata közölhető volt.

Engedély és a rendőri állásra utalás nélkül voltak kiadhatók a szépirodalmi, a tudományos és a sporttal foglalkozó művek. Írói álnév használatát jelenten kellett.

1989 után a szabályozások közé belépett a hivatásos állomány szolgálati viszonyáról rendelkező 2015: évi LII. törvény, amely szerint a hivatásos állomány tagja a kiadott parancsról, intézkedésről a sajtónyilvánosság igénybevételével hivatalos eljárásban magánvéleményt nem nyilváníthat, továbbá a szolgálati rendet és a fegyelmet veszélyeztető sajtóterméket nem állíthat elő és nem terjeszthet, illetve ilyen tartalmú plakátot, hirdetményt vagy emblémát nem függeszthet ki. Országos vezető megtilthatja azt is, hogy a hivatásos állomány tagja az internetes felületen magánszemélyként való megnyilvánulásakor, magánvélemény nyilvánításakor a hivatásos állományba tartozására vonatkozó adatot hozzon nyilvánosságra. [11/2015. (VII. 10.) ORFK utasítás]

A rendőrségről szóló törvény e körben rendelkezést nem tartalmaz; a többször módosított, illetőleg újonnan kiadott szolgálati szabályzatban [3/1995. (III. 1.) BM rendelet; 62/2007. (XII. 23.) IRM rendelet; 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet] és utasításokban [34/2007. ORFK utasítás; 1/2008. ORFK utasítás; 10/2013. ORFK utasítás] kerültek rögzítésre a nyilvános szereplés, valamint a sajtó, illetőleg médiatartalom-szolgáltatók részére adható tájékoztatás szabályai.

A büntetőeljárásról szóló 1998-ban született törvényhez kapcsolódóan együttes miniszteri rendelet is kiadásra került. [1998. évi XIX. tv.; 26/2003. (VI. 26.) BM-IM rendelet]

A 2017 nyarán elfogadott büntetőeljárásról szóló törvény szerint a nyomozás befejezéséig tájékoztatást adhat a nyomozóhatóság feljogosított tagja. Aki a nyilvánosság tájékoztatása céljából tájékoztatást kér, indítványában köteles közölni a nevét, nem természetes személy esetén megnevezését, valamint elérhetőségét és azt, hogy a nyilvánosságot hogyan – kü-

lönösen mely médiatartalom-szolgáltató vagy egyéb, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás útján – tájékoztatja.

Az **első rendőri sajtóiroda** az 1880-as évek elején kelt életre a budapesti főkapitányság szomszédságában lévő „Két korona” vendéglő különszobájában, ott, ahol találkoztak a rendőrségi tisztviselők az újságírókkal.

1885-ben a fővárosi rendőrség új épületbe költözött, ahol TÖRÖK János főkapitány a kiküldött tudósítók számára berendezett egy helyiséget. Ez már igazi sajtóiroda volt, ahol az újságírók délben és este átvették a rendőri híreket. Ekkortól voltak igazi rendőri tudósítók, riporterek, hiszen több újság munkatársa kizárólag rendőri témájú írásokat adott le a szerkesztőjének. A sajtóiroda első vezetője GARLATHY Ödön rendőrkapitány lett.

1896-ban RUDNAY Béla főkapitány az 1.740. számú végzésben rendelkezett a rendőri sajtóiroda szabályzatáról. E szerint a sajtóiroda feladatai voltak: az összes megjelenő lapok átnézése s a rendőrséget érintő közlemények kijelölése; a főkapitány által jóváhagyott rendőri közlemények kiadása a hírlapok tudósítóinak; a hírlapok informálása, a tévedések helyreigazítása; a kiadott közlemények megjelenésének ellenőrzése; a téves közleményekről kommunikék szerkesztése; a hírlapírói igazolványok kiadása; a kiadandó hírek összegyűjtése; a lapokban megjelent hirdetések átvizsgálása. Rögzítette, hogy naponta háromszor – délben, délután, éjjel – adnak ki értesítéseket az újságírók számára, a nagy eseményekről telefonon éjjel 2 óráig. A közleményeket csak a sajtóirodában és csak igazolványos hírlapírók másolhatták le. A rendőrségi alkalmazottnak megtiltotta a magánúton történő bármiféle értesítés kiadását. (Rendőrségi lexikon 1903) 1901. január 10-én 491. számú körrendeletében a főkapitány megtiltotta az eljáró rendőrök és az ügyben nem érintett egyének nevének említését, az egyes nyomozati cselekmények mikéntjének közzétételét.

A tisztas együttműködés fényét nemegyszer kisebb-nagyobb felhők homályosították el, árnyékot vetve a hön áhitott eredményekre. Úgy a sajtó, mint a rendőrség részéről megvolt az indíttatás a problémák megszüntetésére, az együttműködés intézményesített továbbfejlesztésére. Egyik oldalon így született meg a Budapesti Napilapok Rendőri Rovatvezetőinek Szindikátusa, a másikon pedig az intézményesített Sajtóiroda.

A szindikátus 1902. január 1-ével működését meg is kezdte. Tagjai arcképes *rendőrtudósítói igazolvánnyal* rendelkeztek, a kisegítő hírlaptudósítók *rendőri engedéllyel*. A tudósítói igazolvánnyal megjelenhettek minden eseménynél és a Sajtóirodában, az engedéllyel rendelkezők átléphetek a kordonon, és megjelenhettek a Sajtóirodában. [11/1902. (I. 2.) fk. eln.]

BODA Dezső főkapitány 1907-ben átfogó jellegű, viszonylag nagyobb terjedelmű rendeletben szabályozta a sajtóiroda működését. [8.939/1907. (IX. 7.) fk. eln.] A rendelet első mondatában kimondta, hogy „[a] rendőrség működésének egy lényeges, feltétlenül jelentős mozzanata a hírszolgálat.”

1918 októberében megbénult a sajtóiroda munkája; az újságokban az összeomlás előtt már csak sorok jutottak a rendőri eseményeknek. (Pesti Hírlap naptára 1936, 375.)

A Tanácsköztársaság bukását követően a rendőrségi híreket részben a *Magyar Országos Tudósító* (MOT) és a helyreállított sajtóiroda szolgáltatta. A MOT 1918 novemberében született meg, és lett a rendőrség, a székesfőváros, a Nemzeti Egység Pártja, és Pest vármegye félhivatalos könyvatos laptudósítója. (LAKATOS 2000, 470.)

A párhuzamos hírszolgáltatás súrlódásai élesedő ellentéteket szültek, melynek következtében a sajtóiroda rövid ideig megszűnt, és a tájékoztatást teljes egészében a MOT vette át. [6.500/1922. (III. 11.) fk. eln.]

BEZZEGH-HUSZÁGH Miklós 1928. január 5-ei főkapitányi kinevezését követően a sajtóiroda 3 szobából álló új elhelyezést kapott a főkapitányság Zrínyi utcai kapubejárójától jobbra. Az iroda helyiségeiben csak az arcképes igazolvánnyal rendelkező tudósítók tartózkodhattak. A rendőrségtől hír csak a sajtóirodán keresztül kerülhetett nyilvánosságra. A főkapitány hatályon kívül helyezte a témába vágó korábbi rendelkezéseket.

1933-ban a főkapitány a szindikátus tagjai számára narancssárga színű fényképes rovatvezetői igazolványt és sajtójelvényt rendszeresített. Ez utóbbi búzavirágkék alapszínű, zománcozott, ovális alakú, 45/30 mm nagyságú, gomblyukba erősíthető fémplakett, közepén a magyar állam címerével, amely körül aranszínű „Rendőri sajtó” felirat olvasható. A jelvény másik oldala 15/12 mm, ugyancsak búzavirágkék alapon, aranszínű betűk láthatók B.N.R.SZ. A hátlapon sorszám volt, amely megegyezett a fényképes igazolvány sorszámával. (5.584/1933. fk. eln.)

Az új szabályozásnak megfelelően a Rendőri Rovatvezetők Kamarai Szakcsoportja 1940. április 15-én alakult meg a Pátria Clubban. A szakcsoport vezetőjévé BORBÉLY Zoltánt, az Új Nemzedék rendőri rovatvezetőjét választották meg. (Magyar Országos Tudósító 1940. IV. 15.)

1940. július 18-án az Országos Magyar Sajtókamarához betervezte az alosztály a rendőri rovatvezetők névsorát, amelyben 23 fő szerepelt, 25 újságot képviselve.

ÉLIÁSSY Sándor főkapitány az 1940. május 18-án hozott 11.386. számú rendeletében elismerte a sajtóalosztály szükségességét, tudomásul vette megalakulását. Az odatartozó újságírók a főkapitány által kiadott rovatvezetői jelvény és igazolvány birtokában tevékenykedhettek. Az utánpótlásul szolgáló rendőri újságírójelöltek zöld színű kordonátlépési igazolványt kaptak.

A főkapitányi új elvárások egyik kitétele az volt, hogy rendőri riporter csak az lehet, aki elsajátította a szükséges szakmai ismereteket arról a foglalkozásról, amelyről írtak. Az első tanfolyam 1940. november 4-én 12 órakor indult a főkapitány személyes megnyitójával. Az előadások – amelyeket gyakorlott és kiváló felkészültségű, nemegyszer az újságírásban is jártas rendőri vezetők tartottak – nagy sikert arattak a rovatvezetők és helyetteseik körében. (BORBÉLY – KAPY 1942)

Az **önkormányzati rendőrségek** jó példának tekintették a fővárosi rendőrség sajtóirodájának a működését, de helyzetükből fakadóan az alkalmazás csupán nyomokban érhető tetten. A helyi újságok tudósítói rendszeresen beszámoltak a testületet érintő történésekről, a közönséget érdeklő eseményekről. Értesüléseik egy részét vagy a nevesített sajtóirodán keresztül, vagy a tájékoztatásra kijelölt tisztviselő közreműködésével szereztek be.

Kassa rendőrségén 1895-ben sajtóiroda létesült, melynek élére a bűnügyi előnyomozásokért felelős alkapitány került. (ENDRŐDY 1898) **Pécs** rendőrsége szolgálati szabályzatának tervezetében a sajtóirodáról 1906 augusztusában esett szó, de csak annyi, hogy „Rendőrségi sajtóiroda”. (MNL BaML IV.1402 123/1908.) **Kolozsvár** 1908-ban megalkotott városi szabályrendeletében a testület munkáját segítő intézményként szerepel az önálló sajtóiroda. (GEGUS – SZÉKELY – MEZEI 1910)

Az újonnan felállt **budapesti főkapitányság 1945.** év eleji szervezetében, az elnöki ügyosztályhoz soroltan élt a sajtóiroda. Kiemelt feladatként került rögzítésre a rendőri tudósítók informálása a fontosabb eseményekről, valamint a rovatvezetői igazolvánnyal és sajtójelvényvel történő ellátásuk. (BODOR 1970) A rovatvezetők piros-fehér-zöld színnel átlósan csíkozott, a melléjük beosztott munkatársaik kék színű igazolványt kaptak. A rovat-

vezetők igazolványukkal jogosultak voltak a „Rendőri Sajtó”-jelvény viselésére, a rendőri záróvonal átlépésére, és szabadon közlekedhettek a budapesti főkapitányság épületében. A kék igazolvány a rendőri záróvonal átlépésére jogosított, sajtójelvény viselésére nem. A jelvény kör alakú volt, felül félkörben RENDŐRI, alul félkörben SAJTÓ felirattal, középen a Kossuth-címerrel. A személyi állomány számára a Magyar Rendőr 1947. április 15-ei száma mutatta be az igazolványokat és a jelvényt.

1989 után az ORFK Hivatala szervezetében végezte tevékenységét a sajtóiroda élén a szövívővel, akinek a munkáját a sajtófőnök segítette. Közben a rendőrség kommunikációs stratégiát dolgozott ki, melynek megvalósítását és a hozzá kapcsolódó szervezeti változtatásokat 1998 őszén kezdték meg. December 1-jén a Sajtóosztályon belül, de a Rendőrségi Igazgatási Központ épületén kívül létrehozásra került a Rendőrségi Tájékoztatási Iroda, ahonnan tájékoztatták a sajtó képviselőihez eljuttatott információkon keresztül a közönséget, továbbá végrehajtották a különböző szakterületek és a megyei rendőrfőkapitányságok sajtóreferenseinek szakirányítását és továbbképzését.

Az ezredfordulótól folyamatosan szélesedő tartalommal működik a rendőrség internetes honlapja.

A névváltozáson átesett Kommunikációs Szolgálat feladatkörét az ORFK Szervezeti és Működési Szabályzata rögzíti. [23/2016. (IX. 27.) ORFK utasítás] A kommunikációs feladatokat ellátó szervezet részletes szabályai országos főkapitányi utasításban kerültek meghatározásra. [10/2013. (III. 14.) ORFK utasítás] E szerint a rendőrség szervei kommunikációs tevékenységének szakmai irányítását a Belügyminisztérium Miniszteri Kabinet szakmai iránymutatásainak megfelelően működő Szolgálat látja el. A rendőr-főkapitányságon az önálló munkakört betöltő szövívőt szintén önálló munkakört betöltő referensek segítik.

2.3. Rendőrségi alapok, rendőri egyesületek

Az anyagi megbecsülést, a megélhetést jelentő, illetőleg biztosító intézkedések a kiegyezés előtt sem voltak ismeretlenek. Később, a jobbra törvényi formát öltő központi lépések mellett, az egyéni kezdeményezések igyekeztek áthidalni a nehézségeket. A fizetésen, valamint a hozzá kapcsolódó juttatásokon túl a témakörbe tartozók a nyugdíj, a kegydíj, az életjáradék, a betegellátás, az árvaellátás, az özvegyi ellátás és a temetési segély, melyek megléte, avagy hiánya szintén szerephez jutott a testület megítélésében. Az országgyűlés képviselőházának ülésein a képviselők nemegyszer tettek összehasonlítást külföldi rendőrségekkel, és szóltak arról, hogy az amúgy is csekély fizetés emelése évekig elmaradt, a legénységi állomány számos tagja sanyarú körülmények között tengeti életét. 1927 tavaszán a belügyminiszteri költségvetés részletes tárgyalása során PAKOTS József képviselő hangot adott annak, hogy a körülbelül 4.000 fős rendőrlegénység a legszomorúbb és legrettenetesebb gazdasági helyzetben sínylődik. 700 rendőr ágyrajár, családos rendőrök többedmagukkal fél szobában, fél konyhában laknak, egy őrmester Kelenföld mellett olyan faskamrában húzódik meg, ahová becsurog az eső. „Most méltóztassék elképzelni ezek után, hogy gazdasági vonatkozásaiban ilyen páriák módjára ellátott emberek legyenek pillérei a társadalmi rendnek, a közbiztonságnak, vagyonzbiztonságnak és annak a bizonyos konszolidációnak, amelyről annyit beszélünk.” Az ülést vezető előadó szerint az utóbbiak 30 embert érintenek. A miniszter jelezte, hogy a problémák felszámolásán dolgozik, intézkedéseivel

az érintetteknek kíván segíteni. (Képviselőházi napló 1927. V. 12.) Ebben a felépült rendőr lakótelepek komoly előrelépést jelentettek.

A megoldásban az **önsegélyező egyesületek** előkelő helyet töltöttek be, de alakultak sportegyesületek és társaskörök is. A létrehozás, a működtetés változó erősségű szabályozás tárgyát képezte, amelynek dualizmuskori területéhez a rendeleti út vezetett.

Az induló rendelkezések szóltak arról, hogy az egyesületek feletti törvényes felügyeleti jog és kötelesség alapvetően a törvényhatóságokat illeti, melynek fontos megnyilvánulása a hozzájuk küldött alapszabályok egy-egy példányának a megőrzése. Az egyesület csak akkor volt jogosult megalakulni, majd működni, ha az alapszabálytervezetet a kormány bemutatási záradékkal ellátta. [1.394/1873. (IV. 29.) BM rendelet; 773/1874. (III. 1.) BM rendelet; 4. Függelék]

Kiemelkedő szerepet töltött be az 1907-ben alakult Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE), különösen a vidéki rendőrség államosításáért folytatott küzdelemben. (3.4. cím)

Az egyesületek életében a II. világháborút követően formai és tartalmi változások következtek be. Többségük a korábbi rendelkezésekre történő hivatkozásokkal felosztatásra került, melyben jelentős közreműködő volt a belügyminiszter. (20.165/1945. (VII.9.) BM rendelet) Átmenetileg működhetnek a személyi állomány közfogyasztási cikkekkel történő ellátását segítő egyesületek. (532.776/1946. (VIII.31.) BM rendelet; 550.200/1946. (X.12.) BM rendelet)

A **rendőregyesületek**, országos kiépítésüket követően, központi irányítás alá kerültek s a korábbiaktól teljesen eltérő tevékenységet folytattak. A 290.089/1948. (I.9.) BM számú rendelet szabályozta a rendőregyesületek alakítását, az abban való részvételt valamint a nevelési előadói tisztségek (nevelőtisztek) rendszeresítését. Az önképzés, az általános műveltség fejlesztése, a bajtársiasság erősítése, a pihenés és szórakozás elősegítése, a sportolási lehetőségek tágítása céljából a rendőregyesületek kibővítésével kívánt támogatást nyújtani a belügyminiszter. A rendelet 1948. február 1-jétől kötelezővé tette a rendőregyesületi tagozatok létrehozását valamennyi rendőri szervnél. Ismeretbővítési céllal heti másfél órás rendőrnapot kellett tartani, amelynek a tárgykörét a miniszter határozta meg, látogatása kötelező volt. A január 27-én kelt 290.225/1948. (I.27.) BM rendelet kiegészítésként meghatározta, hogy kéthetenként tiszti értekezletet kell tartani, amelyről jegyzőkönyvet kell felvenni, és a végzett munkáról havonta jelentést kell tenni. Csatlakozik az előbbiekhöz a nevelési munkaterv, amelyhez szintén miniszteri rendelet szintjén [290.311/1948. (II.7.) BM rendelet] adták ki az irányelveket február 7-én.

„Az összes rendőregyesületek működésének vezetése, irányítása és ellenőrzése céljából **Rendőregyesületek Országos Központja** (ROK) elnevezéssel, Budapest székhellyel központi szervet létesíték.” Feladata a rendőrség kulturális életének irányítása és ellenőrzése, az általános műveltség szélesítésének elősegítése, a rendőri munka segítése, a kulturális tevékenység anyagi előfeltételeinek a biztosítása. (257.000/1949. (VI.28.) BM rendelet)

1951 márciusában megkezdték a Belügyminisztérium Központi Kultúregyüttesének, a Központi Ének- és Táncegyüttesnek valamint a Rendőrség Házának a szervezését.

A következő évben megszülettek az Asszonytanácsok, a rendőrfelelőségek nevelését és a kultúr munka segítségét célzóan.

A ROK az egyesületek önállósága mellett vagy ellenére, igen erős jogosítványokkal rendelkezett.

A vidéki városok önkormányzatai illetőleg rendőrei is törekedtek az anyagi juttatások megfelelő megélhetést biztosító szinten tartására, többnyire nyugdíjalap, önszegélyező egyesület létrehozásával.

Kassán 1878-ban alakult meg a rendőrség önszegélyező egylete, amely 1880-tól alapszabállyal is rendelkezett. Igazgatója a városi tanács egyik tanácsnoka. A havonta befizetett járulékot a rendőri közös pénztárból utalták át, melynek jövedelmét „a nyilvános multságok s egyébütt teljesített őrszolgálatokért befolyt, havonként szétosztásra kerülő díjak képezik.” Az egylet pénztárából a szolgálatra képtelenné vált rendőrök, rendőrözvegyek és árvák segélyeit, temetési költségeket, a legénység balesetbiztosítását fizették ki. (ENDRÓDY 1898)

A **nyíregyházi** rendőrségi önszegélyező egylet alapszabályait a belügyminiszter 1900 tavaszán látta el bemutatási záradékkal. Az egyesület létrehozását KERTÉSZ Bertalan rendőrőrkapitány kezdeményezte. Az egyletbe adományok is érkeztek, melyekről a helyi lapok rendszeresen hírt adtak. 1900-ban a kereskedők és iparosok hitelszövetkezete 15 koronát, 1918-ban a Práger és Domány cég 30 koronát adományozott. (Belügyi Közlöny 1900, 238.; Nyírvidék 1900.V.27; 1918.I.1.; Igazság 1910.XI.18.)

1909-ben alakult meg az **Esztergomi** Rendőralkalmazottak Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete, melyet a város színtársulata egy előadásának bevételével támogatott. (Esztergom 1912.VII.14.)

A rendőrök megélhetésének biztonságát szolgáló törekvő központi intézkedéseknek a teljesség igényét nélkülöző érintése is érzékelteti azt, hogy a nehézségek a döntéshozók előtt ismertek voltak, és nem állt távol tőlük a segítő szándékú/jellegű fellépés.

Az állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról, özvegyeik és árváik ellátásáról szóló 1885. évi XI. törvénycikk kimondta, hogy az érintettek körébe tartoznak a fővárosi rendőrség alkalmazottai is. A nyugdíjjogosultságot megalapozta a testi vagy szellemi fogyatkozás miatti kötelesség teljesítésre való képtelenség; a 65. életév betöltése; a köteles szolgálati idő kitöltése; a megfelelő állás nem biztosíthatósága. A kapható összeg felső határát megszabták, a kitüntetések után járó pótlékok viszont nem számítottak a járandóságba.

Aki a szolgálat teljesítése közben vagy a szolgálat teljesítése következtében lett teljesen szolgálatképtelenné, a minisztertanács határozatával kivételesen nagyobb nyugdíjban volt részesíthető, de ha 10 évi szolgálattal nem bírt, akkor nyugdíja a legutóbb élvezett beszámítható fizetésének felét nem haladhatta meg. Az özvegyek és az árvák temetési járulékra is jogosultak voltak.

Átfogó szabályozást hozott az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912. évi LXV. törvénycikk, amely az előzőekben említett törvényeket hatályon kívül is helyezte, nem feledve teljesen a bennük foglaltakat. Rendelkezései szerint állandó ellátás volt a tisztviselőt, altisztet és szolgát megillető nyugdíj és lakbérnyugdíj, a napszámost és a munkást megillető nyugalombérlő, az özvegyi nyugdíj, a gyermekek nevelési járuléka és az engedélyezett életjáradék. Egyszeri ellátást jelentett a végkielégítés és a temetési járuléka.

1921 őszén a kormány felhatalmazást kapott az **Országos Tisztviselői Betegség-lyezési Alap** (OTBA) létesítésére, mellyel kapcsolatosan a népjóléti és munkaügyi miniszter ideiglenesen rendelkezett. A részletes szabályozás 1923-ban készült el, szintén miniszteri rendelettel, amikor is az összes korábbi rendelkezés hatályát veszítette. (1921. évi XLVI.tc; 40.000/1923. (V.12.) NMM rendelet) A felhatalmazó törvényi rendelkezés szerint az állami tisztviselők (nyugdíjasok és özvegyek) és családtagjaik gyógykezelési költségeinek fedezése céljából létrehozott alap gyarapítását a jogosultak készpénzben kapott járandóságainak 2%-át kivető járulékbefizetések tették ki. Az igénybe vehető szolgáltatásokat jelentették az ingyenes

házi orvosi és kórházi ellátás, a gyógyfürdői kezelés, az üdülési ellátás, illetőleg segély, valamint a betegszállítási, a gyógyszerellátási, a gyógyászati segédeszközök, a fogászati kezelés, a gyermekágyi segély és a temetkezési segély. Az alapot 1932-től kormányrendelettel folytán a pénzügyminiszter kezelte. Két évvel később a korábbiakat hatályon kívül helyező újabb szabályozás történt, melynek alapján a trianoni békeszerződéssel Magyarországtól elcsatolt területről Magyarország területére beköltözött azon rendőrök is jogosultak voltak, akik az államkincstár terhére részesültek állandó ellátásban. 1945-ben az ideiglenes nemzeti kormány az alappal kapcsolatos kérdések átmeneti szabályozásáról döntött. (3.650/1932. (VII.6.) ME rendelet; 7.700/1934. (IX.1.) ME rendelet; 430/1945. (II.27.) ME rendelet)

1929 őszén a minisztertanács jóváhagyta külön **„Rendőrségi nyugdíjjárulék alap”** létesítését, melyet a belügyminiszter az 1930/31. évi költségvetés indoklásában jelentett be az országgyűlésnek. Egyidejűleg szólt **„A m. kir. állami rendőrség jóléti alapja”** elnevezésű alap létesítéséről is, melynek „rendeltetése az állami rendőrségi alkalmazottak összességének érdekeit szolgáló jóléti intézmények létesítése, valamint a meglévő ily intézmények fenntartása és fejlesztése.” **A jóléti alap 1933-ban beolvadt a nyugdíjjárulék-alapba.**

Mivel év végén a rendőrállomány elismerésben részesítése a korábbiakhoz hasonlóan nem volt megoldható, 1933 karácsonyán a „Fehérvári úti, a Dagály utcai és a Mária Valéria rendőrtelepen lakó rendőrök összesen 651 főnyi 15 éven aluli gyermekei részesültek a karácsony alkalmával kötöttáru, ruhaanyag, ruha, vászon, cipő, játék, cukorka stb. ajándékban.”

1942-ben a nyugdíjjárulék-alap kiadásai között szerepeltek a Hévízszentandrási Gyógyház, a Balatonlelleli Üdülőttelep és a Borszéki Üdülőttelep fenntartási költségei, illetőleg a beutaltak ellátási költségei; a Dobogókői Rendőrségi Üdülőttelep segélyezésére adott kölcsönök; a rendőrszemélyzet jogvédelmére, a nyugellátásban részesülők segélyezésére fordított kiadások; a rendőrségi alkalmazottak gyermekeinek nyaraltatási, árváinak neveltetési és nyaraltatási költségei.

(Minisztertanácsi jegyzőkönyv 1929.IX.13; BM indoklás 1930/31. 42; Zárszámadás 1933/34. 15; Zárszámadás 1942. 352.)

1936-ban a belügyminiszter, törvényi felhatalmazás alapján, a pénzügyminiszterrel egyetértésben **Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap (ORBA)** létrehozásáról döntött. (1936. évi VIII.tc; 120.000/1936. (VI.24.) BM rendelet) Az ingyenes vagy kedvezményes betegellátásban részesítésre jogosultak voltak a tényleges és a nyugállományú rendőrlegénység, a kegydíjasok, az életjáradékosok, az ellátásban részesülő özvegyek és árvák, akik a készpénzben kapott rendszeres járandóságai havi bruttó összege 2%-ának megfelelő betegsegélyezési járulékot voltak kötelesek fizetni. Az igényjogosultak körébe tartoztak továbbá a legénység és az özvegyek családtagjai is.

Az ORBA egészségügyi szolgálatai élén a központi ellenőrző főorvos állt; egyébként a szervezet ráépült az egészségügyi rendszerre. Engedélyezhető segélyek voltak: gyermekágyi segély, temetési segély, gyógyászati segédeszközre, valamint műfogsorra vonatkozó beszerzési segély, fizikális és vízgyógyintézeti segély. 1940-től az igényjogosultak egészségvédelméről történő gondoskodás is az ORBA feladatkörébe tartozott. (102.862/1940.XI.28. BM rendelet)

A 150.400/1942. (IV.21.) BM rendelet valamennyi korábbi rendelkezést hatályon kívül helyezte, s a lényegesen kevésbé változtatva, összefoglalóan, rendkívül részletesen szabályozta az alap működését.

3. MEGKÖZELÍTÉS, PILLANTÁS A SZAKIRODALOMBA

A rendőrség történetét feldolgozó magyar nyelvű irodalom kezdete a XIX. századnak a kiegyezésig terjedő időszakára tehető. A születés és a továbblépés nagyságrendjére a csekély jelző találó minősítés, tartalmát illetően magába foglal reformkori gondolatokat és néhány elméleti alkotást, amelyek alapos kidolgozást követően kerültek formába öntésre és a közönség elé tásra.

A dualizmus első időszaka jobbra elméleti jellegű műveket, azok gondolatain alapuló, javaslatokat, vitákat emelt felszínre, a századforduló közeledtével pedig megjelentek a tényleges állapotot tükröző összefoglalások is. Kialakult a szakajtó, és komoly lépéseket tett a szakirodalom. Előttünk a rendőri testületekben szolgálatot teljesítő szerzők, akik mellett a témakörnek már jelentős szeletét hasította ki a felsőoktatásban, a közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban ténykedők jog- és államtudomány területét érintő munkássága. A szerzők újító, jobbítást célzó javaslatokat, elképzeléseket felsorakoztatva a testület pozitív irányú változtatására törekedtek, általában visszapillantva távolabbi helyzetekre, és kitekintve külföldi rendőrségekre. A múlt tekintetében feltárulkoztak jelentős terjedelmű újságírói szerepvállalások is. A különböző álláspontoknak, bírálatoknak teret adtak az újságok, a szaklapok, és készültek önálló kiadványok. Egyidejűleg éltek a rendőrség működését érintő kritikai hangvételű publicisztikák is, amelyek a napi ténykedésre történő figyelemfelhívás mellett szorgalmazták az előrelépést.

A szakirodalomban az 1920-as évektől a rendőrségtörténeti alkotások-növekvő jelenléte tükrözik. Készültek átfogó, összefoglaló munkák és részeket bemutató írások, melyeket szintén igyekeztek eljuttatni a nagyközönséghez. Az időszak széles teret nyújtott a szakmai irodalom közvetlenebb, adott szakágakat érintő műveinek.

A kitérjedés bővelkedett testülettörténeti és szakirodalmi alkotásokban, olyannyira, hogy – különösen az utóbbi tekintetében – a teljességre való törekvés kilátástalan vállalkozásnak mondható. Erőteljesen hátráltató ugyanakkor számos hordozó megsemmisülése, továbbá az ismeretlen okokból félresöpört, mellőzött szerzőkre és munkáikra vonatkozó adatok elfedése.

1945 után a rendőrség története ritkán látott vendég volt a tollforgatók asztalán. Számptalan kiadványt azért vettek kézbe, hogy könyvtárak zárolt polcra helyezték, vagy a zúzdák enyészetébe szállítsák. Az akkori jelen kutatása is inkább tiltást kapott, a jogi irodalom pedig egyszerűen elfeledkezett a rendőrség fejlődéstörténetéről. A II. világháború befejezését követően a korábbi szerzők részben politikai, részben egzisztenciális okok miatt visszahúzódtak, illetőleg folyamatosan kiszorultak a rendőrség szervezetéből, nemegyszer komoly üldöztetést elviselve, elszenvedve.

A megjelent írások, dokumentumgyűjtemények jobbra a politikai rendőrség tevékenységéről szóltak, ámbar készültek olyan helytörténeti munkák, amelyekben kellő teret kaptak – a dualizmust megelőző időszakok – rendőri kérdéskörei.

Az 1980-as évek kitapintható változásként egyre inkább meghozták a szakmatörténeti érdeklődést. A testület „kíváncsi” tagjai úgy vélték, jó tudni, milyenek voltak az elődök, mikor jöttek létre a különböző szervek, hogyan fejlődtek, vannak-e hasznosítható tapasztalatok.

Az 1989-es rendszerváltást követő időszak hajnalán ébredtek a rendőrség múltjához közelebb vivő publikációk. A könyvtárak szabad polcra kerültek a megmaradt kötetek, továbbá kutathatóvá váltak a levéltárak, az egyéb gyűjtemények, az irattárak anyagai, az antikváriumok kínálatában pedig egyre több régebbi kiadvány vált megtalálhatóvá. Számos elméleti megközelítést is tartalmazó tanulmány született, és megjelentek a felsőoktatásban, valamint a tudományos képzésben a szakmatörténeti témájú értekezések.

3.1. Reformkori gondolatok

A reformkori gondolatokat megfogalmazó munkák a magyar nyelvű rendőri, rendőrségi szakirodalom kezdő időszakában kerültek nyomtatásba. Szerzőik kisebb részben a települések, nagyobb részben a megyék rendőri teendőit, a testületek szervezetét, állományát érintették. A teljesség követelményét mellőzve ugyan, de kitértek az egyes intézmények történetére is. A vármegyei közigazgatás korszerűsítését már folyamatosan szolgálták a XIX. század első felében megjelent statútumok, melyek rendelkezései – de a vonatkozó korábbi szabályozások s a hozzájuk kapcsolódó helyes ismeretek is – beépültek a reformkori gondolatokba, és ugyanúgy teret kaptak, mint az új elképzelések. Összeötvözött megjelenésük kihatott a jövő gyakorlatára, s alkalmazásuk mellett gyakran képezték, és napjainkban is képezik hivatkozás tárgyát.

ZSOLDOS Ignác 1838-ban adta ki a *Néhány szó a honi közbátorságról* című munkáját, mely szerint a figyelmet a gonosztettek megakadályozására; az elkövetett csínyek és vétkek fölfedezésére; a méltó büntetés nyomban való alkalmazására kell irányítani.

Leszögezte, hogy rendőrség nélkül rend nem lehet, akár konstabler, akár nemzeti őrség, akár pandúr az elnevezés. A településeken a helybeli belső rendőrség (polizey), a vidék egyes helyein a külső rendőrség, azaz a mezei rendőrök (feldpolizey) és a megyei közérő működne rendőrségként. Szigorú felvételi követelményeket határozott meg, kiemelte a képzés, a megfelelő fegyverzet és felszerelés, valamint a feladatvégrehajtási módszerek fontosságát, továbbá a megfelelő munkabért, illetőleg a jó munka egyéb elismerését. Szükségesnek tartotta a megfelelő nyugpénz, az árvák, az özvegyek számára jótékony intézetek felállítását.

1842-ben a *Szolgabírói hivatal* kétkötetes munkájában megismételte több javaslatát, valamint visszautalt korábbi írására. A második kötetben *Rendőrség* alcím alatt tért ki a solgabíró közrendtartási (politikai) feladataira, jelezve, hogy **országszerte a solgabírói hivatalra van a „rendörködés” bízva**.

A mezei rendőrség törvényi szabályozása nyomán több kiadást megélt könyvecskét szerkesztett, melyet egyszerűsített formában elemi iskolákban tanítottak is. Fogalmazása szerint a törvényben foglaltakat kívánja a társasági jó rend, akik pedig ezt megőrzik, vagyis arra felügyelnek, ők a rendőrök.

NYÁRY Pál neve alatt 1840-ben került kiadásra a Pest megyei közigazgatás rendszerének javítását célzó javaslat. A 111 oldalas tanulmányt a Pest megyei közgyűlés által kiküldött csoport – amelynek jegyzője NYÁRY volt – 1837. május 22-i keltezéssel készítette el. A javaslat a közbiztonság védelmét alapvetően a járásokra telepítette, de jelölt megyei rendfenntartókat is. Elkészítőinek álláspontját tükrözően rögzítette a vármegyei rendőrség szervezetére, tisztségviselőire és feladataira vonatkozó elképzeléseket.

Ifj. PALUGYAY Imre a megyerendszerről szóló munkájának 1844-ben megjelent II. kötetében fejtette ki álláspontját. A megjelent könyv alcíme *Megye-Hivatalok*. Ennek készült egy előterv dolgozata 1842-ben *Magyarország megyéinek szerkezete és statútumai* címmel, melyben rögzítette, hogy a cél a jövőről való gondoskodás. A rendőri tevékenység közvetlen végrehajtóinak állásáról, kötelezettségeiről is kifejtette véleményét. Felpanaszolta, hogy nincs olyan egységes írásos szabályozás, amely kalauzul szolgál a vármegye rendfenntartói számára, és jelezte, hogy dolgozatához felhasználta ZSOLDOS és NYÁRI alkotásait. Ismertette a megyei hivatal szervezetét, a tisztségviselők és a szegődöttek feladatait, kitért az egyes intézmények kialakulására, fejlődésére, bizonyos történeti képet nyújtva róluk.

RÉCSI Emil a közigazgatási jog első hazai professzora (KOI 2013) 1854/1855-ben adta ki *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve, az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra* című 4 kötetes munkáját.

Az első kötetben a rendészet területét érintve mutatta be a határőrvidék közigazgatását, kiemelve, hogy a határok őrzése katonai jellegű, a vezető a hadsereg főparancsnoka. A rendőri szervezet érintését követően jelezte, hogy a feladatok körét jelentették: a közbátorság és belcsend fenntartása; a személy és vagyonbátorságról való gondoskodás; a közrend fenntartása. Szükség esetén igénybe vehető volt a katonaság, és polgári öröket is kirendelhettek.

A második kötetben többek között kitért a közigazgatási rendőrség feladatkörére, amely szerint „[a] közigazgatási rendőrségnek ebbeli hivatalos működése figyelő, előző, és óvó, ellentétben a törvénytörési rendőrség működésével, mely a jogsértések és károsítások előfordultakor a törvény áthágóinak felfedezésére, s mennyiben maga a fenyítés jogával nem bír, az illetékes büntető hatóságnak kezébe szolgáltatására van irányozva”. (RÉCSI 1854/1855, II. 190.)

Harmadik kötetben foglalkozott a piacrendőrséggel, az egészségügyi és a szegényügyi rendőrséggel, az erkölcs rendőrséggel, továbbá a tűzrendészettel. A nép- és közoktatás kapcsán mutatott rá az osztrák határőr tisztképzésre, amely alapszintű- és törzsképzést jelentett. 3 katonai határőr alap nevelőházban 150 fővel, továbbá 5 határőrségi törzsiskolán 80 növendékkel folyt oktatás a katonai határőrvidékeknek a határőr tiszti utánpótlás biztosítása végett. (RÉCSI 1854/1855, III. 340.)

3.2. A továbblépés kezdete

A szakirodalom továbblépésének tekinthető kiadványok szerzői szintén alapos feldolgozás után tájékoztattak a létező rendőrségekről; elméleti alapvetést tettek, javaslatokkal éltek, vitákat generáltak, és testülettörténeti visszatekintéseket vetettek papírra. A továbblépést

hordozók, különösen a rendőri szolgálatban állók, a testület fejlődésének lehetőségét, módját legfőképpen a rendőrség államosításában illetőleg a csendőrség megszervezésében látták.

KARVASY Ágostnak a reformkori gondolatokba becsatlakozó 1843-ban a politikai tudományok rendszeres előadásáról megírt munkája az első kötetben *Rendőrségi tudomány* alcímmel már érintette a testület tevékenységét. Az ott rögzítettek előfutárai az **első magyar nyelven előadó jogtudós** néhány évtizeddel később szintén tudományos igénnyel kidolgozott megközelítésének.

Az 1862–1870 között három kiadást megért *A közrendészeti tudomány és a cultúrpolitika* című könyvében testülettörténeti utalások mellett kifejtette szakmai álláspontját, amely szerint **a rendészet a tudomány, a rendőrség a végrehajtó szerv**. A közrendészeti tudomány tárgya a veszélyek és háborítások elhárítása, amelyek származhatnak az emberek gonosz akaratából, vigyázatlanságból, vagy természeti elemektől. A hatóság, amelynek feladata a végrehajtás, a közrendészeti hatóság vagy rendőrség (polizei).

A rendőrség feladatkörét az észlelő, a megelőző, a visszanyomó és a felfedező tevékenység teszi ki. A legszélesebb működést a megelőzési tevékenység jelenti, mivel a cél a veszélyek megelőzése. A többi tevékenység tulajdonképpen a megelőzés eszköze.

A rendőri működés határát a közrendészeti tudományok fő elveiben rögzítette, melynek vázlatos lényege a következőkben összesíthető:

- A rendőrségnek ott kell közbenjárni, hol a polgárok saját tevékenysége sikertelen és elégtelen.
- A közrendészeti intézkedések megegyezzenek az erkölcsiséggel.
- Az egyéni jogok csak akkor essenek korlátozás alá, ha azok a többség érdekét szolgálják, és azt a közjólét kívánja.
- A rendőri intézkedés a jogszerűség mellett célszerű is legyen; értve ezalatt azt, hogy az elhárító tevékenység a lehető legkisebb korlátozással, károkozással járjon.
- A legjobb, legbiztosabb eszközök kerüljenek kiválasztásra. A rendőri hatalom ne működjön a rendőri hivatalnokok önkénye szerint, korlátai pontosan meghatározottak legyenek.

Munkájának elméleti részét a rendőri hivatalnokok kellékeinek és a rendőri hatóság hatáskörének ismertetésével zárta. A hivatalnokok bírjanak a közrendészeti tudomány elveinek általános, országuk rendőrsége különös szabályainak ismeretével; legyen józan ítéletük, lélekjelenlétük, gyors feltalálási tehetségük; legyenek hivatalukban buzgók és megvesztegethetetlenek, a közjót pedig viseltessenek lelkesedéssel; mutassanak cselekvésükben komolyságot, erélyt és szilárdságot, amit szelídséggel és humanitással mérsékeljenek.

A rendőri hatáskör kiemelkedő eleme, hogy a rendőri hatóságoknak mindenki születési vagy rangkülönbség nélkül alá legyen vetve, mert kivétel esetén lehetetlen jó rendet fenntartani.

A gyakorlati részben jelezte, hogy a sértések és veszélyek forrásai a népesség helytelen aránya a keresetforrásokhoz, valamint a műveletlenség és a szegénység. A veszélyek fenyegetik az állam közbátorlétét, azaz, az összes polgári társaság bátorságát; a magános bátorságot, a személyt, a becsületet, az egészséget, a vagyont. Ezeknek megfelelően fejtette ki a népességi közrendészetet, a kultúrpolitikát, a szegényi rendőrséget, az állam közbátorlétét, a személyes bátorságot, a közegészségügyet, a vagyonbátorságot.

A szintén több kiadást megélt *Az alkotmányi és igazságügyi politika* című művében az igazságügyi, a műveltségi, a közgazdasági és a hadügyi hatalmak között említette az államhatalom felosztásában a közrendészeti hatalmat. Alaki szempontból a törvényhozó hatalmat, a bíraskodási jogot, valamint a végrehajtási és igazgatási, vagyis kormányzati hatalmat jelölte.

Külön foglalkozott az igazgatással. Az igazgatási rendszer lehet központi és tartományi. Az utóbbi a régebbi. Személyekre nézve egyeshivatalnoki (bürokratikus) és testületi (collegiál).

Az igazságügyi politikánál különbséget tett a bírósági és a rendőrségi hatóság között. A bíróság akkor jár el, ha sértés történt, vagy gonosz szándék van, és rendszerint valaki felhívására. A rendőri hatóság feladata minden időben a sértéseknek és a baleseteknek elejét venni; cselekményeket, alkalmakat elhárítani; utólagosan eljárni azon cselekmények ellen, melyek a bátorságot veszélyeztetik ugyan, de csekély sértések, és nincs gonosz szándék.

JÁNOSI Ferencz 1866-ban megjelentett franciából fordított kétkötetes könyvében a francia rendőrség kialakulását, fejlődését, különösen a XVII–XIX. századi változásait mutatja be. A német szakirodalmi fölény mellett ismerték a fordítást a rendőrséggel foglalkozó korabeli hazai szakemberek, és a fontosabb kiadványok közé sorolták; munkájuk során támaszkodtak a benne foglaltakra.

3.3. Vélemények és az első rendőrtiszti kongresszus

1869 nyarán született meg a *Közbiztonság*, melynek mutatószámában a lapindító szerkesztő, FORSTNER József nyílt kérelemben kérte, hogy a szakemberek tapasztalataikat, különösen az érdekes bűnesetek kikutatási módjára vonatkozó ismereteiket, küldjék meg számára azért, hogy azt a nagyközönség elé tárhassa, illetőleg azokból a „gondolkodó rendész valamit” tanulhasson. A folyóirat hasábjain véleményekkel, javaslatokkal alátámasztott vita folyt az országos rendőrség szervezéséről. A *Közbiztonság* 1869/3. számában megjelent vitaindítónak tekinthető írás szerint az államnak még egy olyan lényeges intézménye nincs, mint a rendőrség, melyet kívánatos lenne különálló minisztérium által kezelteni. A cikk vázolt egy elképzelt szervezeti felépítést is.

CSEPY Pál Győr megyei csendbiztos elsőként reagált a tervezetre. (Közbiztonság 1869/5,7,8,9,17. és 1870/8.) Irányeszméi szerint csak katonailag szervezett és kezelt országos rendőrség lehet a jó, a honvédséghez hasonló kerületi felosztással. Az új rendőrség ne legyen elvonható a megyétől – csatornatisztításra, levélhordásra, egyebekre –, mint a pandúrság.

SZTRAKA György Békés megyei csendbiztos a megjelentekre *Pár szó a tervezett rendészet szervezésére vonatkozólag* című írásában tett észrevételt. (Közbiztonság 1869/14, 15, 16.) Nem osztotta CSEPY álláspontját, ugyanis a tervezett katonai rendszertől a vagyon- és személybiztonságban garancia és siker nem várható. Legyen országos polgári rendőrség, és országra kiterjedően titkos rendőrség.

FORSTER József *Kémrendszer* címmel adta közre véleményét a titkosrendőrségről, amelynek keserű emlékei maradtak az elnyomás időszakából. (Közbiztonság 1869/17, 18.) A *Pesti Naplóban* (1868.V.23.) már állást foglalt arról, hogy a kémrendszer az egyetlen üdvözítő, biztos felderítő mód, amely a társadalom szükséges eleme a személy- és vagyonbiztonság fenntartása végett. Az elméleti képzésnek megfelelő teret adhat a Rendészeti Iskola. Magyarországon nincs rendőri szakirodalom, azt meg kell teremteni, és lehetővé tenni a külföldi tapasztalatok megismerését is.

O'SVÁTH Pál sárréti csendbiztos 1869 decemberében arról írt a főszerkesztőnek, hogy a rendőrség újraszervezésének kérdésében már készített tanulmányokat, illetőleg CSEPY és SZTRAKA véleményével nem ért egyet. (Közbiztonság 1870/1, 3, 4, 6.)

A felvetéseit összegző nagyobb terjedelmű dolgozat az 1870-ben saját költségén kiadott *Zsandár kell-e vagy pandur?* Ebben kifejtette, hogy miért nem ért egyet a rendőrségnek országos katonai lábra történő állításával, miért nem célszerű a polgári, de titkos rendőrséggel vegyített rendőrség, szólt a pandúrságról mint ősi intézményről, valamint az akkori rendőrség működésének akadályairól, illetőleg a közbiztonság hanyatlásának előidézéséről, továbbá arról, hogyan lehetne a pandúrszervezet olcsón és hasznosan átalakítani. A rendőrségnek jellemzői legyenek a gyorsaság, a pontosság, a kitartás és a tiszta kéz. Az állományt csak rendőri feladatokra lehessen igénybe venni. A rendőrtisztek legyenek jogi végzettségűek, feddhetetlenek és józan életűek, legyenek jártasak a fegyverhasználatban, a lovaglásban, és bírjanak tanítóképességgel. A vezetők kinevezés útján kerüljenek beosztásukba. A rendőrök jobb jutalmazást és nyugdíjat kapjanak. Legyenek egyenruházva, hogy felismerjék őket.

Döntően saját élményeinek feldolgozásával, az egy év híján negyedszázadig tartó csendbiztosi tevékenységének összefoglalásával alapvetően a vármegyei rendőrség történetét érintette 1905-ben megjelent visszaemlékezésében, mely könyvében a rendőrségre vonatkozó átalakulás, fejlődés a hangsúlyosabb. A közbiztonság múltjába tett betekintést követően a székesfővárosi és a vidéki rendőrség vázlatos történetéről írt, majd kitért a betyárvilág bemutatására, valamint különböző bűncselekmények felderítésére. (O'SVÁTH 1905)

A *Közbiztonságban* folytatott vita eredményeként a fővárosban rendőrtiszti értekezlet tartottak. A megjelent 70 fő megbeszélésének a képviselőház adott otthont. A szervezési feladatok végrehajtására kiküldött bizottság tagjaivá választották CSEPY Pált, O'SVÁTH Pált és MEDZIDRÁDSZKY Frigyes váradi csendbiztost. A bizottság jegyzőjének BAKOS Gábor lapszerkesztőt kérték fel. Az **1871. július 12-én zárult első magyar országos rendőrkongresszuson** a hazai és a külföldi sajtó egyaránt megjelent. A végzett munka eredményét a tanácskozás elfogadta, és „Emlékirat” címen, a belügyminiszterhez történő eljuttatásáról döntött. Elfogadták azt is, hogy az emlékiratba leírtak lényegét a köztörvényhatóságokhoz is megküldik azért, hogy annak gondolatait megfontolás tárgyává tehessek. A résztvevők ki nyilatkoztatták, hogy a rendőrintézményben is felmerült közigazgatási hiányosságok a hazai rendőrség reformját is elodázhatalanul követelik. Az előrelépést jelentené az országosan, katonai fegyelem alatt, polgári szervezettel létrehozott rendőrség – az egyöntetűség teljes behozatalával, a rendőrtisztség jog-, hatás- és működési körének törvény általi kijelölésével és szükséges önállósításával. A rendőrség tartsa magát távol minden politikai izgatásoktól s a politikai pártok üldözésétől. Legyen az új rendőrség lobogójára írva a személy és vagyonbiztonság mellett a hazafiság, törvény és jogtisztelet, s az új intézmény üdvös, egyszersmind népszerű is lesz, minden oldalról szeretve és támogatva.

Néhány nap múlva a CSEPY vezette küldöttség felkereste a belügyminisztert, és átadta a beterjesztett javaslatokat. A miniszter barátságos, dicsérő szavait azonban nem követte érdemi intézkedés. Az újságok – a külföldi lapok is – elismerően írtak a szókimondó, becsületes tanácskozásról.

Az emlékiratot előkészítő bizottság tagjai a július 11-i éjszakát BAKOS Gábornál töltötték, ahol a lapszerkesztő az előadott életrajzokat és történeteket gyorsírással lejegyezte, majd – Clio néven – közreadta O'SVÁTH és CSEPY életrajzát és néhány tőlük származó történetet az általa szerkesztett 1872-es zsebnaptárban. (BAKOS 1872)

3.4. Újabb értekezletek és a MROE

NÉKÁM Ede gyöngyösi rendőrfőkapitány a városi rendőrségek állapotának javítását célzóan **1886. január 17-re hívott össze rendőrkapitányi értekezletet**, amelyen 11-en jelentek meg. TISZA e kongresszus munkálkodása sikerének tartotta azt, hogy még ebben az évben törvényi szabályozás eredményeként a rendőrkapitányokat a főispánok élethossziglan nevezték ki. (Tisza 1925; 1886. évi XXI. tc.)

HEGEDÜS Sándor szilágysomlyói rendőrkapitány 1893-ban állt a vidéki rendőrkapitányok folytatódó küzdelmének az élére, melyben komoly segítője volt NÉKÁM, aki felhívást intézett a városi rendőrségek vezetőihez, ecsetelve a vidéki rendőrségek államosításának szorító igényét. (Veszprémi Független Hírlap 1893.I.7.)

Az **1893. március 4-re és 5-re, összehívott újabb kongresszusra** február közepéig már csaknem ötvenen jelentkeztek. Az értekezlet résztvevői elfogadták HEGEDÜS felirati javaslatát, amely összefoglaló helyzetértékelést követően 10 pontban rögzítette azt, amit a Képviselőház figyelmébe ajánlottak. Ezek lényege:

- A rendőrség országos államosítása.
- Mint önálló hatóság külön működési körrel történő felruházása, a közrendészethez nem tartozó ügyek kivonása.
- A rendőrkapitány szolgálati viszonyainak kodifikálása, fegyelmi ügyekben a közgyűlés hatásköre alól való kivétele.
- Nyomozások esetén rendőrigazolvány felmutatásával az összes vasutak és gőzhajók díjmentes használata.
- A rendezett tanácsú városok rendőrkapitányai legyenek egyenrangúak a törvényhatósági jogú városok rendőrkapitányaival, részükre és az alantos rendőri tisztviselők s közegek részére nyugdíj adása.
- Az ellenőrzés és együttműködés megkönnyítésére alakítsanak rendőrségi kerületeket élükön főkapitányokkal.
- Egyöntetű rangjelzéssel ellátott egyenruha.
- Szolgálatban a rendőrség fegyverhasználata a csendőrséggel egyenlő tekintet alá essék.
- Szolgálat közbeni sérülés, elhalálozás esetén a rendőrök maguk vagy családtagjaik szolgálati időjükre való tekintet nélkül nyugdíjilletményben részesüljenek.

A memorandumot küldöttség élén HEGEDÜS adta át a belügyminiszternek és más kormánytagoknak. A következő évek azonban továbbra sem hoztak központi elhatározásból származó változást, noha a rendőrkapitányok emlékiratát TIBÁD Antal országgyűlési képviselő a Tisztelt Házhoz is beadta. (Képviselőházi napló 1893.III.11.)

A kor sajtója kiállt a rendőrség fejlesztését szolgáló elképzelések, magatartások mellett.

MOLNÁR Lajos szekszárdi rendőrkapitány a századfordulón kezdeményezte a vidéki rendőrkapitányok mozgalmának felszínén tartását, melynek egyik megnyilvánulása gróf ANDRÁSSY Gyula belügyminiszter **1906 tavaszán** történt felkeresése volt az akkor **tartott értekezlet** kapcsán. ANDRÁSSY a vidéki rendőrség államosítására irányuló kéréssel kapcsolatban közölte, hogy annak teljesítése most nem lehetséges, de egyéb módon segíteni fogják a városi rendőrségeket. A küldöttség tagja volt a hideg májusi napra visszaemlékező TISZA és UNGER Hugó esztergomi rendőrkapitány is, amelyről a helyi újság így számolt

be: „A rendőrségi kongresszuson a fővárosban az esztergomi rendőrséget UNGER Hugó rendőrkapitány képviselte, kit az országos 10-es bizottságba is beválasztottak. Ezen bizottság a rendőrségi ügyeket állandó működésében végzi, és irányító eszmékkel látja el a rendőrhatóságokat. A kongresszus tagjai tisztelegtek a minisztereknél s azután BODA Dezső főkapitány kalauzolása mellett megtekintették az államrendőrség összes intézményeit.” (TISZA 1925; Esztergom 1906.V.20.)

MOLNÁR a csendőrség városi szolgálatteljesítéséről írt munkájában (MOLNÁR 1906) a vidéki rendőrség helyzetének bemutatását követően rávilágított arra, hogy a magyar királyi csendőrség a rendezett tanácsú városok területén is köteles ellátni a közbiztonsági szolgálatot, mivel tervezetten a törvényhatósági joggal felruházott városokon kívüli területeken kellene azt teljesítenie. (1881. évi III. tc; 1882. évi X. tc; 53.081/1883. (IX.25.) BM rendelet) Az államháztartás pénzügyi nehézségei miatt azonban a rendezett tanácsú városokban sem került sor a csendőrség államilag szervezett szolgálatteljesítésére.

Két évvel később kiadott tanulmányában (MOLNÁR 1908) jelezte, hogy a városok önkormányzatisága nem sérül azzal, ha rendőrségeik állami irányítás alá kerülnek. Az, hogy a városok önmaguk kérik a rendőrség államosítását, az az autonómia sérelmét teljesen kizárja. Kiemelte, hogy a rendészet és a közrend nem pártpolitikai kérdés.

1907-ben HEGEDŰS Budapestre hívott össze értekezletet, melyet igyekezett előzetesen a sajtóban nyilvánosságra hozni, illetőleg az újságírók támogató megnyerését elérni. Az értekezlet, amelyen a főkapitányokon kívül rendőrtisztviselők is részt vettek, **február 17-én és 18-án zajlott le**, és szintén nagy sajtóvisszhangot kapott. Az 58 rendőrtisztviselő tanácskozásán a belügyminiszter MATYASOVSKY György titkárral képviseltette magát, a fővárosi rendőrségről GEGUS Dániel és SZÉKELY Vladimir jelent meg. A megbeszélés lényege továbbra is az volt, hogy a vidéki rendőrségek bajainak orvossága az államosítás, jöllehet HEGEDŰS többször szólt más tennivalókról is.

1907. február 17-én alapították meg a **Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesületét (MROE)**, melynek alakuló közgyűlését december 17-én tartották. Az egyesület székhelye Budapest lett, hivatalos lapja a *Közbiztonság*, elnöke HEGEDŰS Sándor.

Az alakuló közgyűlésre december 8-án Marosvásárhelyen mint ideiglenes elnök kényszerített terjedelmes, remekbeszabott beszámolót HEGEDŰS, jelezve, hogy az addig lefolyt tanácskozások legnagyobb vívmánya az országos egyesület megalapítása volt. Az egyesület feladatainak első megtestesítője az államosítás kérdésének napirenden tartása, mellyel azonban a feldakör korántsem merült ki. A fővárosi és a vidéki rendőrség fegyverbarátságának fényes igazolása, hogy az egyesületnek 106 budapesti rendőrtisztviselő tagja van. Erősítik az egyesületet 67 város rendőrtisztviselői, s jelentkeztek már pártolói települések és tagok is.

DEMIDOR Ignác nagykarolyi rendőrkapitány előadásában szólt a vidék közbiztonságáról, a városi rendőrségek szervezési hiányosságairól, és szorgalmazta az államosításra fordítandó négymillió-nyolcszáz ezer korona költség biztosítását.

MALYÁTA Ágoston temesvári rendőrfőkapitány ismertette a rendőrségi alkalmazottak nyugdíjazási viszonyait, valamint a nyugdíjpótló és segélyező egyesület alapszabály-tervezetét, később pedig bemutatta elképzelését a vidéki rendőrség egyöntetű javadalmazásáról, az egyenruházatról, az egységes rangjelzésről, illetőleg címzésről.

ANGYAL Armand győri rendőrfőkapitány a városi rendőrség helyzetéről és a szakoktatásról, MISKOLCZY László budapesti rendőrkapitány a rendőrségi jogról és az eljárás

önálló fejlesztéséről, SÁRKÁNY Ármin pécsi rendőrkapitány a rendőrtisztviselők fegyelmi törvényeiről értekezett.

A királyhoz hódoló táviratot intéztek. Az összejövetel, a korábbiakhoz hasonlóan, vidéki lapok által is támogató visszhangot kapott. (Szatmárvármegye 1907.XII.18; Város 1907. XII.21.)

Az 1907. évi decemberi kongresszuson kimondta megalakulását a **Magyarországi Rendőrtisztviselők Segélyező Egyesülete**, melynek 1908. december 6-án datált és MALYÁTA által bemutatott alapszabályát a következő év május 12-én hagyta jóvá a belügyminiszter megbízásából SZABÓ miniszteri tanácsos. Az egyesület céljaként került megfogalmazásra a rendes tagok betegség esetén történő, az orvosi díjak és gyógykezelési költségek fedezésére irányuló segélyezése; a rendes tagok özvegyeinek és kiskorú árváinak pénzbeli évi segélyezése; a rendes tagoknak baleset, szolgálati sérülés esetén bizonyos évi segélyösszeg nyújtása; a rendes tagoknak részletekben törlesztendő pénzkölcsön adása. (MALYÁTA 1909)

MISKOLCZY László munkája a vidéki rendőrség államosításáról a MROE által 1908-ban kiírt pályázaton jutalmat és különös dicséretet nyert. (MISKOLCZY 1909a) E dolgozatot a testülettörténetről írók a későbbiekben is magas szintűnek minősítették.

A rendőrség fejlesztéséről készült írását a MROE 1909. évi közgyűlésén olvasta fel. (MISKOLCZY 1909b) A fejlesztés lényegét a rendőrség működési jogalapjának a rendezésében és a szervei élet megerősítésében látta. Végső következtetésként az államosítást szűrte le.

1911-ben a rendőrség államosításának végrehajtását célzóan törvényjavaslatot is szerkesztett, melyet a MROE küldöttsége a belügyminiszternek át is adott. Néhány vidéki újság közreadta a vázlatát, illetőleg rövid közleményben írtak róla. (Nagybánya 1911.I.2; Szatmármegyei Közlöny 1911.IV.2; Pápa és vidéke 1911.I.8) A cikkek utalnak arra is, hogy a miniszterelnök kijelentette, a vidéki rendőrség államosítása lesz az első reformmunkálat a közigazgatás terén. A MROE rendes évi közgyűlésén felolvasott tervezet hozzávetőlegesen 60 szakaszból áll. Rögzítette többek között, hogy a polgárok személy- és vagyonbiztonsága feletti őrködés állami feladat. Részletesen tárgyalja a rendőrség hatáskörét, a határrendőrséget betolja az általános szervezetbe, a budapesti rendőrségnek különleges helyzetet javasol a főváros állásából fakadóan. A karhatalmat az államrendőrség adja, és ő keresi meg a katonaságot, ha a rendőri erő nem elégséges. A javaslat kitért a rangfokozatokra, azok megnevezéseire, szervezeti egységekre, alegységekre és a kinevezési gyakorlatra. Rendőrtiszti követelményként maradna az államtudományi vagy a jogtudományi államvizsga megléte.

GEGUS a fővárosi rendőrség történetéről írt visszaemlékezésében (GEGUS 1929) is kiemelte az egyesület működéséről szólva az államosítás kérdését, kitérve arra is, hogy mintegy tíz éven keresztül járták a kormány tagjait, akik mindig megígérték az államosítást, amelyre azonban csak a háború után került sor. Rámutatott az általa jól megalapozott sajtóorgánumnak tekintett *Közbiztonság (Rendőri Lapok)* szerepére, amelynek szerkesztőségében volt az egyesület hivatali helyisége is. 1908-ban, HEGEDŰS nyugdíjba vonulását követően az egyesület elnöke ANGYAL Armand lett, az utolsó elnök pedig VÁCZY József volt. Tartottak éves kongresszusokat vidéken is, így 1912-ben Kassán, 1913-ban Győrött, 1914-ben Szatmáron. A nagy sikerű értekezleteken hangzottak el előadások az államosításról, a rendőri jogról, a rendőrkutyákról, a gyermekvédelemről, a leánykereskedelemről.

3.5. Kiteljesedés

KEDVESSY György vezérfonalul szolgáló magyarázatával 1872 decemberében jelent meg *Szabályrendeletgyűjtemény az alsóbb rendőrség tisztviselői és közegei számára*. A rendőri feladatokra vonatkozó tapasztalatokkal bíró volt rendőrhivatalnok a 73 országos és a 41 pestvárosi szabályrendelet összegyűjtött közzétételének okait a következőkben látta: a végrehajtó rendőrközegeknek nincsen kellő tudomásuk a rendőri eljárás egyes tárgyaira vonatkozó szabályrendeletekről; a rendőrközeg hatósága tekintélyének megkárosításával járó téves intézkedések; az egyéni jog szabad gyakorlásának károsodása. A levéltárban keresés nehézségének megszüntetése, az esetlegesen bekövetkező jogsértések megelőzése pedig mint segítő cél nyert megfogalmazást. A szerző számos gyakorlati példával színesítve részletesen adta közre elméleti ismereteit, amely a maga idejében jól hasznosítható szakirodalommá vált.

1888-tól a főváros *Budapest jogszabályai* címmel összefoglalt szabályrendelet-gyűjteményt adott ki, melynek újabb példányait a rendőrségnek is folyamatosan megküldték.

A rendőri vonatkozású rendeleteket, szabályzatokat és utasításokat 1884-ben KRECSÁNYI Kálmán gyűjtötte össze és jelentette meg, majd 1896-tól 1914-ig RÉDEY Miklós végezte a rendőri állomány körében rendkívül népszerű összeállító, illetőleg kiadói tevékenységet.

ERDÉLYI Gyula 1872-ben a felsőbb biztonsági rendészetről adott közre tanulmányt. (Közrendészeti lap 1873/5.) Álláspontja szerint a magasabb biztonsági rendészet feladata az alkotmányos rendet megzavaró zavargások elhárítása, mert csak a rend biztosítja az állam fejlődését. A kormánynak legyen joga beavatkozni a hatalom ellen erőszakosan fellépőkkel szemben, de visszaéléseinek megakadályozása végett bizonyos korlátozások, fékek szükségesek.

PÁZMÁNDY Dénes külföldi rendőrségek szervezetéről, működéséről szolt *A brüsseli és a párisi rendőrség* című, 1876-ban megjelent könyvében. Az élménybeszámolóban is minősíthető írás, alapos feldolgozó munkát takar, és szintén többeknek szolgált hivatkozással.

PICHLER Nándor fővárosi iskolaszéki tag a terézvárosi klubban olvasta fel gondolatait 1876-ban *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről* címmel. A rendőrség létrejöttéről szóló mondatok után külföldi kitekintést tett a rendészet tartalmát érintően. Érintette a népszerűtlenség okait, és kimondta, hogy a rendőrségnek csak egy feladata van, a közrend fenntartása. Foglalkozott a városi rendőrségekkel és az eljáró személyzettel, mint minden rendőrség legfontosabb tényezőjével. A rendőrség újjászervezésének egyedüli célravezető módja az országos szervezés, azaz az állami rendőrség létrejötte, egyöntetű működésének biztosítása. Zárószavaiban javasolta a meglévő rendőri szervezet ellenszenvmentes megítélését.

FEKETE Gyula rendőrséget érintő több írása folytatásokban jelent meg a *Jogtudományi Közönyben*. Valamennyi dolgozatában alaposan támaszkodott az angol, a francia, a német és az amerikai szakirodalomra, bemutatva, nemegyszer bírálat alá vonva több korabeli szerző álláspontját. Csekély terjedelemben ugyan, de érintett magyar nyelvű alkotásokat is. Munkáiban, többnyire elméleti megközelítéssel, kifejtette az adott kérdéskörrel kialakult véleményét, illetőleg az általa helyesnek, követendőnek tartott megoldásokat.

A titkos rendészetről 1877 őszén készített 4 részben közölt tanulmányt. (Jogtudományi Közöny 1877/42,43,44,45.)

Álláspontja szerint a titkos rendészetnek két alapformája van, egymástól hatáskörre és szervezetre nézve lényegesen eltérően. A polgárok életét és vagyonát veszélyeztető vagy tényleg megsértő tolvajok, rablók és más gonosztevők titkos ellenőrzése egyszerűen polgári rendészetnek nevezendő, mely rendészeti ág a bírósági rendészet édestestvére. A politikai büntetteknek, vétségeknek és népmozgalmaknak titkos ellenőrzésével foglalkozó másik ága a tulajdonképpeni politikai rendészet. A politikai rendészet nem szerepelhet cselekvő hatalomként, mivel úgy hatósági jogokat gyakorolna.

A *helyi rendészeti hatóságokról* 1878-ban 13 részes dolgozata jelent meg. (Jogtudományi Közlöny 1878/2,4,5,7,8,9,10,11,13,14,15,16,17.) A bevezető gondolatokban megfogalmazásra került, hogy a helyi rendészeti hatóságok az államegység belső, elválaszthatatlan alkatrészét képezik; az államigazgatásnak orgánumai. Nélkülözhetetlen tulajdonságoknak számítanak a tapintatos magaviselet, a szolgálati rutin, az erély, a bátorság és a hallgatagság. A közönség ne ráerőszakolt terhet és ellenséget lássson, hanem a népszerűvé váló testületet. Fontos, hogy a jó rendőrt a legkisebb kihágás is érdekelje, mert ahol a kisebbek szabadon elkövethetők, ott megjelennek a súlyosabbak is.

A *centralizációról* szóló szintén 1878-ban készült tanulmánya 11 részben jutott el a közönséghez. (Jogtudományi Közlöny 1878/26,27,28,29,30,31,32,33,36,37,38.] FEKETE szerint a rendészeti igazgatásnak nem szükségképpeni elve a centralizáció, az államot megilleti a rendőri hatalom egy részének delegálása a municipiumok hatáskörébe.

PETROVICS László 1884-ben *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat* címmel készített befejezetlen dolgozatot, a szegényes rendőri szakirodalom miatt maradt ür betöltését, illetőleg az oktatás beindítását célozva. A német szakirodalomra támaszkodott, magyarként KARVASY és KEDVESSY kiadványait jegyezte, majd a közrendészeti irodalom megismerésére szolgáló művek között felsorolta JÁNOSI fordítását, valamint PÁZMÁNDY kötetét.

A rendőri hatalmat, annak tárgyait és gyakorlatát meghatározó jogszabályok összességét nevezte közrendészetnek, a közrendészet rendszeres előadását pedig közrendészeti tudománynak. Álláspontja szerint a közrend, mivel tágabb fogalommal bír, magában foglalja a biztonságot is, ezért az utóbbi el is lenne hagyható, habár nem is helytelen az együttes használat, de mindenesetre szóhalmozás.

A rendőrség fontosságát és értékét különösen jelzi, hogy milyen arányban képes a bűneseteket felfedezni és a tetteseket kézre keríteni. Tény, hogy a gonosztevők jobban félnek a felfedeztetéstől, mint a büntetéstől. Képzettebb rendőrség esetén szelídebbek, humánusabbak lehetnek a büntető törvények, képzetlen rendőrség esetén az állam csak megtorló hatalomként jelentkezik, és kénytelen lemondani a bűnözők megjavításáról.

RÉDEY Miklós 1892-ben adta ki a *városi rendőrségek újjászervezéséről* szóló, történetiséget is tartalmazó könyvét. Véleménye szerint a városi rendőrségek szinte annyiféle szerzetek, ahányan vannak. A városi rendőrségek önállósága hiányzik, hiszen többnyire a közigazgatási hatóságok gyámkodása alatt működnek. 27 városi rendőrség korabeli szervezetét mutatta be. A rendőri állásokat betöltőkkel szemben nincs minősítés, nincs szinte semmilyen követelmény. A legénység tagjai tanulatlanok, bárdolatlanok, durvák, akikkel szégyent vall a város, ha intelligensebb emberekkel van dolguk. Nincs szolgálati szabályzatuk, amely rögzítené a különböző szolgálatok – ügyeleti, éjjeli stb. – követelményeit, az összeférhetetlenséget, a felelősséget, és annak mértékét. Felszerelésük hiányos, nyilvánosságuk nincsenek, a detektívállások ismeretlenek, rendezetlen a toloncügy, a börtönügy.

RÉDEY szerint a rendőrség reformálásának első lépése az államosítás, ugyanis a municipális rendőrség szervezeti hibái így szüntethetők meg, és így lesz fejlődőképes a testület. Második lépésként a tisztán közigazgatási feladatokat vissza kell utalni a közigazgatási hatóságokhoz. E munkát DORNING az 1923-ban készített testülettörténeti tanulmányában nagy szakirodalmi készültséggel megírta, és ily nemben első alkotásnak minősítette. (DORNING 1923, 222.)

RÉDEY részt vett a rendőrséget érintő rendeletek és utasítások gyűjteményeinek összeállításában, a rendőrségi lexikonok (RÉDEY – LAKY 1903; 1909) és budapesti útmutató rendőrségi zsebkönyv szerkesztésében, foglalkozott a rendőri jog alaptanaival, (RÉDEY 1923) a rendőri szolgálattal, valamint büntetőeljárás kérdésekkel. Utóbbi területen kiemelkedő az 1901-ben a nyomozás nehézségeiről készült tanulmánya, (RÉDEY 1901) melyben nehezményezte, hogy a rendőrségi szakemberek a bűnvádi perrendtartásról szóló új törvény előkészítésében részt nem vehettek, pedig az az egész előkészítő eljárást a testület vállára rakta, s a törvénynek e részéből kirí a policiális ismeretek hiánya.

ENDRÓDY Géza részletes, különösen a városi testületekre vonatkozó összefoglalást adott közre 1898-ban Magyarország rendőrségéről. Köszöntőjében kifejtette, hogy komoly erőfeszítéseket igényelt a városoktól beszerezni a vonatkozó adatokat, s nem sikerült elérni a teljességet. Méltatta a kiadványt a Békésmegyei Közlöny (1898.VIII.25.) is. „Az író, ki rendészeti irodalmunknak nemcsak úttörője, de országos nevű munkása is – mint előszavában mondja – ezen monograficus munkájával kulturhistóriai célokat óhajt szolgálni, hogy a municipális rendészet szembeötlő sajátosságait, szervezetét és munkálkodását a rendőrség államosítása előtt az utókor részére megörökítse.”

ENDRÓDY néhány mondatban kitért a miniszterelnök, a belügyminiszter és az országos rendőrfőnöknek tartott miniszteri tanácsos személyére, majd részletesen ismertette törvényhatósági joggal felruházott 19 város rendőrségének szervezetét, esetenként a működésre vonatkozó rendelkezéseket, a vezetők fotókkal kiegészített életrajzát. Ugyanilyen szempontok szerint mutatta be 33 rendezett tanácsú város rendőrségét. Rendelkezésre álló adatokkal érintette az adott település egyéb viszonyait is. Könyvének befejező gondolataiban rámutatott arra, hogy néhány alvidéki vármegye községeinek rendőrségét szervezeten működteti.

Két kiadást élt meg a *bűnügyi nyomozásról* szóló kézikönyve (ENDRÓDY 1897), amely 1897-ben jelent meg először; alapvetően Hans GROSZ – a kriminalisztika atyjaként is ismert – grazi államügyész munkája, saját tapasztalatai és egyéb források nyomán, ajánlva a csendőrségnek, a rendőrhatalóságok tagjainak, a vizsgálóbíróknak és az ügyészeknek.

ILLYEFALVI Vitéz Géza elméleti jellegű gondolatokkal közelített a vidéki rendőrség államosítása felé. Az 1903-ban született dolgozat szerzője hiányolta a rendőrség tudományos vizsgálatát. Álláspontja szerint a rendőrség önálló hatóság, önmagát kiegészítő államszerv, amely, ha feladatában valahová tartozik, az csak a bíróság lehet, amelynek kebeléből vált ki, mégpedig azért, mert mindkettő kényszerrel is megvalósíthatja intézkedéseit.

SELÉNYI Antal 1904-ben Pécsen jelentette meg a számos értékes adatot tartalmazó *Rendőrségi zsebkönyvét*. A naptár mellett, felsorolásra kerültek az uralkodóház tagjai, az osztrák és magyar rendjelek, a bélyegilletékek pedig összehasonlító táblázatban. Úgyszintén a testületre vonatkozó törvények és rendeletek, a rendőri tennivalók, valamint az akkori pécsi rendőrség bűnügyi osztályvezetője, SÁRKÁNY Ármin által elkészített szolgálati szabályzat tervezete és az új bűnvádi perrendtartásra vonatkozó véleménye, a főváros utcajegyzéke,

továbbá hasznos tanácsok. Érintette a belügyminisztérium szervezetét és a rendőrséget. Közreadta 89 magyar település, közöttük a főváros, időszerű adatai (lakosság, terület, épületek) mellett rendőrségük létszámát, ruházatát, felszerelését, ezenfelül 19 külföldi város rendőrségének jellemzőit. Rögzítette Bács-Bodrog vármegye községi szervezésű, járási rendőrségeinek adatait, amelyek különösen értékesek, mivel, azokról kevés ismeret lelhető fel.

TÁBORI Kornél testülettörténettel foglalkozó első írása a Pesti Napló lapjain 1903-ban jelent meg. (TÁBORI 1903)

A *Közbiztonság 1910. évre* kiadott almanachjában tette közzé a budapesti államrendőrség történetét bemutató visszapillantását (TÁBORI 1909), melyben megemlítette, hogy a pesti rendőrség története megíratlan. Ismét a régi Pest és Buda rendőrségeit mutatta be 1703-tól kezdődően a régi pesti főkapitányokról írt tanulmányában. (TÁBORI 1923)

Az 1733-tól 1930-ig terjedő időszak rendőrségi történéseinek feldolgozására törekedett a pesti rendőrség őskoráról szóló 1933-ban készült dolgozatában. (TÁBORI 1933)

1921-ben került a közönség elé a bécsi levéltárban folytatott kutatása során beszerzett adatokból összeállított könyve, számos, főleg titkosrendőrségi irattal. (TÁBORI 1921)

DAJKA (Endre) András a vidéki rendőrség adminisztrációjához fűzött gondolatait tükröző dolgozata már a háború időszakára esett. (DAJKA 1915) Témakörét a következő évben szervezeti kérdésekkel bővítette. Szükségesnek tartotta foglalkozni a városok rendőrfőkapitányainak teendőivel azért, mert még bizonytalan időig fennáll az a helyzet, hogy az ő javaslataik, szervezőképességük, készségük alapján hozzák meg ezirányú döntéseiket az egyes törvényhatósági bizottságok, továbbá az ő rátermettségük szerint fog alakulni a rendőrség működése.

1918-ban jelent meg a háború utáni időszak rendőri teendőit előrevetítő kiadványa, melynek előszavában leszögezte azt, hogy a békekötést követően a rend őreinek kötelessége a békés újjáteremtés érdekében dolgozni, de a modern rendőrség feltételeit már a békekötésig meg kell teremteni. (DAJKA 1918)

TISZA Miksa Magyarország rendőrségének története című könyve – amelyhez 1903-ban kezdte meg a szükséges adatok beszerzését – 1913-ban Iglón, majd második, bővített kiadásban 1925-ben Pécsen jelent meg. E bőséges testülettörténeti munka esetében a kritika érintette az alkalmazott módszereket és a tudományos felkészültséget is. REKTOR szerint (REKTOR 1980) a könyv nem alapos munka, mivel a magyar közbiztonsági szervek eredetével nem foglalkozik, KATONA pedig azt kifogásolta, hogy első rendőrként az ősember kunyhóját őrző kutyát említette, adatait a városi levéltárosok megkeresése útján szerezte be, akiktől kevés, felületes tájékoztatást kapott. (KATONA 1984) TISZA mentsége legyen, hogy sok későbbi szerző hivatkozik rá, még bíráló is. A rendőrség keletkezésének és fejlődésének vázlatát követően 54 város és 14 vármegye rendőrségét mutatta be. Kitért a rendőri közegek régi elnevezéseire, a betyárvilágra és a csendőrség rövid történetére. Külön foglalkozott a vidéki rendőrség államosításáért folytatott küzdelemmel, a képviselőházi őrséggel, a testület háború alatti helyzetével, a polgári őrséggel, a nemzetőrséggel és a vörösőrséggel. Tárgyalta a vidéki rendőrség államosításának körülményeit, az azt körülölelő időszak rendvédelmi eseményeit, a szerb megszállást. Függeléként közreadta néhány bűncselekmény felderítésének történetét.

Újságcikkben emlékezett meg a pécsi kerületi főkapitányság rövid működésének történetéről (TISZA 1924), és életrajzáról szóló könyvében is többször testülettörténeti adatokra. (TISZA 1926)

DORNING Henriknek a *vidéki rendőrség* államosításáról készített terjedelmes tanulmánya az 1923-ban kiadott *Rendőrségi Almanach*ban látott napvilágot, majd 1929 őszén a *Rendőőr* hivatalos lapban a *budapesti rendőrség történetét* bemutató hézagpótló munka, 1939-ben a *Magyar Rend* oldalain ismét az államosításról és a magyar királyi rendőrség két évtizedes tevékenységéről szóló dolgozat. Tanulmányai bevezető gondolataiban jelezte, hogy a kiegészéstől, de inkább a budapesti rendőrség 1873-ban történő állami kezelésbe vételétől és a csendőrség 1881–1883-ban végrehajtott felállításától lebilincselően érdekes, változatokban gazdag a magyar rendőrség története, amely a magyar történelem kiegészítő, jelentős részét is adja. Ezek feltárását és méltó módon való megörökítését a legszebb nemzeti kultúrfeladatok közé sorolta.

Írásaiban többek között foglalkozott a rendőrség intézményének fejlődésével (DORNING 1922), és adott ki könyvet külföldi rendőrségekről is. (DORNING 1916) Munkáiban kitért a testületet érintő jogi kérdésekre, így a rendőri jogra, illetőleg eljárásra, továbbá annak a külföldi gyakorlattal történő összehasonlítására, valamint a rendőrségi fegyverhasználatra. (DORNING 1938) Értekezett a bűnügyi rendőrség nemzetközi együttműködéséről (DORNING 1934), a bűnügyi nyomozás gyakorlatáról (DORNING 1936), és részt vett büntetőjogi tankönyv szerkesztésében. (DORNING 1941) Alkotásaiban rendre kitért a vonatkozó történeti ismeretekre is.

GEGUS Dániel a *Közbiztonság 1914-ben* kiadott almanachjában rámutatott arra, hogy az embernek, ha társadalmat, államot alkot, azok rendjéhez igazodnia kell. Úgy érezte, hogy a budapestiekben a lehető legkisebb mértékben van jelen a rend és a törvény iránti tisztelet, a rendőrséggel szemben bizonyos félszszel viseltetnek. Kitért arra is, hogy a rendőri működés legfontosabb része a megelőzés. Zárógondolataiban kimondta, hogy a rendőrökben is vannak hibák, de azok ellenére szükségük van a közönségből érkező támogatásra, hiszen alapvetően a többség érdekeiben cselekszenek.

1914-ben jelent meg a hatósági és társadalmi gyermekvédelem kérdéseiről önálló tanulmánya (GEGUS 1914a), 1929-ben a rendőrségi gyermekvédelem és a rendőri gyermekbíróság működéséről szóló dolgozata (GEGUS 1929a), majd nagyobb terjedelmű összefoglaló műként Gyermekvédelem és rendőrség című könyve. (GEGUS 1929b) Utóbbiban, terjedelmes testülettörténeti visszaemlékezésként, a budapesti rendőrség történetéből is vetett papírra gondolatokat, személyes élményeinek, tapasztalásának bőségével.

1928-ban hangot adva annak, hogy mennyire fontos egy jó tanácsadó kézikönyv, közreadott egyet (GEGUS 1928), melynek előszavában jelezte, hogy három és fél évtizeddel korábban, amikor a rendőri pályára lépett, alig volt szakirodalom. Akkor nagy örömmel vették a RÉDEY szerkesztésében megjelent kiadványokat és a KRECSÁNYI-féle rendeletgyűjteményt.

GELLÉRT Ede *budapesti detektívtestület történetét* közreadó dolgozatának az 1921-ben kiadott *Detektív Almanach* nyújtott teret, melyben áttekintő összegzést tett a testület megalakulásától kezdődően.

A Budapest bűnözőiről készült detektívnaplóban (GELLÉRT 1925) és bűnöző fiatalok körülményeibe nyújtó visszatekintő bepillantásban a modern bűnözés kapcsán fogalmazott meg történetiként értékelhető gondolatokat. (GELLÉRT 1929)

BAKSA János és VÉCSEY Leó társszerzői az ötvenéves Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrség történetét feldolgozó, az 1923-as almanachban megjelent terjedelmes, részletes tanulmánynak.

1926-ban VÉCSEY szerzőségével és szerkesztésében került kiadásra a *Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma*. A testület történetén túl 25 detektívnovella és detektívfőnökök által írt érdekességek láttak napvilágot e visszapillantó kötetben.

1936-ban az 1870-es évekbeli pesti rendőrségről írt érdekes cikket. (VÉCSEY 1936)

A következő esztendőben a hatvannyolc évvel korábban a magyar országos állami rendőrség szervezésére készült tervekről szóló válaszcikke (VÉCSEY 1937a), amely reagálás TAKÁTS Sándornak a pesti és a budai rendőrségek 1848/49-es történetéről írtakra. (TAKÁTS 1937)

VÉCSEY foglalkozott a *Közbiztonság* oldalain folytatott vitával, az abban szerepelt javaslatokkal, és szólt a lap megalakulásáról, megszűnéséről is. (VÉCSEY 1937b)

LAKY Imre gyűjteményes kötete, amelyben az alvilág szereplőit, bűnözőket, alkoholistákat, prostituáltakat és elesetteket, illetőleg helyzetüket mutatta be, a századfordulón látott napvilágot. (LAKY 1905)

1926-ban jelent meg a rendőrökről rendőröknek szóló emlékkönyve, amelyben erőteljesen érintette a rendőrség fejlődéstörténetét, külföldi kitekintéssel és hazai bemutatással az államalapításig történő visszanyúlással. (LAKY 1926) Az előszót író DORNING utalt arra, hogy a munka nem adja ugyan teljességét a testület történetének, de mozaikokból lesz a kaleidoszkóp. Kiemelte a szerző szakoktatásban betöltött rendkívüli szerepét, amely személyes közreműködésével és kiterjedt szakirodalmi alkotásaival a nevét fogalomná tette.

KRISZTINKOVICH Antal társszerzőként kiadott hézagpótló gyűjteményes kötete a hadiállapottal kapcsolatos kihágásokról és a hozzájuk kapcsolódó rendelkezésekről 1916 tavaszán jelent meg. (KRISZTINKOVICH–VALLÓ 1916)

1935-ben adott közre tanulmányt az Árpád-házi királyok alatti közbiztonsági szolgálatról. (KRISZTINKOVICH 1935) Az „eredeti tanulmány”- minősítéssel ellátott írás az uralkodók törvényein alapulóan bogozgatta a korabeli viszonyokat, kitérve a rendőrinek tekinthető tevékenységben részt vevők elnevezéseire.

1938-ban, visszatekintéssel, írt a visszacsatolandó felvidéki területek rendőrségéről, illetőleg a feladatokról. (KRISZTINKOVICH 1938)

A következő évben történeti bevezetővel és külföldi kitekintéssel tartott előadást a büntetőjog-alkotás új irányairól. (KRISZTINKOVICH 1939)

KOLLING Oszkár 1939-ben a *Magyar Rend I. kötetében* írt az Árpádok idején Magyarországon élt közrendészetről. (KOLLING 1939) Ismertette a bíraskodást, és kitért az ítélezést segítőkre, illetőleg a rendőri teendőket teljesítőkre.

BORBÉLY Zoltán és KAPY Rezső 1942-ben adták ki az addigi legátfogóbb munkát az 1881–1941 közötti időszak magyar rendőrségének történetéről, melyhez 16 újságíró adta segítségül szakmai tehetségét. (BORBÉLY–KAPY 1942) Jelezték a szerzők a korábbi kitűnő írások felhasználását, utaltak a rendelkezésre álló évi jelentések tartalmára, valamint VÉCSEY azon fáradozására, amellyel régi rendőrfőtisztek és tudós rendőrtisztviselők elbeszéléseiből nyert ismeretek gyűjtésével és felhasználásával mentette a feledésből az értékes adatokat. 12 fejezetben a fővárosi rendőrség történetét mutatták be, kiemelve a budapesti főkapitányokat. Ismertették a fővárosi testület szervezetét, személyzetét és a kapcsolódó intézményeket. Kitértek néhány bűncselekményre is. Közreadták a Vidéki

Rendőrfőkapitányság szervezetében működő 87 városi rendőrkapitányság, 15 rendőrki-rendeltség, határvidéki rendőrkapitányságok, rendőrkirendeltségek és révkapitányságok fontosabb adatait.

3.6. Visszahúzóadás, kiszorulás

1970-ben többek közreműködésével készítettek összeállítást a fővárosi rendőrség II. világ-háború utáni történéseiről. (BODOR 1970)

1971-ben jelent meg a rendőrségről, a csendőrségről és a VKF 2-ről könyv (HOLLÓS 1971), hat évvel később a Horthysta titkosrendőrség működéséről dokumentumgyűjtemény. (BERÁNNÉ–HOLLÓS 1977)

1984-ben KATONA Géza tollából született visszatekintő tanulmány a közbiztonság-védelem I. világháborúig terjedő időszakáról.

SZILVÁSI Ferenc 1972-ben a rendőrség életéről szóló történeteket rögzített (SZILVÁSI 1972), 1984-ben a körzeti megbízotti szolgálat harminc évéről írt áttekintő összefoglalást. (SZILVÁSI 1984) Évszázados visszapillantásból táplálkozó krónikákat jelentettek a Mosonyi utcai rendőrlaktanyáról (SZILVÁSI 1986) és a Budapest közlekedésbiztonságáról szóló kötetek. (SZILVÁSI 1989)

MOLDOVA György 1988-ban jelentette meg riportkötetét, melyet külön engedéllyel történő másfél évnyi tájékozódás, figyelemmel kísérés előzött meg, s egy olyan korszak végének közeledtével készült el, illetőleg adott betekintő képet, amikor nem volt ildomos e szervvel foglalkozni.

A hűbéri kor rendészetének történetéről, levéltári gyűjtemények feldolgozásával, többnyire helytörténeti munkákban jelentek meg tanulmányok.

Az 1945 utáni időszakot érintően a rendőrségi szaklapokban is kaptak helyet, leginkább az akkori közelmúlt testület-történetéről szóló írások.

3.7. Újraindulás

Az újraindulás időszaka fokozatosan növekvő terjedelemben adott, illetőleg ad helyt a különböző rendészeti, rendvédelmi és rendőri testület-történeti feldolgozásoknak, amelyek bemutatása nagyságrendjük miatt csupán utaló pillantással érinthető, kikerülve a szerzők és a keletkezett művek megnevezését is.

A különböző okmánygyűjtemények felhasználásával készült munkák továbbra is erőteljes megnyilvánulásai egy-egy időszak kutatási eredményeinek. Az intézmények munkatársai által végzett vizsgálódások, majd közzétételek megalapozott ismeretbővítő szerepet töltenek be.

Az 1991-ben alakult Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság konferenciák tartásával és publikációk közreadásával örökíti meg a rendvédelmi szervek, szervezetek, testületek múltját. A rendészeti testület-történetet illetően hasonló úton jár a 2004-ben megalakult Magyar Rendészettudományi Társaság is.

A felsőoktatási intézmények és a hozzájuk kapcsolódó, valamint más tudományos kutatóműhelyek teret nyújtanak a rendészet, rendvédelem, rendőrség történetét témaként választó dolgozatkészítők számára, akiknek alkotásai szintén növekvő tendenciát mutatnak.

3.8. Rendőrmúzeum

A büntető törvénykönyvnek 1908. évi kiegészítéséről szóló törvényre (1908.évi XXXVI. tc.) hivatkozással, igazságügyminiszteri rendelet alapján, a budapesti főkapitányságon került kialakításra zárt körű intézményként a Bűnügyi Múzeum (20.001/1908. (VIII.17.) IM rendelet) azzal a céllal, hogy a bírói vagy közigazgatási hatóság által elkobzott olyan tárgyak, amelyek büntetőjogi tudományos továbbképzés céljaira alkalmasak, vagy bűncselekmények elkövetésének új módozatát világítják meg, összegyűjtésre kerüljenek. A budapesti múzeum elsőbbséget élvezett más bűnügyi múzeumokkal szemben. Korábban a bűnjeleket magánszorgalomból gyűjtötték; a hivatalossá tétel és a rendszerezés után 124 tárgycsoport jelentette az induló törzsanyagot, amely az 1940-es évek közepéig mintegy tízezer darabra duzzadt. A II. világháború megsemmisülést hozott; az újraszervezés 1967-ben érkezett működési engedélyhez, de akkor is zárt körű tevékenységet jelentve.

A Bűnügyi és Rendőrség-történeti Múzeum 1999-től nyilvános múzeumként végzi tevékenységét Budapesten a Mosonyi utca 5. szám alatt. Egyik területe a magyar rendőrség történetét 1848-tól bemutató állandó kiállítás.

Tarnamérán látható az 1996-ban civil kezdeményezésre összeállított gyűjtemény, mellyel egyidejűleg megalakult a Magyar Rendőrmúzeum Baráti Köre Kulturális Egyesület. A kiállítás 2002-től a Rendőrmúzeum vidéki tárlatát képezi.

A 2016 tavaszán aláírt küldetésnyilatkozat szerint a Rendőrmúzeumnak egyik fő célja a rendőrség múltjának, történetének bemutatása a különböző korszakok rendőrségtörténeti relikviáinak szemléltetésével. A Rendőrmúzeum működési engedélyét 2012. március 9-én adta ki a Nemzeti Erőforrás Minisztérium TemM/12582/2012. nyilvántartási szám alatt. A küldetésnyilatkozatot 2016. március 31-én írta alá az országos rendőrfőkapitány és a működtetést biztosító Készenléti Rendőrség parancsnoka.

4. A FŐVÁROSI RENDŐRSÉG TÖRTÉNETE

A témában eredendően 3 település – Buda, Óbuda és Pest – érintett, melyek elődei az egyesített fővárosnak, rendőrségeik pedig a Fővárosi Rendőrségnek. A testület történetét a XX. században feltárni igyekvők többször szóvá tették, hogy e körben Buda és Pest meglehetősen forráshiányos, illetőleg korábban kevesek szóltak a testület történetéről, s voltak olyanok is, akik félrevezető adatokat tártak a nyilvánosság elé. TÁBORI a budapesti államrendőrségről írott történelmi visszapillantásában így utalt erre: „A pesti rendőrség története megíratlan s tudomásom szerint egyedül csekélységem próbálkozott ab ovo ezen a téren egy-két tanulmánnyal.” (TÁBORI 1909, 39.) Mintegy 15 évvel később BAKSA is felpanaszolta azt a mulasztást, amely miatt nincs írásos rendőrtörténeti múlt. „Aki a rendőrség múltjával, az ötvenéves államrendőrség történetével foglalkozni kíván, a nehézségek egész sorával találkozik. Nincs összegyűjtött adat se égen, se földön; a messzi múltban ezt a kérdést igen hanyagul kezelték, és amit a közelmúltban gyűjtöttek krónikáskedvű, tudós rendőrtisztek azt a vörös uralom égette fel. Ami hozzáférhető adatot mégis összebúvárkodik a krónikagyűjtő, az mozaikszerű és minden részét alaposan latolgatnia kell, annyi közöttük a megbízhatatlan, rosszakaratú forrásból, a rendőrség nagyszámú ellenségétől származó anyag.” (BAKSA–VÉCSEY 1923, 12.)

Pesten az 1731. augusztus 7-én kelt, a Kamarai Bizottság által kiadott **tisztújítási és városigazgatási szabályzat** meghatározta, hogy legyen 4 kinevezett fertálymester, takarékosági célból szűnjön meg a főkapus tiszttel, és csak 1 kapus maradjon, továbbá a meglévő 4 darabontból 2 helyett éjjeliőr kerüljön beállításra, úgy számuk 4 lesz, és minden városrészbe jut 1-1. (BÁCSKAI 1971)

1773-ban a tanács tagjai 400, a főkapitány 500 forint illetményt kapott, de neki az egész rendőrséget ebből kellett fizetnie. 1791-ben már a tanács fizette a rendőröket. A városi hadnagy 200 forint, a strázsamester 180 forint, a börtönfelügyelő 54 forint 54 krajcár, a kancellista 120 forint, a csósz 120 forint, a rendőri káplár 90 forint, a poroszló 84 forint 43 krajcár, az éjjeliőr 84 forint 43 krajcár bért kapott évente. A polgármester és a városbíró után a legfontosabb tisztség a főkapitányé. „Állott pedig a főkapitányság akkoron egy főkapitányból, egy alkaptányból, egy tollnokból, két városhadnagyból, egy irodatisztból, hat kerületi biztosból, két őrmesterből, százhusz főnyi uniformisos drabantokból.” (TÁBORI 1909, 41.)

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc meghatározó szervezete volt a **pesti Közcsendi Bizottmány**. Március 15-én jött létre, és egyhónapos fennállása alatt fontos feladatának tekintette a közrend biztosítását. Első ülésének jegyzőkönyve tanúskodik arról, hogy szükségesnek tartották értesíteni Buda város kapitányát, gondoskodjon ő is polgári őrség igénybevitelével a közbátorság feletti őrökösödről. Pesten a bizottmány vezetésével 1.500 polgárőr kezdte meg tevékenységét a közrend fenntartását célozva. (BÁCSKAI 1971)

Az 1861-ben ismét önkormányzativá vált polgári rendőrség élére választották meg THAISZ Eleket. Megszervezésre kerültek **alkapitányságok**, eleinte viszonylag kis létszámú személyzettel, de már a kerületeket képviselve. Egy alkapitány alárendeltségében dolgozott 1 tollnok, 1 írnok, 3-7 rendőrbiztos, 2-4 őrzető, egy rendőrszolga. A főkapitányság hivatalának személyzetét alkotta 2 hadnagy, vásári és beszállásolási ügyek szerint. 2 biztos hússal és tűzifával való ellátásra, 3 térbiztos, 3 tűzfelügyelő éjjeli szolgálattal a városház tornyában, 1 tömlőctartó tollnok, 1 írnok, 1 házfelügyelő és kulcsár. A poroszló vagy darabontőrség állt 1 poroszló hadnagyból, 1 őrmesterből, 5 tizedesből, 12 lovas rendőrből, 12 lovaskerülőből, 200 poroszlóból. Utóbbiak egyenruhája volt a kék atilla vörös zsinórral, kék magyar nadrág, csizma és csákó. A fegyverzetet a kard jelentette, csak a lovas rendőrök és a lovaskerülők kaptak puskát is.

A rendőrség feladatait megszabandó, a tanács 1863. december 19-én a **rendbiztosok számára szolgálati utasítást** adott ki. A követelményrendszer szigorú volt. A rendbiztosok kötelesek voltak magukat állandóan szolgálatban lévőeknek tekinteni; feladatuk nem a közönség zaklatása, hanem annak törvény szerinti oltalmazása; nyájának és előzékenyek kell lenniük a közönséggel; mindent írásban kellett jelenteni a valóságnak megfelelő szerkesztéssel; óvakodniuk kellett az ittaságtól, megvesztegethetőségtől, hivatali visszaéléstől, álnokságtól.

Közvetlenül az államosítás előtt 147 rendőrbiztos és 250 darabont szolgált a pesti rendőrségen. Ez azt jelentette, hogy 500 lakosra jutott egy rendőr. A következő kerületi alegységek működtek: bel-lipótvárosi alkapitányság, terézvárosi alkapitányság, józsefvárosi alkapitányság, mezei kapitányság, partkapitányság. A főkapitányság épülete a Hatvani utcában volt. A fegyveres személyzet már egyenruhát viselt. (BAKSA–VÉCSEY 1923)

4.1. Az államosítás

A magyar rendőrség fejlődésének egyik legjelentősebb jelzőkövét jelenti a Fővárosi Rendőrség államosítása, amelynek végrehajtási időpontja némiképpen vitatott. Ennek alapvető oka pedig az, hogy az államosítás kimondását mintegy nyolc évvel később követte a szervezetről szóló szabályozás. Érvek vannak mindkét álláspont mellett, a számszerű többség azonban az 1873-as esztendőt erősíti.

A fővárosi törvényhatóság alakításáról szóló törvénycikk 1872. december 22-én keltetett Budapest törvényhatósági bizottságának alakuló ülése pedig a Vigadó nagytermében 1873. október 25-én volt.

Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk szerint:

„Buda és Pest sz. kir. fővárosok, valamint Ó-Buda mezőváros és Margit-sziget, ez utóbbiak Pest vármegyéből kikebelezetvén Buda-Pest főváros név alatt, egy törvényhatósággá egyesítettek. [...] A fővárosi törvényhatóság területén a rendőrséget egységes szervezettel az állam „**fővárosi rendőrség**” neve alatt saját közegei által kezeli. [...] Azon esetre, ha a főváros egyesítéséig, ezen a fővárosról szóló rendőrségi törvény meg nem alkottatik, a tényleges egyesítés napjától kezdve a rendőrség végleges rendezéséig a főváros jelenlegi rendőri közegei közvetlenül a belügyminiszter hatósága alá helyeztetnek.”

E sorok elrendelték az államosítást, melyre vonatkozóan intézkedések is történtek.

BORBÉLY – KAPY feldolgozása *A 60 éves magyar rendőrség 1881–1941* címet kapta. Ez alapos és határozott utalás, mégis a könyvben árnyaltabb a címlap megfogalmazása.

„Hatvan évvel ezelőtt történt meg a rendőrségnek az 1872. törvényben ígért végleges rendezése. Az 1881. évi XXI. tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről, ugyanis 1881. április 12-én került kihirdetésre az országgyűlés mindkét házában, és július 1-jén lépett hatályba. Ezzel a törvénnyel lett igazán államrendőrség az állami kezelésbe vett fővárosi rendőrség.” (BORBÉLY-KAPY 1942, 19.)

Az 1873-as születés mellett kiálló leghosszabb indokolás az 1923-as rendőrségi almanachban lehető fel, amely helytelennek tartja az államosítást a szervezet és munkakör megállapításáról szóló törvény hatályba lépéséhez kötni. Az 1872-ben megszavazott törvény egyértelmű, melyet határozottan alátámasztanak az 1881-ig megtett intézkedések, illetőleg a budapesti rendőrség működése. Legjobban a rendőrség felfogása a bizonyító, hiszen 1898. december 15-én üdvözölték a negyedszázados évfordulót. (BAKSA 1923)

Az újszülött állami rendőrség nehezen vagy egyáltalán nem tudott megbirkózni a kirótt feladatokkal. Különösen gondot okozott, hogy súlyos bűncselekmények elkövetői maradtak felderítetlenül, és az, hogy a rendőri foglalkozás helyel-közzel rosszabb hírűvé vált, mint néhány utcalány. A polgárok lealacsonyító, intelligens embernek nem való munkának tekintették a rendőri tevékenységet. Az állomány felkészületlen volt, dívott a korrupció. A krónikások feljegyzései eredményekről is tesznek tanúbizonyságot, de azt is megemlítik, hogy a tisztességes és tehetséges emberek sem tudtak a sok negatív hatás miatt kellő lelkesedéssel dolgozni, eredményeik nem voltak képesek ellensúlyozni a bűnözők „sikereit”.

4.2. A szervezeti törvény

A **Budapest-fővárosi rendőrségről** szóló 1881. évi XXI. törvénycikk jelentette a szervezeti törvényt, melynek elfogadását megelőző parlamenti vitában megállapították, hogy a rendőrség ideiglenes és átmeneti állapota sürgős rendezést követel.

A törvény első fejezete meghatározta a közvetlenül a belügyminiszter alatt álló Fővárosi Rendőrség egységes szervezetét, feladatát, hatáskörét, működése jogalapját, különös feladatait, általános felhatalmazást arra az esetre, amelyekre nézve nincs jogi előírás, de mégis intézkedni szükséges, továbbá a büntető eljárásjogi és intézkedési szabályokat.

Az állam által kezelt rendőrség működési köre a megalakult főváros összes bel- és külterületére kiterjedt. Feladata volt a személy- és vagyonbiztonságot megóvni, a békét és közrendet fenntartani. A büntetőtörvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármilyen természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kipuhatolni, és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni. Általában a figyelő, a megelőző és a felfedező rendőrség feladatait e törvény keretén belül teljesíteni.

„3.§ Működésében a fővárosi rendőrség szolgálatra kész pártatlan eréllyel és ember-szerető kíméllettel köteles eljárni.”

Működésének jogalapját képezték a törvények, a kormányrendeletek, a miniszteri rendeletek, a fővárosi törvényhatóságnak a belügyminiszter által jóváhagyott szabályrendeletei.

Különösen feladatai közé tartoztak a szabad közlekedés biztosítása; a rend, a személy- és vagyonbiztonság, illetőleg a nagyközönség jogos igényeinek megóvása; hatáskörébe tartozó engedélyek kiadása; a közkerkölciség megóvása; a béke és a közrend fenntartására, valamint helyreállítására szükséges intézkedések életbeléptetése.

Mindenki köteles volt a hivatalos egyenruhában lévő vagy magát igazoló rendőrségi közegnek, a törvény nevében hozzá intézett felszólítására azonnal a rendőrség legközelebbi hivatalos helyiségében megjelenni.

A II. fejezet szigorú előírással szabályozta a Fővárosi Rendőrség szervezetét, mely állt a központi hivatalból (főkapitányság), a közigazgatási felosztásnak megfelelő rendőri kerületekből (kerületi kapitányságok), esetleg rendőri kiküldöttségekből (expositura). A főváros területén átfolyó Duna külön rendőri kerületet képezett.

A testület élén a főkapitány állt. Az állomány többi tagját képezték:

- tiszti személyzet: rendőrtanácsosok, kerületi kapitányok, a bejelentési hivatal főnöke és helyettese, főkapitányi titkár, rendőri biztosok, rendőri orvosok, fogalmazók, gyakoronokok, pénztárnok, házgondnok és ellenőr, írnokok, kezelési közegek, díjnokok, rendőroktatók;
- gyalog- és lovas rendőrök;
- szolgák.

A főkapitányt a király nevezte ki, a többi tisztviselőt és a rendőrtiszteket a belügyminiszter, az őrzetöket és a közrendőröket a főkapitány belügyminiszteri jóváhagyás mellett, míg a szolgálakat a főkapitány fogadta fel.

Az 50. §. rögzítette, hogy „a fővárosi rendőrség polgári intézmény, melynek őrségi személyzete azonban belső szervezetében szigorú katonai fegyelmi szabályok alatt áll.”

A tiszti személyzet azon esküt vagy fogadalmat tette le, melyet a többi állami közigazgatási hivatalnok; az őrségi személyzet pedig a szolgálatba lépést megelőzően a főkapitány vagy helyettese előtt élő szóval tett esküt vagy fogadalmat. A törvény kitért a fegyelmi szabályokra, a nyugellátásra, a felvétel és elbocsátás szabályaira, az oktatásra, a képzésre, a rendőrorvosok kötelességeire azzal, hogy a részletes rendelkezéseket a belügyminiszter hozza meg.

Lehetőség volt nagyobb üzletek, vállalatok, intézmények, társulatok kérelmére a helyiségeikben történő biztonság, béke és rend fenntartására pótrendőröket felvenni, akik főkapitányi utasítás szerint teljesítettek szolgálatot, rendőrségi ruházatban és felszereléssel.

Tételesen rögzítésre került a Budapest fővárosi rendőrség személyzeti létszáma és költségvetése, négy csoportba soroltan: I. Főkapitányi hivatal, II. Bejelentési hivatal, III. Kerületi kapitányságok, IV. Rendőrség.

Kerületi kapitányságok voltak I. kerületi, II. kerületi, III. kerületi, IV-V. kerületi, VI–VII. kerületi, VIII–IX. kerületi, X. kerületi.

A rendőrség cím alatt voltak: egy oktató és főfelügyelő, egy lovassági és egy gyalogsági felügyelő, a polgári biztosok (detektívek), az egyenruházott állományba tartozó gyalogság és lovasság. A detektívek közül 20-an a központhoz, 30-an a kapitányságokhoz voltak beosztva. Az őrszemélyzet gyalogos állományában volt őrmester, ellenőr, címzetes ellenőr, I. osztályú és II. osztályú közrendőr (poroszló). A lovasságnál őrmester, szakaszvezető, tizedes és lovas rendőr. A teljes állomány az államosításkor meghaladta a 800 főt. A 80 tisztviselőből 36 fő volt a fogalmazói karban. Mellettük 50 polgári biztos és 620 rendőr teljesített szolgálatot, közöttük csaknem 70 lovas rendőr.

A juttatásokat képezték a fizetés és a szálláspénz, melyekhez még járulhatott szolgálati pótlék, lóbeszerzési és lótartási átalány. A főkapitány évente kapott 4.000 forint fizetést,

1.000 forint szolgálati pótlékot, 600 forint szálláspénzt, 600 forint lóbeszerzési és tartási átalányt. Egy kerületi kapitány 1.500 forint fizetést és 400 forint szálláspénzt vehetett fel, míg egy II. osztályú közrendőr 300 forintot. Az első osztályú gyalogrendőrök és a címzetes ellenőrök, amennyiben szabad szállást a laktanyában nem nyerhettek, 120 forint szálláspénzt kaptak. A lovas rendőrök 200 forint lóátalányban részesültek.

4.2.1. *Fegyelmi szabályzat, fegyelmi eljárás*

A szervezeti törvény alapján a Budapest fővárosi rendőrség **fegyelmi szabályairól és a fegyelmi eljárásról** a belügyminiszter a 24.301/1882. (IV. 29.) számú rendeletével intézkedett.

Fegyelmi eljárás alapjául szolgált a kötelesség megsértése vagy hanyagul teljesítése; a feljebbvaló irányában tartozó tisztelet és hivatalos engedelmesség megtagadása; a közönséggel szemben törvény- és szabályellenes vagy durva magaviseletet tanúsítása; botrányt okozó erkölcstelen vagy méltatlanná válást előidéző életvitel folytatása. Az eljárás vagy hivatalból, vagy magánfél panaszára volt megindítható, melyet mindenkor vizsgálat előzött meg. A fegyelmi kihágás büntetése lehetett rosszallás szóban a közvetlen főnök jelenlétében; dorgálás írásban, amely a törzskönyvbe való bevezetésre került; egy évi fizetés 20%-áig terjedő pénzbüntetés, amelyet 30 napon belül kellett befizetni, elmaradása esetén az elmarasztaltat lemondottnak tekintették; rangvesztés, mely hasonló minőségű, de csekélyebb fizetéssel ellátott állomásra vagy kisebb fokú hivatalra való leszállításból állt; hivatalvesztés, amely a szolgálatból való végleges elbocsátást jelentett. Az egyenruházott rendőrségre nézve, az őrmestertől lefelé, 3 napig terjedő elzárás is kiszabható volt. Fegyelmi eljárás esetén elrendelhető volt a hivaltól és a fizetéstől való felfüggesztés. A fellebbezési határidő 3 nap volt.

A tárgyalt rendeletet a belügyminiszter a 114.534/1896. (XII. 30.) rendeletével hatályon kívül helyezte, és a szerzett tapasztalatok figyelembevételével új szabályozást hozott.

4.2.2. *Utasítás a rendőrség számára*

43.972 BM szám alatt 1884. augusztus 2-án kelt miniszteri rendelet a székesfővárosi államrendőrség főkapitányához a **rendőrség számára kiadott Utasítás** tárgyában. 20 példányban került szétküldésre azzal a megjegyzéssel, hogy a főkapitány tegye meg a szükséges intézkedéseket, „a fővárosi rendőrségnek minden tagja azt megismerje és működésében annak útmutatása szerint járjon el.” Az utasítás szorosán ráépült a hozzájuk fűzött magyarázatokkal a törvény szakaszaira, és tartalmazta az eltelt három év tapasztalatait.

A testület a közigazgatási rendőri működésben az eljárás módozatait és formáit a törvények és a rendeletek útmutatása szerint önmaga határozta meg, a törvénykezési rendőrség terén a bíróságok és a királyi ügyészségek megkeresésiben foglalt eljáráshoz kötve volt.

4.3. Kezdeti lépések a modernizálás útján

A legmagasabb szintű jogi szabályozás az iránymutatást megadta, a kereteket azonban még nem töltötték ki az elvárásoknak megfelelően. Elhanyagolták a mulatók, a különböző „bűnbarlangok” ellenőrzését, ugyanakkor a testület nem egy tagját megcsapta a könnyű élet

szele, amelynek egyenes következménye lett a züllés útjára lépésük. A polgári biztosok erőszakoskodtak, zsarolásokat követtek el. Többüket a bíróság elítélte; volt, aki a felelősségre vonás elől az öngyilkosságba menekült.

„1884 őszén a botrány túlcsap a határokon, szinte nincs nap, hogy a sajtó a törvényszéki tárgyalások kapcsán a rendőrség egy-egy újabb elszánt panamájáról, vakmerő bűnéről ne rántaná le a leplet, a külföld is figyel már, egyik parlamenti interpelláció a másikat követi.” (BAKSA–VÉCSEY 1923, 36.) Ezután volt a JEKKELFALUSSY Lajos belügyminiszteri osztálytanácsos által miniszteri biztосként folytatott vizsgálat, amelyet THAISZ Elek nem kívánt főkapitányként végigélni, inkább lemondott.

THAISZ 1861–1884 közötti működése során is történtek előrevivő lépések, melyek legjelentősebbje a főváros területi felosztására épülő rendőri munkavégzés alapjainak a lerakása volt. Igazi áttörést azonban nem tudott elérni, melynek alapvető okaként az elismertség hiányát jelölte meg, mondván, hogy emiatt jobb képességű munkatársakat nem tudott alkalmazni.

A kormányelnök és belügyminiszter TISZA Kálmán hathatós fellépése láttán elmaradtak a rendőrség elleni támadások. A belügyminiszter a sikeres nyomozások kapcsán leiratban fejezte ki elismerését, és külön hangsúlyozta „azt a fokozatos fejlődést, melyet a fővárosi m. kir. államrendőrség szervezetében, annak kiképzésében és működésében tapasztalt.” (BAKSA–VÉCSEY 1923, 55.)

1885-ben TÖRÖK főkapitány az állományt felülvizsgálta, mivel maradtak olyan tisztviselők és polgári biztosok, akik ellen később indult meg az eljárás. Sokan kérték nyugdíjazásukat. Néhány hónap alatt nyoma sem maradt a korrupt, hozzá nem értő, műveletlen alkalmazottaknak. A felszabaduló álláshelyekre jól képzett, magas iskolai végzettségű, törekvő, becsületes embereket nyert meg.

Jelentős eseménynek tekinthető a **budapesti önkéntes mentőegyesület** megalakulása 1887-ben. Az egyesület átvállalta az életmentést és az elsősegélynyújtást, amelyet korábban a rendőrorvosok végeztek. Számukra ez komoly tehermentesítést jelentett. „Az egyesület mindjárt megalakulásától kezdve a rendőrség főfelügyelete alatt állt, a mentők minden egyes segélynyújtási esetben kötelesek a legközelebbi őrszemet, vagy a kerületi kapitányságot értesíteni.” (BAKSA–VÉCSEY 1923, 45.)

Az 1889. évi XLVI. törvénycikk a budapesti államrendőrség illetékességét kiterjesztette Újpest és Rákospalota területére is, mert a javuló közbiztonságot eredményező rendőri intézkedések elől a bűnözők egy része a főváros környéki településekre húzódott ki, és onnan járt vissza bűncselekményeit elkövetni. „Újpesti kerületi kapitányság” elnevezéssel Újpest székhellyel kerületi kapitányságot szerveztek. Az új kerületi kapitányság költségeihez az érintett községek is hozzájárultak.

Az 1912. évi LX. törvénycikk a Budapest Székesfővárosi M. Kir. Államrendőrség hatáskörének Erzsébetfalva, Kispest és Pestszentlőrinc községek területére való kiterjesztéséről s egyben újabb kerületi kapitányságok felállításáról rendelkezett. A székhelyek Erzsébetfalva és Kispest lettek. Így a kerületi kapitányságok száma elérte a 14-et. A felmerülő költségekhez Kispest és Pestszentlőrinc együtt és évente 12.000 koronával, Erzsébetfalva pedig 20.000 koronával járult hozzá.

4.4. A rendőri őrségről

Időben később, de a szervezeti törvényre és végrehajtására épülően TÖRÖK főkapitány 10.338/fk.eln.1892. rendelete a fejlődést szolgáló változtatásokat magába foglalva szóló 25 paragrafusban a **rendőri őrség rendeltetéséről** és **hatásköréről**, 158 szakaszban a **szervezeti szabályzatáról**, 86 paragrafusban pedig a **szolgálati utasításáról** – sokkal elmélyültebben, mint a korábbi szabályozás. A rendelet tartalmazza az őrségi állomány kiegészítését, az oktatás és előléptetés tartalmát és szabályait, az őrség illetményeit, az egyenruházatot, a szolgálatot és szabadságolást, a jutalmakat és büntetéseket, a segélyeket, a gyógy- és temetkezési költségeket, a kilépés és nyugdíjazás szabályait, a lovasosztályra vonatkozó külön rendelkezéseket. Az őrség a **Budapesti Magyar Királyi Államrendőrség** szervezetében a **végrehajtási rendőri** teendőket végezte, az **intéző rendőrség** egyes hivatalainak – a központi szakosztályoknak és a kerületi kapitányságoknak – is alárendelten. Alkalmazásuk és szolgálatuk tekintetében az őrség felosztott a kerületi osztályokra, a fog- és toloncházi osztályokra, a lovassági osztályra, a tartalékosztályra, a vasúti osztályokra, külön szolgálatra kirendeltekre.

A különös részbe foglalták a tisztek hatáskörét és teendőit. A **főparancsnok** az egyenruházott őrség parancsnoka, az **osztályparancsnokok** – közvetlenül a főparancsnok alárendeltségében – az egyes osztályok parancsnokai,. A **főfelügyelő** a főparancsnok helyettese és a tartalék, valamint a fogházi és a toloncházi őrség felügyelője. A **kerületi felügyelők** a kerületi laktanyákban és őrszobákban elhelyezett őrségek osztályparancsnokai, egyúttal az illető kerületi kapitánynak alárendelten. Az **oktató** a főparancsnoki iroda vezetője is. A **számvivő** a főparancsnok segédje gazdasági és kezelési ügyekben, egyben a számviteli iroda vezetője. Működött vizsgabizottság, fegyelmi bizottság, lóvizsgáló bizottság, ruházati bizottság.

Külön részt képezett a *rendőri őrség szolgálati utasítása*, részletesen előírva a rendőrök kötelességeit, tanúsítandó magatartásukat a szolgálatban és a magánéletben, továbbá a rendőrök jogait. A különös rész szólt az őrjárásokról, az őrszemekről, a felügyeleti szolgálatról, a kapitánysági és kültelki őrsparancsnokokról. Minden őrszemkerület egy őrszem felügyelete alatt állt, aki e kerületben az utcai szolgálatot végezte. Az egy és ugyanazon őrjárásban lévő őrszemek egy őrszoba őrségét képezték, s minden őrszoba őrsége egy ellenőr parancsnoksága alatt állt. A felügyelői kerületben lévő őrszobák a kerületi felügyelőknek mint osztályparancsnokoknak voltak alárendelve.

Az őrség legénységi állományába való felvétel feltételei voltak a magyar állampolgárság, a 23 éven felüli, illetve 40 éven aluli életkor, a tökéletes egészség és erős testalkat, a feddhetetlen előélet, a magyar nyelv bírása szóban és írásban, valamint a képesség írásbeli jelentések szerkesztésére, továbbá igazolása azon körülménynek, hogy az illető a katonaságnál mint altiszt szolgált.

4.5. A detektívekről

1884. augusztus 2-án Országos rendőrség címmel, a Pesti Hírlap vezércikkben foglalkozott a rendőrség megreformálásával. A fejlesztés egyik irányát a detektívszolgálat életre hívásában látták: „Jól szervezett, kitűnő detektív osztály nélkül nincs rendőrség, nincs közbiztonság, rendezavarások és bűnök nem gátolhatók meg, a gonosztevők nem keríthetők kézre.”

A BAKSA – VÉCSEY szerzőpáros a budapesti főkapitány 11.600.fk.eln./1985. számú rendeletére hivatkozva rögzítette, hogy december 17-én történt meg az első detektívkievezés. (BAKSA–VÉCSEY 1923. 42.)

GELLÉRT Ede visszatekintésében november 4-re teszi az alapidőpontot, amikor a főkapitány 28 ideiglenes detektívet nevezett ki. December 17-e mint újabb 8 ideiglenes detektív kinevezési időpontja szerepel írásában. Az 1885–1886. évek fordulópontján 36 detektív kezdte meg szolgálatát, búcsút intve a sokat és okkal-joggal kritizált polgári biztosi intézménynek. Kezdetben a detektívek különböző vezetők – kerületi kapitányok, osztályvezető tanácsosok – mellé beosztva, azok utasításai szerint jártak el. Osztállyá válójában 1886. július 18-án szerveződtek, amikor is a TÖRÖK főkapitány rendeletet adott ki, amelynek értelmében valamennyi detektív az április 17-én kinevezett báró SPLÉNYI Ödön alárendeltségébe került, akit a belügyminiszter nevezett ki kapitányi ranggal és detektívfelügyelői címmel. Akkor a detektívosztály közvetlenül a felügyelő mellett dolgozó 5 főből – 1 beosztott rendőrfogalmazó, 2 detektív, 1 díjnok, 1 polgári rendőr – állt. (GELLÉRT–SIMONYI 1921, 44.) SPLÉNYI megalapozta a testület szellemét, a detektívek jó hírnevét. Az osztályhoz vezénylést követően kiadta az első szolgálati beosztást, amely szerint; „a főkapitány mellé és a Margitszigetre 1-1, a bűnügyi osztályhoz 12, az államrendészethez 1, a bérkocsisok felügyeletére 2, a prostitúció ellenőrzésére 2, a vendéglők és vasutak figyelésére 4, őrzési szolgálatra pedig 8 detektívet osztottak be.” (BAKSA–VÉCSEY 1923. 44.) 1889-ben SZOMBATFALVY Albert rendőrfogalmazó került az osztály élére. Tevékenységének legfőbb eredménye a detektívtestület szervezeti és működési beosztásának elindítása és létszámnövekedés elérése volt. SZOMBATFALVY javaslatára RUDNAY főkapitány a detektívtestületet szakcsoportokra osztotta, mely beosztási rendszer az 1940-es évekig élt. A századfordulótól mintegy 10 éven keresztül igen szolid létszámemelés történt, majd 1911-ben 60, a következő évben pedig 30 fő létszámemelést tudhatott magáénak a testület.

A világháború közeledése, majd kitörése egyre nagyobb terheket rótt a detektívekre. BODA főkapitány 1915-ben alapos indokkal kért létszámemelést. „A budapesti detektívek 1915-ben 37.077 megbízást kaptak és ebből 33.270 nyomozás volt sikeres. Csak 1916-ban neveztek ki 5 új detektívet, holott míg 1914-ben 47.477 volt az ügyek száma, addig 1916-ban 81.723 aktát intéztek el.” (BORBÉLY–KAPY 1942, 37.) A háború idején kémelhárítással is foglalkoztak, a proletárdiktatúra alatt bűnügyi feladatok végrehajtásában vehettek részt.

A fizetések alacsonyak, a munkaterhek és az elvárások magasak voltak. Az 1918–1920. éveket értékelő jelentés szerzője is kitért a mostoha körülményekre, amikor arról írt, hogy a szolgálati területen jelentkezett a gazdasági viszonyok káros hatása. Az alacsony fizetés miatt sok fiatal könnyen lemondott állásáról, és idősebbek is távoztak. A magánszférában lényegesen többet kerestek, mint a testületet öltöző nehéz közbiztonsági szolgálatban.

1920-ban 455, 1924-ben 719 detektív dolgozott a budapesti főkapitányságon, mely szám a következő évben 600-ra csökkent, és annyi is maradt 1938-ig. Az 1940-es évek elején számuk meghaladta a 700-at, amely az országos detektívlétszámnak több mint a felét jelentette.

Az 1921. évi tevékenységről készült jelentés 653 fős testületről, 12 főcsoportban dolgozó 43 alcsoportról tett említést. Fontos alegység volt az akkor szerveződött „Repülőcsoport”, amelynek feladatai közé tartozott a helyszínre történő gyors kiszállás, szükség esetén beavatkozás, és a bűnügyi előadókknak nyújtott „detektívasszisztencia” is, tehermentesítve ez által a többi csoportot.

A Keleti, Nyugati, Déli, Ferencvárosi és Kelenföldi pályaudvarokon volt egy-egy csoport, melyeknek ügykörébe tartoztak a poggyászpások, pályaudvari zsebtolvajlások tetteseinek nyomozása, vasutak ellenőrzése és a körözés alatt álló egyének megfigyelése.

A fogház- és toloncügyosztálynál és a központi rendőri büntetőbírósnál (Mosonyi utca 5–9.), az erkölcsrendészeti büntetőbírósnál (Ó utca 48.), a lóverseny-ellenőrzésnél, valamint az adóügyi útmutató és ellenőrző hivatal mellett (Rudolf rakpart 6.) ugyancsak egy-egy detektívcsoporthoz tartozott a teljesített szolgálatot. (4.848/1921. (XII.27.) PM rendelet) 1931-ben a valutaügyészség mellé beosztott detektívcsoporthoz kezdte meg működését, mégpedig komoly eredményeket elérve e területen.

Az ideiglenes minősítésű detektív akkor volt véglegesíthető állásában, ha másfél esztendőig kifogástalanul szolgált, ez idő alatt a detektívtanfolyamot hallgatta, s a detektívszakvizsgát sikerrel letette. A VIII. fizetési osztályba sorozott detektívfelügyelővé az a IX. fizetési osztályú detektív volt kinevezhető, aki megfelelő iskolai képzettséggel rendelkezett, és a detektívfelügyelői vizsgát sikerrel letette. Detektívfőfelügyelő az lehetett, aki a detektívfőfelügyelői minősítő vizsgán eredményesen helyt állt.

A belügyminiszter jóváhagyásával 1888. július 1-jén lépett hatályba az első detektívszabályzat, amelyet rövid idő múlva, 1890. június elsején követett a második, ahol az egységes elnevezése **detektívtestületre** változott. Az egységes kiadványt képező szabályzat 35 szakaszból, a szolgálati utasítás 108 paragrafusból áll.

Szabályzat „1.§. A fő- és székvárosi rendőrség főkapitányságának kebelében szervezett »detektív testület« a főkapitányi hivatalnak segédintézményét képezi, s mint ilyennek feladata a főkapitánysági hivatal, kerületi kapitányságokat, a bejelentő és tolonckelző hivatal, a közbiztonság és a közrend fenntartása érdekében, a figyelő a megelőző és felfedező tevékenység közvetlen teljesítése által támogatni.”

A detektívek önállóan bűnügyi nyomozásokat nem indíthattak, jegyzőkönyvet nem vehettek fel, eljárásuk eredményét jelentésbe foglalták. Bíróságokkal, idegen közigazgatási hatóságokkal levelezést nem folytathattak, hozzájuk feljelentést nem tehettek.

A detektívtestület állt a detektívfelügyelőből, aki kerületi kapitányi rangban volt; a detektívfelügyelői helyettesből, aki rendőrfogalmazói rangban volt, továbbá egy vagy több segédfogalmazóból vagy rendőrírnokból, kellő számú detektívekből, szükség szerint beosztott kezelő személyzetből.

Detektívnek felvehető volt minden magyar állampolgár, aki legalább 24 éves, de 40. évét még túl nem haladta, aki teljesen egészséges, kifogástalan előéletű, a magyar nyelvet szóban és írásban bírta, a fő- és székvárosban kellő személy- és helyi ismerettel rendelkezett.

A szabályzat tartalmazta a detektívek költségei megtérítésének módját és a fegyelmi eljárás mikéntjét, amely nem tért el a testület többi tagjára vonatkozó előírásokról.

A szolgálati utasítás általános és különös részre oszlott.

„A megvesztegethetetlenség és az igazságérzet minden detektívtől szigorúan megköveteltetik. [...] A detektív külső megjelenése mindig tisztességes és tiszta, magaviselete pedig komoly és előzékeny legyen és mindig hivatásának és feladatának tudatával bírjon.” (Szolgálati utasítás 4.§; 7.§) Iszákosság, kártyázás, tivornyázás, adósságcsinálás és feslett életmód szigorúan tiltott volt. A detektív más hivatal nem viselhetett, üzletet maga nem gyakorolhatott. A detektívnek politikai egyletbe lépni vagy politikai egyletek gyűlésén részt venni – a hivatalos kiküldetés estét kivéve – tilos volt.

A detektív szolgálatban köteles volt **mindig magával hordozni** igazolványát, jelvényét és zsebkönyvét, magánál tartani legalább 3 forint pénzt, zseborát, viaszgyertyát és néhány leragasztható levélborítékot. Éjjeli, vagy a fő- és székváros belterületén kívül teljesítendő szolgálatban a detektívnel forgópisztoly és kézbilincs is volt. A detektíveket szolgálattételre kirendelhették a központi bűnügyi osztályhoz, az egyes kerületi kapitányságokhoz, központi vagy egyéb felügyeleti szolgálatot teljesítő tisztviselők mellé.

A **detektívjelvény** bronztövezetből készült, piros-fehér-zöld színű függőleges mezőkre osztott, 38 mm átmérőjű zománcozott korong. A középső – fehér – szalagon „Detektív”, alatta „M. kir. rendőrség” felirat olvasható. A jelvények hátoldala sorszámozott. A jelvényel visszaélés – készítés, raktározás, utánzás, hamisítás – ha súlyosabb cselekmény nem valósult meg, kihágásnak számított, és 15 napig terjedő elzárással volt sújtható.

Amikor a főkapitány jogosult volt évi 10.000 korona illetményre és 2.500 korona lakpénzre vagy természetben lakásra, akkor a II. osztályú detektív 1.400 korona bérré és 800 korona lakpénzre vagy természetben lakásra.

A főkapitány jogosult volt olyan lakásra, amely áll 5 nagyobb és 1 kisebb szobából, előszobából, 2 kamrából, 1 konyhából, 1 cselédszobából, 1 fürdőszobából, 1 padlásból, 1 fűskamrából.

Egy detektív jogosult volt 2 nagyobb szobából, 1 előszobából, 1 kamrából, 1 konyhából, 1 fürdőszobából, 1 padlásból, 1 fűskamrából álló lakásra.

A fentiekén túl, a rendőrségi tisztviselők szolgálatának különleges természetére való tekintettel, rendőrségi pótdíjban részesültek. Ennek mértéke a főkapitány részére évi 2.400 korona, egy detektív részére évi 480 korona. Utóbbinak járt még évi 300 korona működési pótlék. A főkapitányi álláshoz tartozott évi 4.800 korona bérkocsiátalány, a detektív főnökihez 1.200 korona. A detektívet megillette 7 korona napidíj, nagyobb fáradsággal járó szolgálat esetén további 4 korona.

4.6. Az elhelyezés jobbától

A főváros fejlődésével, lakosságának gyarapodásával igyekezett lépést tartani a rendőrség is. Ez együtt járt az állomány létszámának emelésével, amelyből elhelyezési nehézségek is adódtak.

Egyik lépés a Lánchíddal szembeni régi Európa szálló épületének megvásárlása volt. A szükséges pénz előteremtésére az 1887. évi V. törvénycikk adott felhatalmazást, amikor kimondta, hogy a főkapitányi hivatal, valamint a rendőrségi bejelentési hivatal elhelyezésére a kérdéses épületet a magyar királyi kincstár részére megszerezzék. Az épületet – 600.000 forint kölcsön felhasználásával – alapos átalakítás után vették birtokba.

A másik lépés a Mosonyi utcai rendőrlaktanya felépítése volt. A pénzügyi fedezetet az 1886. évi XV. törvénycikk biztosította azzal, hogy a rendőrlaktanya létrehozásához 370.000 forint kölcsön felvételét tette lehetővé. „A rendőrlaktanya 1888. február 28-án készült el, méghozzá 500 rendőr és 120 ló befogadására. A használatba vételkor azonban csak 374 rendőr és 105 ló került elhelyezésre.” (SZILVÁSI 1986, 14.)

A Mosonyi utcai épületekben volt a fogház, a toloncház, a rendőrkórház és a rabkórház is.

1894-ben a Fővárosi Rendőrség helyiségei voltak hivatalhelyiségek, laktanyák, rendőri kirendeltségek, rendőri őrszobák. A hivatali épületek száma 13, úgymint a főkapitányság, a tolonc- és fogház, a tíz kerületi és az újpesti kapitányság, 4 laktanya, 3 kirendeltség – a

Déli, a Keleti és a Nyugati pályaudvari – valamint 44 rendőri őrszoba működött. Ekkor a főkapitánysági épületben volt a főkapitány és a bűnügyi osztályvezető lakása is.

1927-ben bővült a X. kerületi kapitányság épülete, tatarozásra került a VII. kerületi és a II. kerületi kapitányság épülete, a Hermina utcai és az Ó utcai objektumok. 1928 őszén megkezdődött a VIII. kerületi kapitányság építése, a Mosonyi utcai laktanyában pedig emeletráépítésre került sor.

Ebben az időszakban épült fel a Fehérvári úti és a Dagály utcai rendőrlakótelep, amelyek jelentősen segítettek megoldani az állomány lakásgondjait, és szakmai alegységek elhelyezését is biztosították. 360 rendőrcsalád jutott egészséges, emberséges, modern hajlékhoz. A Dagály utcai lakásokban 270 család nyert otthont. (BENEDEK 1929) A rendőri őrség 1938. évi munkájáról készült jelentés szerint az állomány célja a családi házban lakás; több mint negyedük azokban is élt.

4.7. A toloncolásról

1885-ben jogszabályi változások miatt a belügyminiszter szükségesnek látta a tolonc-rendszabályokat revízió alá venni, és a kor igényeinek megfelelő módosításokat végrehajtani. A kiadott szabályzat általános intézkedései között hangsúlyozásra került, hogy **a toloncozás megelőző rendészeti rendszabály**, mely csak bizonyos kategóriába tartozó személyek ellen alkalmazható a közbiztonság és rend érdekében. Ilyen személyek lehetnek a csavargók, a szokásos munkakerülők, az engedély nélküli koldulók, a gyanús személyek, a kéjnlők rendszabályszegés esetén, továbbá szabadult fegyencek, kiutasítottak, ha ellenük eltoloncozási határozat született.

Az illetőségi községbe való utasítás történhetett kényszerútlevéllel és a tulajdonképpeni toloncozás által, azaz őrizet alatti szállítással. Tolonchatóságok voltak a szolgabírók, a törvényhatósági jogú és rendezett tanácsú városokban a rendőrkapitány, valamint a fővárosi rendőrség toloncüggyel megbízott tagja.

A rendelet külön szólt a toloncozás rendjéről, benne arról, hogy a végrehajtásra löfegyverrel ellátott erőteljes férfiak alkalmazhatók, akiket a rendőri állományból állítottak ki. A fuvar kirendelése községeknél az előljárárság feladata volt. Rendszerint öt toloncra egy kísérő számítható. A szabályzat rendelkezett a toloncok elhelyezéséről, őrizetéről, élelmezéséről, a költségek megtérítéséről is. Mellékletben felsorolásra kerültek azok a települések, ahol toloncállomások voltak. A fővárosból évente 8.000-9.000 toloncolást foganatosítottak.

4.8. Az első évi jelentés

A havonta és félévente Budapest fő- és székváros közigazgatási bizottságának átadott jelentések általánosan és kivonatban ismertették a rendőrség működését. A belügyminiszter a parlament előtt megígérte, hogy az 1894-es évet értékelendő, majd azt követően is részletes „évi jelentések” készülnek majd a fővárosi rendőrség munkájáról.

„Egy ilyen jelentés úgy a nagy közönség, mint a rendőrség érdekében annál is inkább szükséges, mert mennél inkább iparkodik a rendőrség megfelelni nagy, nehéz és felelősségterhes feladatának, annál több egyéni magánérdekekkel kénytelen szembeszállni. Ezekből a megsértett egyéni magánérdekekből származik azután az az animozitás, mellyel a rendőrség működése közben gyakran találkozik s mely csak úgy küzdhető le, ha magánérdekekkel

szembeállíthatnak azon nagy és fontos szolgálatok, melyeket a rendőrség a közbiztonság és közrend fenntartása és helyreállítása által úgy az egyeseknek, mint a társadalomnak és államnak tesz.” (Évijelentés 1895, III.)

A jelentés csaknem 310 oldalas, 4 részben mutatta be a budapesti fővárosi rendőrség intézményét, működési ágait, tevékenységét, az általa letartóztatott személyek statisztikáját.

Az 1894-es esztendőben a személyi járandóságok összege 984.012 forint, a dologi kiadásoké 276.962 forint volt. Egy lakosra jutó rendőrségi kiadás – forintra átszámítva – Bécsben 2 forint 1 krajcár, Budapesten 2 forint 15 krajcár. Egy rendőrségi alkalmazottra eső költség Bécsben 824 forint 72 krajcár, Budapesten 754 forint 16 krajcár volt. (Évijelentés 1895, 37.)

4.9. Az új bűnvádi perrendtartás

Az 1896. évi XXXIII. törvénycikk rendelkezett a bűnvádi perrendtartásról, amelynek hatálybalépési időpontja 1900. január 1. volt. Kísérletképpen egy évet már az új törvénynek megfelelően dolgozott a rendőrség. Az akkor kerületi kapitány RÉDEY azon füstölgött, hogy „...az új törvény csak úgy melleleg foglalkozik a rendőrséggel, mint valami laikus intézménnyel. Sőt a kodifikátorok is olybá vették a rendőrhatalmokat, mert érdemesnek sem tartották őket arra, hogy véleményüket kikérjék. A rendőrség előtti eljárás (a nyomozási eljárás) a rendőrség nélkül készült el. [...] az új BP. a bűnperek egész előkészítési stádiumát a rendőrség vállaira rakta.” (RÉDEY 1901, 5.) Mindenki megegyezett viszont abban, hogy a rendőrségre az új szabályozás miatt lényegesen nagyobb terhek nehezedtek, ezért létszámemelés szükséges, ami viszonylag szerény mértékben meg is történt.

4.10. A bűnügyi nyilvántartás megalapozásáról

Az 1870-es években az eredményesen dolgozó rendőrtisztviselők nemcsak az emlékezetükben őrizték meg a bűnözői körbe tartozókat, hanem – a későbbi felderítést megkönnyítendő – fel-feljegyezték a látókörükbe került elkövetők adatait. A leghasználhatóbb „magánnyilvántartást” – egyúttal a bűnügyi nyilvántartás alapját – KÓVICS Károly budai főkapitány hozta létre a visszaesőkről, az ismert bűnözői gyülekezőhelyekről, a bűnjelekről készített és rendszerezett feljegyzéseivel. Az így ismertté vált adatok alapján **1885-ben létrejött a Fővárosi Rendőrség bűnügyi nyilvántartása**, amely 4 fő részből állt: a rovott múltúak és körözöttek nyilvántartása; lopott tárgyak és talált értékek nyilvántartása; a feltételesen szabadságra bocsátottak nyilvántartása; a rendőri közlönyök nyilvántartása. Két évvel később ötödik részként az arcképnylvántartás is csatlakozott hozzá. (BAKSA–VÉCSEY 1923) A nyilvántartás kezelése hosszú ideig a detektívek feladatkörébe tartozott.

A büntető perrendtartás életbelépéséről szóló 1897. évi XXXIV. törvénycikk – ha szükséges is – tulajdonképpen országos nyilvántartási feladatokról döntött. „26.§. A bűnvádi úton jogerősen elítéltekről nyilvántartó lajstromot kell vezetni. Ennek módzatait az igazságügyi és belügyi miniszterek rendelet útján állapítják meg.” E felhatalmazást bővítette és megerősítette a büntető törvénykönyvek kiegészítését hozó 1908: XXXVI. törvénycikk.

A tényleges szabályozás 1908-ban született meg a 24.300/1908.(X.15.) IM-BM rendelettel. Ez részletesen rendelkezett a büntetőlapokról; az ujjnyomatlapokról és ujjnyomati kísérőlapokról; a fényképekről; a figyelőlapokról; az **Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatalról**; a

nyilvántartás módjáról és a kapcsolatos intézkedésekről; az értesítésről az országos bűnügyi nyilvántartásból; a selejtezésről. Függelékben került közzétételre az *Utasítás az ujjnyomatok felvételére*, amely szólt az ujjnyomatfelvételtől általában, a felvétel eszközeiről, előkészítéséről, foganatosításáról; az ujjnyomat használatának kellékeiről; az ujjnyomatlapokkal való elbánásról; a bűncselekmények helyszínén talált ujjnyomok felhasználása körüli eljárásról. Ugyanilyen részletes utasítás szólt a fényképezésről.

Az Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal a két miniszter hatáskörébe tartozott, de a budapesti főkapitány, illetve helyettesének vezetése alatt állt. Tisztviselőit az igazságügy-minisztérium állományából és a fővárosi rendőrség állományából nevezték ki. Két nagy területre tagozódott: igazságügyire és rendőrire. A hivatal 1909. január elsején kezdte meg működését; anyagának gerincét a budapesti főkapitányság bűnügyi nyilvántartása adta.

A 127.000/1908. (X.30) BM rendelet az országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában kiadott rendelet szétküldéséről rendelkezett. Felhívta a figyelmet az alkalmazás eseteire, illetve arra, hogy a kellékek beszerzéséig, valamint az oktatás megtörténteig a fogházakban foganatosítsák az ujjnyomat felvételét, mivel azok személyzete már átesett a képzésen.

Az 1903-ban végzett tevékenységről készült jelentés beszámolt arról, hogy az előző évben megvásárolt ingatlanok átalakítása után – 1903 novemberében – a bűnügyi nyilvántartás önálló elhelyezést nyert. Az egy nagyobb és négy kisebb helyiséget elfoglaló berendezés 180 fiókjában 75.445 nyilvántartott személy, 64.842 fénykép volt, ami 10.807 személyről készült. Az ujjnyomatgyűjtemény ekkor még csak 2.000 lapból állt. „A következő esztendőben – 1904-ben – már 6.000 lapból áll az ujjnyomat-gyűjtemény, mellyel 190 egyén személyazonosságát igazolták és 47 esetben állapították meg ennek segítségével a hamis név használatát.” (BAKSA–VÉCSEY 1923, 86.)

4.11. Az egyenruháról

Az ezredévi ünnepekre RUDNAY főkapitány új egyenruha bevezetéséről döntött. 1896-ig a fogalmazói kar tagjai meggyászín bársonyhajtókás atillát, zubbonyt és köpenyt hordtak kosaras markolatú, bőrtokos egyenes karddal. A rendőrfelügyelők ezüstszinóros atillát viseltek, a galléron rózsácskával, csukott bojtos karddal. Később a fogalmazói kar sötétkék hajtókás kétsoros pitykegombos dolmányt kapott, a törzstisztek kék atillát ezüst paszománnyal. A kard hosszú nyakú volt, kosár nélküli markolattal, fémtokban. A gyalogos rendőrök viselete dolmány, pantalló és fekete magas szárú cipőre változott, illetőleg egészült ki. A közterületi szolgálatot ellátók 1909-ig nyakba akasztott fémtáblácskán hordták az azonosító számot.

1909-ben új egyenruha került bevezetésre, mellyel kapcsolatban Ferenc József közölte, hogy a bécsi rendőrséghez hasonlóan a budapesti rendőr is sisakot viseljen. BODA főkapitány kapta a megbízást az egyenruhareform megvalósítására. A legjellegzetesebb darab a **Zrínyi-sisak** lett, amely a második világháborúig tette daliásabbá viselőit, egyben nagyobb védelmet is nyújtva.

A rendőri atilla félgömb alakú fehér fémgombokkal ellátott sötétkék posztóból készült, álló gallérral, arra rávart rendfokozati jelzéssel. Minden alkalommal egészen begombolva kellett viselni. A legénységi zubbony sötétkék avatott gyapjú, szintén álló gallérral, a pantalló nadrág szürke kamgarn. A sapka sötétkék posztóból készült, felfelé keskenyedő szemernyővel, álszíjjal és két fagally által övezett magyar koronával. Alsó részén körös-körül 5 mm vastag négyélű ezüstszinórral volt ellátva. Az álszíj közepén vékony fémkereten a rendőr vagy

altiszt szolgálati száma volt felerősítve. A sisak állt a fejből, szemernyőből, nyakvértből, külső és belső rohamszíjból, verítékbőrből. Anyaga fekete, lakkozott, préselt gerezdes nemez. A csúcs, amelyben végződik alumínium kúppal, szelelőlyukkal ellátott. A középgerezden elöl és hátul egy-egy 9 mm széles alumínium pálca húzódik. Elöl Magyarország címere látható. Oldalain esővizet levezető fémcsatorna van, a homlokrészen parafa betét az izzadás ellen. A bal oldalán csipkézett szélű fehér fémtölcsér található a fehér lószőrből készült forgónak. A köpeny sötétszürke posztó. A csizma fénymázaz nehéz borjúbőr.

A kard mérsékeltlen hajlott, a penge a hegyétől 23,7 centiméterig kétélű. A hüvely felső és alsó kardpánttal ellátott. A kardbojt piros-fehér-zöld selyemcsíkkal átszőtt ezüstszalag, végén 9 cm hosszú csukott kardbojtkörte, nemzeti színű zsinórral befonva.

A szolgálati öv 4,5 cm széles, melyhez 9 cm hosszú 5,5 cm széles nikkelezett számtábla tartozott, melyek 1921-től a gyalogaltisztek és az altizsti vizsgát tett rendőrök részére 501–1000, a gyalogrendőrök részére 1001-től a szükséges számig kerültek kiadásra.

A lovasság egyenruhája a rendeltetésnek megfelelő eltérésekkel készült. A szolgálati öv négy sor fehér fémláncból állt, rajta egy 9 cm hosszú számtáblával, pisztolytartóval, melyhez tartozott egy sárgaréz lemezekkel borított bőrből készült lovassági tölténytáska „Rendő” felirattal. A fekete lakk deréköv a gyalogsággal azonos volt. A láncövön 1–250, a lakkövön 251–500 számig számozva. A láncövön egyes kapta, a bőrvön a 251-es.

A tisztviselői, felügyelői egyenruhák főleg ékítményeikkel tértek el a legénységi állományétól. (LAKY 1922; SÁGI 2007)

4.12. A millennium

1896 a honfoglalás ezeréves emlékének az éve, mely ünneplést és világkiállítást hozott. Az Andrássy úton megépült a kontinens első föld alatti villamosvasútja. Az országgyűlés a honalapítás évezredes emlékét az 1896. évi VII. törvénycikkbe iktatta.

A rendőrség alaposan felkészült a rendezvények zavartalan lebonyolításának biztosítására. Ez irányú tevékenységéről is részletesen beszámolt évi jelentésében. A legjelentősebb esemény a millenniumi világkiállítás volt. A kiállítás megrendezéséről, költségeinek fedezéséről, időpontjáról már az 1892. évi II. törvénycikk és az 1893. évi III. törvénycikk rendelkezett.

Az 1896. évi költségvetésben szerepelt egy kiállítási kapitányság. Vezetője SALY Károly rendőrtanácsos lett, akit a belügyminiszter 3.257. elnöki számú rendeletével már 1895. december 11-én megbízott a feladattal. SALY a felkészülés során tanulmányúton is járt Berlinben. A kapitányság megszervezésének szabályzatát a belügyminiszter 3.726. elnöki szám alatt 1896. március 23-án hagyta jóvá.

A szabályzat meghatározta „**Az országos nemzeti kiállítás kerületi kapitánysága**” felállítását, pecséthasználatát, illetékességi és hatáskörét. Közvetlenül a főkapitány alárendeltségébe tartozott, de köteles volt a kiállítás bizottságának megkereséseit is teljesíteni. A szolgálati viszonya a többi rendőri szervhez nem volt eltérő az általánostól, de elsőbbséget élvezett a végrehajtás során. A kapitányság állománya 17 őrsterületen 67 őrszemvezényléssel szolgált, 3 csoportba beosztva. Első csoport: 3 felügyelő, 14 gyalogaltiszt, 240 gyalogrendőr, 2 lovas altiszt, 20 lovas rendőr a kiállítás területén. Második csoport: 1 felügyelő, 2 gyalogos altiszt, 18 gyalogrendőr az állatkiállításon. Harmadik csoport: 1 felügyelő, 2 gyalogaltiszt, 30 gyalogrendőr „Ős-Budavára” mulatóhelyein. **Megelőző feladatként** összeállították, majd 200 példányban kinyomtatták az ismert nemzetközi és hazai betörők,

zsebmetszők és tolvajok névsorát, személyi adataikkal és ismertető jelekkel együtt. Ez 13.000 rovott múltú egyént tartalmazott. A családokra és zsebtolvajokra utalóan figyelmeztető táblákat helyeztek el. A kiállítás területén dolgozókat nyilvántartásba vették, külön megjelölve azokat, akik ott is laktak. 668 fő volt, akik a kiállítás területén állandó foglalkozásúak voltak, őket is nyilvántartásba sorolták. **Részletesen szabályozták** a különböző rendőri szolgálatokat, az épületek zárását, a közlekedést, a talált tárgyak nyilvántartását. Az őrszolgálatban a katonaság is segített, egy kapitány parancsnoksága alatt 5 tiszt, 14 altiszt, 135 közember beosztásával. A belső őrizetben 370 fős polgári őrség is részt vett. A tűzőrséget külön tűzoltó-különítmény látta el. A kapitányság ügyforgalmát 3.652 ügydarab képezte, amelyből 706 volt kihágási. Bűncselekmény **mindössze a 18 ismertté vált zsebtolvajlás** volt. A kiállítást a király május 2-án nyitotta meg, a zárás november 3-án volt. A kiállítás területén közel 7.300.000 fő fordult meg. A kiállítási kapitányság működése 1896. április 8-tól december 31-ig tartott.

A kiállítás területén kívül is voltak jelentős események. A megnyitás napjának estéjén az operában díszelőadás volt. Május 3-án, 11 órakor hálaadó istentisztelet volt a Mátyás templomban, melyen a király is részt vett. Csak a közlekedés zavartalan biztosításában 654 rendőrségi alkalmazott dolgozott. Ugyanezen a napon volt este a nagy kivilágítás. A rendezvénysorozatban estélyek, katonai díszelgés, a szent korona közszemlére tétele – június 5-én, 6-án, 7-én a Mátyás templomban –, hódoló díszmenet voltak. A rendőrség mindenütt jelen volt és helyt állt.

4.13. A dunai kerületi kapitányság

A pesti városi rendőrség egyik alkapitánysága a partkapitányság volt, melynek tevékenysége a Dunán, illetőleg a Duna mellett zajlott. Az 1881-es szervezeti törvény is utalt a folyó különleges helyzetére, amikor jelezte, hogy a főváros területén átfolyó Duna külön rendőri kerületet képezhet. A szükséges pénz csak a költségvetésről szóló 1895. évi IV. törvénycikk alapján állt rendelkezésre.

A dunai kerületi kapitányság felállítását az 1896. évi, december 31-én kelt 75.844 belügyminiszteri rendelet írta elő. Működését 1897. február 1-jén kezdte meg. „Budapest székesfőváros és Újpest község területén átfolyó Duna külön rendőri kerületté alakíttatik és az e kerület területén felmerülő rendőri természetű teendők ellátása és a rendőri bíraskodás gyakorlására egy új ker. kapitányság szerveztetik”, melynek „területét a Duna folyamnak azon része alkotja, mely rész Budapest székesfőváros törvényhatósága és Újpest község területének határain belül esik, a folyam mindkét partján lévő alsó rakpartokkal együtt.” Továbbá a szigetek és a hidak is. A kapitányság megnevezése **A székesfővárosi m. kir. államrendőrség dunai ker. kapitánysága**. Hivatali helyisége Budapest IV. kerület, Szerb utca 3. szám alatt volt.

A rendelet II. része meghatározta a bíraskodási jogot és annak határait. Külön kerületek szabályozásra a nyomozások és a közigazgatási teendők. E tevékenységek felőleték többek között a büntettek, vétségek, kihágások, az öngyilkosságok, a rendkívüli halálesetek esetén követendő eljárásokat; a szabad közlekedés, a rend-, a személy-, és a vagyonbiztonság biztosítását, az uszodák, fürdők feletti felügyeletet; a hajóállomások felügyeletét; árvízveszély esetén végrehajtandó feladatokat; a Duna jegén való átkelést, az oda érkező hajók nyilvántartását.

A kapitányság szervezete és személyzete a következőképpen épült fel: Belsőigazgatás ellátására hivatott kapitányi hivatal, annak tisztviselői és alkalmazottai; külsőigazgatás ellátására hivatott rendőrtisztek, altisztek és rendőrközegek. Tisztviselők voltak 1 kerületi kapitány, 1 fogalmazó, 2 előadó, 1 kezelő, 1 detektív, 1 díjnok, 1 kézbesítő, 1 hivataloszolga, 1 rendőr-orvos. Végrehajtók voltak 2 partfelügyelő (egyik a jobb, másik a bal part parancsnoka), 1 őrmester, 5 altiszt, 74 gyalogrendőr. (Évjelentés 1898, 70.)

Az állománynak beosztástól függően kellett értenie a hajózáshoz, továbbá jártasnak kellett lennie az evezésben, s további feltétel volt az úszni tudás.

A technikai felszereltség szegényességére utal, hogy egy év működés után is csak 4 csónak állt az őrszemélyzet rendelkezésére. A kapitányság nem volt folyamrendészeti hatóságnak tekinthető, mivel ez utóbbi jogokat a vasúti és hajózási főfelügyelőség, a törvényhatóság és a polgármester gyakorolták.

A kapitányság 1940-ben szűnt meg, a révkapitányság felállításával.

4.14. A gyermekvédelemről

A bűnelkövető gyermekekkel szembeni fellépés törvényi szabályozását az 1908 évi XXXVI. törvénycikk – a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról – a fiatakorúakra vonatkozó rendelkezések cím alatt hajtotta végre. Ezek alapján gyermekkorú a 12. életév alatti életkorú, fiatakorú a 12–18. életév közötti korosztályú személy. A bűncselekményt elkövetett gyermekkorút megfenyítése végett a házi fegyelem gyakorlására jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak lehetett átadni. Az iskolai hatóság a gyermeket megdorgálhatta, vagy iskolai elzárással fenyíthette. Ha a gyermeket környezetéből ki kellett emelni, állami gyermekmenhelyre vagy javító nevelő intézetbe kellett beutalni. Fiatakorúval szemben dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés, fogház vagy államfogház volt kiszabható.

Az **első javítóintézetet 1884-ben Aszódon építették fel**, majd követték a kolozsvári, a rákospalotai, a székesfehérvári és a kassai intézetek. Az aszódi intézet növendékeinek 85,5%-a, a rákospalotai leányintézetbe beutaltak 81,2 %-a javult meg 10 év alatt. (GEGUS–SZÉKELY–MEZEI 1909)

1904 és 1913 között, folyamatos emelkedés mellett, megduplázódott a javítóintézetekben elhelyezettek száma. A növekményt az ítéletek alapján elhelyezettek adták, a szülői kérelemre beutaltak száma csökkent. Életkor szerint, a 15. életév felettiek tették ki az emelkedő számokat. (Bűnügyi statisztika 1910, 226; 1919, 232.)

A jogi szabályozás másik nagy területét adták az 1901. évi VIII. törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről és az 1901. évi XXI. törvénycikk a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról. E törvények rendelkeztek az állami gyermekmenhelyek felállításáról, az elhelyezés feltételeiről, és felhatalmazták a belügyminisztert különböző feladatok végrehajtására. A menhelyeken 15 éves korukig maradhattak, de 7 éves kor felett inkább családoknál kerültek elhelyezésre a védelemre szorulóak.

A 60.000/1907. (VI.17.) BM rendelet kötelezte az állami menhelyeket, hogy ezen túlmenően adjanak védelmet és hajlékot az addigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitett, avagy züllésnek indult gyermekeknek.

Különböző szervezetek is igyekeztek segíteni a gyermekvédelmi munkát: az Országos Gyermekvédő Liga, a patronage-egyesületek és -szövetségek, a kerületi gyermekvédelmi bizottságok.

A rendőrség feladatkörén belül szintén megtette intézkedéseit. BODA főkapitány javaslatára a belügyminiszter 70.513/1908. (VI.16.) rendeletében felhatalmazást adott a **rendőri gyermekbíróság** felállítására. Meghatározta ugyanakkor, hogy a kihágások elbírálásánál figyelembe kell venni az akkor még javaslatként létezett büntető törvénykönyvi módosítást. A szervezet, ahová a központosított gyermekbíróság elhelyezést nyert, a dunai kerületi kapitányság lett. (6.172/1908. (VI.16.) főkapitányi rendelet) Tevékenységét 1908. július 1-jén kezdte meg. A kihágási ügyek elbírálásán túl valamennyi gyermekvédelmi intézkedés, feladat ott jelentkezett. A gyermekbíróság élére az akkor még rendőrségi fogalmazó, DORNING került kinevezésre. Egyik tanulmányában azt írta, hogy a gyermekvédelem elsősorban „a gyermek fizikumának a védelme, mellőzhetetlen és elsőrendű állami feladat. [...] Bármit hozzon is a jövő, a rendőrségnek mindig feladata marad, hogy gyermekvédelemben közreműködjék, sőt intézkedjék [...]” (GEGUS–SZÉKELY–MEZEI 1909, 311.)

1912-ben GEGUS lett a gyermekbíróság vezetője, aki szerint a gyermekvédelem, gyermekmentés még nem volt a kapitányság szótárában. A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk hatálybalépéséig a gyermekbíróság szélesebb hatáskörrel rendelkezett. Gegus, munkatársai segítségével, 1918-ban gyermekmentő otthont hozott létre; megalkották az országos rendőri gyermekvédelmi szövetséget. Értekezleten tárgyaltak a gyermekrendőrség megalakításáról, melyben segítőkész polgárok vettek volna részt. Ismeretei szerint évente 6.000–10.000 fiatalkorúval szemben járt el a gyermekbíróság. (GEGUS 1929)

4.15. Az új rendőri bíróságokról

1911. január 1-jén hatályba lépett a kihágási eljárásra vonatkozó szabályzat. (65.000/1909. (IX.26.) BM rendelet) Ezzel egyidejűleg a fogház és toloncügyszállal kapcsolatban a Mosonyi utca 7. szám alatt felállított a csavargás, a koldulás és a kitiltó intézkedés megszegésével elkövetett kihágások elbírálására, a **Közbiztonsági központi rendőri büntetőbíróság**.

A következő az 1911. május 8-án létrehozott **Erkölcshatalmú büntetőbíróság** volt. Ítélezési körébe tartoztak a prostitúcióról szóló fővárosi közgyűlési szabályrendeletbe ütköző ügyek. Korábban a kerületi kapitányságok ítéleztek, és kevés adat jutott el az erkölcshatalmú osztályra. A következő évben az Ó utca 48. szám alatti épületben működő erkölcshatalmú a nyilvántartott és ellenőrzött kéj nők száma 2.199 volt, a rendőri büntetőbíróság több mint 4.500 marasztaló ítéletet hozott. „A prostitúció egyre nagyobb méreteket öltött. 1906-ban 1.759 kéj nőt tartottak nyilván, de az engedély nélküliek száma ennek többszöröse volt. A főkapitány ezért új kéj ügyi szabályrendeletet akart kiadni, ennek jogát azonban a főváros magának vindikálta. A háború előtti időben megkétszereződött a prostituáltak száma. A cselédek sokat panaszkodtak a cselédszerzők és gazdáik ellen, de eredménytelenül. A főváros szabályrendelete a közvetítőket védte s az elbocsájtott, kétségbeesett nők útja, nem egyszer az utcasarokra vezetett.” (KISS 1954, 116.)

4.16. A világháború szelében

A háborút megelőző időszak (13. fejezet) történései és intézkedései a fővárost sem hagyták érintetlenül. 1912 tavaszán és nyarán a munkásmegmozdulások állították nagyobb feladatok elé a rendőri állományt, és egyre érezhetővé vált a romló bűnügyi helyzet is. Különösen a vagyonelleni bűncselekmények száma növekedett. Több volt az eredménytelen nyomozás, de a felderített elkövetők száma is. „Rátérünk a gazdasági depresszió s vele a bűnözés rohamos gyarapodásának egy másik magyarázatára, a munkanélkülieknek már évtizedek óta nem tapasztalt nagy felszaporodására. A nyomor pedig a bűnnek veszedelmes tanítómestere: a vagyon elleni bűncselekmények tehát a múlt évben az azelőttihez képest 70%-kal emelkedtek [...]. És a közmorál hanyatlása a gazdasági helyzet sivársága leginkább a bűnügyek sokadalmát festették át a maguk rikító, kiabáló vagy bágyadt rezignált képére. Tömegtermelés volt a múltesztendő bűnöző krónikája.” (Évijelentés 1914, 150.)

Az 1912. évi XXXIII. törvénycikk a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról rendelkezett, amely lehetővé tette, hogy rendelettel több bűncselekmény a honvéd bűntetőbíráskodás hatálya alá helyeztethessék. Ezen ügyekben az illetékes nyomozó szerv a főkapitányság bűnügyi osztálya lett.

A kivételes intézkedésekről rendelkező törvény (1912. évi LXIII. tc.) végrehajtását tárgyaló, a kormány által 1914. július 27-én kiadott rendeletek közül 11 vonatkozott Budapestre.

A feladatok a közigazgatási osztály területén folyamatosan növekedtek. A kormányrendelet az útlevelek kiállítási jogát a belügyminisztériumra ruházta, a lebonyolítás adminisztrációját a főkapitányság végezte. (5.473/1914. (VII.27) ME rendelet) Ugyanott állították ki a hadimenetrend szerint induló postavonatokra érvényes utazási igazolványokat, majd hatályon kívül helyezésük után, 1915. szeptember 10-től az igazolójegyeket. Ez mindenki számára kötelező volt, aki hadművelési területre utazott. A bejelentőhivatal áttért a fonetikus kezelési rendszerre, amelynek végrehajtása 1915 augusztusától 1916 decemberéig tartott. 1914-ben csökkent az ismertté vált bűncselekmények száma, megszűnt a munkanélküliség.

1916. november 21-én meghalt I. Ferenc József. December 30-án a budavári Mátyás-templomban megkoronázták IV. Károlyt, mely esemény erőteljes rendőri közreműködést igényelt.

BAKSA néhány írása erejéig elmélyedt az öngyilkosjelöltekkel kapcsolatos rendőri tevékenységben. Nem elég ígéretet venni a megmentett életunttól, segíteni, támogatni kell őket – hangoztatta. Több elképzeléséről szólt, amelyek alapján BODA főkapitány megbízta az Életuntak Védőirodájának a megszervezésével. 1916 karácsonyára a szervezőmunka befejeződött, az iroda megkezdte működését. 1917-ben FEINSILBER Róbert lett a vezető, akit a közvélemény Róbert bácsinak becézett, és sokan az Életuntak Védőirodája megalapítását is neki tulajdonították. *Róbert bácsi* tevékenységét szélhámosságokra használta, de a Nemzeti Újság leleplező cikkei nyomán gyorsan leváltották. Később az országból kitoloncolták. Az iroda a bűnügyi osztályhoz került, ahol életvédelmi csoport néven működött. (BAKSA–VÉCSEY 1923)

November 2-án az 1916. évi XXXVIII. törvénycikk a fővárosi rendőrség hatáskörét kiterjesztette Csepel területére is. A következő év nyarán Csepel székhellyel felállításra került az erzsébetfalvi kerületi kapitányság **kirendeltsége**. 1916-ban 25.802 lopás vált ismertté, a következő évben 44.637, a háború utolsó évében 106.429.

Az 1917. esztendő első félévi jelentése „súlyos és folytonosan növekvő feladatokról” szólt. Az állomány létszáma elégtelen, az állásokat betölteni nem tudták, csak őrszemélyzetből volt 680 fő hiány. A 16.970/1917. (I.11.) BM rendelet alapján március közepén megkezdte működését Budapesten a **katonai rendőrség**. A fővárost 13 kerületre osztották. Egy-egy kerületben szolgálatot teljesített 3-4 tisztt, 15-18 altiszt, 30-40 közember. A közbiztonság romlásáról és a katonai rendőrség segítséget nyújtó létrehozásáról visszatekintésben „Rendőri események” címmel a Pesti Hírlap nagy naptára is megemlékezik. (LÁNYI 1936)

November 1-jétől az őrszemélyzet fizetésének emelésére került sor. A háborús segély 100%-ra növekedett, és besorolástól függően a rendőrök évi 400-400 korona működési pótlékot kaptak. E bérszínvonal azonban így is csak a szegényes megélhetést biztosította. A háború végének közeledte egyre nehezebb helyzetbe sodorta a főváros rendőrségét. A feladat- és hatáskör egyre csak bővült. Csaknem 700 háborús rendelet volt, amely valamilyen formában érintette a rendőrséget.

4.17. A forradalomtól a diktatúráig

1918. október 29-én dr. SZENTKIRÁLYI Béla rendőrtanácsos kíséretében néhányan megjelentek a főkapitánynál és felszólították, hogy csatlakozzon a rendőrség a Nemzeti Tanácshoz. A nemleges válasz után Szentkirályiék a Gresham kávéházban rendezkedtek be. Este SZENTKIRÁLYI vezetésével 9 fős delegáció jelent meg a Nemzeti Tanácsnál, és bejelentették a rendőrség csatlakozását. Október 30-án hajnali 3 óra körül KÖRNYEI Zoltán rendőrfogalmazó SÁNDOR László főkapitányhoz ment, és közölte vele, hogy a köztisztviselők csatlakoztak a Nemzeti Tanácshoz, a katonák megszállták a főpostát és a telefonközpontot. A főkapitány telefonon tájékozódott, és „bejelentette a Nemzeti Tanácsnak, hogy mivel ezekben az izgalmas órákban mindennél fontosabb a közrend fenntartása, aláveti magát a Nemzeti Tanácsnak és pontosan végrehajtja a kapott parancsokat. Ekkor azonban már a rendőrőrszemek nagy részét katonák váltották fel.” (BORBÉLY–KAPY 1942, 42.) Október 31-én, délelőtt 10 órakor a Nemzeti Tanács megfosztotta állásától a főkapitányt, akinek helyére DIETZ Károly került. A Gresham kávéházban tartott gyűlésen, az előző napon alakult meg az Államrendőrségi alkalmazottak szabadszervezete és rendőrtanácsot is életre hívtak. (Népszava 1918. október 31.)

A testület munkája továbbra is rendkívül megfeszített volt. Folyamatos éjjel-nappali készenléttel látták el szolgálatukat. Állandó razziákkal léptek fel a fosztogatókkal, fegyveres bűnözőkkel szemben. Megalakult a Budapesti Államrendőrségi Karhatalom, inkább a kormány uralmának fenntartására. Létrejött a 4.000 főt számláló kiszolgált katonatisztekkel és altisztekkel álló Budapesti Védőrség, amely kezdetben értékes szolgálatot tett a rend helyreállításában. Az alakulat a hadügyminiszter rendelkezése alól a belügyminiszter, majd a budapesti rendőrfőkapitány alárendeltségébe került. Létrejött a 4.000–5.000 fős, munkásokból álló Népőrség, amely azonban önálló intézkedési joggal nem rendelkezett. A különböző fegyveresek között hosszabban tartó érdemi együttműködés nem alakult ki. Még a rendőrségen belül is jelen volt a megosztottság, amit felerősített LINDER Béla volt hadügyminiszter mint a Magyarországi Rendőralkalmazottak Szakegyesületének titkára. A polgári forradalom kormánya időszakában az intéző rendőrség állományát több mint 400 fővel növelték, a béreket 50%-al emelték, bár az utóbbiak így is igen alacsony szinten maradtak. A legénység megnevezésében a rendőr helyett a rendőrbiztos kifejezést használták,

és könnyítettek a szigorú elvárásokon; 14 nap szabadságot biztosítottak. A detektívek részére magasabb rangfokozati besorolási lehetőség nyílt meg. A lovas rendőrök segítségére lóápolókat alkalmaztak. Eltörölték a fegyelmi büntetésként kiszabható elzárást. ((BAKSA 1923; SAS 2006)

Az 1918. december 2-án keltezett 155.000/1918. (XII.2.) BM rendelet szerint a Fővárosi Rendőrség hivatalos megnevezése **Budapesti államrendőrség**, de használták a Budapesti Magyar Államrendőrség címet is.

A belpolitikai helyzet bizonytalansága, a kommunista agitáció egyre nehezítette a rendőrség munkáját. Több alkalommal hiúsítottak meg a testület és épületei ellen tervezett támadást, előztek meg utcai zavargásokat. 1919. február 20-án a *Népszava* nyomdája elleni támadás magakadályozása során két rendőr és három védőr maradt holtan a helyszínen. A történések után letartóztatták a kommunista vezetőket, akik a fogságukból is jelentős befolyást gyakoroltak az eseményekre. (BAKSA–VÉCSEY 1923)

4.18. A proletárdiktatúra alatt

A Fővárosi Rendőrség is magán hordozta a Tanácsköztársaság intézkedéseinek nyomait. (15. fejezet) Március 21-én MOÓR Pál városparancsnok vette át a főkapitányság vezetését. A kormányzótanács politikai biztosnak kinevezte BÍRÓ Dezsőt és SEIDLER Ernőt, akik március 21-én éjszaka megjelentek a főkapitányságon, és szintén átvették a vezetést. A következő napon DIETZ Károllyal a főváros rendjének biztosításáról tárgyaltak, majd az összehívott állományhoz szóltak. Tevékenységük eredményeképpen megalakult a **kormányzótanács rendőri népbiztossága**, amely a Vörös Őrség létrejöttéig igyekezett ellátni a rendőri teendőket. (CZÖVEK 1969, 14.) A főkapitányi posztot és jogkört SEIDLER Ernő, MÜNNICH Ferenc, majd JANCSEK Ferenc töltötte be, illetőleg gyakorolta. Mellettük és a kerületi kapitányságokból alakult zászlóaljparancsnokságokon politikai megbízottak működtek és ellenőrizték a munkát. (BORBÉLY–KAPY 1942)

A **fővárosi vörösőrség** szervezeti és személyi változásai, alárendeltségi és irányítási kérdései esetenként keresztezték egymást; az elképzelések bizonyos része nem valósult meg. A június 6-án kelt hadügyi népbiztosi rendelkezés kapcsán a fővárosi vörösőrség vörösőr hadosztállyá lépett elő, és a IV. hadtestparancsnoksággá alakult budapesti katonai főparancsnokság alárendeltségében működött tovább. A hadosztály rendészeti és karhatalmi dandárrá tagolódott.

A budapesti vörösőrök kezdeti létszáma 12.000 fő körüli volt, ami 2.800 rendőrből, 3.800 védőrből és 5.400 népőrből tevődött össze. A Budapesti Kerületi Vörös Őrség 2 dandárra, mindegyik dandár 3 ezredre, az ezredek pedig 5-5 zászlóaljra tagozódtak. A zászlóaljak 2-6 századból álltak. Minden századnál 2 géppuska nyert rendszeresítést. Egy századot 4 szakasz, 1 szakaszt 4 raj alkotott. A századok látták el az őrszemélyzeti feladatokat. Törzsükbe tartozott 1 rendőri és 1 katonai tanácsadó is. A kerületi kapitányságok helyébe zászlóaljparancsnokságok léptek. A volt védőr, népőr vagy katonatiszt zászlóaljparancsnokok mellé rendeltek 1-1 politikai megbízottat és 1-1 rendőrtanácsadót a korábban felügyelői beosztást ellátók közül. A kapitánysági épületekben ügyeletek teljesítettek szolgálatot, ahonnan a bűncselekmények miatti feljelentéseket – a zászlóaljaknál nyomozott kisebb súlyú ügyek kivételével – a **nyomozó osztályhoz** továbbították. (CZÖVEK 1969; KOVÁCS1979) A szervezet a bűnügyi osztály és a detektívtestület egyesítésével jött létre. A

beosztottak között megszűntek a különbségek, „mindenki vörös nyomozó lett”. Az újonnan felvett írni-olvasni sem tudó, esetleg rovott múltú elemek éppúgy, mint a rendőrtanácsos vagy felügyelő. A politikai megbízottak között volt többszörösen büntetett zsebtolvaj, de a nyomozók között is nem egy rovott múltú egyén. Többségüket, a régi detektívek felvetéseit is figyelembe véve, rövid idő múlva eltávolították.

A vörösörök a fizetést, az étkezési pótdíjat, a ruházati pótlékot 10 naponként, az egyéb juttatásokat havonta kapták kézhez. Minden vörösört elláttak ismétlőfegyverrel, szuronnal, 2 lőszertáskával, hátizsákkal, 20 lőszerrel, 5 kézigránáttal. A parancsnokok és egyéb alkalmazottak revolvert kaptak. Szolgálaton kívül a vörösör fegyvert nem viselhetett. A felszereléshez tartozott a feljegyzési könyvecske, a jelzősip, az őrzárati lap, a vörösör-igazolvány, a karszalag.

Az igazolványokat a századparancsnokságok állították ki, kezdetben fénykép hiányában, személyleírással ellátva. A bal felkaron megkülönböztető jelvényként 45 x 7 cm méretű vörös karszalagot viseltek, rajta fekete színű „Vörös Őr” felirattal. A karszalagot kiadás előtt az alakulat bélyegzőjével lepecsételték. A május végi rendszeresítés előtt viselt másféle karszalagok (védőr, népőr stb.) bevonásra kerültek. A vörösörök ruházata nem volt egységes. Viselték a régi – korábbi testületi – egyenruhájukat, katonaruhát, az újonnan felszerelők saját polgári ruhájukat. Enyhített a nehézségeken az Olaszországgal kötött gazdasági egyezmény, melynek alapján, az antantblokád kijátszásával sikerült fegyverhez, lőszerhez, egyenruhához jutni. A vörösörök egy része kapta a behozott homoksárga színű, kihajtószubonyú, tányérsapkás uniformist. (CZÖVEK 1969)

A vörösörök viselkedése nemegyszer hagyott kívánnivalót maga után. A bejelentések fogadására panaszirodát állítottak fel, mondván az általuk elkövetett hivatali „visszaélések és mulasztások kivételek” ugyan, de ha bekövetkeztek „nem maradhatnak megtorlás nélkül”. A felszínre került esetekről a napiparancsokban tettek említést.

„Történelmi tény, hogy igen sok büntetett előéletű és a diktatúra jóvoltából börtönből kiszabadult tolvaj és betörő lett detektív, sőt vezetőállású rendőrtisztviselő.” (HETÉNYI (é. n.) 73.)

DIETZ főkapitány visszaemlékező munkájában írta le a következőket „... nem tehettem mást, kapitulálnom kellett. Ezt parancsolta mindenekelőtt az ésszerűség, mert teljesen céltalan lett volna 1.300 szolgálatban álló rendőrömmel ellenállást megkísérelni. Más erő nem állt rendelkezésemre és támogatásra sehonnán sem számíthattam.” (DIETZ 1920, 102.)

4.19. A rendőrség újjászervezése

1919. augusztus 1-jén a Kormányzótanács lemondott, megalakult a rövid életű PEIDL-kormány, amelyet lemondtatása után, augusztus 6-án, a FRIEDRICH-kormány váltott fel. Augusztus 3-án ismét DIETZ került a főkapitányság élére. Augusztus 6-án a rendőrtisztikar követelésére távozott posztjáról. Ideiglenesen SZÉKELY Vladimir Ede rendőrfőtanácsos vette át a főkapitányság vezetését, és kezdte meg az újjászervezést.

Augusztus 9-én MATTYASOVSKY György miniszteri osztálytanácsos nyert kinevezést a főkapitányi székbe. Munkálkodását komolyan zavarta a megszálló román katonaság. Október 18-án YATES ezredes kinevezésével a budapesti rendőrség is ellenőrzés alá került. November 14-én, a román hadsereg kivonulását követően, a végrehajtó rendőrség

átmenetileg a katonai karhatalmi parancsnokság alárendeltségébe került, amely 2 nappal később a nemzeti hadseregnek 16-án történt bevonulásával meg is szűnt.

Az őrszemélyzet megszilárdításával kezdődő újjászervezés mellett igazoló eljárás alá vonták az állományt, melynek során 90 fő felfüggesztését követően 50 személyt bocsátottak el.

Közben felállt a **politikai osztály** BOTÁR Béla főtanácsos, és a **főkapitányság Margit körüti különítménye** CZÖVEK Sándor főtanácsos vezetésével, a Tanácsköztársaság alatt elkövetett politikai bűncselekmények felderítését célzóan. Az 1920. október 20-ig működő egységek a belügyminisztérium központi nyomozóosztályához kerültek. Ezt követően a politikai ügyek nyomozását a detektívtestület egyik csoportja végezte.

A rendőrség erejét meghaladó teljesítménnyel törekedett felszámolni a közbiztonságra veszélyt jelentő személyeket. A vagyon elleni bűncselekmények visszaszorítása jó eredményt jelentett.

1920. augusztus 4-én NÁDOSY vette át a főkapitányság vezetését. Kezdeként áthelyezéseket hajtott végre, majd nagyobb illetményemelést ért el az őrszemélyzet körében, amelynek eredményeképpen csökkent a leszerelések száma. Az állomány színvonalának emelését és erősítését szolgálta a tisztikar számára tájékoztató vizsgák bevezetése, valamint az altisztii szervezet megreformálása.

1921. május 1-jétől a tisztikar a hivatalon kívüli szolgálata során szolgálati jelvényt volt köteles viselni. Ez 6 cm magasságú tojásdad alakú fémlap volt, fekete zománc alapon babér és tölgyfaággal körülfont magyar címerrel, és a következő felirattal *A budapesti m. kir. államrendőrség szolgálattelvő tisztviselője.*

A tisztikar kebelében sportszakosztályok alakultak a főkapitány védnöksége alatt. Ezekből született meg a *Budapesti magyar királyi államrendőrség tisztikarának atlétikai clubja* a RAC.

1922 tavaszától robbantásos cselekmények történtek. Április 3-án az Erzsébetvárosi Kör társasvacsoráját szakította meg súlyos bombamerénylet. Heten veszítették életüket, 15-en súlyosan megsérültek. Június 21-én az Ébredő Magyarok székháza előtt robbantottak kézigránátokat. Augusztus 1-jén tűzvész pusztított Erzsébetvárosban. 1923 júliusában a Club kávéházba dobtak bombát, de az nem robbant fel. November 26-án a francia követség előtt helyeztek el ismeretlen tettesek bombát, aminek csak a gyújtószerkezete robbant fel. A nyomozások e súlyos esetekben nem hoztak teljes sikert. 1924 már a kielégítő közrend éve lett. (BAKSA–VÉCSEY 1923)

A Fővárosi Rendőrség visszatért korábbi szervezetéhez, az lényegében nem változott. Működési területén három kirendeltség kezdte meg munkáját, a budafoki, a gödöllői és a rákoscsabai. Továbbra is működött az államrendészet, a közigazgatási rendészet, a bűnügyi szolgálat és az őrszolgálat, 15 kerületi kapitányság és 114 őrszoba.

A **légirendészet** magját vetette el a légi közlekedésről szóló 10.270/1922. (XII.14.) ME rendelet, amikor rögzítette, hogy a m. kir. légiforgalmi rendőrség megszervezéséig a rendeletben megfogalmazott kihágások az államrendőrség működési területén, annak hatáskörébe tartoznak.

4.20. A közlekedési rendőrségről

1863-ban 75.795. szám alatt adott ki Útrendőrségi szabályokat a Helytartótanács. (KEDVESSY 1872, 240.) Az I. rész rendelkezett a szabad közlekedésről, a II. rész az utak, hidak és a hozzájuk tartozó tárgyak megrongálásának a tilalmáról, a III. rész az útfelügyelő személyzetről, a kihágások és a bűncselekmények miatti eljárásról.

A közmunka és közlekedési minisztérium Budán, 1869. április 5-én adott ki *szabályrendeletet* a lóvonatú vasutaknak közutakon leendő elhelyezése iránt. A 15 szakaszból álló rendelkezés meghatározta a lóvasút létrehozásának feltételeit, a műtárgyak, kitérők nagyságának, elhelyezésének rendjét, „közlekedés-biztonság követelte óvórendszabályok” betartásának követelményét. (KEDVESSY 1872, 243.)

A pénzügyminisztérium 1872. október 29-én 57.237 szám alatt adta ki a Budapesti *lánchídon való kocsiközlekedésre vonatkozó rendszabályt*. A mindössze 4 §-ból álló rendelkezés kimondta, hogy a szekerek és a társas kocsik a hídon kötelesek lassan haladni, és előzést nem hajthatnak végre. Az útifogatok és a bérkocsik üetve is haladhattak, és előzésbe is foghattak. Szabályozta továbbá az oldaltávolságokat és a szekerek terhelhetőségét. (KEDVESSY 1872, 266.)

Pest város tanácsa 1871. szeptember 5-én 30.074 szám alatt állapította meg a *Közúti vaspálya közlekedési rendjét*. A 3 részből álló szabályrendelet szigorú előírásokat tartalmazott a „lóvonatú vasúti társaság üzetletét illetőleg”, „a közlekedő közönségre nézve” és „az utcákon járó közönséget és más közönséges kocsi vezetőit illető rendszabályok” vonatkozásában. (KEDVESSY 1872, 315–318.)

Az 1881. évi XXI. törvénycikk a Fővárosi Rendőrség *különös feladatai között* határozta meg a közlekedéssel kapcsolatos tennivalókat. A végrehajtási utasítás némi bővítés mellett meghatározta a főkapitányság közigazgatási osztályához tartozó közlekedésrendészeti feladatokat is. A közlekedési balesetek száma éves viszonylatban 500 körül mozgott. Az őrszemélyzet az esemény helyszínét biztosította, a vizsgálatot detektívek végezték.

Az ország területére szólóan 42.159/1897. BM. szám alatt június 3-án adott ki rendeletet a belügyminiszter a *kerékpár közlekedés szabályaira*.

A közutakról és vámokról szóló 1890. évi I. törvénycikk a hozzá kapcsolódó intézkedésekkel szintén tartalmazott a közlekedésre vonatkozó rendőri feladatokat.

Számos közbenső rendelkezést követően született meg az 57.000/1910. BM rendelet, amely egységesen szabályozta a *gépjárművekre és a vezetőikre vonatkozó előírásokat*. A miniszteri rendelet az egész ország területére rendelkezett, és alapjául szolgált az 1909. október 11-én Párizsban aláírt egyezmény.

A **közlekedési rendőrség** létrehozásának felvetése 1912-ben történt meg először. 1914-ben a főváros legforgalmasabb helyein 25 állandó őrszemet állítottak fel közlekedési feladattal. A háború utolsó évében a közlekedés legnagyobb nehézségét az üzemanyaghiány okozta. A személyforgalom nagymértékben áttevéődött a villamosokra, ahol rendkívüli zsúfoltságot, fokozott balesetveszélyt jelentett. A rendőri intézkedések hoztak némi eredményt, de a „közúti, vasúti közlekedésnél tapasztalt anarchia problémája, ekkor már nem rendészeti probléma, hanem az üzemanyag- és munkáshiány problémája volt. Rendészeti intézkedéssel tehát megoldani sem lehetett.” Az 1920-as esztendő már jelentős javulást hozott a közlekedési feltételekben. (Évijelentés 1921, 229. 240.)

1912-ben hozták létre a **rendőri autobilizsgálatot**, amikor a főkapitányság részére két gépkocsit vásároltak. A szeptemberben beszerzett BERLIET-típusú, francia gyártmányú személyautók forgalmi rendszáma II-500 és II-600 voltak.

1920-ban már 4 személygépkocsi, 2 rabszállító autó, 3 tehérgépkocsi, 1 csapatszállító autó, 1 hullaszállító gépkocsi és 1 motorkerékpár alkotta a gépjárműparkot. A hozzájuk kapcsolódó személyzet 25 rendőr-gépkocsivezetőből, 10 napibéres alkalmazottból – akik a hullaszállítást végezték – és egy gépkocsiápolóból állt.

A gépkocsivezetőket 1919-ben rendőrőrszemélyzet létszámából kiemelték, és az állami műszaki altisztek csoportjába sorolva magasabb illetménnyel közvetlenül főkapitánysági alárendeltségbe helyezték.

1920. április 15-étől április 28-áig és május 4-étől május 6-áig a szabadnapos és tartalékban lévő gépkocsivezetők közlekedést ellenőrző járőrsgálatot láttak el, melynek eredményeképpen 55 feljelentést tettek. (Évijelentés 1921)

Az 1921. esztendei munkáról készült évi jelentés részben visszautalt, részben a napi helyzetet mutatta be, amely lehangoló állapotokról szólt. „A rendőrőrszemélyzetnél előállott létszámhiány miatt nemcsak a 25 külön rendőrőrszem nem állítható már ki az útvonalakra, hanem a 12 főnyi polgári ruhás ellenőrzőközegek száma is négyre apadt le, s ezek pótlásáról gondoskodni nem tudtam.”

Ugyanakkor MARINOVICH főkapitány hivatkozott a külföldi gyakorlatra, ahol a kisebb forgalmú városokban is „külön kiképzett, s különleges utasításokkal ellátott közlekedési rendőrök ügyelnek a közutakon lebonyolódó forgalomra, mert mindenütt arra a tapasztalatra jutottak, hogy a közlekedés ellenőrzése tüzetesebb különleges szakismereteket igényel, s az általános utasítások ismeretével bíró rendőrök ennek a speciális feladatnak nem felelnek meg.” (Évijelentés 1922, 248.)

1923. március 12-én ismét szolgálatba állt a közlekedést ellenőrző és irányító 25 őrszem. Számuk a következő évben tovább növekedett. Közben a főkapitányság egyre inkább közlekedési szakemberré váló beosztottjai nyugat-európai városokban tanulmányozták a szakterületi tevékenységet.

1926. szeptember 9-én a főkapitány 19.135/1926.fk.eln. számú rendelete alapján a Kerékpáros Osztály csoportjaként megalakult a 3 szakaszból álló **Közlekedési Osztály**. A szakaszok egy-egy altiszt vezetése mellett 19-19 rendőrből álltak. Reggel 7 órától este 9 óráig 3-4 óránkénti váltással látták el szolgálatukat. Feladataik közé tartozott a forgalmas útkereszteződéseken áthaladó járművek és gyalogosok irányítása, a közlekedési állomások, eszközök és alkalmazottak ellenőrzése. Feltűnő szolgálati felszerelésük volt a bal karon viselt 15 cm széles fehér szalag, amin kék posztóból készült K betű volt. Később a forgalmat kézzel irányító K-rendőrök mindkét karjukon 30 cm széles fehér vászon kézelőt és fehér kesztyűt is viseltek.

December 23-án a Nagykörút és a Rákóczi út kereszteződésében megkezdte működését az **első forgalomirányító jelzőlámpa** (villanyrendőr). A színjelzések váltását a lámpa alatti dobogón álló rendőr végezte egy rúd segítségével. 1928-ban 27 helyen szolgált közlekedési őrszem, 1940-ben pedig 34 útkereszteződésben, melyekből 20 esetben jelzőlámpával, 14 esetben kézzel irányította a forgalmat. (SZILVÁSI 1989)

A járműpark növekedése igényelte a rendőrség ez irányú lépését is. 1927 őszén a Kerékpáros Osztály 24 rendőre vizsgázott motorvezetésből. A **motoros osztály** 3 oldalkocsis és kettő szóló motorkerékpárt kapott, amelyekkel felléphetek a vadhajtók ellen is. A

motorkerékpárra szerelt sebességmérő használatával megállapíthatták a sebességtúllépés mértékét. (A Magyar Detektív 1927.X.15.)

A Közigazgatási Osztály szervezetében működő **Közlekedési Alosztály** feladatmenyisége a közlekedés fejlődésével párhuzamosan növekedett, személyi feltételei viszont ezzel nem tartottak lépést. Egy rendőrkapitány, 2 fogalmazó és 12 polgári ruhás rendőr dolgozott az alegységénél.

Az **első egységes közlekedési szabályozás** 1929. augusztus 8-án keletkezett, és magába foglalta a gépjárművekre, a kocsivontatásokra, a kerékpárokra, a gyalogosokra, a sínpályán közlekedő járművekre és állatok hajtására vonatkozó előírásokat. A belügy- és a kereskedelemügyi miniszter közös rendelete 250.000/1929. szám alatt jelent meg, és a közúti közlekedés rendjének és a közutakon a rend fenntartásának egységes szabályozása címet viselte. A **KRESZ** – elnevezése innen és ekkortól ered – 1930. január 1-jén lépett hatályba. Hét részből, IX. fejezetből, 123 paragrafusból állt, függelékekkel, magyarázó ábrákkal kiegészítve. 1929. december 21-én 261.340/1929. szám alatt a belügyminiszter értelmező rendelkezéseket adott ki.

A budapesti főkapitány 10.000/1930. szám alatt július 18-án adott ki rendeletet a KRESZ végrehajtására, a fővárosi közlekedés sajátosságait figyelembe véve. A 8 pontból álló szabályozás első pontja különösen érdekes „amely szerint polgári ruhás rendőr közegek repülőrazziát végeznek a sebesen hajtók és a lekanyarodás szabályait be nem tartók ellenőrzésére.” Előírta a rendszámablák fokozottabb kivilágítását, elrendelte az ittasan járművet vezetők bekísérését és jogosítványuk bevonását. Később napiparancsban is elrendelte a közlekedés fokozottabb ellenőrzését.

Közben történtek intézkedések a gyalogos közlekedés szabályozására, a gépkocsivezetők dohányzásának megtiltására, forgalomszervezési változtatásokra

DORNING volt az, aki először felfigyelt külföldi útjain a közlekedési balesetek helyszínén tevékenykedő rendőrökre. Sőt, nemcsak felfigyelt, hanem a 30-as évek elején már szervezte is a baleseti járőrszolgálatot. Ebben nagyszerű segítője volt a szintén külföldi tapasztalatokkal is rendelkező AJTAY-HEIM Jenő, aki a szolgálat főnöke, létrehozója, az ott dolgozók tanítómestere lett. Volt kötődése DORNING-nak is, hiszen a bűnügyi nyomozást igénylő közúti balesetek helyszínén nehézkes intézkedések történtek, a tanúk eltávoztak, az „érintettek” hamar felejtettek. Nemcsak a rendőri, de a bírói tevékenység is nehéz helyzetbe került. E negatívumok megszüntetését célozta meg a kiváló rendőri szakemberek felismerése és munkálkodása.

TÖRÖK János, az őrszemélyzet főparancsnoka intézkedett a különböző felszerelések beszerzésére, biztosította az elhelyezést a Mosonyi utcai laktanyában, és rendelkezésre bocsátott 10 főt, akiket AJTAY főfelügyelő választott ki. Kiképzésüket hosszú heteken keresztül folytatta, megtanítva őket a „helyszínelés tudományára”. A **baleseti járőrök** tényleges működésüket 1934. augusztus 1-jén kezdték meg a 332. számú főkapitányi rendelet előírásai szerint. „Augusztus 1-jén délelőtt 10 órakor megszólalt a telefon és első ízben hívták ki a járőrt. A balatoni országúton a Kamaraerdő mellett egy katonai lovaskocsi elindult a lejtős úton, a lovak elragadták a kocsit, és a kocsin ülő katona a kocsi kerekei alá került.» (BORBÉLY–KAPY 1942, 136.)

Megalakulásukkor 2 oldalkocsis motorkerékpárral rendelkeztek, és hárman vonultak a helyszínre, majd kétülékes Balilla gépkocsit rendszeresítettek, és ketten szálltak ki az ese-

ményekhez. A járőrök létszáma később 20 főre növekedett. A helyszínrre vonulások száma a 30-as évek második felében 2.000 körül mozgott.

A 920/1935. (X.25.) BM rendelet 1936. január 1-jei működési kezdőidőponttal létrehozta a **Közlekedési Központi Rendőri Büntetőbírószágot**. A főkapitányság hatósági területén, mint közlekedési rendőrbírószágot, az I. kerületi rendőrkapitányság járt el. Hatáskörébe tartoztak a motoros járművel elkövetett kihágások, a 8 napon belül gyógyuló sérülést okozó balesetek. A büntetés 1-től 200 pengőig terjedő pénzbírság vagy 1-15 nap elzárás lehetett. Az elkövetőkről kartonnyilvántartást fektettek fel, a visszaesés súlyosbító körülménynek számított. A büntetőbírószágot állt: 6 büntetőbíróból, 12 segédhivatali beosztottból, 6 jegyző-könyvvezetőből.

A bíraskodás egyszerűsített formája volt az úgynevezett *repülő büntetőbíróskodás*, amely helyszíni tárgyalást követő azonnali bírságkiszabást jelentett. Az **első helyszíni büntetéseket** 1936. március 1-jén GÁSPÁR Ede rendőrkapitány a Rákóczi út, Erzsébet körút kereszteződésénél szabta ki. Másfél óra alatt 27 gyalogos vált megbírságolttá, és közülük mindössze egy fellebbezett. (BORBÉLY–KAPY 1942, 66.)

Az 1938. évi III. törvénycikk Budapest területére vonatkozóan bevezette a **helyszíni bírságolás** intézményét. A végrehajtási utasítást a 2.000/1938. (IV.12.) BM. számú rendelet tartalmazta, amely részletesen meghatározta a helyszíni bírsággal sújtható szabályszegések körét is. A május 15-én hatályba lépő rendelet alapján a főkapitány határozta meg azokat a helyeket, ahol bírságot lehetett, és ő vagy helyettese írta alá a feljogosító rendőri megbízásokat. A helyszíni bírságolásról a foganatosító rendőr elismervényt adott. A bírság összege mindenkor 2 pengő volt. Alkalmazása kisebb adminisztrációval járt, és az érintett elkövető sem került be a nyilvántartásba.

1941 nyarán a kormány döntött arról, hogy át kell térni, a jobbra hajts, balra előzz – **jobb oldali közlekedés** – közúti közlekedési formára. (187.000/1941. (VI.25.) BM-KKM rendelet) Bevezetését hosszú és alapos előkészítő munkával igyekeztek megkönnyíteni. A felvilágosító, de az érdemi tevékenység élén is ÉLÍÁSSY főkapitány állt, akinek az 1.500. fk.eln. számú rendelete részletesen tartalmazta az új szabályokat.

A jobb oldali közlekedés 1941. november 9-én hajnali 3 órakor lépett életbe.

4.21. A vasúti pályaudvari rendőrségről

A vasúti pályaudvarokon valamilyen formában mindig jelen voltak a közbiztonságot védő testületek beosztottjai. Az első vasúti törvény (1836. évi XXV. tc.) 1836-os keltezésű, amelyet igen gyorsan követett a pályaudvarok építése, lényegesen megelőzve ezzel a szomszédos országokat. A századforduló előtt a fővárosban már több pályaudvar létezett. (KULÁNSZKY–GOMBÁR 1989)

1895-ben az őrszemélyzet szervezeti szabályai 11. szakaszának végrehajtására 3 **vasúti felügyelőséget** hoztak létre. Az elsőhöz a Keleti pályaudvar, a Ferencvárosi pályaudvar, Kőbánya és Rákosrendező tartoztak. A másodikhoz a Nyugati pályaudvar, Rákospalota–Újpest vasútállomásai, a harmadikhoz pedig a Déli Vasút és Kelenföld került beosztásra. 1903-ban a Kelenföldön szolgálatot teljesítők átkerültek a Keleti pályaudvari felügyelőséghez, a Déli Vasút felügyelőség meg is szűnt, feladatát az I. kerületi osztály vette át. Később a felügyelőségek vasúti osztályparancsnoksággá szerveződtek.

Létszámuk viszonylag kevés volt – a Keleti pályaudvaron lévő 1940-ben is csak 44 fő – nagyobb rendezvények esetén a Mosonyi utcai laktanyából kaptak segítséget.

Az alegségek feladatköre viszont meglehetősen széles kört ölelt fel. Részt vettek a különböző rendezvények, ünnepségek biztosításában, a hordárok, a hírlapárusok és a pályaudvari munkások ellenőrzésében. Távol kellett tartaniuk a zugárusokat, feltartóztatni a csempészeket. Intézkedniük kellett a rendkívüli eseményeknél, különösen gyorsan a bal-esetek esetében. Ugyancsak fontos feladatuk volt a vagyonvédelem biztosítása.

A vasúti pályaudvari rendőrség őrszemei jól tájékozottak és felkészültek voltak, az utasokat szinte minden kérdésben megfelelően tudták segíteni. Ennek egyik feltétele volt, hogy a pályaudvari szolgálatra vezényeltek idegen nyelvet is beszéltek. E tényr fehér karszalagon rögzítve tették közzé. Nem volt ritkaság a kettőnél több nyelvet beszélő rendőr sem.

Különösen a két világháború között került előtérbe az a rendőrségi segítségnyújtás, amely a külföldről érkező látogatókat célozta meg. A védelem mellett a kiszolgálás más területén is jelen voltak a testület tagjai.

Természetesen e tevékenység hivatott volt arra is, hogy az országba érkező bűnözőket kiszúrje, jogsértő magatartásukat megakadályozza, illetőleg ez utóbbi bekövetkezte esetén a szükséges eljárást kezdeményezze.

A feladat ellátásának három kiemelkedő területe, helyszíne említhető meg. Nevezetesen a határállomások, a vasúti pályaudvarok és a szállodák.

Az országhatár átlépését követő ellenőrzések kapcsán a belépő külföldiekről kimutatások készültek, amelyekről rövid úton kaptak tájékoztatást a pályaudvarok rendjéért felelős rendőrosztatok és detektívek. Érdekes intézkedések történtek ezután. A közlekedési vállalatok értesítése – megfelelő mennyiségű taxi biztosítása céljából – mellett a hordárok adott helyre irányításán keresztül a vasúti kocsik leszállással ellentétes oldalán lévő ajtók lezárásáig „sok minden”, melyekben mindig segédkezett a szolgálatos rendőri állomány.

A szállodákat ellenőrző detektívek nemegyszer már a vasútállomáson megfigyelték a vendégeket. Vigyáztak a tisztességes turistákra, anyagi javaikra, ellenőrizték a gyanús személyeket.

1919 őszén megkezdődött az Amerikába kivándoroltak hazatérése. Kezdetben a menekültügyi kormánybiztosság feladata volt, hogy pályaudvari kirendeltségekkel gondoskodjék az ügyek feldolgozásáról. A feladatok sűrűsödésének következménye az 1920. évi munkáról készült évi jelentés szerint az lett, hogy a feladatot a rendőrségre kellett bízni. Így született meg 1920. év április 20-án az államrendőrségnek a Keleti pályaudvaron rendszeresített kirendeltsége. Munkatársai intézték az útlevét, a valutaváltási és egyéb ügyeket, illetve nyújtottak segítséget a mielőbbi megoldáshoz.

4.22. Az 1924–1945 közötti egyéb rendőri történetekről

Karhatalmi tartalék az államosított rendőrség történetében kezdetől fogva volt. Igazi szervezettséggel azonban 1932. január 8-ától bírta a terület, amikor megalakult a **karhatalmi század**. „Ennek egyedüli feladata az volt, hogy az ismétlődő utcai megmozdulásoknál helyreállítsa és fenntartsa a megzavart rendet.” A **karhatalmi zászlóalj** 1934. április 16-án kezdte meg működését a 6/fk.eln. számú főkapitányi rendelet alapján, kettős feladattal. Az esetleges mozgalmaknál a felbomlott rend helyreállítására, vagy általában valahol történő bevetésre. Feladat volt erre a különleges szolgálatra történő kiképzés és az őrszemszolgá-

latra a gyakorlati előkészítés. A szervezést FERENCZY főkapitány tervei alapján végezték el, aki december 1-jén a zászlóaljat meg is szemlélte. Az alakulat továbbra is a Mosonyi utcai laktanyában nyert elhelyezést. (BORBÉLY–KAPY 1942)

A 4 századot adó zászlóaljban szolgált 10 tisz, 132 altisz, 8 tisztes és 384 rendőr. A rendőri őrség 1938. évi működéséről készült jelentés szerint a rendes szolgálatban 100 fő rendőrfőparancsnoksági készültséget látott el, tömegmegmozdulások, tüzesetek, egyéb rendkívüli események bekövetkezése esetére; 25 fő teljes felszerelésben szigorú készültségben állt. Főkapitánysági készültséget adott 25 fő. Készültségi, őrzési és őrszemszolgálat miniszterelnökségi őrségi szolgálatot teljesített 20 fő.

A rendkívüli szolgálatban a következő feladatok voltak az államrendészeti vezénylések (gyűlések, felvonulások biztosítása); díszőrség ünnepélyeknél, temetéseknél; razziákön való részvétel. A felsoroltakon túl főkapitányi rendelkezés alapján képviselőházi őrszolgálatot teljesítettek a képviselőházi ülési napokon 1 altisz és 24 rendőr részvételével. A Keleti pályaudvaron az Árpád-vonat indulásánál és érkezésénél reggel 5, este 3 rendőrrel rendfenntartó szolgálatot láttak el. Részt vettek a Mosonyi utcai laktanya őrzésében és toloncházi őr- és kísérőszolgálatban is. (686.szám/Rfp. 1939.)

1941. április 1-jén a zászlóalj keretén belül a főparancsnok állatvédő járőrszolgálat vezénylését rendelte el az állatkínzások megakadályozása végett. Szintén az I. karhatalmi zászlóalj keretén belül egy rohamosztag került felállításra, amelynek alapvető feladata a „védtett helyre rejtőzött veszélyes bűntettesek elfogása s ártalmatlanná tétele” volt. E zászlóalj keretén belül hozták létre a páncélos osztagot is.

A 159.625/1942. BM rendelet alapján 1942. szeptember 1-jén megszületett a II. karhatalmi zászlóalj, amely állandó karhatalmi szolgálatot teljesített.

Budapest székesfőváros közigazgatásáról szóló 1930. évi XVIII. törvényikk jelentős szervezeti változást hozott. 14 kerület alakult, és a fővároshoz kapcsolták a budakeszi erdőt, valamint a csepeli kikötőt. A kapitányságok száma 19 lett.

1940-ben létrejött a **légoltalmi osztály**.

Az 1944. március 19-én bekövetkezett megszállásról SHVOY Kálmán titkos naplójában rögzítette, hogy a rendőrfőkapitányságot a Gestapó megszállta, a kormányzót a várban erősen őrzik. „Szombatról vasárnapra virradó éjjel megjelentek ÉLIÁSSY rendőrfőnök lakásán, ahol nagy kártyaparti volt, és ÉLIÁSSY-t igazoltatták, hogy tiszta árja-e. Utána közölték, hogy a rendőrségi épület egy részét átveszik, mely rendőrtisztek nem teljesíthetnek szolgálatot, s bejelentették a megszállást, s a német rendőrség szerepét.” (SHVOY 1983, 276. 278.)

A főkapitánynak erre vonatkozó visszaemlékezését HOLLÓS Ervin a fővárosi nép-bíróság jegyzőkönyvéből idézte. „1944 március 19-én reggel 7 és 8 óra között hivatali szobámba beállított 6 német, akik közölték, hogy Magyarországot megszállták, s nem mint szövetségesek, hanem mint ellenség jöttek.[...] Figyelmeztettek, hogy a rend fenntartásáért személyemben vagyok felelős, s ha ellenük akármilyen történe, annak Budapest közönsége látná következményeit.” (HOLLÓS 1971, 384.)

SHVOY feljegyzése alapján március 25-én „ÉLIÁSSY utóda BAGHY László, volt csendőrtiszt. Rendet egy külön SS-alakulat vagy rendőrség veszi át, amely az ÚJSZÁSZY féle államrendészeti szervezettel kooperál.” BAGHY nem volt főkapitány, a posztot PETRÁNYI György vette át, később KOVÁCS Nagy Pál és SÉDEY József is voltak budapesti főkapitányok.

Április 8-a alatt „a szegedi nyilasok Pestre utaztak és onnan jöttek le Gestapó-emberek, akiknek gazdag zsidókat mutattak, azokat összeszedték és a Vértes ház pincéjébe vitték [...] HORVÁTH rendőrkapitány pestre telefonált, ahonnan lejött egy Gestapó őrnagy, átadták ezeket a magyar rendőrségnek, amely szabadon bocsátotta őket.”

Közben június 21-én végrehajtásra került a katonásítás. (5. fejezet, 9.)

4.23. 1945–1950

Az 1945. január 21-én megalakult Budapesti Nemzeti Bizottság első ülésén SÓLYOM László vezérkari századost nevezte ki rendőrfőkapitánnyá, aki október 30-án rendőraltábornagy lett. (10.141/1945. (X.30.) ME rendelet) Helyettese KÁDÁR János, január 23-i kinevezéssel. Az Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága 1945. január 25-én alakult meg. A főkapitány ugyanezen a napon kelt 1. számú napiparancsában felszólította a rendőrállományt, hogy jelentkezzenek szolgálattételre. A legénység 3.500 fős állományából 2.600 új felvételes volt, a bűnügyi osztály 1.600 tisztet és rendőrt foglalkoztatott, a detektívtestületben pedig 630-an dolgoztak. Folyamatosan alakultak meg a kerületi kapitányságok. Legutoljára a IV. és az V. kerületi kapitányság kezdte meg működését. (KOLOZS 1947)

Az elhelyezés kezdetét jelentette az Eötvös utca 7. alatti útlevélvhivatal épülete, majd a városházán kapott 10 szoba, melyet követtek a Wurm utcai, a Vigyázó Ferenc utcai, a Zrínyi utcai és a Nádor utcai épületrészek.

KÁDÁR 1945. február 9-én írt jelentést a belügyminiszterhez „Magyar Rendőrség budapesti Főkapitánysága” fejrésszel. Jelezte, hogy alakulóban van az Elnöki Osztály, a Bűnügyi Osztály, a Politikai Osztály, a Számvevőség, a Detektívtestület, az Osztályparancsnokság, a Fogház és tolonc ügyosztály. A főparancsnokhoz sorolta a kerületi kapitányságokat: IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XIII, XIV. kerületi, újpesti, rákospalotai, mátyásföldi, kispesti, pestszenterzsébeti, csepeli, budafoki rendőrkapitányságok, melyeknek vezetőiül szinte kivétel nélkül civil egyéneket bíztak meg. Kitért arra, hogy a rendőrség tehetetlensége és az orosz hatóságok tétlensége miatt elszaporodtak a bűncselekmények, a közbiztonság megszűnt. A szolgálatba induló rendőrök 50%-a jut el a munkahelyére, mert az orosz katonaság elviszi őket. Jelenleg Gödöllőn 2.000-3.000 főnyi rendőrtiszt és legénység van fogolytáborban. Több helyen a kezdeményező pártoknál használt megszólítások, köszöntések használatosak. Jó képet mutat a kapitányságok politikai tisztogató tevékenysége. A főkapitányság politikai osztálya működik. Írt az elhelyezésről, és megemlíttette, hogy a működést nagymértékben gátolja a bűnügyi nyilvántartó, a bejelentőhivatal, valamint az összes feljegyzés, okmány és nyomtatvány megsemmisülése. Kezdetben a kapitányságok teljesen önállóan működtek, melyet magyaráz az összeköttetés teljes hiánya. **Illegális rendőrségek** működéséről is tett említést: Magyar GPU, Miklós-gárda, Szociáldemokrata Belbiztonsági Szervezet, Szociáldemokrata Politikai Rendőrség. Felszámolásuk részben megtörtént, részben folyamatban van. A főkapitánysággal egy időben indult a **politikai osztály** szervezése, amely közel 80 főből álló teljesen új testület. Őket az időközben Debrecenből megérkező **belügyi nyomozó osztály** 100 főnyi legénységével együtt az Andrassy út 60. szám alatti épületben helyezték el. Javasolta a debreceni csoport alárendelését a budapesti főkapitányságnak. Megoldásként javasolta a kényelvű igazolványok további használatát, összekötő tiszt kérését a városparancsnokságtól. 4 gépkocsi tartására kaptak engedélyt. Az összeköttetést gyalogos küldöncökkel tartották fenn. A régi emberekkel felvetették az egyenruhát. A minisztériumtól

segítséget kértek a következőkben: elismerés és védelem személyre, emberekre, épületekre a szovjet hatóságok részéről; az elvitt rendőrszemélyzet és anyagok visszaszolgáltatása; a rendőrség élelmezésének sürgős megoldása; támogatás a kocsipark, a szállítóeszközök és a telefonhálózat kiépítéséhez; a rendőrszemélyzet igazolása; a rendőrség fegyverviselésének engedélyezését a szovjethatóságoktól. (Rendőrmúzeum iratai)

A **főparancsnokság** egyéves működéséről készült tájékoztatás szerint az egység 1945. január 25-én kezdte meg működését. Két nap alatt 150-en jelentkeztek, a hónap végéig 320-an. Január első felében megalakult az I. és II. számú vasúti osztály az I. számú toloncházi őrség, a karhatalmi zászlóalj, majd a kerékpáros osztály, a budai osztályok, végül a lovasosztály. A régi rendőrök mellé, főleg párttagokból, jelentkezőket vettek fel. 45 régi és 12 új tiszt, 86 régi altiszt, 1.236 régi és 1.296 új rendőr kezdte meg szolgálatát.

Sikerült beindítani a rendőrkórház működését.

A főparancsnokságon nyert elhelyezést a rádiószolgálat és a központi fegyverszertár.

Kezdetben fegyver nélkül teljesítettek szolgálatot, majd az orosz katonai hatóságok jóakarata folytán fegyveresen. A beindult tanfolyamokon volt egy **rendőrnői szakasz** is 20 hallgatóval.

Az év végén az őrség 231 tisztből, 705 alhadnagyból és 7.290 rendőrből állt. (Rendőrmúzeum iratai)

A 8.490/1945. (IX.20.) ME rendelet különös rendelkezéseként meghatározta a Nagy-Budapesten végrehajtó szolgálatot ellátó Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának működési területét, vázlatos szervezetét, a kerületi kapitányságok hatáskörét, személyügyi elvárásokat. Azok a korábbi jogszabályok, amelyek a kormány rendelkezéseivel nem ellentétesek, hatályban maradtak. (17. Fejezet, 5.)

Az új rendőrség 3 legsürgetőbb feladatkörének a fasizmus leküzdését, a bűnöző alvilág megfékezését, és a gazdasági rendteremtésben való részvételt tartották.

Az első végrehajtását a **Politikai Rendészeti Osztály** végezte. Az 1945. január 17-i létrejöttkor 15 főből álló csapat a Tisza Kálmán térről az Eötvös utca 7-be, majd az Andrassy út 60-ba költözött. Ekkorra a létszáma elérte az 1.000 főt, vezetője PÉTER Gábor vezérőrnagy volt.

Az alvilág bűnözőelemeinek megfékezése nagy feladatot és terhet jelentett. Gyakorlati voltak a súlyos bűncselekmények; például 1945. november 18-án éjjel 5 rablógyilkosság történt, de nem voltak ritkák a fegyveres tűzharcok sem. A második félév rendelkezésre álló adatai szerint 311 emberölés, 1.328 rablás és 12.187 betörés ügyében indítottak büntetőeljárást. Az eredményes fellépés egyik hatékony eszköze volt a **razzia**, amelyből fél év alatt 262-t hajtottak végre.

Budapesten 1945. szeptember 7-én főkapitányi napiparancs hozta az állomány tudomására a **Gazdasági Rendészeti Osztály** felállításáról szóló döntést. A Wurm utca 3. szám alatt elhelyezkedett, kezdetben 169 fős egység parancsnoka VILLÁNYI András rendőrezredes lett.

1946 januárjában létrejött az **R-csoport**. A cirkáló csoportok 19 órától másnap reggel 7-ig láttak el szolgálatot. Egy-egy csoport járőrvezetőből, 2 nyomozóból, egy rendőrből, 2 szovjet katonából és a gépkocsivezetőből állt. Születésük évében 52 esetben kellett fegyvert használniuk, 132 alkalommal érték tetten a különböző bűncselekményt elkövetőket, 2.116 főt állítottak elő, és 476 eredményes „gyors” nyomozást folytattak le. Szervezetileg az I.

Központi Főcsoport állományába tartoztak. Az alegység parancsnoka ERŐS Dénes volt, az egyik csoporté pedig az a FÓTI Andor, aki tevékenységükről könyvet is írt. (BODOR 1970) 1946-ban már érezhető volt a bűnözők elleni fellépés eredménye.

A főkapitányság a központi hivatalban szervezendő ügyosztályokra és kerületi kapitányságokra tagozódott. 1946 elején 25 ügyosztály és 23 rendőrkapitányság működött. Az őrszobák száma 172 volt, majd összevonást követően 94 maradt. A létszám, alapvetően takarékosági okból, csökkenővé vált. Az őrszemélyzet a közel 8.000-ról mintegy 6.400 főre változott. A főkapitányság létszáma 1946. július 1-én 14.495 főt, a következő év októberében 10.912 főt tett ki. (BM Központi Irattár 504.076/1946.)

A december 28-án kelt 535.420/1946. (XII.28) BM rendelet meghatározta a főkapitányság szervezetét, az egységek feladatkörét. E szerinti tagozódás:

I. Elnöki ügyosztály:

Elnöki törzsosztály;
Felügyeleti és fegyelmi osztály;
Engedélyügyi osztály;
Államrendészeti osztály;
Közigazgatási aláírási ügyek osztálya;
Fogház és toloncügyi osztály;
Rendőri büntetőbírói osztály;
Ügyészi megbízottak csoportja;
Gazdasági osztály;
Sajtóiroda;
Nyomozótestület főnökség (nyilvántartás, ellenőrzés).

II. Igazgatási rendészeti ügyosztály:

Igazgatási rendészeti törzsosztály;
Útlevel osztály;
Gyermekvédelmi osztály;
Bejelentő hivatal.

III. Bűnügyi ügyosztály:

Központi Főcsoport,
Sérülési főcsoport,
Intellektuális főcsoport;
Lopási főcsoport;
Sajtórendőri és vegyes ügyek főcsoportja;
Életvédelmi osztály.

IV. Gazdasági rendészeti ügyosztály

V. Erkölcserendészeti ügyosztály

VI. Rendőrparancsnokság:

A rendőrparancsnok közvetlenül a főkapitány alá rendelt. A rendőrparancsnokság törzsre is osztályokra tagozódott (vasúti, toloncházi, gépkocsi-, lovas és karhatalmi).

VII. Országos Bűnügyi Nyilvántartó Hivatal

VIII. Rendőrorvosi Hivatal

IX. Budapesti Főkapitányság mellé rendelt számvevőség

Kerületi rendőrkapitányságok:

I/XII, II. (Pesthidegkúttól), III, IV/V, VI/VII, VIII, IX, X, XI, XIII, XIV+Pestújhely területe. Újpesti kerületi kapitányság Rákospalotára kiterjedő, mátyásföldi kerületi kapitányság Rákosszentmihályra, Sashalomra és Cinkotára kiterjedő, rákosi kerületi kapitányság Rákosligetre, Rákoskeresztúrra, Rákoscsabára, és Rákoshegyre kiterjedő, kispesti kerületi kapitányság Pestszentlőrincre és Pestszentimrére kiterjedő, pestszenterzsébeti kerületi kapitányság Soroksárra kiterjedő, csepeli kerületi kapitányság, budafoki kerületi kapitányság Albertfalvára, Budatétényre és Nagytétényre kiterjedő illetékességgel.

A **rendőri büntetőbíráskodással** kapcsolatos hatáskör egyes kerületi kapitányságok között oszlott meg.

A VI/VII. kerületi kapitányság mint „Erkölcshatalmi Központi Rendőrbíróság” járt el.

A IV/V. kerületi kapitányság mint „Fiatalokorúk Központi Rendőrbírósága” intézkedett, és mint „Bejelentési Központi Rendőrbíróság”.

A VIII. kerületi kapitányság mint „Közbiztonsági Központi Rendőrbíróság” járt el.

Minden egyéb kihágási ügyben az elsőfokú eljárás a kerületi kapitányságok hatáskörébe tartozott.

A budapesti harcok befejezését követően a **forgalom irányítását** a szovjet hadsereg katonái végezték.

A **baleseti járőrök** közül 1945 márciusában 6 fő jelentkezett szolgálattételre. Felszerelésük, rajzeszközeik, gépjárműveik nem voltak. Eleinte, világító eszköz hiányában, csak nappal tudtak dolgozni. (BODOR 1970)

Június 5-én Budapest főkapitánya 9 pontban határozta meg a gyalogosok, az emberi erővel vont járművek, a kerékpárok és a gépjárművek közlekedését. Külön kiemelte a fogatolt járműveket.

Kora őszre ismét megalakult a **kerékpáros osztályparancsnokság**, melynek keretén belül mintegy 30 fős forgalomirányító alegység kezdte meg tevékenységét. Kezdetben gyakran teljesítettek együttes szolgálatot a szovjet forgalomirányítókkal.

A **közlekedési őrhelyek** száma 1946 nyarán 30, 1947 novemberében 42 volt.

Szeptember 12-én a főkapitány elrendelte a **baleseti helyszínelő csoport** felállítását, a bűnügyi osztály sérülési csoportjának keretében. Irodája a Nádor u. 16-ban került kijelölésre, majd a Zrínyi utca 2. után a Mosonyi utcában talált otthonra. (SZILVÁSI 1989)

A 274.000/1949. (II.14.) BM rendeletet az ország területét érintően kilenc kerületi rendőrfőkapitányságot hozott létre. Közülük az egyik a **Nagy-budapesti I. kerületi rendőrfőkapitányság** volt, melynek szervezete később került szabályozásra.

A 15.400/1950. (V.22.) BM rendelet megismételte a kerületi főkapitányságok felsorolását, rögzítette szervezeti felépítésüket és több rendeletet hatályon kívül helyezett, illetőleg módosított.

A tanácsválasztások után az 5.000/1950. (XI.11.) BM rendelet terjedelemben és külalakban a korábbi szabályozáshoz nagyban hasonló rendeletben öltött testet, jelentős változást hozva az elnevezésekben. Az ország területe rendőri szempontból **budapesti kapitányságra és megyei kapitányságokra** mint középfokú hatóságokra tagozódott.

A budapesti kapitányság szervezete:

- I. Politikai osztály: szervezési, agitáció, káder előadói ügykörök.
- II. Személyzeti osztály: személyzeti és fegyelmi csoportokkal.
- III. Bűnügyi osztály: életbiztonsági, vagyonbiztonsági, vegyes bűncselekmény ügyek, erkölcsrendészeti, gyermekbűnözési, bűnügyi technikai, bűnügyi nyilvántartó alosztályokkal.
- IV. Közvagyon elleni bűncselekmények osztálya: üzemi bűncselekmények; közvagyon elrejtési, vesztegetési, pénzhamisítási, valutabűnözési és árurejtegetési ügyek alosztályokkal.
- V. Igazságügyi osztály.
- VI. Körözési osztály: körözést kibocsájtó és nyilvántartó valamint felderítő alosztályokkal.
- VII. Rendőrhatósági osztály: kihágási, engedélyügyi, fegyvertartási ügyek alosztályokkal, közigazgatási eljárási ügyek csoportja, bejelentő hivatal.
- VIII. Szolgálati és őrségi osztály: szolgálati alosztály (pályaudvari, fogház és toloncházi, biztonsági őrségi alosztály-parancsnokságokkal), gyermekvédelmi alosztály, kiképzési alosztály. (A biztonsági és őrségi alosztályparancsnokság 1950 elején az Államvédelmi Hatósághoz került.)
- IX. Közlekedésrendészeti osztály: közlekedést ellenőrző és szervezési, műszaki ellenőrző, gépjármű, közlekedési baleset-helyszínelő alosztályokkal. (1950-ben alakult osztály.)
- X. Anyagi osztály: költségvetési, illetmény és kárügyi, valamint anyagi, építkezési és elhelyezési alosztályokkal.
- XI. Pénzügyi ellenőrzési alosztály.
- XII. Rendőrorvosi szakcsoport.

Budapesti kerületi kapitányságon volt bűnügyi osztály, engedélyügyi előadói ügykör, rendőri büntetőbírói ügykör, őrszolgálati és közlekedésrendészeti osztály, segédhivatal.

A rendőrorvosokra vonatkozó szabályozás nem változott.

A 6.100/1950. (XI.30.) BM. számú rendelet megszüntette a közlekedésrendészeti őrsőket, és helyettük a budapesti és a megyei kapitányságok törzsállományába tartozó **közlekedést és gépjárműveket ellenőrző csoportot** kellett szervezni. Feladatuk volt közreműködni a közlekedés rendjének biztosításában, szükség szerint intézkedni, továbbá a közlekedési balesetekkel kapcsolatos helyszínelő és nyomozószolgálat ellátása. Az ellenőrző csoportok szakszolgálatuk szempontjából Budapesten a közlekedésrendészeti osztály vezetőjének alárendeltségébe kerültek.

1950-ben a főkapitányság új épületbe a Deák térre költözött. 1953-ig felépült a XXI. kerületi és a XXII. kerületi rendőrkapitányság épülete is.

4.24. 1956 őszéig

A **folyam- és a légirendészet** 1951. február 2-án ismét a rendőrséghez került. A légirendészet feladatait országos hatáskörrel a **Ferihegyi Légirendészeti Kapitányság** hajtotta végre. A működő közforgalmú repülőtereken légirendészeti őrsőt állítottak fel. (9.610/1951. (II.2) BM rendelet)

Budapesten, a Duna magyarországi szakaszára kiterjedő illetékességgel, létrehozták a **Budapesti Révkapitányságot**, alárendeltségében 8 révőrssel. 1953-ban az őrsöket a megyei rendőri szervekhez kapcsolták.

1954. január 1-én a folyamrendészeti tevékenység a **rendőrségtől átkerült** a Közlekedés- és postaügyi Minisztérium Hajózási Főosztályához.

1953-ban a fővárosi rendőrség a **Belügyminisztérium Budapesti Főosztálya** lett. A folyamatos fejlesztés eredményeképpen a főosztály 33 személygépkocsival, 21 tehergépkocsival, 96 motorkerékpárral rendelkezett. Önálló gépjárműszolgálat alakult, gépjárműjavító műhellyel.

Az 1950-ben osztállyá szerveződött, és a Deák téri épületbe összevont **egészségügyi szolgálat** területeinek egy része 1953-ban a Belügyminisztériumhoz került. A Deák téren maradt a bűnügyi orvoscsoport, egy fogászati rendelő, egy belgyógyászati rendelő és az erkölcsrendészeti rendelő. (BODOR 1970)

A központosítás eredményeképpen a **bűnügyi nyilvántartás** anyaga is a minisztériumhoz került

1953-ban kiadásra került a harmadik KRESZ, majd folyamánként bevezetésre a **helyszíni bírságolás** intézménye. Az alkalmazás próbaterét zömmel a főváros jelentette. Ismét megszervezték a **lovass rendőrséget**, megkezdtek szolgálatukat a **gépkocsizó járőrök**, és folyamatosan munkába álltak a **terület felelősök**, illetve **körzeti megbízottak**. A kerületi kapitányságokhoz telepítették a személyi igazolvány bevezetésével kapcsolatos feladatokat.

1954 augusztusában megkezdte működését a Belügyminisztérium közlekedés- és postafőosztálya, hivatalos megnevezéssel a BM VII. Főosztálya, a **vasúti rendőrséget** jelentve.

1955 nyarától megkezdődhetett az önkéntes rendőrség szervezése, majd a következő évben a közlekedésbiztonság javítását célzóan társadalmi ellenőri csoportok létrehozása.

4.25. A forradalom és szabadságharc kapcsolódásaiban

Az 1956-os forradalom és szabadságharc fővárosi 12 napja mély nyomokat hagyott az utókor számára. (21. Fejezet; ERNYES 2008)

Az október 23-ára szervezett tüntetés résztvevői ellen alkalmazandó erőszakban a hatalom nem számíthatott a rendőrségre. „RÉVAI József és MAROSÁN György nyíltan kimondták: Ha kell lövetni fogunk.” (LITVÁNY–BENKES 1991, 34.) KOPÁCSI Sándor főkapitány viszont kijelentette, „hogy 23-án vagy lesz felvonulás vagy nem lesz és tudtam, hogy **a rendőrség semmiképpen nem hajlandó erőszakot alkalmazni.**” (FAZEKAS 1989, 87.)

Október 28-án 12 órakor MÜNNICH belügyminiszter nyilatkozatát tették közzé. „A minisztertanács határozata alapján megkezdtem az egységes, demokratikus rendőrség szervezését. A rendőrség új szervezetének legfontosabb feladata a közrend és a közbiztonság mielőbbi helyreállítása [...], az újjá szervezendő rendőrségnek csak azok lehessenek tagjai, akik múltbéli magatartásuk és viselkedésük alapján arra érdemesek. Felhívok minden becsületes magyar állampolgárt, aki rendet és békességet akar, támogassa a rendőrséget a rend és a közbiztonság helyreállításában.” A fegyveres erőknél a megszólítás a „bajtárs” lett, a sapkán nemzetiszínű szalagsávot viseltek.

Október 30-án a belügyminiszter **megszüntette az Államvédelmi Hatóságot**. Megalakult a Forradalmi Karhatalmi Bizottság, vezetője KIRÁLY Béla tábornok.

November 2-án 13 órakor a Szabad Kossuth Rádión keresztül **kötelezte bevonulásra a rendőröket** a belügyminiszter parancsa. Az Országos Rendőrkapitányság szabadságon lévő állománya „azonnal bevonulni tartozik”. A vidéken tartózkodók a „legközelebbi rendőri vagy nemzetőri szervén keresztül a következő telefonszámon kötelesek jelentkezni: 110-66.”

4.25.1. A rendőrség viselkedése

A budapesti rendőrség a lakossággal szemben nem használt fegyvert, és a forradalmárokat nem fegyverezte fel. KOPÁCSI a fegyverhasználatot több esetben is megtagadta, a rendelkezésére álló fegyverek mennyiségét csekélynek minősítette.

A főkapitánynak alárendelt egységnél utasításokat, parancsokat vártak. A VII. kerületi kapitányság vezetője a főkapitánytól azt a választ kapta, hogy **nem szabad a tömegre löni**, később pedig azt, hogy a fegyvereket adják át a tömegnek, és vonuljanak be a főkapitányságra.

A XIX. kerületi kapitány több helyről kapta azt a választ, hogy „a helyszínen jobban meg tudod ítélni a dolgokat, tégy mindent a **legjobb belátásod szerint**.” (NYERGES 1987, 62.)

A fővárosi rendőrség vezetője ugyanúgy átélte a semmitmondó parancs, utasítás meghallgatását, mint sokan mások abban az időszakban a testületből.

A rádió előtti tüntetéskor a „Mosonyi-laktanyából a rádióhoz érkező rendőr századot az ÁVH-s egységek dühödt tűzzel fogadták. [...] visszavezénylési parancsot kaptak. [...] a Mosonyi utcai laktanyát nem fenyegette komoly támadás. Jó felszereltségüket sokan ismerték.” (Kopácsi 1989)

Volt fegyveres harc a főkapitányság épületénél, és más rendőri objektumoknál is. Voltak védelmi feladatot ellátó rendőrök. Az Athenaeum Nyomdánál az épületet támadókkal tűzharcot vívtak, majd látva a csatavesztést, a 23 főből négyen fedezték a menekülést. Közülük hárman életüket veszítették. (SZILVÁSI 1986)

25-én a főkapitányság előtt összegyűlt tömeg követelésére KOPÁCSI levetette a vörös csillagot az épület tetejéről, majd kiment az emberek közé. Tárgyalt a követelésekről, majd kiengedték a politikainak tekintett foglyokat.

Október 31-én hajnalban, a honvédelmi minisztériumban megválasztották a Magyar Köztársaság Forradalmi Honvédelmi Bizottmányát. A tagok közé került KOPÁCSI Sándor rendőr ezredes és OSZKÓ Gyula rendőr ezredes. A választáson 250 rendőrküldött is részt vett. (Magyar Honvéd 1956.X.31.)

4.25.2. Veszteségek

Október 29-étől november 6-áig nem készültek napi jelentések. Az első, a rendőri állományra is vonatkozó, részletesebb jelentés november 10-én készült. A szolgálatra jelentkező rendőrök létszáma az október 22-ei állapothoz hasonlítva 70-80% körüli volt. Az V. kerületben 25%, az I. kerületben 100%. A Mosonyi utcai laktanyában 143 fő jelent meg. A budapesti főosztály központi állományáról azt közölték, hogy sokan vannak az épületben; az a véleményük, „nagyon nagy hiány nincs.” (KAJÁRI 1996, 41.)

A tragédiával végződő eseményekben a fővárosi állományból 13 rendőr veszítette életét. (BODOR 1970, 143.)

4.25.3. Újjászervezés

Az Országos Rendőrfőkapitányság vezetője – SÓS György rendőr ezredes főkapitány javaslata alapján – hagyta jóvá a **Budapesti Rendőr-főkapitányság** új szervezetét. Az állomány hosszabb időn keresztül létszámihiánnyal küzdött, amelynek aránya 25% körül mozgott.

1957. január 3-án a főkapitány közvetlen alárendeltségében működött a Bűnügyi Főosztály, a törzs és a titkárság, az Elnöki Osztály, és a többi főosztály. A bűnügyi terület társadalmi tulajdonvédelmi osztályra, bűnüldözési osztályra és központi ügyeleti alosztályra tagozódott. A bűnüldözési osztályon szakterületenként alosztályok működtek.

22 kerületi kapitányság volt, és a szintén külön szervezett a Fiatalkorú és Gyermekevédelmi Osztály.

1957. augusztus 1-ig álltak fenn 120 fő összlétszámot kitevő, gépkocsival ellátott, jól felfegyverzett, gyorsan mozgó, ütőképes **R-csoportok**.

Az 1958 februárjában szabályozást nyert **gépkocsizó járőrszolgálat**, már az előző évben megkezdte működését.

Szintén 1958-ban bevezették a **közzet megbíztotti** szolgálati rendszert, és tovább szélesedett az önkéntes rendőri állomány, amely egy évtized múlva 8.000 főre növekedett. A 380 közzet megbíztotti területet felölelő szolgálati tevékenységet a fővárosban 1971. július 1-jén megszüntették, de 1978-ban már megkezdtek a visszaszervezését.

Az 1958. március 1-jén ismét a belügyminisztériumhoz került **vízirendészet** 85 fővel indult, 3 év múlva 129-en teljesítettek szolgálatot e területen. (1.004/1958. (III.1.) kormányhatározat)

A bűnügyi technikai munkatársak a legmodernebb eszközökhöz jutottak, melyet jól képviselt a 3 kiválóan felszerelt helyszínelő gépkocsi.

Folytatták tevékenységüket a vasútbiztosítási közrendvédelmi állomány tagjai, és a közlekedésrendészet beosztottjai is.

1956. november 28–29-én alakultak meg az **MSZMP alapszervezetei**, a központi állományban és a kerületi kapitányságokon is. 1957 végén a közrendvédelmi állomány 50%-a tagja volt a pártnak. (BODOR 1970)

4.25.4. Megtorlás

A belügyminisztérium személyi állományának felülvizsgálatáról 1957. július 3-án keltezett jelentés szerint a Fővárosi Rendőrség állományából 36 vezetőt, 152 tisztet, 284 tiszthelyettest, 48 irodai dolgozót bocsátottak el. A 23 közrendvédelmi parancsnok közül 3-at. Az Országos Rendőrfőkapitányság és Budapesti Rendőrfőkapitányság rehabilitált állományából 33 főt bocsátottak el, akiknek „egyrészt osztályhelyzetük, másrészt korábban elkövetett cselekményeik miatt nincs a BM-ben helyük.”

4.26. 1989-ig

Az újjászervezés és a megtorlás időszakainak lejárta után a rendőrség teljességét érintő számtalan esemény történt. (22. Fejezettől) A következőkben a fővárosi testület érintése periférikus cselekvést jelent.

1960-ban létrejött a **Vizsgálati Osztály**, amely a VIII. kerületi Tolnai utcában nyert elhelyezést. A bűnüldözés területén előtérbe került a **megelőzés**, különösen a galerikba és azokhoz hasonló csoportosulásokba tömörülő fiatalok, illetőleg ifjú felnőttek viselkedésének a figyelemmel kísérése.

Az 1960-as évek közepéig másfél millió személyi igazolványt kezeltek, 18.000 fegyvertartási engedélyt vizsgáltak felül.

A negyedik KRESZ 1962-ben történt megszületését követően megkezdődött az erőteljes balesetmegelőzési tevékenység, melynek során megalakult a **Fővárosi Közúti Baleseti Tanács**.

1963-tól a közlekedésrendészet közlekedésszervezési, forgalomellenőrző, forgalomirányító, valamint baleseti helyszínelő és vizsgáló osztályokra tagolódva végezte munkáját, amelyet közel 1.300 önkéntes rendőr segített. 71 forgalomirányító őrhelyet alakítottak ki. Az 1971-ben történt átszervezést követően jobban kifejeződött az értékelő, megelőző tevékenység. Volt a Forgalmobiztonsági Osztály, Közlekedésszervezési és Igazgatási Osztály, a Baleset-helyszínelő és Vizsgáló Osztály, az Értékelő, Megelőző és Titkársági Önálló Alosztály. A következő évben Traffipax-készüléket is rendszerbe állítottak. A gyorsabb kivonulást célozva a balesethelyszínelők az évtized közepéig 3 telephelyre költöztek, amely később kettőre csökkent.

1981 tavaszán 56 fős **Motoros Alosztály** kezdte meg szolgálatát a Forgalmobiztonsági Osztály kötelékében.

Továbbfejlesztették az URH-, később gépkocsizó járőr szakterületet, melynek szolgálatban történő irányítását a főkapitányság központi ügyeletén keresztül végezték. 1971-től **Gépkocsizó Járőr- és Őrszolgálati Parancsnokság**, majd 1982 őszétől, átszervezést követően, **Közbiztonsági Parancsnokság** néven működött tovább. Megszervezték a **lovas alegységet** és a **vonatkísérő szolgálatot**.

Három ütemben korszerűsítették a fegyverkészletet, és erőteljesen növelték a gépjárműparkot.

1962-től a teljes személyi állomány a testületbe lépéskor ruházati alapellátásban részesült, majd évente ruhapénzben.

4.27. A rendszerváltást követően

A rendszerváltást követően a rendőrségre vonatkozó intézkedések bevezetése során, mint ahogyan korábban is, figyelembe vették a nagyvárosi helyzetből adódó jellemzőket, s így a változások nem hagyták érintetlenül a Budapesti Rendőr-főkapitányság szervezetét, feladatkörét sem. A folyamatos átszervezési cselekvések nyomot hagytak a főkapitányság felépítésében, és tükröződtek bizonyos személyi kérdésekben, például a főkapitányok gyakorinak nevezhető változásában is. Az állomány létszámhullámsága meglehetősen gyorsaságot mutat, fiatalodással és nem elhanyagolhatónak tekinthető hiánnyal. A működés anyagi-pénzügyi feltételei esetenként feszítő gondként jelentkeztek, nem tudtak mindenkor és mindenben megfelelni a szükségességnek.

1992-ben a főkapitányságon működtek a főkapitányság központi egységei és a kerületi kapitányságok. Előbbihez tartoztak:

- Anyagi-pénzügyi szolgálat (anyagi ellátás, fegyverzet, gépjármű, híradástechnika, pénzügy);
- Bűnügyi szolgálat (akcióparancsnokság, bűnügyi technika, bűnüldözés, gazdaságvédelem, vizsgálat);
- Hivatal (egészségügy, ellenőrzés, informatika, megelőzés, nemzetközi kapcsolat, sajtó, személyügy);
- Igazgatásrendészeti szolgálat (külföldiek ellenőrzése, rendészet);
- Közrendvédelmi szolgálat (közrendvédelmi osztály és közrendvédelmi parancsnokság, közlekedésrendészet, Dunai Vízirendészeti Kapitányság).

A hivatásos állomány létszáma csekély mértékben, de meghaladta a 7.000 főt, az ezredfordulóra csaknem elérte a 9.000 főt. Gátló körülményként folyamatosan érezte hatását a létszámhiány, amelyet teljesen leküzdeni nem sikerült.

Az adott helyzetekből fakadó eredményes tevékenységet célzó programok mentén szervezeti és szolgálati változások jöttek létre. 1993-ban az országos elképzeléseknek megfelelően **szervezett bűnözés elleni** egységet állítottak fel, a helyi nehézségek felszámolására irányulóan **szakági nyomozócsoportokat** különítettek el. Legismertebb lett az 1999-ben alakult Gepárd-csoport, amelyet az autólopások felderítésére szerveztek.

Az őrprogram végrehajtása során bekövetkezett növekedést jól mutatja, hogy e kis alegységek száma, amely korábban a tízet sem érte el, 2000-re meghaladta a húszat.

A **látható rendőrség** program keretében Budapesten 2005-ben 7 lakótelepi rendőrség működött.

A Fővárosi Közgyűlés elé terjesztett 2015. évi beszámoló arról tanúskodik, hogy kiemelt figyelmet fordítottak a **mozgóőri szolgálat** fenntartására, a közterületi jelenlét folyamatos biztosítására, amelybe bevonták a bűnügyi nyomozócsoportokat is.

A Tevékenység-irányítási Központ alárendeltségében a **gépkocsizó járőrszolgálat**, napszakonként 30-40 gépjárművel hajtja végre feladatait. Profiltisztává vált a **körzeti megbízotti** tevékenység, a lakosság kedvezően fogadta az állandó rendőrök jelenlétét, tevékenységét.

A 2017-ben kiadott **szervezeti és működési szabályzat** (25/2017. (VII.28) főkapitányi intézkedés) szerint a főkapitányság áll főkapitányi közvetlen szervekből, rendészeti szervekből, bűnügyi szervekből, gazdasági igazgatóságból és kerületi kapitányságokból.

A főkapitány közvetlen alárendeltségben működnek:

- Általános jogi és Perképviselési Főosztály;
- Ellenőrzési Szolgálat (mobil, szakmai, vezetői);
- Főkapitányi Titkársági Osztály;
- Hivatal (panaszügyek és koordináció, titokvédelem és kártérítés);
- Humánigazgatási Szolgálat (egészségügy, fegyelem, jogi kordináció, nyilvántartás, oktatás, személyügy);
- Kommunikációs Osztály;
- Költségvetési Ellenőrzési Osztály;
- Tevékenység-irányítási Központ.

A rendészeti szervek:

Biztosítási Osztály;
Igazgatásrendészeti Főosztály (rendészeti és fegyverengedélyügyi, szabálysértési és koordinációs, szabálysértési képviselői osztályok);
Intézkedéstaktikai Osztály;
Közlekedésrendészeti Főosztály (balesetmegelőzési, hatósági, forgalomfelügyeleti és biztosítási, közlekedésbaleseti osztályok);
Közrendvédelmi Főosztály (fogdaszolgálat, gépkocsizó és járőrszolgálat, objektumvédelem, metrórendőrség, vasútbiztonság);
Rendészeti Koordinációs Osztály;
Rendészeti Szakirányító Osztály.

Bűnügyi szervek:

Bűnügyi Koordinációs Osztály;
Bűnmegelőzési Osztály;
Bűnügyi Technikai Osztály;
Nyomozó Főosztály (gyermek- és ifjúságvédelem, személy- és életvédelem, betörés, rablás);
Bűnügyi Főosztály (bevetés, bűnüldözés, célkörözés, értékelés-elemzés, szakirányítás);
Felderítő Főosztály (gépjármű, humánhírszerzés, kábítószer, vizsgálat);
Korrupciós és Gazdasági Bűnözés Elleni Főosztály (gazdaságvédelem, korrupció, pénzhamisítás és csúcstechnológia).

Gazdasági Igazgatóság (élelmezési, igazgatási, informatikai, ingatlankezelési, közgazdasági, műszaki, osztályok).

Kerületi kapitányságok:

I–XIX. kerületi rendőrkapitányságok, XX–XXIII. kerületi rendőrkapitányság, XXI. és XXII. kerületi rendőrkapitányságok, Dunai Vízi rendészeti Rendőrkapitányság.

A Dunai Vízi rendészeti Rendőrkapitányság vezetőjének alárendeltségében működnek:

Bűnügyi és Balesetvizsgáló Osztály;
Igazgatásrendészeti Osztály;
Rendőrkapitányság Hivatala;
Vízközlekedési Osztály (Nagymaros, Paks, Dunaújváros őrök);
Vízi rendészeti Rendőrőrs Budapest (Duna Budapesti Mellékágak Körzeti Megbízott Csoport);
Vízi rendészeti Rendőrőrs Komárom (Körzeti Megbízott Csoport Gönyű);
Vízi rendészeti Rendőrőrs Mohács (Körzeti Megbízott Csoport Baja).

5. A MAGYAR KIRÁLYI RENDŐRSÉG TÖRTÉNETE

A *magyar királyi* jelző kitétel a rendőrség történetében kisebb megszakításokkal lehetséges fel. A Fővárosi Rendőrség életében hosszabb idejű, a teljes magyar rendőrség esetében rövidebb. Eltűnése és visszatérése név/címváltozásokat is hozó. A főváros területén kívül a határrendőrség létrejöttével, a fiemei és a vidéki rendőrség államosításával jelent meg.

5.1. Államosítás 1919-ben

Az államosítás nem más, mint állami irányítás alá vétel. Az állami elsősorban azt jelenti, hogy az államtól eredő. Az állam mint hatalom – uralom – jelentősen mutatkozik meg a közigazgatásban, amely végzi az állampolgárok irányítását, ügyeinek intézését mint a végrehajtás – végrehajtó hatalom – közvetítője. Itt jelennek meg:

- az egyféle (állami) közigazgatáson belül a szervek kialakításának rendszerei, a centralizáció és a decentralizáció, valamint maguk a szervek;
- az állami feladatra alkalmazott tisztviselők;
- azok az ügyek, ügycsoportok (hatáskörök), amelyek korábban nem tartoztak oda;
- a felhasználható anyagiak.

Az irányítás az a tevékenység, tény, hogy valakit vagy valamit irányítanak, célszerűen irányt szabva vezetnek.

KARVASY és O'SVÁTH munkáiból kicseng, hogy a rendőri, rendészeti tevékenység igazán szakszerűen és hatékonyan állami testületek által hajtható végre. Ugyancsak végkövetkeztetésként értékelhető több korabeli álláspont, melyeket jól tükröznek a rendőrségről folytatott viták, illetőleg a vidéki rendőri vezetők által a rendőrség államosításáért végzett tevékenységek. (3. Fejezet)

GRÜNWARD szerint a szakszerű közzolgálat felépítése az államosítással valósítható meg. (GRÜNWARD 1874) A második törvényhatósági törvény – 1886. évi XXI. tc. – szélesítette a főispáni jogkört, amely megmutatkozott az állami tisztviselők kinevezésébe, előléptetésébe való beleszólási, felügyeleti jogosítványokban és fegyelmi ügyekben. A főispán kinevezési jogkörébe került a rendőrkapitányi tisztség is. E törvénnyel kapcsolatban gyakori volt az államosítás emlegetése, amely nem történt ugyan meg, de „a rendőrkapitányok kinevezése folytán az egész ország rendőri ügyeinek irányítása a kormány kezébe került.” (SARLÓS 1976, 162.)

MOCSÁRY szerint az önkormányzat korlátozásának egyedüli jogosultsága a közrend fenntartásának körében lehet, a határ kezdetét a közrend fenntartásának lehetetlensége

jelenti. Rámutatott arra is, hogy a célszerűség határozhatja meg, hogy mit kell kezelni állami közegek által vagy önkormányzati szervek által. (MOCSÁRY 1890)

A költségvetések tárgyalásakor, az országgyűlési felszólalásokban többször téma volt a rendőrség államosítása, hol támogató, hol elvető érvekkel, és érkeztek feliratok, illetőleg kérelmek városok – például Kolozsvár, Marosvásárhely, Pécs, Szeged – részéről rendőrségeik államosítását szorgalmazva. A végrehajtás során, szintén feliratokkal is, voltak tiltakozások például Fejér vármegye és Sopron város részéről.

A vidéki rendőrség 1919-ben végrehajtott államosításáig hazánkban a következő állami rendőrségek működtek:

- 1782–1867 között az osztrák államrendőrség;
- az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc alatt létrehozott állami rendőrség;
- a Budapest fővárosi államrendőrség 1873-tól;
- a határrendőrség 1903-tól és 1906-tól;
- a fiumei állami rendőrség 1916-tól és 1917-től;
- 1919-ben a Vörös Őrség.

A közigazgatási reformtörekvések vergődésében született meg a központosítási elképzelések két gyermeke, a határrendőrség és a lényegesen rövidebb életű fiumei állami rendőrség. Velük háromra emelkedett – a törvényi rendelkezéssel létrehozott – magyar királyi állami rendőrségek száma. Ugyanakkor az ország vidéki területein végezte közbiztonság-védelmi tevékenységét a magyar királyi állami csendőrség, és teljesített rendőri feladatokat a magyar királyi pénzügyőrség is. A településeken működtek az önkormányzati rendőrségek és az autonóm rendőrségek.

Fiume hovatartozásának változatosságát, a magyar–horvát kiegyezés – 1868. évi XXX. tc. – sem tudta maradandó módon rendezni. Különleges jogállását erősítette olasz polgárságának ragaszkodása az 1848 előtti kiváltságaihoz, a nyelvi és közigazgatási autonómiához, a magyar kormány közvetlen fennhatósága alatt. 1870-től Fiume vármegye Horvátországhoz, a város a király által kinevezett kormányzó irányításával, a magyar kormány közvetlen igazgatása alá került. 1920-tól szabad város, 1924-től Olaszországhoz tartozott, a II. második világháborút követően Rijeka néven Jugoszláviához csatolták. (BÁN 1989, 136.)

A város lélekszáma 1903-ban 38.955 fő, területe 3.573 hold, lakóházainak száma 2.152. A hivatalos nyelv az olasz. Rendőrsége, a városi tanács közbiztonsági osztálya, a Sezione di Publica Sicurezza. A testület 130 fős létszámát adta: 1 rendőrfőnök (rendőrigazgató), 1 rendőrfőbiztos, 2 rendőrfogalmazó, 2 rendőrtiszt, 1 irodatiszt, 1 főfelügyelő, 3 felügyelő, 6 segédfelügyelő, 8 detektív, 105 gyalogrendőr. (SELÉNYI 1904, 10.)

A későbbiekben jelentős létszámemelés történt, melyben szerepet játszottak azok az események, botrányok, amelyek az egész európai sajtót foglalkoztatták. Ezek alapjául szolgáltak az 1905–1906-ban elfajult megmozdulások során az élet- és vagyonbiztonságot ért támadások. Gróf WICKENBURG István fiumei kormányzó „nagyon kívánatosnak mondta, hogy Fiumében mielőbb állítassék fel az államrendőrség.” (MOLNÁR 1906, 3.)

Fiume rendőrségének államosításáról szóló törvényjavaslatot SÁNDOR János belügyminiszter 1916. augusztus 11-én nyújtotta be. A mindössze 7 szakaszból álló tervezethez készített miniszteri indokolás szerint a rendőrségi szervezet módosításának szükségessége erőteljesen jelentkezett: a háború szülte rendkívüli viszonyok, Fiume kivételes helyzete, a

kikötő okozta idegenforgalom, a kivándorlás és visszavándorlás, a város földrajzi fekvéséből adódó, illetve teljesen elkülönített és határszéli helyzete miatt. A körülmények alapján olyan rendőri szerv létesítése látszott szükségesnek, amely közvetlenül az állami hatalom rendelkezése alatt áll. Ennek megfelelt a már 3 éve működő magyar királyi határrendőrség **fiumei határszéli rendőrkapitánysága**.

A törvény – 1916. évi XXXVII. tc. – rendelkezett arról, hogy Fiume városában és kerületében a határrendőrség mint m. kir. állami rendőrség látja el a határrendőrség hatáskörén kívül eső egyéb rendőri feladatokat is. Az igazgatási rendészetet továbbra is a városi hatóság gyakorolta. Rendőrségi végrehajtó szolgálatot kizárólag államrendőrségi közegek láthattak el. A testületbe csak kipróbált, teljesen megbízható és a rendőri szolgálatra kiválóan alkalmas személyek voltak felvehetőek. Fontos volt a megfelelő nyelvtudás is. A törvénycikk végrehajtására és a hatáskörök körülírására a belügyminiszter 37.000/1917. (III.23.) BM szám alatt körrendeletet adott ki, melynek alapján, a „**Fiumei m. kir. állami rendőrség**” Fiume városának és kerületének területén, 1917. május 1-jén kezdte meg működését.

A városban működött még a kereskedelemügyi tárca által fenntartott **vasúti és tengerparti rendőrség**.

5.2. A vidéki rendőrség államosítása

A vidéki rendőrség államosításáért folytatott küzdelem mellett feltárható két jellemző helyi megnyilvánulás. Egyik, hogy a városok vezetői halogatták a rendőrség fejlesztését, mondván, hamarosan megtörténik az államosítás, mely várákozásnak a vidéki újságok gyakran hangot is adtak. A másik vonulat képviselői elleneztek az államosítást, mert abban a törvényhatóság megcsonkítását látták, illetőleg tartottak attól, hogy jelentős terhet ró a településekre az állami rendőrség fenntartásához történő pénzbeli hozzájárulás.

A *Békésmegyei Közlöny* 1897. augusztus 22-én a csabai rendőrség szervezése kapcsán arról írt, hogy rendezni kell a község rendőrségét, mert az előző évben lábra kapott hír, mármint, hogy a nagyobb települések rendőrségét államosítják, kellő alappal mégsem bírt. Az államosításra várni kell.

Az *Esztergom* 1903. február 15-én közzétette, hogy a belügyminisztériumban már elkészültek a rendőrség államosítására vonatkozó törvényjavaslat előmunkálataival. A pénzügyi fedezet pontos meghatározása végett a városoktól tíz évre visszamenőleg kimutatást kértek arról, hogy évente mennyibe került a testület fenntartása.

A *Békésmegyei Közlöny* 1913. május 1-jén már arról írt, hogy PEKÁRY Ferenc belügyminiszteri tanácsos a vidéki rendőrség államosítására vonatkozó tervszel elkészült, azt véleményezésre a népesebb városok rendőrfőkapitányainak elküldte. A belügyminiszter statisztikai adatokat kért be a rendőrségek működéséről, nevezetesen a létszámról, a költségekről, az állomány minőségéről.

A rendőrtisztviselők 1907-ben megtartott értekezlete kapcsán TISZA hangsúlyosan mutatott rá arra, hogy városok intéző körei mindent elkövetnek, hogy az államosítás kérdése meghiúsuljon. Ennek előkerülési oka, a hatalmi kérdések mellett, a későbbi hozzájárulások nagyságának latolgatása is, mivel a települések jó része a rendőrség fenntartására tervezett költségek bizonyos hányadát nem a rendőrség működtetésére fordította. Az elnöki beszámolóban elhangzott, hogy a **debreceni** rendőrség 3 tisztviselője mozgalmat kezdeményezett az államosítás ellen, mondván, hogy a rendőrség fejlesztését meg lehet

oldani a városi törvény keretében. Viszont a város közönsége akkor még alapító pártoló tagként jelentkezett. (TISZA 1925) Tíz évvel később már a város közgyűlése tiltakozott az államosítás ellen. Szembehelyezkedése oly mérvű volt, hogy a megküldött határozat alapján **Kecskemét** város is tiltakozásra határozta el magát, a közgyűlés 56 igenlő szavazatával a 18 nem ellenében. (KOPASZ 1973, 341.)]

Nagykanizsa rendőrségének fejlesztése útjában rendszeresen felbukkant a rendőrség államosításnak a levegőben lógó kérdése. „Csak amikor Andrassy belügyminiszter 1909-ben kijelentette, hogy az állam pénzügyi helyzete nem engedi meg a rendőrség államosítását, akkor emelte fel Nagykanizsa 30-ról 36-ra a rendőrlégénység létszámát.” Egy évtized elteltével, az államosítás megkezdésekor Nagykanizsa átirta az összes városokhoz, de tiltakozásukhoz alig egy-két település csatlakozott. „Az államosítás tehát Nagykanizsán is annak rendje-módja szerint bekövetkezett.” (BARBARITS 1929, 177.)

Az 1912. évi LVIII. tc. 30. §-a utasította a belügyminisztert, hogy két éven belül terjeszsen elő törvényjavaslatot, amelyben szóljon a városi rendőrsegek országos rendezéséről is. E rendelkezés kezdetét jelentette a **vidéki rendőrség államosítása tényleges előkészítésének**, így tehát az előző század végétől folyó küzdelem, ha lassan és nehézkesen is, de révbe ért. Személyes biztosítéknak tűnt PEKÁRY Ferenc budapesti rendőrfőkapitány helyettes, aki miniszteri tanácsosi kinevezését követően a feladat végrehajtására létesített új osztály élére került. PEKÁRY a kinevezést követően megjelent a vidéki városokban, és személyesen szerzett ismereteket, amelyek alapján rövid idő múlva miniszteri rendelet – 415.000/1913 (III.11.) BM rendelet – került kiadásra a városi rendőrsegek számára történő államsegélyek utalványozása tárgyában. Itt a legfontosabb teendőket jelentették a legénységi illetmények emelése, a szakoktatás, a detektívszolgálat beindítása. Május 17-én a városi rendőrsegek reformjáról szóló jelentést készítette el és terjesztette fel a belügyminiszternek. (BAKSA 1923)

A háború kitörésekor megtorpant az államosítás tervezése, folyamata, de az események, a nehézségek hangos szószólóivá váltak ismételt előtérbe kerülésének. 1917 novemberében, az államosítást célzóan, a minisztériumi államrendőri, közbiztonsági és határrendőrségi alosztályokat összevonták. 1918. július 9-én WEKERLE Sándor miniszterelnök-belügyminiszter betervezte a képviselőházhoz az államosításról szóló, 49 szakaszból álló törvényjavaslatot, amely a városi rendőrség 5.755 fős állományát az államosítással 8.889 főre emelné. Érdemi döntés azonban csak a proletárdiktatúra megszűnését követően történt.

1919. augusztus elsején a kormány kiáltványban szólította fel a lakosságot a rend és fegyelem megtartására.

Augusztus 3-án közzétették a 4/1919. számú kormányrendeletet, amely **megszüntette a Vörös Őrséget, és visszaállította az államrendőrséget**. A mindössze 3 szakaszból álló rendelet tartalma vitatható; „a rendelet végrehajtást nem nyert és joghatálya el nem ismertett.” (BAKSA 1923, 236.)

Augusztus 4-én a román csapatok bevonultak Budapestre.

Az egyes közigazgatási hivataloknál meglévő munkaerőhiány megszüntetését és az akadályozott alkalmazottak megfelelő foglalkoztatását célzóan a belügyminiszter augusztus 11-én jelentkezési felhívást adott ki. (1/1919. (VIII.11.) BM rendelet)

Október 18-án a Szövetségek Közi Katonai Ellenőrző Bizottság a magyar rendőrség és csendőrség főfelügyelőjévé és ellenőrévé kinevezte H. E. YATES amerikai ezredest.

1919. szeptember 22-én a FRIEDRICH kormány elfogadta a 14 hónappal korábban beterjesztett törvényjavaslatot, amelynek kiadásáról BENICZKY Ödön belügyminiszter 5.047/1919. (X.1.) ME szám alatt **törvénytől kormányrendeletként** gondoskodott. A rendőrség államosításáról szóló kormányrendelet a hivatalos közlönyökben eltérő időpontokban és helyeken jelent meg. A Szombathelyen román cenzúrával történt első megjelenésre utalt a belügyminiszter 1928. június 25-én a felsőház 42. ülésén is. A végrehajtást a minisztertanácsi döntést követően megkezdték. A kormányrendeletet az 1920. évi I. törvény-cikk 10. §-a hatályban tartotta, a szabályozást **törvényerőre emelte**. Budapesten visszaállt az állami rendőrség, vidéken megkezdődött az államivá válás. A kormányrendelet kimondta, hogy a budapesti államrendőrség a határrendőrséggel együtt a magyar állami rendőrségbe olvad be és egységes szervezettel, egységes létszámot alkot. A megnevezés **magyar állami rendőrség**. A korábban beterjesztett törvényjavaslat **magyar királyi államrendőrség** elnevezést tartalmaz, amely hamarosan **visszatért** a kormány 2.394/1920. (III.18.) ME rendeletével. A bélyegzőkön a magyar állam címerét és a szent koronát kellett alkalmazni.

A m. kir. állami rendőrségnek a legfelsőbb felügyelő és ellenőrző hatósága a belügyminiszter volt, 1921 nyarától az országos főkapitány is bekapcsolódott e funkcióba. Az 1921. évi XXXIV. törvénycikk 20. §-a alapján a kormány a csendőrségi, az államrendőrségi és a folyamőrségi intézmények egységes irányítására és vezetésére a belügyminisztériumban „magyar királyi **Országos Főkapitány**” elnevezéssel a III. fizetési osztályba sorozott állást rendszeresített. 1921. augusztus 7-étől e beosztást NÁDOSY Imre töltötte be. Négy év elteltével a beosztás megszűnt, feladatkörét a minisztérium főosztályvezetője vette át.

A törvényhatósági jogú városokban **rendőrkapitányságot** kellett szervezni; a rendezett tanácsú városokból többet is utalhattak egy rendőrkapitányság működési területébe. Szükség szerint létrehozhatók voltak **rendőri kirendeltségek** is nagyobb városok külső területein a kapitányság felügyelete alatt, egyes településeken önállóan és határszéli kirendeltségekként. A rendőrkapitányságok és az önálló kirendeltségek a **kerületi rendőr-főkapitányságok** alárendeltségében látták el feladataikat.

A központi irányítás és vezetés, illetve és ezzel a szükséges intézkedések és eljárások egyöntetőségének biztosítása céljából 1920 májusában felállt a belügyminisztérium kebelében szervezett **nyomozó osztály** (31.300/1920. (V.19.) BM rendelet) az államrendészeti érdekek hathatósabb védelmére és a nagyobb jelentőségű bűnesetek nyomozására. A rendőri főosztály alosztályaként működő egység vezetésére CZÖVEK Sándor budapesti m. kir. államrendőrségi főtanácsos kapott megbízást. Az egység neve 1922. év végétől **Központi Nyomozó Hivatalra** változott, hatásköre többször is módosításra került. (85.213/1920. (XII.9.) BM rendelet) A nyomozó hatósággá szervezett Központi Nyomozó Hivatalt 1924 június végével, takarékosági okokból, a belügyminiszter megszüntette. Ezzel a nagyobb jelentőségű bűncselekmények nyomozása ismét kizárólag a helyi rendőrhatóságokra hárult. A legfőbb felügyeletet és ellenőrzést továbbra is a minisztérium közbiztonsági osztálya gyakorolta. (124.037/1924. (VI.25) BM rendelet)

A kormányrendelet szabályozta a rendőrség hatáskörét és a rendőri jog tartalmát. A testület ügyintéző hatáskörébe tartozott a közbiztonsági rendészet egész köre, az igazgatásrendészet odautalt ügyei, a rendőri büntetőbíráskodás és a rendőri szolgálat ellátása. A rendőri jog jelentette a rendőrség rendeltetését, nevezetesen azt, hogy működése területén a köznyugalmat, a közrendet és a közbiztonságot fenntartsa, melyeknek megóvása végett a rendőrhatóságok és közegek felszólítás nélkül hivatalból voltak kötelesek eljárni. Rögzí-

tésre került, hogy a magyar állami rendőrség működését a jogszabályok – törvény, rendelet, szabályrendelet – irányítják, és joguk van a rendőrhatóságoknak a jogszabályokkal nem ellenkező mindazokat a rendelkezéseket megtenni, amelyek a köznyugalmat, a közrendet vagy a közbiztonságot közvetlenül fenyegető veszedelmek elhárítása végett szükségesek. Vagyis érvényesüljön a jog által szabott korlát, és bizonyos diszkrecionalitás is.

Rendelkezett a katonaság igénybevételéről, az állampolgároknak a rendőrséggel szemben fennálló bizonyos kötelességeiről, rendőri kényszerintézkedésekről, az állomány személyzeti és szolgálati viszonyáról. Külön fejezetben rögzítette a fegyelmi rendelkezéseket és a rendőrség költségeire vonatkozó előírásokat. Szabályozta a korábbi szolgálatból történő kikerülés esetére vonatkozó intézkedéseket, az érintettekről való gondoskodást. A városi rendőrség által igénybe vett épületeket, helyiségeket át kellett engedni az állami rendőrség használatába. Úgyszintén az ingóságokat, fegyvereket ellenszolgáltatás nélkül.

1919 végén született miniszteri rendelet az állami rendőrség ügyintéző hatásköréről (90.089/1919. (XII.31.) BM rendelet), két év múlva a rendszeresített hivatali egyenruha viseléséről. (63.515/1921. (VII.21.) BM rendelet) 1922 tavaszán került aláírásra és kihirdetésre a 62 szakaszból álló, a m. kir. rendőrség **szervezetének és szolgálatának szabályzata**. (39.820/1921. (1922.IV.11.) BM rendelet)

A m. kir. állami rendőrség személyzete feladatainak megfelelően tagozódott **intéző rendőrségre**, amely a hatósági jogokat gyakorolta; a **foganatosító rendőrségre**, amely a hatóságok intézkedéseit hajtotta végre; a **szakközegekre**, ahová az orvosok, a számvevőségi és pénztári tisztviselők, a segédhivatalok, a bűnügyi nyilvántartó, a fogház és toloncház stb. tartoztak.

A szervezeti és szolgálati szabályzat szerint az állomány egyik csoportja volt az **egyenruha- és fegyverviselésre jogosított személyzet**, amelyhez tartozott a fogalmazói kar, a felügyelői kar és az őrségi személyzet. A másik csoportot alkotta a **polgári ruhás és fegyverviselésre nem jogosított személyzet**, amely állt a rendőrség működését kiegészítő detektívszemélyzetből; a rendőrség működését támogató főiskolai képzettségű szakszemélyzetből, középiskolai képzettségű számvevőségi szakszemélyzetből; az irodában működő kezelési szakalkalmazottakból; a kézbesítőkből, a szolgálókból és a napidíjasokból.

A fogalmazói karhoz tartoztak az V. fizetési osztályba sorolt kerületi rendőrfőkapitányok, a VI.-ba sorolt rendőrfőtanácsosok, a VII.-be sorolt rendőrtanácsosok, a VIII.-ba sorolt rendőrkapitányok, a IX.-be sorolt rendőrfogalmazók, a X.-be sorolt rendőr-segédfogalmazók.

A felügyelői kar állt rendőr-főfelügyelőkből (VI., VII. és VIII. fizetési osztály), rendőr-felügyelőkből (IX. és X. fizetési osztály) és rendőr-segédfelügyelőkből (XI.fizetési osztály).

A számvevőségi kar állt számvevőségi főtanácsosokból, számvevőségi tanácsosokból, számvizsgálókból, számellenőrökből és számtisztekből.

A kezelőszemélyzethez tartoztak a segédhivatali főigazgatók, a segédhivatali igazgatók, a hivatali főtisztek, a hivatali tisztek és hivatali segéd tisztek.

A VI. fizetési osztály és az ennél magasabb állások az államfő kinevezése alá estek. A m. kir. állami rendőrségnél rendszeresített állások betöltésénél a már rendőri szolgálatban állók más pályázókkal szemben előnnyel bírtak.

A **rendőri kerület élén a kerületi rendőrfőkapitány** állt, aki közvetlen főnöke és vezetője volt a magyar királyi kerületi rendőr-főkapitányságnak, felügyelő és ellenőrző hatósága a kerületében működő összes magyar királyi állami rendőrségi hatóságoknak és szervezeteknek. Ellátta a másodfokú feladatokat is.

Belső szervezetében állt a fogalmazói karbeli s esetleg más szakbeli előadókból, az őrszemélyzeti előadó rendőrfőfelügyelőből és a segédhivatalból. Ha az ügyforgalom terjedelme megkívánta, egyes ügykörökre külön osztályokat szervezhettek.

A **rendőrkapitányságokat** a belügyminiszter által a fogalmazói karból kijelölt **főtisztviselők** vezették. Belső szervezetében a rendőrkapitányság az ügyforgalom terjedelméhez és a beosztott személyzet számához képest előadói ügykörökre vagy osztályokra, segédhivatalokra és esetleg szakhivatalokra oszlott. Az őrszemélyzeti rendőrfelügyelő, a rendőrkapitányság szervezetében előadó, az őrszemélyzettel szemben őrszemélyzeti parancsnok. Ott, ahol a viszonyok megkövetelték, az elnöki, az igazgatási, a bűnügyi és a rendőri büntetőbírói ügykörök mindegyike részére külön előadót kellett kijelölni, esetleg külön osztályt alakítani. Az elnöki ügykört a vezető látta el, s ebbe az ügykörbe kellett vonni az államrendészeti ügyeket is. A bűnügyi osztály vagy előadó mellé kellett beosztani a detektíveket. A rendőri büntetőbírói osztályhoz vagy előadóhoz tartoztak a rendőri kihágások ügyei. A közbiztonsági és a közrendészet körébe eső minden más oly hatósági tennivalót, amely a rendőrségre hárult, az igazgatási osztály vagy előadó intézte. Nagyobb városokban még a tolonc- és fogházügyek ellátása, valamint a bejelentési ügy is elkülöníthető volt.

Az államosítás folyamatosan került végrehajtásra; legkésőbb a szerb impérium alól felszabadult területeken következett be. A félreértések, a helytelen alkalmazások kiküszöbölése végett a belügyminiszter 30.015/1921. (VIII.31.) BM körrendeletében figyelemfelhívást adott ki, amelyben közölte, hogy „a városi önkormányzati hatóságoknál szervezett új állások, ügyosztályok és hivatalok elnevezésénél a rendőri és rendészeti szavakat kerülni kell.” A városi alkalmazottak hivatali ténykedéseiknél nem használhatták azokat a címeket, amelyek őket mint volt városi rendőrségi alkalmazottakat megillették.

A vidék tekintetében előtérbe kerülő szervezőmunka kiváló minősítést kapott. „Az állami rendőrség másik része a szó szoros értelmében romokon épült fel, ez a tevékenység azonban olyan nagyszerű munka volt, amelynek kitűnő eredményét és erkölcsi színvonalát ma már senki sem vonhatja kétségbe.” (BORBÉLY–KAPY 1942, 534.)

Az 1919–1924 közötti időszakot a „proletárdiktatúra bukása után létrejött új kormányok azon törekvései jellemzik, amelyek arra irányultak, hogy helyreállítsák és megerősítsék az államhatalmat, újjá szervezzék és hatékonyabbá tegyék [...] a rendőrséget, a csendőrséget és visszatérjenek az alkotmányos kormányzáshoz. A kor és hatalmi szervei ellentmondások voltak, s így intézkedései sem lehettek mások.” (BORSI 1992, 17.)

A takarékosági intézkedések kapcsán kiszivárgott hírekre hivatkozva több napilapban is írtak arról, hogy a városokban visszaállítanák az önkormányzati rendőrségeket.

A *Békésmegyei közlöny* 1924. július 6-i számában *Az államrendőrség városítása előtt. Újabb visszafejlődést kíván a szanálás végrehajtása* címmel, arról írt, hogy a nyilvánosság elé került egyszerűsítési tervezet „a magyar közbiztonság nagyszerűen bevált örének, a városi szolgálatot ellátó államrendőrségnek visszafejlesztését, helyesebben: visszaszülyesztését célozza. A szanálási törvény végrehajtása során ugyanis állítólag sor fog kerülni arra is, hogy az öt esztendővel ezelőtt helyes érzéssel államosított vidéki rendőrségeket bizonyos számú lakosság számarányáig átminősítik városi rendőrséggé. [...] Azt azonban teljes mértékben helyteleníteni kell, hogy a magyar közbiztonság legjobban bevált szervezetét, az ország békés életét és fejlődését biztosító testületet kikapcsolják az állami függőségből. [...] A városi rendőrségek sohasem állhatnak annyira a hivatásuk magaslatán, mint az államiak.”

A *Pécsi Napló* 1925. november 11-én arról adott tájékoztatást, hogy a belügyminisztérium a vidéki rendőrségek államosításának megszüntetését tervezi. „Városi rendőrség venné át ismét a közbiztonsági szolgálatot.” Arra a B-listára, amelyet azoknak a rendőröknek nyilvántartására szántak, akik másik állásba el tudnak helyezkedni, Pécsen sem jelentkezett egyetlen rendőrtisztviselő sem. Az újság tudomása szerint az önkéntes B-listára helyezés kísérlete általánosan csődöt mondott. „Miskolc, Sopron, Debrecen és Kaposvárról nyert értesülésünk szerint, ott sem akadt jelentkező. [...] A kiadások csökkentése érdekében a belügyminisztériumban először is általános B-listára és két kapitányság megszüntetésére gondoltak.” A megszüntetendő főkapitányságok kijelölését illetően a tanácskozások meg is indultak, azonban a Pécsi Napló értesülése szerint eredményre nem jutottak. „A kiszivárgott hírek szerint arról van szó, hogy a belügyminisztérium a vidéki rendőrséget ismét a városok terhére akarja fenntartani.” TÖRÖK Lajos, a pécsi kapitányság vezetője azt nyilatkozta, hogy nem szerzett tudomást biztos forrásból tervezett megszüntetésről, de nem tartja kizártnak azt, hogy a belügyminisztérium foglalkozik a kérdéssel. Az államosítás megszüntetését célszerűtlennek tartotta.

A *Nyírvidek* 1926. január 30-án arról számolt be, hogy a kerületi rendőrfőkapitányok értekezletüket, amely előreláthatólag több napig fog tartani, a szokástól eltérően nem a belügyminisztériumban, hanem a debreceni kerületi főkapitányságon tartják, s azon a frankhamisítás miatt „letartóztatott NÁDOSY Imre volt országos főkapitány helyett VAY Kázmér miniszteri osztálytanácsos elnököl. A főkapitányi értekezlet napirendjén igen sok aktuális rendőri kérdés szerepel. Többek között ez az értekezlet fog dönteni a felett a felmerült terv felett is, vajon keresztül vihető-e a mai viszonyok között a vidéki államrendőrségek megszüntetése? Az értekezlet után VAY Kázmér GHYCZY Tihámér debreceni kerületi főkapitány társaságában Nyíregyházára érkezik a rendőrpalota ügyében.”

5.3. A kerületi főkapitányságok

A kerületi főkapitányságok igazodtak a honvédség területi szervezéséhez, és működési területük megegyezett a csendőrkerületek működési területével. A következők kerültek megszervezésre.

Budapestvidéki kerület: Pestvármegye északi része és Jász-Nagykun- Szolnok vármegye. Rendőrkapitányságok: Balassagyarmat, Budafok, Cegléd, Cinkota, Esztergom, Jászberény, Karcag, Kisújszállás, Mezőtúr, Nagykőrös, Salgótarján, Szentendre, Szolnok, Túrkeve, Vác. Kirendeltség: Rákoscsaba.

Létszám: 12 fogalmazó karbeli és 11 felügyelő karbeli rendőrtiszt, 8 számvevő és 10 segédhivatali tisztviselő, 8 detektív, 11 díjnok és 6 hivatali altiszt, 2 rendőrtiszt és 358 rendőr. Főkapitányok: GÁBOR Béla, VÁCZY József, PETERDI Kálmán, SOLTHY Béla, ÉLIÁSSY Sándor.

Az első főkapitányt 1919. október 8-án nevezték ki. A kerület tiszántúli része 1920. február 4-én szabadult fel a román megszállás alól. E főkapitányság kebelében működött 1920 decemberétől, 1922 nyaráig, a m. kir. folyamórság megszervezéséig, a dunai hajóellenőrzési parancsnokság.

Debreceni kerület: Hajdú, Szabolcs, Bihar és Bereg vármegyék.

Rendőrkapitányságok: Debrecen, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Nyíregyháza.

Határszéli kirendeltségek: Biharkeresztes, Kötegyán, Nagykereki, Nyírábrány.

Létszám: 80 fogalmazó karbeli és 27 felügyelő karbeli rendőrtiszt, 12 számvevőéségi és 35 segédhivatali tisztviselő, 99 detektív, 58 kezelő és díjnok, 755 rendőr és 56 hivatalszolga.

Főkapitány: GHYCZY Tihamér.

Működését a román megszállás megszűntével 1920 júniusában kezdte meg.

Miskolci kerület: Heves, Hont, Nógrád, Borsod, Zemplén, Abaúj-Torna vármegyék.

Rendőrkapitányságok: Miskolc, Eger, Gyöngyös, Sátoraljaujhely.

Kirendeltségek: Diósgyőr, Hatvan, Sárospatak.

Határszéli kirendeltségek: Bánréve, Hidasnémeti.

Létszám: 58 fogalmazó karbeli és 25 felügyelő karbeli rendőrtiszt, 16 számvevőéségi és 14 segédhivatali tisztviselő, 46 díjnok és 28 hivatalszolga, 554 rendőr.

Főkapitány: BALLÓ Rudolf.

Az 1919-es esztendő végén kezdte meg a főkapitányság szervezését TÓDOR Árpád, volt határrendőrtanácsos. Nehéz és mostoha körülmények között működtek egységei, különösen a kirendeltségek. 5 év elteltével a felszámolás sorsára jutott a főkapitányság. Az ok takarékosági szempontok. 1925. január 1-jétől kerültek át egységei a szomszédos kerületi főkapitányságokhoz. (246.496/1924. (XII. 28.) BM rendelet)

Pécsi kerület: Baranya, Somogy, Tolna vármegyék.

Rendőrkapitányságok: Pécs, Dombóvár, Dunaföldvár, Kaposvár, Szekszárd.

Kirendeltségek: Gyékényes, Pécsbányatelep.

Határszéli kirendeltségek: Barcs, Mohács, Villány.

Létszám: 47 fogalmazó karbeli és 32 felügyelő karbeli tiszt, 5 számvevőéségi és 23 segédhivatali tisztviselő, 33 díjnok és 28 hivatalszolga, 631 rendőr.

Főkapitány: VÁCZY József, VARGA Lajos.

A főkapitányság létrehozása 1919. december 1-jén Kaposváron kezdődött meg. 1921. augusztus 22-én költözött át Pécsre. 1924. december 3-án takarékosági okokból megszüntették, majd egységeit, illetőleg hatósági területét a székesfehérvári kerülethez csatolták. (246.496/1924. (XII. 28.) BM rendelet)

Szegedi kerület: Pestvármegye déli része, Bács-Bodrog, Csanád, Arad, Csongrád, Békés és Torontál vármegyék.

Rendőrkapitányságok: Szeged, Baja, Békéscsaba, Gyula, Kalocsa, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Makó, Szentes, Tompabácska.

Kirendeltség: Orosháza.

Határszéli kirendeltségek: Kelebia, Lökösháza, Szőreg.

Létszám: 100 fogalmazó karbeli és 25 felügyelő karbeli tiszt, 5 számvevőéségi és 62 segédhivatali tisztviselő, 110 detektív, 57 díjnok és 51 hivatalszolga, 1235 rendőr.

Főkapitány: SZALAY József.

1919 októberében Szeged szab. kir. város volt rendőrkapitánya kezdte meg a főkapitányság szervezését. Szeged francia megszállása nem jelentett akadályt, de a Duna-Tisza közének román megszállása igen, 1920 kora nyaráig a terület felszabadulásáig.

Székesfehérvári kerület: Esztergom, Győr, Komárom, Veszprém és Fehér vármegyék.

Rendőrkapitányságok: Székesfehérvár, Győr, Komárom, Pápa, Tatabánya, Veszprém.

Létszám: 58 fogalmazó karbeli és 17 felügyelő karbeli tiszt, 11 számvevőszéki és 27 segédhivatali tisztviselő, 73 detektív, 48 díjnok és 35 hivatalszolga, 686 rendőr.

Főkapitányok: ISSEKUTZ Aurél, TELKES Gyula.

A működést 1920 januárjában kezdte meg. 1925. január elsejétől a pécsi kerülettel növekedett illetékessége. Később a bajai kapitányságot is hozzácsatolták, de elkerült Szombathelyhez a győri és a pápai kapitányság.

Szombathelyi kerület: Moson, Sopron, Vas és Zala vármegyék.

Rendőrkapitányságok: Szombathely, Nagykanizsa, Kőszeg, Sopron, Magyaróvár, Szentgotthárd, Celldömölk, Zalaegerszeg.

Határszéli kirendeltségek: Hegyeshalom, Oroszvár.

Létszám: 52 fogalmazó karbeli és 35 felügyelő karbeli tiszt, 8 számvevőszéki és 34 segédhivatali tisztviselő, 37 díjnok és 35 hivatalszolga, 822 rendőr.

Főkapitányok: KÉSMÁRKY Dezső, PETERDY Sándor, GREÉN Nándor, ÉLIÁSSY Sándor, FERENCZY Tibor.

Elsőként kezdte meg működését 1919. december elsején. A legmozgalmasabb életű kerület volt működésének első 5 évében.

Az 1921–1922. számadási évre előterjesztett költségvetésben rögzítésre került, hogy az államosítás során „felállított 52 kapitányság és 7 kirendeltség, a felszabadulandó területeken pedig újabb kapitányságok és kirendeltségek fognak szervezteni. A vidéki államrendőrség személyzeti viszonyait a minisztertanács 1920. évi június hó 1-én tartott ülése határozta meg, amelyhez képest a tisztviselői létszám 1.010, a detektívek létszáma 390, az őrszemélyzet 8.260, a kézbesítők és szolgáké 247, a díjnokoké pedig 289 főben állapított meg. Ezen állásokra részben a volt határrendőrség tagjai és a városi rendőrségi alkalmazottak, részben pedig menekült közigazgatási alkalmazottak nevezettek ki. A tisztviselők illetményei a fővárosi államrendőrségnél érvényben levő, az őrszemélyzet járandóságai pedig a nemzeti hadsereg-nél rendszeresített illetményekkel azonosak. A 7 főkapitányság berendezése a mai drágasági viszonyok között tetemes kiadással jár. Az őrszemélyzet 8.260 tagjának teljes felruházása vált szükségessé, mert az újonnan felvett rendőrök legnagyobb része csak polgári ruhával rendelkezik, ami az államrendőrség tekintélyére és a fegyelemre feltétlen káros hatással van.” (Költségvetés 1921, 65.) Az egyenruha részét képezte 1936-ig sötétkék zubbony és fekete nadrág, majd a zubbony tisztek esetében galamszürke, a legénységénél sötétszürke lett. Az egyes kerületi főkapitányságokhoz tartozást a sapka bal oldalán viselt szám jelentette.

1934-ben felülvizsgálták a vidéki főkapitányság 2.850 fős őrszolgálati létszámkeretének az elosztását. Az elvek között szerepelt a városok nagysága és jellege is. Voltak nyugati és mezőgazdasági jellegű, nagy-, közép- és kisvárosok. A nyugati jellegű nagyvárosok csoportjába került Debrecen, Miskolc, Nyíregyháza, Pécs, Szeged. Ezek területén 450 lakosra terveztek 1 rendőrt. Vidéken ekkor 53 rendőrkapitányság, 4 rendőrkirendeltség és 14 határszéli kirendeltség működött. (MNL OL BM ált. 3.735. csomó)

5.4. Létszámkorlátozás

A **trianoni békediktátumnak** megfelelően az 1922. évi VII. törvénycikk és az 1922. évi XI. törvénycikk a m. kir. rendőrség létszámát és fegyverzetét határozta meg. E szabályozás szerint az egyenruha- és fegyverviselésre jogosított állomány létszáma nem haladhatta meg a 12.000 főt. A fogalmazói és felügyelői karban 1.500 fő, az őrségi állományban 10.500 fő teljesíthetett szolgálatot. A detektívek, az orvosok, a számvevőségi és kezelési szak alkalmazottai, a díjnokok, a szolga személyzet nem számítottak bele a 12.000 főnyi létszámba.

5.5. Fegyverkorlátozás

A rendőrség tagjai lőfegyverül pisztolyt vagy revolvért viselhettek. A létszám 1/20-ad része erejéig géppisztollyal rendelkezhettek. Raktárkészletben a fentiekben túl pótlás céljából a felszerelési mennyiség 15%-a volt tartható. A Trianoni Békeszerződés 113. és 114. cikkelyei alapján a m. kir. államrendőrség fegyverzet- és lőszerszükséglete a következőként került megállapításra: Hadi pisztolyok 13.800 db, géppisztolyok 600 db, lőszer hadipisztolyok számára 6.690.000 db, kard 1.300 db. 1927-ben a rendőrség kizárólagos használatába került 12 olyan páncélcocsi, amely gépfegyverrel felszerelhető volt, de hernyólánccal, illetőleg terepen történő közlekedést elősegítő egyéb tartozékkal nem. (1927. évi VII. tc.) A korlátozó törvénycikkeket a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk helyezte hatályon kívül.

5.6. A nemzetközi bűnüldözés kezdete

Rendőrségi tanácskozások szinte a századfordulótól voltak – 1905. Buenos Aires, 1909. Madrid, 1912. Sao Paolo, 1913. Washington –, de igazi jelentőséggel a monacói bűnügyi rendőrségi kongresszus bírt 1914. áprilisában. Az 1992-ben kiadott főtitkársági tájékoztató is ezt a 14 résztvevővel megtartott tanácskozást tartja a megalakulás első kísérletének. Az ígéretes kezdeményezést azonban az I. világháború eseményei háttérbe szorították. A háború befejezése után a holland von HOUTEN, doorni csendőrkapitány levélben hívta fel a figyelmet a megnövekedett és ezáltal nagyobb veszélyt jelentő nemzetközi bűnözésre.

Az alakuló összejevetel a nagytekintélyű volt osztrák szövetségi kancellár, Hans SCHOBER bécsi rendőrfőnök munkálkodásának az eredménye, melyet megelőzött az 1923 tavaszán New Yorkban tartott első rendőri világkongresszus, ahol NÁDOSY Imre országos főkapitány vezetésével vett részt a magyar küldöttség.

1923. szeptember 3-a és 9-e között Bécsben a csaknem egy héten át tartó ülésorozaton összesen 20 ország 130 rendőre tanácskozott. A résztvevők felét a házigazda Ausztria delegálta.

A magyar rendőrséget DORNING Henrik mellett SZALAY József szegedi kerületi rendőrfőkapitány, TARTSÁNYI (SCHREIBER) Dániel budapesti rendőrkapitány és BÍRÓ Zsigmond detektív felügyelő képviselték. DORNING a bűnügyi bizottság alapító tagja lett.

A rendőrségek közvetlen érintkezésének biztosítására megalakult a **Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság**. Az Osztrák–Magyar Monarchia bűnügyi iratai adták az alapját a bécsi rendőrségen felállított nemzetközi nyilvántartó irodának pénzhamisítás, nemzetközi bűnözők, ujjlenyomatok, útlevelehamisítás témakörökben. Így lett Magyarország az Interpol alapító tagja. Magyarországot hosszú időn át DORNING képviselte a bizottságban, 4 évig

az egyik alelnöki posztot is betöltötte. 1937-től a bizottságnak még egy magyar tagja volt SZEMERJAY-KOVÁCS Dénes miniszteri osztálytanácsos személyében.

Az Interpol elnevezés későbbi keletű, és egy félreértésen alapul. A bizottság az üléseit Bécsben és azokban a városokban tartotta, ahová meghívták. 1938-ig 14 összejövetel volt. A tanácskozásokról a magyar sajtó is rendre beszámolt.

Az 1924. évi zoppoti rendörkongresszus és rendőr-szakkiallítás jelentőséggel bíró témái között figyelemre méltó BINGERT, magyar rendőrkapitány tevékenysége, amely szép példája a nemzetközi rendőri tudományos együttműködésnek. A fő témát képviselő távazonosításról a dán Hakon JORGENSEN adott elő, aki helyett Danzingban, 2 dán segítővel a magyar rendőrkapitány tartotta meg a tájékoztatást. (A Rend 1924/1.)

Az 1927-es amszterdami értekezlet fő témája volt a rendőrségi kódex, amely a bűnügyi üzenetek küldését segítette, és a rendőrszótár, amely a rendőri szakkifejezéseket tartalmazta. Kiemelt téma volt a nők rendőrként való foglalkoztatása, amelynek végkicsengése szerint nem vált be a női rendőrség intézménye. Ugyanakkor Von HOUTEN arról szólt, hogy Budapesten 2 rendőrnőt látott, akik, mint gondozónők, igen fontos és hasznos tevékenységet végeztek a rendőrségi fogházban. (A Magyar Detektív 1927/15.)

Az 1930. január 20-án megnyitott bécsi kongresszus kapcsán SCHULTZ, bécsi rendőrigazgató írt vezércikket *Nemzetközi bűnügyrendészeti problémák* címmel, a kiadatásról, a pénzhamisítás elleni küzdelemről és a nemzetközi rendőri rádiószolgálat problémáiról. (SCHULTZ 1930) Az értekezleten DORNING Henrik a nemzetközi közigazgatási bizottság tagja lett.

1929-től működött a rádiószolgálati szakalbizottság. Magyarország 1930-ban csatlakozott e szakalbizottsághoz, és ugyanez év nyarán, az albizottság **Budapesten** tartotta üléseit, melyekkel kapcsolatban *Nemzetközi rendőri Rádiókongresszus Budapesten* címmel közölt vezércikket *A Magyar Detektív* 1930. évi 13. száma.

Az 1930. szeptember 25-től szeptember 30-ig tartó III. Nemzetközi Rendőri Világkongresszusnak Antwerpenben adott otthont, ahol beszámoltak a nyilvántartások bővítéséről, szorgalmazták a kiadatás megújítását, szóltak a leánykereskedelemről, a bűnügyi technika területén alkalmazott módszerekről. A tanácskozáson nyolctagú magyar küldöttség vett részt, melyben először voltak jelen a magyar királyi csendőrség képviselői. Az összejövetelre DORNING négynyelvű tetszetős kiállítású tájékoztató füzetet állított össze, FERENCZY Tibor kerületi főkapitány pedig a magyar rendőrség vidéki szervezéséről készített ismertetőt. DORNING előadásában szólt a magyarországi kokainüldözés szigorításáról. (DORNING 1930; Kovács 1930)

1940-ben a bizottság székhelye Berlin lett. A háború másodszor szakította meg a nemzetközi bűnüldözés fonalát.

Az 1946. évi brüsszeli kongresszuson újjászervezés történt, mivel a korábbi nyilvántartási anyagok nem voltak fellelhetők. Az ott született döntés alapján a székhely Párizs lett. A párizsi központ távirati címe INTERPOL volt, és valójában innen ered, illetőleg vált ismertté a **Bűnügyi Rendőrség Nemzetközi Szervezete** mint Interpol.

Magyarország tagsága az 1950-es évektől szünetelt. Ismételt csatlakozásunkra 1981-ben került sor a 3.214/1981. MT számú határozat alapján, amely rendelkezett az Interpol Magyar Nemzeti Iroda létrehozásáról is. 1971-ben az ENSZ hivatalos nemzetközi kormányközi szervezetnek ismerte el az Interpolt.

Napjainkban a szervezet tagországainak száma meghaladja a 170-et, székhelye Lyonban van.

Az alapszabályzat rendelkezési szerint az Interpol tevékenységének célja: az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának szellemében, valamint a tagországok hatályos törvényeinek keretei között biztosítani és elősegíteni a bűnügyi rendőri szervek lehető legszélesebb körű kölcsönös együttműködését.

Az Interpol számára szigorúan tilos mindennemű részvétel vagy beavatkozás politikai, katonai, vallási és faji jellegű tevékenységbe.

(Internationalen Polizeikongress in Wien 1923; BORBÉLY–KAPY 1942; The International Criminal Police Organization Főtitkársági tájékoztató kiadvány 1992.)

Az Interpolnak nincs saját nemzetek feletti rendőrsége vagy nyomozó egysége. Munkatársai információkkal és tanácsokkal segítik a nemzeti irodákat, rajtuk keresztül a tagországok rendőri állományát.

5.7. A vidéki főkapitányság

Kerületi szervezésben több mint egy évtizeden át tevékenykedett a vidéki rendőrség, majd átszervezés következett a gazdasági-anyagi nehézségek miatt. A racionalizálási bizottságban az a vélemény alakult ki, hogy az államosított vidéki rendőrség további fejlődéséhez szerencsés megoldás lenne a centralizálás, amely a közös vezető személyén át egyöntetűbbé tenné a rendőri eljárást, másrészt bizonyos és nem is jelentéktelen költségmegtakarítással járna. A belügyminisztériumban az augusztus 7-én kihirdetett 1931. évi XXVI. törvénycikk utasítása alapján megindult az egységes összevont vidéki főkapitányság megszervezése. A döntést az 1932. január 1-jén hatályba lépett 6.500/1931. (XI.30) ME rendelet hozta meg. Budapest székhellyel megszületett a központi **vidéki főkapitányság**, budai Lánchíd utcai elhelyezéssel. **Ekkortól a testület elnevezése Magyar Királyi Rendőrség.**

A belügyminiszter egyes törvényhatósági jogú városok rendőrkapitányságának vezetőjét közvetlen felügyeleti és ellenőrzési joggal bízhatta meg, mivel az új szervezés nem oldotta meg maradéktalanul az ellenőrzési, felügyeleti feladatokat. Kilenc évig a sürgető jelek ellenére sem került sor a felügyeleti körzetek kijelölésére. A vidéki főkapitányságról szóló kormányrendelet módosítását követően (610/1940. (I.19.) ME rendelet) a belügyminiszter a 97.630/1940. (IV.4.) BM rendeletével 9 **felügyeleti körzetet** jelölt ki, és élükre az időközben bevezetett, főkapitány-helyettes rangfokozattal nevezte ki az érintett rendőrkapitányságok vezetőit **kerületi főszemlélő** megnevezéssel. A következő évben módosította a körzeteket. (210.610/1941. (I.13.) BM rendelet) Volt budapestvidéki, székesfehérvári, szombathelyi, pécsi, szegedi, debreceni, miskolci, kassai és kolozsvári felügyeleti körzet.

A vidéki rendőrség élén a **vidéki rendőrfőkapitány** állt. Illetékessége és hatásköre a vidék azon területeire terjedt ki, ahol a rendőrhatalomsági feladatokat a M. Kir. Rendőrség látta el. Közvetlen főnöke és vezetője volt a vidéki rendőrfőkapitányságnak, valamint másodfokú, felügyelő és ellenőrző hatósága az elsőfokú rendőri szervezeteknek. 1933 őszétől a vidéki főkapitány szakszerűség címén tagja volt a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósági bizottságának, a kapitányságvezetők a székhelyi törvényhatósági bizottságnak. (14.120/1933. (X.27.) ME rendelet)

1938. november 15-én a Vidéki Rendőrfőkapitányság központja Budapesten a Nádor u. 9. szám alatt volt. Szervezetébe tartozott 61 rendőrkapitányság, 3 teljes jogú rendőrki-rendeltség, 17 határszéli rendőrkirendeltség és a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság 7 helyszíni kirendeltsége.

A központi hivatal ügybeosztását képező ügycsoportok voltak: Felügyeleti és ellenőrzési teendők ellátása, 7 körzetre osztva; Fegyelmi ügycsoport és jóléti ügyek; Elnöki és személyi ügycsoport; Szervezési ügycsoport; Közigazgatási ügycsoport; Határrendészeti ügycsoport; Államrendészeti és büntető ügycsoport; II. fokú kihágási ügycsoport; Gazdasági ügycsoport; Őrszemélyzeti ügycsoport; Detektív-személyzeti ügycsoport; Házipénztár és leltári ügyek; Titkár; Főkapitánysági segédhivatali ügycsoport; a főkapitányság mellé rendelt számvevőség.

A központi létszámba tartozott: fogalmazási kar 14 fő, felügyelői kar 5 fő, detektív 4 fő, segédhivatal 14 fő, szolgálat 6 fő. Az elsőfokú hatóságokhoz beosztottak: fogalmazási kar 293 fő, felügyelői kar 92 fő, detektív 345 fő, segédhivatal 341 fő, őrszemélyzet 2.925+82 fő, szolgálat 172 fő. Mindösszesen: 4.293 fő. (BARCZA–HAJÓS–KOMLÓSY 1939)

1942-ben a vidéki főkapitányság szervezetében volt 89 rendőrkapitányság, 1 teljes jogú és 14 határszéli rendőrkirendeltség, 1 határvidéki rendőrkapitányság, 7 határvidéki rendőrkirendeltség és 8 révkapitányság. A vidéki őrszemélyzet 6.324 főből állt.

1940-ben a vidéki rendőrség rendelkezett 3 csapatszállító gépkocsival, 25 személygépkocsival, 10 motorkerékpárral, 531 kerékpárral, 97 kincstári lóval, 6 rendőrkutyával, 5.323 pisztollyal, 5.349 ágyval, 13 rádióállomással, 123 rádióvevő-állomással, 319 távbeszélő-állomással, 1.312 postagalambbal. (BORBÉLY–KAPY 1942)

A terület-visszacsatolások fontos feladatként hozták a felvidéki és a kárpátaljai rendőrhatalóságok megszervezését, melyet BAKSA János vidéki főkapitány mintaszerűen hajtott végre. Az 1.003 főnyi őrszemélyzet mellett tiszteket és detektíveket kellett átcsoportosítani a trianoni országrész rendőrkapitányságaitól. Helyükre nyugdíjas rendőröket hívtak be ideiglenes szolgálattételre. (BORBÉLY–KAPY 1942; 6.210/1939. (VI.22.) ME rendelet; 75.495/1939; (VIII.22.) BM rendelet)

Az 1940. évi XXVI. törvénycikkkel a Magyar Szent Koronához visszacsatolt keleti és erdélyi területen 21 rendőrkapitányság szervezésére került sor, amelyek 1940. november 26-án kezdték meg működésüket. (108.141/1940. (XI.21.) BM rendelet)

5.8. Folyamőrség, vízirendészet

A folyamőrség és a vízirendészet egyaránt felőlel rendészeti működést, amely bizonyos időszakban nem tartozott a rendőrség szervezetébe, de országos főkapitányi és belügyminiszteri alárendeltségbe igen. Ugyanakkor vízhez kapcsolódóan polgári hatóságok és rendőri alegységek is végeztek tevékenységet. A vízjogról szóló 1885. évi XXIII. törvénycikk részletes szabályozásában rendelkezett a vízrendőri intézkedésekről is. A folyamőrség rejtetten honvédségi feladatot is ellátott a folyami harcokkal kapcsolatos felkészülésében.

5.8.1. Folyamőrség

A 4.681/1919. (IX.18.) ME rendelet a Vasúti és Hajózási Főfelügyelőségnek alárendelt budapesti állami révkapitányság felállításáról döntött. A folyamrendészet körében mind a közbiztonsági, mind az igazgatási tennivalók ellátása – ideértve a hajóforgalom ellenőrzését, valamint a kikötőrendészetet is – az egész ország területére nézve a m. kir. folyamőrség hatáskörébe tartozott.

A 78.877/1921. (X.30.) BM rendeletben a hajóforgalom ellenőrzésénél közreműködő államrendőrségi tisztviselők és közegek szolgálati fegyverűl a pisztoly került kijelölésre.

Az 1922. évi XIV. törvénycikk rendelkezett a m. kir. folyamórség szervezetéről, létszámának, kiegészítési módjainak, valamint felfegyverzésének megállapításáról. A m. kir. folyamórség a belügyminiszternek volt alárendelve, szoros értelemben vett folyamórségi személyzetre és segédszemélyzetre oszlott. Az első csoport a 96 tisztet, illetve tisztviselőt és az 1.524 főnyi altisztet és folyamórt nem haladhatta meg, közülük fegyverfogásra mindössze 840 főt képezhettek ki. A segédszemélyzet egyenruhát és fegyvert nem viselhetett, és a felfegyverzett úszóegységeken szolgálatot el nem láthatott. Ugyanakkor nem tartozott bele az 1.620 főnyi személyzetbe.

A felszerelés, fegyverzet, lőszerkészlet: 8 db őrnaszád 2-2 ágyúval és 2-2 gépfegyverrel felszerelve; 2 db nagytestű motorcsónak 1-1 ágyúval, 1-1 gépfegyverrel; 10 db 12-20 tonnás motorcsónak 1-1 gépfegyverrel. A csónakokon legfeljebb 3-3 puska lehetett, a személyzet tagjai pisztolyt viselhettek.

Az egyenruha 1927-ig az Osztrák–Magyar Monarchia sötétkék egyenruhája volt, bár 1921-től folyamatosan vezették be a honvédség tábori barna színét, a legénység esetében matrőzgallérral. A tisztí tányérsapkán aranyszínű horgonyos, az altisztin ezüstszínű horgonyos sapkajelvény, a legénység hagyományos tengerészsapkáján pedig fekete szalagon „Magyar Királyi Folyamórség” felirat volt. A rendfokozati jelek a ruhaujjakon kerültek elhelyezésre. (PARÁDI 1995, 187.)

A törvény végrehajtásáról szóló 8.270/1923. (XI.23.) ME rendelet meghatározta a folyamrendészet fogalmát. „A folyamrendészet magába foglalja a jövedéki szolgálat kivételével mindazokat a teendőket, amelyek az ország hajózható vizein a fennálló törvényes szabályok érvényesítését, a rend fenntartását, valamint a közlekedés akadálytalan lebonyolítását biztosítják.” A rendelet kimondta, hogy „minden egyes révkapitánysághoz a folyamrendészeti, illetőleg közrendészeti és közbiztonsági teendők ellátására a szükséges számú folyamórségi és állami rendőrségi közeg van beosztva.”

5.8.2. Vízirendészet

A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk 80. §-a szerint 1939. július 1-jétől a folyamórség a honvédségbe olvadt be, a folyamrendészeti tennivalók ellátása a rendőrhatóságokra szállt át. Az elsőfokú folyamrendészeti hatóságok a m. kir. rendőrség révkapitányságai és kirendeltségei, másodfok a m. kir. rendőrség területileg illetékes főkapitánya, harmadfok pedig a belügyminiszter. (500/1939. (VIII.5.) BM rendelet) Ahová a révkapitányságok, illetve kirendeltségek működési köre nem terjedt ki, ott a feladatokat az egyébként illetékes rendőrhatóságok látták el. Vagyis a m. kir. rendőrkapitányságok, vagy a főszolgabírók. Utóbbiak esetében a másodfokot a vármegye alispánja jelentette. (71.900/1939. B. M. számú rendelet) A révkapitányságok működési körén kívül eső víziterületeken a vízirendészeti tennivalók ellátásáról szóló 93.880/1942. (V.21.) BM rendelet felsorolta erre vonatkozóan az előírásokat, a vízirendészeti tennivalókról szóló valamennyi rendelkezést.

A következő révkapitányságok, révkirendeltségek és révórségek kerültek létrehozásra: Révkapitányság Gönyű: Duna, Rába, Rábca folyók kijelölt szakaszai; Fertő tó magyarországi területe illetékességgel Révkirendeltség Révkörtvélyes, illetékessége kiterjedt a kikötő területére.

Révkapitányság Komárom: Duna kijelölt szakaszára a Vág és a Nyitra folyóknak az országhatárig terjedő szakaszaira.

Révkapitányság Vác: Duna kijelölt szakaszára.

Révkapitányság Budapest: Duna kijelölt szakaszára. Révkirendeltség Csepel soroksári Dunaágra.

Révkapitányság Dunaföldvár: Duna kijelölt szakaszára. 1941. szeptember 15-én a Bajai Révkapitányság váltotta fel.

Révkapitányság Mohács: Duna kijelölt szakaszára, a Ferenc-csatornára, a Sió folyóra, valamint a Dráva és a Mura folyóknak az országhatárok közötti szakaszaira.

Révkapitányság Szolnok: Tisza kijelölt szakaszára.

Révkapitányság Szeged: Tisza kijelölt szakaszára, a Körös és Maros folyóknak az országhatárig terjedő szakaszaira.

A folyamrendészeti tennivalók körébe tartozó ellenőrző szolgálat hatályosabb ellátása céljából révőrségeket kellett felállítani Dunaremetén, Bős hajóállomáson, Vágsellyén, Tiszaújlakon, Makón és Barcsan.

A hajók hátul viselik saját nemzetük zászlaját. A zászlórúdra más nemzet lobogóját felhúzni tilos. Hagyományos nemzetközi udvariassági szabály, hogy a külföldi hajók a vendéglátó ország lobogóját a hajó orrán kítűzik.

A rendszegés a folyamőréség idejéből származó dunai fogalom. Mivel a folyamőréségnek nem voltak rendőri büntető bírái, de a kisebb súlyú szabályszegések esetén célszerű volt az elmarasztaló fellépés, rendszegéssé minősítették azokat, és elkövetésükért pénzbírságot szabtak ki. A rendőri révkapitányságok megalakulása után a rendszegésekért a bírságot rendőrbíró szabta ki.

5.8.3. Vízből mentés

A vízből mentés szervezéséről a 155.600/1926. (VI.12.) BM rendelet szólt.

Értékelő megállapításokkal kezdődött, mégpedig olyanokkal, amelyek arra utalnak, hogy a közönség nem tartotta be a kötelező segítségnyújtás elvárásait, a népesebb városokban nem állítottak fel mentő intézeteket, és nem oktatták a lakosságot mentési ismeretekre. E hiányosságok is hozzájárultak ahhoz, hogy mind sűrűbben fordultak elő vízbefulladások.

A vízi mentőszolgálat a megelőző tevékenységet is ellátja, és a „rendőrhatóságok felügyelete alatt a közbiztonsági szervek (m. kir. folyamőréség, m. kir. csendőrség, m. kir. rendőrség) feladatkörébe tartozik”, amelyek szükség estén igénybe vehetik a tűzoltó-, a mentő-, a levente- és a cserkészegyesületeket, illetve testületeket is.

A nagyobb álló- és folyóvizek mellett fekvő városok, és olyan községek, amelyeknek lélekszáma 10.000-nél több, 2 hónapon belül kötelesek voltak mentőállomásokat létesíteni, jó karban tartani, és az illetékes elsőfokú rendőrhatóságok rendelkezésére bocsátani. A kisebb településeken az illetékes törvényhatóságok feladata volt a helyi intézkedések megtétele. A mentőállomásokat és mentőcsónakokat egységes jellel kellett ellátni. „30 cm külső és 20 cm belső átmérőjű mentőöv, amely négy egyenlő váltakozó fehér és pirosszínű részre van osztva. A mentőövben egy fél centiméter szélességű zöld csíkkal övezett piros mezőben zöld hármashalom és annak aranykoronás kiemelkedő középső részén ezüsttalpas kettőskereszt.”

A vízi vállalatok szintén kötelesek voltak szeptember 30-áig az előírt felszereléseket beszerezni, karbantartani, és szükség esetén a közbiztonsági szerveknek átadni.

A törvényhatóságok szabályrendeletben kellett hogy rögzítsék a helyi előírásokat, az elsőfokú rendőrhatalóságok pedig minden év május 15-éig kötelesek voltak a fürdőzésre alkalmas helyeket kijelölni.

Különös gondot kellett fordítani a közbiztonsági közegeknek az elsősegélynyújtásban és mentésben való kiképzésére.

5.9. Katonásítás

A honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk a kivételes hatalom körének meghatározásában felhatalmazást adott a kormánynak különleges intézkedések, rendelkezések meghozatalára, melynek egyik eredménye a **rendőrség katonásítása, militarizálása**. A 14. § már kimondta a honvédséghez való csatlakozását a rendőrségnek, ha az a hadi események miatt működését megszüntetni kénytelen.

1944 nyarán a 2.300/1944. (VI.21.) ME rendelet alapján a **rendőrség katonailag szervezett testületté vált**, a csendőrséggel egységes vezetést kapott. A honvédelmi minisztérium alá rendelték a személyi, a szervezési, a fegyverzeti és felszerelési kérdések tekintetében, a belügyminisztérium alárendeltségében maradt a rendőri tevékenység. Közös felügyelőjük lett vitéz FARAGÓ Gábor – addigi csendőrségi felügyelő – honvéd altábornagy, aki a „**csendőrség és rendőrség felügyelője**” címet viselte, s akit a kormányzó nevezett ki. A honvédelmi miniszternek volt alárendelve, a belügyminiszter ügykörét érintő ügyekben azonban a belügyminiszterhez utalva. A m. kir. rendőrség személyzete irányában a csendőrség és rendőrség felügyelőjének jogkörét felsőbb fokozaton a szolgálatteljesítés ellenőrzése, a hivatászerű kiképzés vezetése és a katonai fegyelem fenntartása képezte.

A m. kir. rendőrség tisztjévé váló kinevezéshez jogtudományi vagy államtudományi, vagy a m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem közgazdaságtudományi karának közigazgatási osztályán szerzett doktori oklevél, vagy pedig katonai akadémia elvégzése volt szükséges. Az átszervezett m. kir. rendőrség tényleges szolgálatot teljesítő tisztjeire és tisztviselőire, továbbá az ebből az állományból nyugállományba kerülő tisztekre és tisztviselőkre a m. kir. honvédség szolgálati szabályzatai, valamint a m. kir. honvédség tisztjeire és tisztviselőire vonatkozó becsületügyi, nősülési és személyi szabályok megfelelően irányadók voltak.

A m. kir. rendőrség illetékességi terület szempontjából **ismét budapesti és kerületi főkapitányságokra tagozódott**. A kerületi főkapitányságok számát, székhelyét és illetékességi területét – a csendőrkerületi parancsnokságok székhelyével és működési területével összhangban – a honvédelmi miniszterrel egyetértve a belügyminiszter állapította meg. A kerületi főkapitány illetékességi területén azt a hatósági jogkört gyakorolta, amelyet a rendelet hatálybalépéséig a m. kir. rendőrség vidéki főkapitánya gyakorolt.

A Magyar Távirati Iroda június 25-i közleményében összefoglalta a kormányrendelet lényegét, és kifejtette, hogy a rendőrség katonásítása hivatott a rendőrség szellemét olyan irányba nevelni, hogy azok a tulajdonságok, amelyek a rendkívül erélyes fellépéshez szükségesek, meglegyenek, hogy a rendőrség katonás szellemű és erős ütőképességű fegyveres testületté váljék.

1945-ben a honvédelmi minisztérium 20. osztálya csendőrségi és rendőrségi osztállyá bővült, a rendőrség felügyelője HÓDOSY Pál rendőr vezérőrnagy lett.

A **hátországi légoltalmi feladatok** a rendőrség látta el. A légoltalmi alakulatokat tartalékos állományból hozták létre, őket segédrendőröknek is nevezték.

A **rendőrség csapatalakulatai** voltak lovasosztály, gyalogezred, tanzászlóalj, páncélkocsi osztály, kerékpáros osztály, légoltalmi alegységek. E csapatalakulatok Kárpátalján, Erdélyben, Budapesten harcoltak, és súlyos veszteségeket szenvedtek.

5.10. 1924–1945 közötti megemlékezők

A már említetteken túl is számtalan, a testület történetét érintő változás, esemény zajlott, melyeknek bemutatása kénytelen magán viselni a teljesség hiányát. Több rendelkezés, bizonyos intézmények keletkezése, működése szorosan a fővárosi rendőrséghez kapcsolódó, azokat e helyütt esetlegesen tárgyaljuk.

5.10.1. Rendőrhatóságok és csendőrőrsök együttműködése

A belügyminiszter a m. kir. állami rendőrhatóságok és az ezek hatósági területén működő csendőrőrsök kölcsönös szolgálati viszonyát véglegesen rendezni kívánta a 74.937/1926. (VII.31.) BM rendeletével. A szabályozás, mivel a csendőrség részéről panaszok, kifogások érkeztek, három és fél év elteltével ismét rögzítésre került.

Ezúttal a csendőrség és rendőrség közötti minden félreértés elkerülése végett a belügyminiszter a 60.374/1930. (I.21.) BM rendeletében részletesen szabályozta a két testület bűnügyi nyomozással kapcsolatos működését; a közbiztonsági szolgálatot teljesítő őrszemélyzet tevékenysége területi határának meghatározására vonatkozó tennivalókat, illetőleg a szolgálat teljesítésének vonatkozó szabályait; a mulatságok, színelőadások, mozgóképvetítések helyszínén követendő magatartást; az önkormányzatok helyi rendészeti tevékenységében való közreműködést; az engedélyek kiadásáról történő tájékoztatást, a rendőrségi nyilvántartások adatainak átadását; a karhatalomként igénybevételt; a kapcsolattartás módját.

A két rendelet lényegében tartalmi eltérés nem tárható fel.

5.10.2. Rádióállomások

1930. február közepén, 2 éves előkészítő munka után, megkezdte működését Budapesten, a Fehérvári úti rendőrlakótelepen a **Belügyminisztérium Közbiztonsági Rádió-telepe**, amely elérhetővé tette a nagyobb városokat Magyarországon és Európában egyaránt. A telep sajtóbemutatója február 15-én volt, a végleges használatra átadás pedig február 22-én. Az első parancsnok SZENTIRMAI Endre rendőrkapitány volt. A sajtóbemutató napján Debrecen, Szeged és Szombathely rendőrkapitányságainak adtak le közörműveket. A belügyminiszteri átadáskor a miniszter üdvözölte a rendőrszervezeteket, majd a külföldi rendőrségek rádióállomásait. Választ a berlini rádióállomásról a rendőrfőnök küldött. A Le Journal párizsi újságban René SUDRE méltatta a fővárosi rendőrség rádiótelepét. (BORBÉLY–KAPY 1942)

Pécsett február elején helyezték üzembe a rádióapparátust, amellyel venni tudták a Budapestről leadott rádiógrammokat. TÖRÖK főkapitány-helyettes a Pécsi Naplónak elmondta, hogy a készüléket – ami állandó ügyeletet igényel – a belvárosi őrszobán szerelték fel. Két

rendőrt képeztek ki a kezelésére, akik az esetleges javításokat is el tudják végezni. Reményei szerint leadóállomása is lesz a pécsi rendőrségnek, de anyagi okok miatt a felszerelés időpontja nem ismert. „Mindenesetre nagy fontosságot tulajdonítok a rendőrségi rádióknak és hiszem, hogy nagyon sok esetben hasznát fogjuk venni.” (Pécsi Napló 1930.II.21.)

5.10.3. Igazolójegy

A személyazonosság igazolására szolgáló 1876-ban rendszeresített „Igazolójegy” hézagos személyleírása már nem volt alkalmas személyazonosság igazolására, terjedelme és anyaga miatt pedig arra, hogy birtokosa állandóan magával hordhassa. Nem kötelező igazolvány volt, hanem arra az esetre szólt, ha valaki a lakóhelyét elhagyta.

1927-ben a magyar állampolgárok részére a személyazonosság igazolására számított, arcképes „Igazolójegy” kiadását vezették be, amely legfeljebb 3 évre volt kiadható. Az arcképet a saját kezűleg aláírt igazolvány 3. oldalán helyezték el. Az okmány az útlevelet nem pótolta. A kiállító hatóság a kiadott okmányokról nyilvántartást vezetett. Nem volt kiadható „Igazolójegy” annak, akinek magatartása állambiztonsági vagy erkölcsi szempontból kifogás alá esett, továbbá, aki ellen nyomozólevél, elfogató parancs volt kibocsátva, vagy körözése elrendelve.

Az ország területén állandóan lakó külföldi állampolgárok személyazonosságukat fényképes lakhatási bizonylattal igazolták.

Az „Igazolójegy” kiállítására a rendőrhatalóság volt jogosított. Az okmány hamisítása, átengedése, hamis adatok bejegyztetése kihágásnak minősült. (203.000/1926. (1927.I.27.) BM rendelet) A rendelet 1947-ben veszítette hatályát.

5.10.4. KEOKH

Az idegenrendészeti tevékenység alapját az 1903. évi V. törvénycikk adta. Az illetékes hatóság az elsőfokú rendőrhatalóság volt, melynek döntése ellen a kerületi főkapitányhoz, illetőleg az alispánhoz, harmadfokon a belügyminiszterhez lehetett fellebbezni.

A külföldieknek az ország területén lakhatásáról szóló törvény egyes rendelkezéseit módosította az 1930: XXVIII. törvénycikk, mely alapján megszervezésre került a **Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság**, a KEOKH, a 100.000/1930. (XI.6) BM rendelettel mint a törvény végrehajtási utasításával. Működését 1931. február 1-jén kezdte meg, személyzete a rendőrség állományából került kinevezésre. Ezzel megszűnt a 3 fokozat, hiszen vidéki viszonylatban az elsőfokú rendőrhatalóság után a KEOKH a másodfok, melynek döntése ellen további fellebbezésnek helye nem volt. A hatóság kezelte a központi nyilvántartást – lakhatási, ideiglenes tartózkodási engedélyek, kiutasítottak –, segítette az elsőfokú szerveket, érvényesítette az idegenforgalom kapcsán felmerült rendészeti érdekeket.

Működési körlete a IX. kerületben lévő Vámház, első vezetője FOLYOVICH József miniszteri osztályfőnök lett. Az idegenrendészettel kapcsolatos kihágási ügyeket az V. kerületi kapitányság végezte, majd a távolság okozta nehézségek miatt 1933. december 1-jétől a IX. kerületi kapitányságról kiküldött rendőrbíró.

A 180.210/1937. (IX.24.) BM rendelettel szabályozásra került a KEOKH **helyszíni kirendeltségeinek a létrehozása**, melynek alapján az elsőfokú rendőrhatalóságok idegenrendészeti feladatkörének ellenőrzése helyszíni kirendeltségek útján is gyakorolhatóvá vált.

A kirendeltségen a vezetői teendőket a fogalmazói karból oda beosztott rendőrtiszt látta el. A kirendeltség feladata volt a külföldiekre vonatkozó jogszabályok pontos megtartásának ellenőrzése. Ekkor került felállításra kirendeltség Miskolcon, Sátoraljaújhelyen és Nyíregyházán. Később Kassán, Kolozsváron, Máramaroszigeten, Nagyváradon, Újvidéken, melyeket 1944-ben megszüntettek. (148.734/1944. (VI.20.) BM rendelet)

5.10.5. A kábítószerfogyasztás ellen

„Az ópiummal való visszaélés veszélyeire Al-BISUNI (973-1048) hívta fel a figyelmet, aki a mekkai zarándokok között észlelte és pontosan leírta az ópiumhoz való hozzászokással együtt járó tüneteket. [...] ő volt az első a világon, aki ezen jelenségeket leírta, csaknem egy évezreddel megelőzve Európát.” (BAYER 1989 41.)

A káros hatás dokumentálása megtörtént, a küzdelem megindulása a fogyasztás ellen a XX. század kezdetére tehető, amikor is Kína fel akarta számolni az ópiumfogyasztást állampolgárai körében. Az USA kezdeményezésére 1909-ben Sanghajban összeült az Ópiumügyi Nemzetközi Bizottság. A tárgyalás érdeme, hogy felhívta a figyelmet a kábítószer-fogyasztás veszélyeire, nemzetköziségre, ajánlva a fellépés fontosságát, összehangoltságát. A konferencia résztvevője volt az Osztrák–Magyar Monarchia képviselője is.

1912-ben Hágában már 12 ország részvételével zajlott le az értekezlet, amelynek eredménye a Hágai Egyezmény lett. A január 23-án született Nemzetközi Ópiumegyezmény pontosan meghatározta a nyers ópium, a kikészített ópium, a morfin, a heroin, a kokain és az indiai kender forgalmazását. Magyarország az 1923. évi XXII. törvénycikkkel rendelkezett a becikkelyezésről.

A Genfben 1925. február 19-én kötött Nemzetközi Ópiumegyezmény az 1930. évi XXXVII. törvénycikkkel került becikkelyezésre. Az egyezményt 58 állam képviselője írta alá. Egyik fontos rendelkezése volt, hogy minden tagállam számára kötelezővé tette a kábítószerek gyártásának, forgalomba hozatalának, ki- és bevitelének az ellenőrzését hivatalos szervek által. A törvény egyúttal bűncselekménynek minősítette a kábítószerekkel való visszaélést. Az enyhébb megítélés alá eső cselekményeket kihágásnak minősítette a törvények végrehajtására kiadott 2.222/1934. (III.1.) ME rendelet.

Az 1933. évi VIII. törvénycikk rendelkezett a kábítószerek gyártásának korlátozása és forgalomba hozatalának szabályozása tárgyában a Genfben 1931. július 13-án kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről.

A nemzetközi egyezményekben vállalat feladatok teljesítésére az ország területére kiterjedő hatáskörrel a m. kir. belügyminisztérium IX. osztálya nyert megbízást. E hatáskörben való hivatalos elnevezése: „A m. kir. belügyminisztérium IX. osztálya, mint **Kábítószereket Ellenőrző Központi Szerv.**” Rövidített hivatalos elnevezése: „Központi Szerv”. (222/1934. (III.28.) BM rendelet; 195.200/1934. (III.29) BM rendelet) Működését 1934. április 1-jén kezdte meg.

Széles körű ügyrendi előírása szerint nyilvántartja a kábítószereket; intézkedik a hozzáérkezett jelentések közölte aggályos körülményekről; tiltott cselekményekről; összegyűjti a hatósági ellenőrzések jelentéseit. Engedélyeket ad ki a termelésre, üzemi feldolgozásra; nyilvántartást vezet az engedéllyel bírókról; beszerzési igazolványokat ad ki tudományos célból, és kórházak, rendelőintézetek számára. Ellenőrzéseket végez; minden intézkedést megtesz a kábítószer-szenvedély elleni küzdelem megszervezésére, e szenvedély kifejlődé-

sének megakadályozására, valamint a törvényellenes kereskedelem ellen. Közvetlen levelezés útján közölte a szerződő államok hasonló szerveivel a nyomozást elősegítő adatokat, pontosan teljesítette a statisztikai adatszolgáltatásokat. Figyelemmel kísérte a szakirodalmat.

A Központi Szerv főnöke a m. kir. belügyminisztérium V. osztályának mindenkori vezetője, aki közvetlenül a belügyminiszternek volt alárendelve. Ügyvezetője a m. kir. rendőrség budapesti főkapitánysága közigazgatási osztályának vezetője. Személyzetét alkotta fővárosi főkapitányság létszámába tartozó 1 fogalmazó karbeli tisztviselő, 1 orvosszakértő, a statisztikai és számvevősegi munkákkal megbízott 1 tisztviselő és 3 detektív. A kezelői teendőket közigazgatási osztály személyzete látta el. Ők a Központi Szerv főnöke által aláírt fényképes igazolványt kaptak. Az igazolvány birtokosát minden hatóság a törvényes korlátokon belül támogatni volt köteles. Az állomány jogosítva volt nyomozásokat, illetve megfigyeléseket is eszközölni, és e célra a beosztott szakértőket igénybe venni. Eljárásuk során az illetékes hatóságnál csak akkor tartoztak jelentkezni, ha valamely ügyben bűnügyi vagy kihágási eljárás folyamatba tétele vált szükségessé, vagy a hatósági támogatásnak szüksége felmerült.

A IX. osztály hamarosan V. osztályra változott. Az első ügyvezető BAKSA János főkapitányhelyettes, közigazgatási osztályvezető, az első előadó STÉHLY Lajos rendőrkapitány, az első detektívcsoport-vezető pedig KRISTÓFF Ferenc detektív volt. Szolgálati helyül a főkapitányság közigazgatási osztályának épületét jelölték ki. (BORBÉLY–KAPY 1942)

5.10.6. Detektívjelvény

1938 tavaszán a belügyminiszter a m. kir. rendőrség detektívjeinek, valamint detektívszolgálatra beosztott alkalmazottainak hivatalos jelvényt rendszeresített. A **hivatalos detektívjelvény** bronzötvetből készült három – piros, fehér és zöld színű – függőleges mezőre osztott 38 mm átmérőjű zománcozott korong, a középső 20 mm szélességű mező felső kétharmadában a koronás magyar címerrel, alsó harmadában vízszintesen vonuló 8 mm széles fehér szalagon: „detektív”, és alatta szintén „fehér alapon: „m. kir. rendőrség” felírással. Minden jelvény a hátlapon sorszámmal ellátott. A detektívjelvények jogosulatlan viselése az 1930. évi III. törvénycikk 82. §-a alapján esett büntetés alá, melynek tartalma akár egy hónapig is terjedő elzárás is lehetett. A belügyminiszter engedélye nélküli készítés, raktáron tartás vagy forgalomba hozás, utánzás, meghamisítás kihágást valósított meg. Ugyanez vonatkozott az összetéveszthető jelvényekre is. (131.300/1938. (IV.27.) BM rendelet)

5.10.7. Fegyverhasználat

DORNING a rendőrség fegyverhasználati jogáról igen érdekes, szerteágazó és történelmi visszatekintéssel bíró tanulmányt készített a Magyar Jogászegylet 1938. április 23-i ülésére. (DORNING 1938)

A m. kir. rendőrség fegyverhasználati jogáról szóló 1932. évi XIII. törvénycikk végrehajtására július 13-án a 185.100/1932. (VII.13.) BM rendelet hozott iránymutatást. A m. kir. rendőrségnek fegyverviselésre jogosult tagja vagy közege hivatásának jogszerű teljesítése közben jogosult volt fegyvert használni az élet, a testi épség, a személyes szabadság ellen irányuló támadás elhárítására, ellenszegülés leküzdésére; felfegyverzett egyén lefegyverzésére; súlyos bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vagy emiatt elítélt egyén kézre kerítése végett; súlyos bűncselekmény elkövetésének meggátlása végett; oly néptömeg

szétosztása végett, amelynek szétosztását a hatóság elrendelte, vagy amelynek szétosztása a közbiztonság érdekében szükséges. Akkor, ha a felsoroltak fegyverhasználattal érhetőek el.

A belügyminiszter felhatalmazást kapott, hogy a törvény korlátai között kiadja a fegyverhasználat részletes szabályait. A törvény miniszteri indokolása többek között kimondta a fegyverhasználati jog önállóságát és a jogos védelem törvényes fogalmától való függetlenségét. A rendőrség tagjai nemcsak jogosultak, de kötelesek is élni a fegyverhasználat jogával, ha erre szükség van, s ilyenkor nem csupán a maguk személyének megvédéséről gondoskodnak, hanem elsősorban a szolgálat érdekének és főleg az állam tekintélyének megóvása végett cselekszenek. Menekülniük nem lehet. A védekezés arányosságát pedig elsősorban nem a megtámadott jogtárgyhoz, hanem a közbiztonság fenntartásának érdekéhez kell mérni. Rámutat az indokolás arra is, hogy a fegyverhasználat abban az esetben, ha jogtalan, az általános szabályok alá esik.

TÖRÖK Lajos 1938-ban *A m. kir. rendőrség fegyverhasználati joga* címmel készített a témakört átfogó tanulmányt. A szabályozást részletesen bemutató szerző rendészetelméleti megközelítést is végzett, amelyhez elismert szaktekintélyek – CONCHA, TOMCSÁNYI, KMETY – munkáira is támaszkodott. A könyv első fejezetében a törvényt és a miniszteri rendeletet ismertette, a második fejezetben az általános és a különös magyarázatokat adta közre, majd a fegyverhasználat módját, mértékét, a velük kapcsolatos eljárást, valamint a jogtalan fegyverhasználatot követő tennivalókat tárgyalta.

5.10.8. Nősülési szabályzat

1940. év elején, a korábbi szabályozás (73.349/ 1922. (V.8.) BM rendelet) hatályon kívül helyezése mellett, hatályba lépett a rendőri állomány nősülési szabályzatáról szóló 95.400/1940. (I.30.) BM rendelet, amely szerint a tényleges szolgálatban állók házasságot csak hivatali felsőbbségük engedélyével köthettek. Általános akadályt jelentettek, ha a menyasszonynak helyhez kötött önálló állása, foglalkozása vagy keresete volt; a jegyeseik közt szolgálati viszony állt fenn; a nősülendő és a menyasszony közt 25 évnél nagyobb korkülönbség volt. A vitézzé avatottaknak csatolni kellett a Vitézi Széktől kikért nősülési engedélyt. Az V. fizetési osztálytól felfelé az államfő, a többi tiszt esetében a belügyminiszter, a detektívek és az őrszemélyzet tagjai esetében pedig az állományilletékes rendőrfőkapitány volt az engedély kiadója. Az engedély nélkül kötött házasság fegyelmi eljárást vont maga után. A szolgálati úton felterjesztett kérelemről a közvetlen hivatalfőnöknek állást kellett foglalni. Az írásban kiadott engedély 1 évig volt érvényes. A házasságkötést szintén szolgálati úton kellett jelenteni. **Különös akadályt** jelentettek a rendőrtisztek esetében az alapítandó család biztos megélhetésének a kétsége; a menyasszony szeplőtlen hírnevének, megfelelő társadalmi helyzetének és műveltségének hiánya; az 1939. évi IV. törvénycikk rendelkezéseinek hatálya alá esése. További feltétel volt, hogy a házasság megfeleljen azoknak a követelményeknek, amelyek a testületi és hivatali tekintély szempontjából általában megkívánhatók, és ne legyen olyan ok, amely miatt a házasság a rendőri szolgálat fontos tekintetiből aggályos. A detektívek és az őrszemélyzet tagjaira vonatkozóan csekély eltéréssel voltak figyelembe veendőek a tisztikar számára előírtak.

5.10.9. Rendőrpaloták

Az államosítást követően egyre szorítóbb igénnyel jelentkeztek az elhelyezési nehézségek. Az önkormányzatoktól átvett épületek, helyiségek sok helyütt lepusztult állapotban voltak, nehezen vagy egyáltalán nem tudták kiszolgálni a rendőrség igényeit. Ugyanakkor a növekvő feladatok miatt a városházák teljességére szüksége lett a helyi közigazgatásnak. A megoldást, a takarékosági lépések mellett is, a rendőrpaloták építése jelentette. A kapcsolatos eseményekről a Magyar Távirati Iroda és a helyi lapok rendszeresen beszámoltak.

1926. december 10-én délelőtt díszes ünnepség keretében avatták fel a **Nyíregyházán** épült rendőrpalotát. Az eseményről a következő napi számban megjelent színes terjedelmes beszámolót készített a *Nyírvidék* tudósítója. „Ez az épület az igazság vára, amelynek bástyái megvédik a polgárság személy- és vagyonbiztonságát” – mondotta RAKOVSKY Iván képviselő. A zárókőbe, réztokban elhelyezett pergamentekercs képezte okiratot tettek, amely nyíregyháza közrendészetének 1740 óta megírt történetét tartalmazza. (Nyírvidék 1926.XII.11.)

A **gyulai** rendőrpalota építését 1929-ben fejezték be; **Zalaegerszegen**, pedig a belügy-miniszter is megtekintette az épülő rendőrpalotát. (MTI 1929.VI.20.) **Vácott** 1930. szeptember 22-én adták át az újonnan épült rendőrpalotát, amely azzal is járt, hogy a városházán egész sereg helyiség szabadult fel. Azokba a város üzemi helyiségeit és a városi könyvtárat is áttelepítették. (MTI 1930.IX.22.)

5.10.10. Megszállás, nyilas hatalom

1944. március 19-én a német csapatok mintegy 8-9 hadosztálynyi erővel megszállták az országot. A felsőbb rendőri vezetőket ellenőrizték, néhányukat leváltották. Beköltöztek a rendőrségi objektumokba, az irányítást sok területen átvette a gestapó.

1944. október 16-án SZÁLASI Ferenc kormányt alakított, majd rövidesen rábólintott a nemzeti számonkérő különítmény létrehozását célzó tervre. A különítménnyel kívánta ellensúlyozni a rendőrség kötelékében megindult bomlási folyamatot, és erősíteni kormánya uralmát. A nyilas hatalomátvétel idején a kiürítések és az áttelepítés már megindultak. A SZÁLASI kormány a közalkalmazottaknak, a nyilas párttagoknak és családtagjainak tette kötelezővé az áttelepülést, először Sopronba, majd tovább Nyugatra. A különböző lehetőségek kihasználásával jelentős számú rendőr tartózkodott az áttelepüléstől, külföldre távozástól. Sokan Németországban hadifogságba estek, hazaszállításuk után pedig büntető elmarasztalásban is részesültek.

„A nyilasokkal szemben állók köre állandóan bővült, a rendőrség jelentékeny része is elbizonytalanodott, ingadozott. Főként a bűnügyi, de elvétve a politikai detektívek között is akadtak olyanok, akik megpróbálták szabotálni egyes intézkedéseket. Hangulatot teremtettek a nyilas pártszolgálatosokkal és nyomozókkal szemben. [...] titokban értesítettek olyanokat, akiket le akartak tartóztatni. Amikor a rendőrség nagy részét Dunántúlra telepítették, szerettek olyan kitöltetlen lebélyegzett űrlapokat, amelyeken ez állt: »Felsőbb parancs folytán Nagy-Budapest területén visszamaradt és bizalmas nyomozást teljesít.« Ezekkel a nyílt parancsokkal szintén embereket mentettek meg.” (HOLLÓS 1971, 422.)

„A nyilasházakban többször jelentették a »testvérek«, hogy rendőrök lefegyvereztek egy-két fosztogató nyilascsoportot, sőt néhány kivégzést, uszítást is megakadályoztak.” A

rendőrlegénység frontra küldése után „már senki sem akadályozta a »testvérek« vérengzését a fővárosban. [...] előbb a Károlyi laktanyában állomásozó budapesti rendőrzászlóaljat vezényelték a frontra [...], december vége felé a vidékről Pestre menekült rendőrökkel megerősített Mosonyi utcai rendőrzászlóaljat. (SZILVÁSI 1986, 41.)

Második kötet
A magyar rendőrség története a
kezdetektől napjainkig

6. AZ ÁLLAMALAPÍTÁSTÓL A TÖRÖK KIŰZÉSÉIG

István uralkodása alatt 50 vármegye és 10 egyházmegye létesült. A bűnösök elleni fellépés alapját a szokások adták, mellettük megkezdődött a királyi törvényalkotás. A korszak írásos emlékei későbbi másolatok képében, csekély számú külországi feljegyzések, beszámolók formájában maradtak fenn. (BENDA 1981)

6.1. A királyi vármegye

A vármegye létrejötte, berendezkedése vitatott kérdés, székhelye mindenkor valamilyen várhoz kötődött. A magyar várintézmény és megye eredeti fölfogás szerint honvédelem, egyesítve közigazgatással. Az a nézet, hogy párhuzamosan létezett hadi és polgári megyeszervezet, nem nyert igazolást. (BOTKA 1870; KRISTÓ 1988)

A kialakuló államban és a királyi vármegyében a közigazgatást és az igazságszolgáltatást ugyanazok a közegek végezték. A bírói és a **rendőri** hatalom egységes királyi hatalom kellett maradjon, négyféle megoldási lehetőséggel: a feladatokat udvari főtisztviselőkre bízta, akik a királlyal utaztak; a feladatokat egy vagy több vármegyére kiküldött királyi biztos látta el; királyi biztosi hatáskört adtak királyi vármegyék ispánjainak; állandóan működő vármegyei szervekre ruházták a hatalmat. (EREKY 1908)

A király által kinevezett **ispán** (várispán) állt a királyi vármegye élén, aki katonai parancsnok, pénzügyi hatóság, közigazgatási – utóbbin belül **rendőri** – hatóság és bíró. Bírói jogköre a világiakra terjedt ki. A **főesperes** a vármegye egyházi feje. A **várnagy** az ispán váron belüli helyettese, különös feladata a vár őrzése. A **hadnagy** az ispán váron kívüli helyettese, a mezőn tevékenykedő vezető. Az ispán által kinevezett **századosok** (száznagyok) a századok élén álltak, szintén több hatóságnak (**rendőrinek** is) megfeleltek. A vármegyét nagyságától függően 5-10 századra, a századokat pedig tizedekre osztották.

Szintén az ispán által kinevezett **tizedesek** (tíznagyok) voltak a tizedek élén, kiknek közvetlen előjáróik a századosok.

Rendőri feladatokat láttak el a várnéphez tartozó őrök. Közülük kerültek ki a **csőszök**, a **börtönőrök**, a **kikiáltók** és a **kapusok**. Ha szükséges volt, további karhatalmat az ispán, a hadnagy vagy a várnagy biztosított. A **főhirdetők** (főhírnökök) hozták az emberek tudomására a különböző rendelkezéseket. Alattuk hirdetők (alhírnökök) szolgáltak. Velük szemben kiváltságok is léteztek, például a pécsi püspökség területén csak a püspök vagy annak tisztviselője engedélyével lehetett vásárhelyeken nyilvánosan hirdetni.

A királyi és megyei **bitangjóság-gyűjtők**, a rabszolgákat és a bitang jóságokat összegyűjtötték a megye várába, ahonnan gazdájuk megválthatta őket. Ha Szent Mihály-

napig nem jelentkeztek értük, szétosztásra kerültek. Két rész a király poroszlóié, egy rész az ispáné lett, ha a püspök a maga részét kivette.

A királyi vármegye különleges típusa volt a **határvármegye**, élén a **határvárispán**-nal. A határvárak az országból kivezető utak mentén létesültek, az országhatár mentén egyébként a gyepű húzódott. A feladatok végrehajtói voltak a **dobos**, a **hírvívő**, a **kapus**, a **kémlelő**, a **leső**, a **lövő**, az **őr**, a parancsnok pedig az **örnagy**. Szervezeti egységeik az örökből összeállított örtelepek, azokból pedig az **örsegek**, amelyek megfeleltek a tizedeknek és a századoknak.

A határok mentén, a végeken szolgálatot teljesítők honvédelmi teendői mellett jelentősek voltak vámőri, határvédelmi és **határrendőri** feladataik is. A határok őrei jelentős mértékben **rendőri közegek** voltak. (PESTY 1882; KIRÁLY 1908; SALLAI 2016)

Az erdélyi helyi igazgatás sajátos szervei voltak a **székely székek**. Élükön a főleg katonai feladatkört betöltő – nem a székelyek közül – a király által kinevezett **székelyek ispánja** állt. A közigazgatás és jogszolgáltatás szerve a **szék** volt, amelynek hatásköre megegyezett a magyar megyéével. Az első tisztviselő a **hadnagy** volt, akinek tevékenysége kiterjedt a **rendőri** feladatokra is. (CSIZMADIA–KOVÁCS–ASZTALOS 1975)

A kisebb közösségek települései a falvak, lakóinak vezetője a **falunagy** volt. Egy-egy falu lélekszáma 150-200 fő körüli, a falvak száma 3.000-4.000 közötti volt. (SZABÓ 1966)

6.2. A királyi törvénykezésből

Szent (I.) István király két törvénykönyvéről maradt fenn írásos emlék. A törvények kibocsátásának idejéről és tartalmukról megoszlanak a vélemények, írásos emlék a XII-XIII. századból származik. (KOMJÁTHY 1985)

Az első könyv 10 fejezetben a király fiához szóló tanítást tartalmazza, a második az előljáró beszéden túl 55 fejezetben hozott rendelkezéseket. Célként jelölte a tisztességes, háborútól mentes életet, s hogy az isteni törvények mellett világi törvények is érvényesüljenek. A büntetések esetében élt a fokozatosság, s a törvény helyt adott a jogos védelemnek is. Az emberölés, a testi sértés és a lopás több formáját is tételesen rögzítette.

Szent (I.) Lászlónak három törvénykönyve ismert, melyeknek keletkezési sorrendje fordított, mint a számozási rendje; születési időpontjukról szintén nincs egységes álláspont. (BENDA 1981; SZÉKELY 1984) A törvények az egyház helyzetének megszilárdítására való törekvés mellett a magántulajdon védelmének erősítését szolgálták. A büntető szabályokból jól kiolvashatók a különböző **nyomozási, rendőri teendők** is.

A III. Törvénykönyv rögzítette, miszerint az ország főurai megesküdtek, hogy a tolvajt nem kímélik és el nem rejtik. A tolvajok felderítésére **a király követe nyomozott**. A vármegyékben összehívta a századosokat, a tizedeseket és az öröket, akiknek megparancsolta, ha tolvajt tudnak, fedjék fel. A tolvajnak megnevezettek tüzesvas-próbával menthették ki magukat. Az **elfogott tolvajt megkötözhatték**, és legkésőbb a **negyedik napon a bíró elé kellett őt vinni**. Tilott volt a tolvajjal megegyezni.

A templomba menekülés – asylum – jogát a II. Törvénykönyv megvonta. Míg korábban az akasztás elől templomba menekülő szabad ember az egyház szolgája lett, a szigorítást követően a templomból ki kellett hozni, és meg kellett vakítani.

Könyves Kálmán fennmaradt két törvénykönyvében a lopások esetében megszüntette a halálbüntetést; a testcsonkításból a megvakítás maradt fenn. Az apagyilkosságot és egyéb

gyilkosságot a püspökök ítélték meg, a kisebb emberöléseket a főesperesek és a világi bírók. Egyházi személy felett az egyház ítélkezhetett. Továbbra is állt az elfogás, megkötözés lehetősége, valamint a negyedik napon bíró elé állítás kötelezettsége. A hamis tanúaszt elkövető arcára vassal keresztforma jegyet égettek, hogy többé senki se fogadja el az ő tanúságát. A boszorkányokról (striga) pedig, mivelhogy nincsenek, semmi emlékezet ne legyen, de a bűbájosokat a főesperes meg az ispán emberei keressék fel, és vigyék a törvény elé.

6.3. A királyi vármegye közbiztonságáról

A csekély mennyiségben megmaradt feljegyzések és a korabeli jogszabályok, különösen a büntető rendelkezések, arra utalnak, hogy nem volt mentes a bűnözéstől az államszervezés és a korai feudalizmus időszaka.

A tüzesvas-próbák körülményeit rögzítő *Várad Regestrum* egy 1208–1235 között 306 értékelhető esetről készült írásos rövidebb-hosszabb jegyzőkönyv. E bűnügyek a következő csoportokat adták: 119 rablás, s a tulajdonnak erőszakos sértése; 104 lopás, csalás, sikkasztás; 34 személyes szabadság és néposztály körüli bűncselekmény; 32 gyilkosság, embercsonkítás; 11 mérgezés, boszorkányság; 5 leányrablás; 1 feleség házasságtörése. (KANDRA 1898, 37.) A bűnösség próbainak csaknem mindegyike Váradon zajlott le, ahová 32 megyéből érkeztek az érintettek. A feljegyzések mindig rögzítették az ítélkező bírót és a kísérő, illetőleg közreműködő poroszlót.

Az ország területén átvonuló kereszttescsapatok gyakran a közbiztonságot rontó események részesei voltak. Az előrelátó intézkedések ellenére történtek fosztogatások, összecsapások. Könyves Kálmán idejében Zimony környékén a lemaradó kereszttesek garázdálkodtak. Őket elűzték, és ruhájukat a vár falára tűzték. A második kereszttescsapat ezt látva bevette Zimonyt; sok magyart megöltek, fosztogattak, pusztítottak. A Morvaország felől érkező seregrész katonái erőszakoskodtak, őket Nyitránál sikerült megfékezni. Kegyetlenkedtek Moson környékén, élelmet raboltak, ártatlan embereket öltek meg. A királyi haderő a fehérvári mezőn állította meg, és fegyverezte le a súlyos bűnöket elkövető sereget. (SZÉKELY 1984)

6.4. Poroszló/billogos, várnagy/porkoláb

A **poroszló** olyan tisztség, amely a királyi vármegye bomlásáig megtalálható volt a királyi udvarban, a vármegye főnöke, bizonyos egyházi méltóságok és egyes főurak mellett is. Igazságszolgáltatási tevékenysége mellett bizonyossá tehető valamilyen szintű, formájú **rendőri feladatköre** is. Korabeli megfelelője a *pristaldus* vagy *pristald*.

A XX. század a kezdeti bizonytalankodás után határozottan képviseli a szláv eredetet és a **törvényszolga** jelentést. (HAJNIK 1899; Magyar Jogi Lexikon 1907)

Előkelő egyének is szerepeltek poroszlóként. A hatóságot gyakorlók rendelkeztek egy vagy több poroszlóval – király, nádor, bán, ispán –, akik más területen is tettek szolgálatokat. (ÉRDUJHELYI 1897; HAJNIK 1899)

A királyi udvari berendezkedés műszavainak származási vizsgálata során olyan következtetés is született, hogy a poroszlónak – azaz az ércbilloggal kiküldött királyi megbízottnak – a magyar neve kezdetben billogos volt. (SZÉKELY 1984)

A **billogos** (bélyeges) a bíró esküdtje volt, és annak ítéletét hajtotta végre. (NAGY 1876; HAJNIK 1899) A billogosok vidéki, királyi bírák voltak, kiknek elnevezését ugyanúgy több változat kíséri, mint korabeli több más tisztséget. A bélyeg, bélyegzés, megbélyegzés szavakból, származtatás szerint, a billogosnál volt a büntetés végrehajtására szolgáló hivatalos bélyeg, de a büntetés maga is megbélyegzés. (KIRÁLY 1908) Mindkét kifejezés a nemesi vármegye kialakulásakor tűnt el, jóllehet a poroszló később ismét felbukkant. A billogosok helyére az ugyanazon feladatot teljesítő királyi embernek nevezett, **kiküldöttek** léptek. A pécsi káptalan a poroszló kifejezést 1240-ben említette utoljára. (KOSZTA 1998)

A poroszló kifejezés vitathatatlanul többjelentésű, benne tetten érhető a **rendőri jelleg** is. Újbóli megjelenését és rendőri jelentését a következők kellően alátámasztják.

Buda városában a XVI. században a poroszlók végezték az elfogást, ők idézték nyilvánosan a gyilkos embert és cimboráit. Ha valakit elfogott a poroszló, a felperestől 6 fillért, városban történő idézés után 2 fillért, a fogoly szabadulása után 4 dénárt, ha azt halálra ítélték, 100 dénárt kapott. A kivégzés után a bűnös ruhája is az övé lett. (DAVORI 1905)

Liptó vármegye nemeseinek egyeteme – 1580. június 1-jén – elhatározta, hogy törvénykezési, köz-, és részleges gyűlések közhírré tétele ezentúl ne úgy történjen, mint eddig, azaz ne a hetivásárokon hirdessék ki a poroszlók vagy kikiáltók, hanem az alispán a folyó gyűlésen tüzze ki a legközelebb tartandó ülés határidejét. (ILLÉSSY 1903)

Pécs város közgyűlése 1869 tavaszán emelte a rendőri legénység illetményét, figyelemmel a szolgálat felettébb terhes voltára. A belügyminiszteri jóváhagyást követően elégedetten rögzítették a jegyzőkönyvben, hogy „az őrmester, a 2 káplár és a poroszlók fizetése feljavított.” (MNL BaML IV.1105 a) 528. 785.)

A **Budapest** fővárosi államrendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk tételes kimutatásában a közrendőr megnevezés mellett zárójelben szerepel a poroszló.

A várnagyi tisztség – tartalmát tekintve – komoly változásokon ment keresztül. Az 1260-as évektől feladatuk a királyi igazgatás végrehajtása volt és valószínűsíthetően poroszlói és bírói feladatokat is átvettek. A **királyi várnagyokat** az uralkodó nevezte ki, és tőle kapták közvetlenül a parancsokat. Az erőteljes **rendőri** feladatok mellett katonai és gazdasági kötelezettségek is terhelték, és ítélezéseket is végzett. (FÜGEDI 1977; HÓMAN–SZEKFŰ 1936)

A várnagyi funkcióváltás ezen irányához tartozott a XV. században egyes feladatköreinek összeolvadása az alispáni tennivalókkal, amelyek a következő században szét is váltak, s elnevezése kezdett háttérbe szorulni a **várkapitány** kifejezéssel szemben. (KIRÁLY 1908; BENDA 1989, 240.)

Másik irányt jelentett a **magánnagybirtokok várnagyainak** megjelenése. Különösen a tartományurak szervezték igazgatásukat úgy, hogy kerületeik élén várnagyok álltak, akik örökölték a királyi várnagyok tekintélyét. (FÜGEDI 1977)

ESZTERHÁZY Miklós nádor semptei várnagyának 1640-ben adott 32 pontos instrukciót a várbeli feladatokra vonatkozóan. Húsz pontban közigazgatási teendők kerültek megfogalmazásra, melyekből 7 kifejezetten **rendőri**. Ilyenek többek között:

- Ellenőrizze a bebocsátandókat és okmányaikat.
- Ügyeljen a kapuk zárására, este a kulcsokat vegye magához. Éjjeli levelet zsinóron húzzanak fel. Ha valakit éjjel mégis be kell engedni, zsiliprendszerben nyissák-zárják a külső-belső kapukat.

- Figyeljen a **drabantokra** és a többi zsoldosokra; az **istrázsákat** ellenőrizze; követelje meg, hogy a **virrasztók** és a **cirkálók** szorgalmasan végezzék munkájukat.
- Előzze meg a várba behozott gabona, bor és eszközök ellopását.
- A vár körüli kertekre – ő és helyettese – kitekintsen; azon legyen, hogy bennük lopással kárt senki ne okozzon; ha valakit tetten érnek, vigyék a várba, és veressék vasra.

Szolgáljon hívül és jámborul, melyért havonta 12 forint készpénzfizetést és egy inas tartását kapja. (MERÉNYI 1903, 296.)

A várnaggyal azonos jelentésű kifejezésként megjelent a **porkoláb**, mint a földesúr embere, aki az úriszéken ítélkezett a kisebb súlyú bűnügyekben. (HÓMAN–SZEKFŰ 1936)

Szintén azonos jelentésű I. Rákóczi Ferenc fejedelem sárospataki várnagyai számára 1666-ban kiadott utasításában, amelyben megjelent a főporkoláb titulus is. „Rend és vigyázás nélkül nem akarván hadni pataki erősségünket, az várbéli vigyázásoknak, vár erősségére és oltalmazására való készülleteknek, eszközöknek, szerszámoknak gondviselését porkolábinkra bíztuk.” A „porkolábok is semmiféle magok dolgaira: kapálni, és egyéb munkára az drabantot ne küldözzék, mert mi nem kapálni, hanem várunk s városunk őrizésére tartjuk őket. Az drabantoknak minden fizetéskor mustrájok legyen; tárgyat is lőtessenek vélek, exerceálják, tanítsák őket.” (THALY 1882, 374.)

A porkoláb börtönőr, kapuőr, jelentésekkel is bírt.

Az eskütétel és a pontos utasítások e tisztségek esetében nélkülözhetetlenek voltak. A várnagyi tisztség a XIX. században is kimutatható mint a vármegye közbiztonságáért dolgozók egyik előljárója.

6.5. A nemesi vármegye

A királyi vármegyerendszer felbomlása a várbirtokok nagymértékű eladományozásával, a várföldek elfogyásával volt elsősorban összefüggésben. A központosított királyi közigazgatás – az ellenőrzést és felügyeletet fenntartva ugyan – fokozatosan teret engedett az autonóm vármegyei közigazgatásnak, a **nemesi vármegyének**, a kiváltságos nemzetiségi jellegű **területi közösségeknek**, a **városoknak** és a **földesuraknak**. Az alapeszmét a partikuláris önkormányzat jelentette, amelynek joga magába foglalta a szabályalkotás jogát, a bíró- és előljárásválasztás jogát, az önhatalmú közigazgatás és igazságszolgáltatás jogát. E közigazgatási autonómia feladatai között kiemelt helyet foglalt el a közrend biztosítása. (HÓMAN–SZEKFŰ 1936)

A nemesek önálló cselekvésük területének az együtt létező közigazgatást és igazságszolgáltatást látták. Összefogásukat a királyok támogatták, bíraskodási jogot adtak számukra.

Az egységes nemesség létrejöttének említésekor megkerülhetetlen az 1232-ben kiadott *kehidai oklevél*, amely a nemesi vármegye kialakulásának kiemelkedő állomása. Az okmány felhozta, hogy Bertalan, veszprémi püspök a zalai nemeseknél beperelte Oguz bánt, mert az egyház muraközi földjét jogellenesen elfoglalta. A bán az idézésre nem jelent meg, és elmarasztalása után sem engedte a püspököt a birtokba. A bán erőszakos fellépésének és az esküjében vállalt kötelezettsége be nem tartásának emlékezetére, valamint a történetek bizonyosságára adták ki a pecsétjükkel megerősített oklevelet. Ez az eset a nemesi megye

erőtlenségét is mutatta, és előrevetítette a tartományurak századvégi hatalmi törekvéseinek következményeit. (MOLNÁR 1996)

A nemesi megyék kezdetben nem tükröztek egységes képet, de fejlődésük túllépett a tarkaságon, és kialakultak azok a közigazgatási szervezetek, melyek egyben igazságszolgáltatási fórumok is voltak. (ENGEL–KRISTÓ–KUBINYI 1998)

A nemesi vármegye élén a királyt az általa kinevezett **ispán** képviselte, akit a XV. századtól **főispánnak** neveztek, aki jövedelmét a vámbevételekből és a kirótt bírságokból szerezte. Helyettese az **alispán**, aki kezdetben a főispán familiárisa, később a nemesi közgyűlés választott tisztviselője. Az ispán a király előtt, az alispán a megye előtt tett esküt. A **szolgabírók** állásba kerülése vitatott. Az általános álláspont szerint a szerviensek által választott tisztségviselők, baranyai és pozsonyi adatok szerint viszont a király által megbízottak. A megyei törvényszéki tevékenységükön túl közvetlen felelősei voltak területük közbiztonságának, illetőleg a **rendőri** tennivalóknak is. Az **esküdtetek** a nemesi közgyűlés választotta – négyet, majd később nyolcat, tízet – a szolgabírók segítségével. A vármegyei **jegyző** kezdetben szintén familiáris volt, majd a XVI. századtól választott tagja lett a tiszti-karnak. Fő feladata volt az írásbeliség végrehajtása és a megyei pecsét őrzése.

A nemesi vármegye testületei a **közgyűlés** és a **törvényszék** voltak. A közgyűlés igazságszolgáltató, közigazgatási és jogszabályalkotó hatáskörrel rendelkezett. Közigazgatási teendői **rendőri** jelleggel is bírtak, a viszonylag korán alkotott státúumok pedig már szabályozták a mezőrendészetet. (CSIZMADIA–KOVÁCS–ASZTALOS 1975)

Eredeti jelentésükben megszűntek a hadnagyi, a századosi és a tizedesi állások.

6.6. A nemesi vármegye közbiztonságáról

A nemesi vármegyékben a központi és a vármegyei hatalom egyaránt törekedett a közállapotok romlásának megállítására. Az erőteljes fellépés egyik eredményeképpen a megyei közgyűlésen összeírt (proskribált = levelesített) gonosztevőket bárki elfoghatta, megölhette, javaitól megfoszthatta, a nekik menedéket nyújtókkal szemben hasonlóan léphetett fel. Az uralkodók rendkívül szigorú törvényeket bocsátottak ki, melyekben számtalan **rendőri** tevékenység is fellelhető.

I. (Hunyadi) Mátyás az 1486. évi I. törvénycikkével eltörölte a nádori törvényszéket, s ha a vármegyét latrok, tolvajok, gyilkosok, gyújtogatók, hamisítók és más efféle gonosztevők háborgatták és elszaporodtak, a király a vármegye kérésére köteles volt beleegyezését és felhatalmazását adni arra, hogy őket a megye az ispánnal kinyomozhassa és kiirthassa. (1486. évi XLVIII. tc.)

Mint hogy a tolvajok és más gonosztevők annyira elszaporodtak, hogy a nemesek s nem nemesek sem otthon, sem házukon kívül nem lehettek biztonságban II. (Jagelló) Lajos 1518-ban elrendelte, hogy a tolvajokat és egyéb gonosztevőket a vármegyék ispánjai irtsák ki. (1518. évi XXXV. tc.)

1527-ben I. Ferdinánd kötelezte a vármegyéket, hogy az ispánok és szolgabírók mellé 12 becsületes nemeset válasszanak, akiknek kötelessége minden tolvajt, rablót, gyújtogatót, varázslónót, gyilkost és más hasonló gonosztevőket kinyomozni és összeírni. A megbüntetés az ispánok kötelessége. Aki vonakodott a felhívásra az elkövetőt megbüntetni, azt minden kegyelem nélkül fővesztéssel kellett büntetni. (1527. évi VI. tc.)

1548-ban elrendelte, hogy az utakat szegélyező sűrű erdőket, ahol rablók szoktak rejtőzködni, a biztonság érdekében minden oldalról 200 könyöknyi szélességben vágják ki. (1548. évi XLVIII. tc.; 1548. évi XLIX. tc.)

1659-ben I. Lipót a szájalomra méltó népet zsaroló martalócok, gonosztevők s bármely más kóborlók további megzabolázása végett elrendelte, hogy azok üldöztetésekor minden főpapnak és mágnás úrnak, nemesnek és szabad városnak szolgálai s alattvalói az üldözőknek segítséget nyújtsanak. A megyei hatóságok kötelesek a gonosztevőket méltó büntetéssel sújtani. (1659. évi XVI. tc.)

6.7. Parasztvármegye/zápisz

A kóborló katonák, a szabad hajdúk és más rablók, tolvajok ellen szerveződtek a parasztvármegyék, amelyek a XVII. század második évtizedétől a rendőri feladatok végrehajtására létrejött szervezetek, a parasztság felfegyverzett egységei voltak. Működésük a következő század második feléig fokozatosan megszűnt, feladataikat az alakuló **pandúrság** vette át.

A **parasztvármegye rendőri intézmény** volt a személy- és a vagyonbiztonság fenntartására, valamint csekélyebb rendőri ügyekben történő bíraskodásra. Egy-egy vármegyében több ilyen közösség alakult, kezdetben spontán az országgyűlési törvényekkel összhangban, később a megyei statútumok rendelkezései szerint.

A parasztvármegye vezetőit az összegyűlt küldöttek választották a tekintélyesebb emberek közül. E paraszt tisztet a **kapitányok**, a **hadnagyok** és a **tizedesek** voltak, a legénységet **armansoknak** hívták. A megválasztottak esküt tettek, megfogadva, hogy érdek nélkül, a megye utasításai szerint járnak el, azok ellenére nem cselekszenek, az alispán és a szolgabírók parancsait teljesítik. A mezőn járó, kóborló, fosztogató latrokat minden tehetségükkel űzik, kergetik, megfogják, de meg nem ölik, kivéve, ha saját életüket védik. Az elfogott gonosztevőket a vármegyére, az alispán kezébe viszik büntetésre.

1665-ben a budai pasa a nagykőrösieket már nem vonatta kérdőre, ha a zsaroló, csatára kész hajdúkat kéttollú fejszével vagy kapával megölték. 1669-ben a török a Jászságban már megengedte a fegyveres fellépést, és a halál díját sem fizettette meg, ha az üldözött gonosztevőket halálosan megsebesítették. (GYÁRFÁS 1882)

Az alapvető feladat a gonosztevők elűzése, elfogása volt, amelyet bővítettek és finomítottak a vármegyék hasonló tartalmú rendeletei.

1691. július 3-án **Nógrád megye** közönséges ülésén hozott statútumában adott instrukciót a paraszt tisztet számára, meghatározva az üldözendő cselekményeket, a követendő magatartást. (LEBLANC 1974)

A paraszti közösség és a termelőeszközök fegyveres védelmére 1630/40-es évek fordulóján alakult ki a **nagykunsági parasztvármegye**, amely a XVIII. század elején még létezett. (ELEK 1992)

Zápisz elnevezéssel egyes felvidéki vármegyékben – Bars, Esztergom, Nyitra –, a török hódoltságtól távolabbi területeken, a parasztvármegye mintájára nemesi fegyveres szervezetek is alakultak. Fellelhető olyan álláspont, amely szerint a parasztvármegyék és a zápiszok azonos szervezeteket takartak. (HÓMAN–SZEKFŰ 1936) Más megközelítések szerint a zápiszok vagy csak nemesekből álltak, vagy a vezetésben volt mindig jelen a nemesség. E nemesi tömörülések is a közbiztonság védelmére jöttek létre, és önkormányzati alapon álltak. Élükön **kapitányok**, **hadnagyok** voltak, akiket a községek nemes lakói

választottak. A vezetők minden faluban **tizedeseket** neveztek ki, akik szintén felesküdték a vármegyére. (EMBER 1946)

Bars vármegye történetének egyik feldolgozása arról tesz említést, hogy a parasztvármegye (tótul zápisz) első nyomai már 1607-ben az aranyos-maróti közgyűlésen kiadott szabályrendeletben felbukkannak. Az 1638. május 25- én tartott közgyűlésen alkotott statútum már részletes adatokat nyújt a paraszt vármegye szervezetéről. A vármegyét hét kerületre osztották, élükön kapitányokkal, akiket a megyei nemességből választottak, a helységek élére pedig vajdákat vagy hadnagyokat rendeltek. Nyoma maradt annak is, hogy 1667-ben Bars vármegyétől kértek segítséget rablók üldözéséhez. (REISZIG 1903; KOLOSVÁRI-ÓVÁRI 1896)

Nyitra vármegye közgyűlése 1618-ban megújította a rablók üldözéséről szóló korábbi intézkedéseit, majd 1622-ben már a zápiszok szervezetét is tartalmazó határozat született. Adót vetettek ki, melynek befolyt összegéből 50 gyalogos katonát szerződtettek 2 vezetővel. Utóbbiak havi 8-8 forint, előbbieket havi 2-2 forint bért kaptak. Felhatalmazták őket arra, hogy a települések népeit magukhoz vegyék a gonosztevők vármegyén belüli üldözésére és elfogására. Joguk volt vizsgálatot tartani és rejtekhelyeket kikémlenni, az elfogott rablókat pedig a főispán, az alispán vagy a zápisz elé állítani. A rablóknál talált zsákmány a vezetőket illette. A felkelni vonakodó településeket az alispán 40 forint bírsággal sújthatta.

1667 tavaszán a rablók elszaporodása miatt Bars, Trencsén és Pozsony vármegyékhez fordultak fegyveres segítségért. A küldött lovas és gyalogos katonákkal közösen sikerült eredményt elérni, s mintegy évtizedig javult helyzet következett.

6.8. A falusi bíró és a földesúr

A falu élén álló falunagy elnevezése a XIII-XIV. században **falusi bíró** lett. A közösség által egy évre választott falusi bíró tennivalói között továbbra is jelentős helyet foglaltak el a **rendőri** feladatok. Ő hirdette ki a felsőbb helyekről érkező rendelkezéseket; híreket továbbított a gonosztevők üldözéséről; megfigyelte az ellenség mozgását. Igazgatási feladatai mellett az esküdtek részvételével bíraskodott. (BÁN 1989)

Az Óvárhoz tartozó városok és községek bírái számára 1635-ben kiadott 85 artikulusból álló rendtartás szerint a nagyobb falvakban hat vagy négy, a kisebbekben három **esküdt-polgár** volt, akik a számukra megengedett mindenféle ügyekben jártak el. A bíró, illetőleg tisztsége erőteljes védettséggel bírt. (THURY 1905)

A falusi bírók szerepe a XVII. századtól folyamatosan változott, előtérbe kerültek a felsőbb hatóságok által meghatározott feladatok.

A falusi bírák különös alakjai a **kenéz** és a **soltész**.

A **kenézek** Bereg megyei **román és rutén falvak élén** álló előljárók, bírák voltak, akik közösen választott **vajda** fennhatósága alatt álltak. A XIII. századtól kialakult községek esetenként végvidéket „krajnát” képeztek. A kenézek a községi élet szervezése során **rendőri** feladatokat is végeztek, első számú felelősei voltak a közrend fenntartásának.

A XIV. századtól a bevándorló, földművelésre térő csoportoknak telepítésvezetői is lettek, akiket a felvidéki irtásfalvak élére került vezetők után **soltészeknek** neveztek. A soltészlevél rögzítette a kiváltságokat, a falusi bírónál szélesebb körű jogosítványokat. (LEHOCZKY 1890; KIRÁLY 1908)

A kenézek egyik csoportját adták a **szabadosok**. E kiváltságosok úri szolgálatai közé tartozott a levélhordás, a marhák vásárra hajtása és gondviselése, küldetések teljesítése, valamint kísérő feladatok végzése. A munkácsi várhoz tartozó uradalom területén 1649-ben 67 lovas szabados, 122 főkenéz és 117 szolgáló kenéz volt. Mivel a kenézség adott házhoz és telekhez volt kötve, az azon élő férfiak – ha többen voltak – évente felváltva viselték a tisztséget, azaz lettek főkenézek. A kenézi, soltsézi viszonyt a XVIII. században Mária Terézia törölte el a kiváltságok megszüntetésével. (LEHOCZKY 1890; BÁN 1989)

Szintén voltak kenézek a mohácsi csatavesztés után a török elleni védekezés céljából a **Horvátországban és Szlavónia déli részén** I. Ferdinánd által kiépített **határőrvidéken**, amely a belső igazgatását is maga végző, alapvetően katonai szervezet volt. A községek élén az ott élők által választott **kenéz** állt, aki esküdtekkel együtt hajtotta végre a közrend fenntartását célzó rendőri feladatait és az ítélkezést. Több falu együtt **kapitányságot vagy vajdaságot** alkotott, vezetőjük a **főkenéz**, akinek munkáját nyolc **esküdt** segítette. (BALLAGI 1884)

A **földesúri hatalom** a megszerzett kiváltságokkal a XIII. századra fejlődött ki. Jogszíványai közé tartozott többek között fegyveresek tartása és a jobbágyok feletti bíraskodás is. Az úriszéken, a halállal büntetendő nyilvános gonosztettek kivételével, bármely ügyben dönthettek. A királytól kapott **pallosjoggal** bíró földesúr bármely bűnügyben ítélezhetett, ha a cselekményt az ő birtokán követték el, és a tettest ott fogták le.

Földesúr lehetett a király, egyházi személy vagy testület, világi földbirtokos és város is.

6.9. A városok

A nemesi vármegyék kialakulásával egy időben a folyamatos fejlődés megjelenítette a községek önállósodási törekvéseit, különösen a világi és az egyházi földesurakkal szemben. A szabad királyi városokhoz társultak a bányavárosok és a szász városok úgy, mint amelyek nem kerültek földesúri hatalom alá. A XV. század elején a **polgári városok** (civitasok) mellett kialakultak a jobbágyi állapotú **mezővárosok** (oppidumok). A XVII. században a nemesség erőteljesen gátolta a városok fejlődését. (BÁN 1989)

A városi lét jogi és politikai kritériumai a XV. század első felében formálódtak. Ekkor voltak királyi falvak is. Az első – mintául is szolgáló – kiváltságos magyar város Székesfehérvár volt, melynek joga csaknem teljes önkormányzatot jelentett. E közvetve ismert anyajog volt az alapja az 1238-ban Nagyszombatnak adományozott városjognak. (CSIZMADIA–KOVÁCS–ASZTALOS 1975) A városi és bányajogból álló német nyelvű XIII. századbeli *selmeczi jogkönyv* az, amelyik a legrégebből fennmaradt.

A közigazgatást jelentő városi önkormányzat testületi szervei voltak: a közgyűlés, a külső és a belső tanács; az egyedi szervek a bíró, az esküdtek, a jegyző, a polgármester, más tisztviselők és a kisebb területek előljárói. A **rendőri** jellegű feladatok, a közrendért való felelősség mind a testületi, mind az egyedi szerveknél megtalálhatók.

A rendőri feladatok teljesítésében a polgárok közvetlenül is részt vettek, amely megnyilvánult a város önvédelmében is. Az önkormányzat élén, a **rendőri** hatáskörrel is rendelkező **városbíró** állt.

6.9.1. A városok rendőri tisztségei

A **városkapitány** a XV. század közepén tűnt fel, rangban a bíró és a polgármester után. A város fegyveres őrségének parancsnoka, a belső rend fenntartásának egyik szereplője, amely tisztségre többnyire egy tanácsnokot választottak meg, akinek valamennyi **rendőri** teendő a feladatkörébe tartozott. Kisebb ügyekben ítélkezett, a bűnügyeket a tanács elé utalta. Ellenőrizte az idegeneket, felügyelt a köztisztaságra, gondoskodott a bírói ítéletek végrehajtásáról.

Különösen az alföldi városokban volt meghatározó az utca, melyet néhol járásnak neveztek, és a bennük kialakított egység a tized. Ezek bizonyos önkormányzatot jelentettek, élükre **utcakapitányt** vagy **hadnagyot**, illetőleg **tizedest** választottak.

Más városokat negyedekre osztottak, melyek előljárói a negyedmesterek vagy fertálymesterek voltak. A **fertálymester** részben **rendőri**, részben más, de rendészeti tevékenységet hajtott végre a város tanácsának alárendeltségében, esetenként a városkapitány beosztottjaként. Számuk, beosztásuk és feladatkörük városonként változott.

Egyes bányavárosokban a bíró mellett **rendőri** hatalmat gyakorolt a bányászok felett a **bányamester** is.

Rendelkezett **rendőri** jellegű feladatkörrel a **vásárbíró**, aki megvizsgálta az árukat, kijelölte az árusok helyét, gondoskodott a tisztaságról, beszedte a helypénzt és a vámot.

A bortermeléssel foglalkozó településeken alakult ki a **hegymester** vagy hegybíró, akit egyes városokban hegykapitány néven ismertek. Az egy vagy több szőlőhegy előljárója bíraskodott kisebb ügyekben, felügyelt az utakra, vízmosásokra, felfogadta és ellenőrizte a szőlőőröket. **Hegyrendőri** tevékenységét a városi tanács felügyelete alatt végezte.

A rendőri tisztséget betöltők munkáját kisebb tisztviselők, közegek, hatósági szolgák segítették. Teljesítettek rendőri szolgálatot választott **polgárok, esküdt céhbeliak, kapuőrök, toronyőrök, éjjeliőrök vagy bakterok, csákányosok, darabontok, hajdúk, satrapák, muskotárosok, kerülők, strázsák, vgyázók, trabantok.**

6.9.2. Néhány város rendőrségéről

Bazin, a Pozsony közelében fekvő város, 1647 nyarán III. Ferdinándtól nyert szabadalmat. Addig a rendőrséget a **Markrichter** vezette, aki a vásárügyekben rögtön bíraskodott, főleg pellengérré állítással és botozással büntetve. 1647 után helyére a **városkapitány** lépett, akinek szolgálatára és kíséretjéül egy **hajdút** állítottak. A rendőri végrehajtó szolgálatot puskával ellátott 4 **muskotáros** teljesítette úgy, hogy 2 az alsó, 2 a felső kapunál állt. A 4 városrész élén 1-1 **fertálymester** volt, akik mellett dolgozott 1-1 **Rottenmeister**. A városkapitány akkori javadalmazása évi 30 ezüst forint készpénz, egy kocs széna és egy pár csizma volt. (GYURIKOVITS 1821, 31.)

Beregszász korabeli rendőrségéről megemlítenéd, hogy a hatósági fegyveres szolgákat – csakúgy, mint Munkácson – **csákányosoknak** nevezték. Ennek eredete az, hogy a XVII. század elején csákánnyal voltak felfegyverezve. Később, de még ugyanebben a században a hatósági szolgákat az iratokban **kerülőknek** említették. Jövevényiparos, ha polgár akart lenni, tartozott egy évig csákányoskodni, vagy megváltásul 12 forintot fizetni. Éjjelente felebárdal vagy lándzsával, esetleg bottal felfegyverkezett **bakter** vigyázta a nyugalmat, bár gonosztevőket nem kutatott fel, nem fogott el. (TISZA 1925)

Brassó az erdélyi szász városok rendezett viszonyait mutatta a XVI-XVII. században. A város második tisztviselőjének, a **Stadthannak** hatáskörébe tartoztak a rendőri feladatok. Ezek voltak többek között; a feljelentett és előállított gonosztevők letartóztatása, a bűnügyi vizsgálat vezetése, felügyelet a rendészet felett. Segítői voltak a **kapuőrök**, akik ügyeltek a kapuk biztonságára, figyelemmel kísérték a ki- és belépőket, megakadályozták a gyanús személyek városba jutását, és az úgynevezett **szomszédatyák**, akik a közegészségre, a tisztaságra és a rendőri intézkedések betartására ügyeltek. A **vásárbíró** kezelte a vásári ügyeket, az éjjeliőrök vigyáztak az éjszakai csendre és a biztonságra. A XVIII. század végétől a rendőri feladatokat a választott **városkapitányhoz** telepítették. (TISZA 1925)

Győr jelentős katonasággal bíró végvár, egyben főkapitányi székhely volt a XVI-XVII. században. A rendőri teendőket a nemesi hatóságok, a polgári hatóság, a német soltészivatal és a főkapitány látták el. Nevesített polgári tisztségviselők voltak a **porkoláb** (várnagy), a **vásárbíró** és az **esküdtek**; katonaiak az alkapitány, a várkapitány és a főstrázsamester. A legfőbb előljáró a főkapitány. A város helyzetéből fakadóan ekkor **a szabályozások katonai jellegűek**, de megjelenítették a **rendőri** feladatokat is. A század végén megjelentek a polgári részvétel csírái, a rendőri munkát segítő/végrehajtó **satrapák**, kiknek száma mindössze 2 volt. (TISZA 1925.)

Kolozsvár kisebb közigazgatási egységei a szász többség alatt a városnegyedek voltak, melyek megfeleltek a régi utcaszervezetnek. A magyarok előretörésével visszatért a tizedszervezés, élükön a **tizedesekkel**. A nagyobb szervezetek élén **hadnagy**, illetőleg **kapitány** állt. A XVI. században – mint nagyobb egység – 5 utca vagy városnegyed volt. 1596-ban rögzítették, hogy a városban 111 tized van. Később ismét változtak az elnevezések, a város negyedeinek élére a **negyedkapitányok** kerültek. A polgárok személyesen is részt vettek örködésben. 1616. február 19-én a közgyűlés meghatározta a bírónak, hogy a 3 főkapuban – bármilyen szükségben van is a város – a 30 darabontot tartsa meg. A tizedeseknek fontos feladata volt a bűnügyek felderítése, a főbűnösök elfogása, láncba verése, majd a bírónak átadása. (CSIZMADIA 1942, 5.)

Lőcse városa 1698. június 20-án egy mindenkire érvényes **rendőri szabályzatot** adott ki. A nehéz helyzet okaiként megnevezték az eljegyzések, menyegzők és keresztelők költséges vendégeskedéseit, a ruházkodásban mutatott fényűzést. A szabályzat szigorúan meghatározta a meghívható vendégek számát, a ceremóniák időpontjait, a felszolgálható étel mennyiségét. A vőlegény pedig – nehogy a rendről megfélemedkezzen – a rendőri szabályzatot köteles volt megvásárolni. Eltörölték azt a szokást, hogy a **toronyőrök**, **városi hajdúk** és mások a lakodalmas házhoz menjenek, és ott kéregessenek. (DEMKÓ 1880)

Selmecbánya esetében a XIII. század közepétől a rendőri hatalom legfőbb letéteményese az évente választott **bíró** volt, aki a végrehajtásban e hatalmat megosztotta a **tanáccsal** és a **bányamesterrel**.

A rendőri feladatokat a **negyedmesterek** (Viertelmeister), a **tizedesek** (Zehentner) és a Trabantenwachtmeister parancsnoksága alá tartozó városi **trabantok** hajtották végre. A bányamester alantos közegei a **kamaratrabantok** és a **kohótrabantok** voltak.

A legrégebbi – 1244-ből származó – bányajoggal rendelkező település. A három részből álló **selmeci jogkönyv** I. része a IV. Béla által adományozott szabadságlevél, amely a büntetőbíráskodásban szabad kezet engedett a városnak. A II. rész a város által alkotott 40 pontból álló szabályzat, megemlítve többek között bűncselekményeket és azok súlyos büntetéseit. A III. rész a város által alkotott bányatörvény. (HAJNÓCI 1931)

6.10. A török hódoltság

1541. augusztus 29-én a török sereg csellel bevette Buda várát, és ezzel végbement az ország három részre szakadása. Az ország középső részét lefedő hódítás tükrözte a török közigazgatás jellemzőit, melyek egyike a közbiztonság feletti örökösödés. A szigorú központosításra épülő hatalom katonai alapokon nyugodott, nem vált le egymástól a polgári, a katonai és a jogi igazgatás. VÁRADY szerint a török „nem bírt rendőri természettel”, a falvakat „leginkább az adószedésnél látogatta”. Ugyanakkor a nép Magyarországhoz tartozónak tekintette magát, és a király felé is adózott. (VÁRADY 1897)

A török közigazgatás legnagyobb területi egysége a *vijálet*, vagy *elájet*, melynek élén a **beglerbég** állt, aki katonai és polgári kormányzó volt. E tisztséggel rendszerint együtt járt a pasa rang, a kettő vagy három lófarkos jelképével. A következő területi egység a *szandzsák* vagy líva volt, élén az egy lófarkos **szandzsákbéggel**. Kisebb közigazgatási terület volt a *náhije*. A felsorolt tisztségek betöltői valamennyien felügyelték a rendészeti tevékenységet, a tényleges végrehajtók azonban a **kádik**, a **szubasik** és a **vojvodák** voltak. A kádi bírói körzete a *kaza*, melyet időnként végigjárt, és ítélkezett.

Az igazgatással foglalkozók cseréjét azonban nem lehetett mindenhol megoldani, sőt az idő haladtával a török hatóságok, egyre nagyobb teret engedtek a bűnüldözésben és a bírászkodásban. Fenntartották viszont az ítélet engedélyezésének a megvásárlását. Nagykőrösön 1640-ben egy akasztás a városnak 58 forintjába került, hét év múlva két akasztás már 163 forint 30 dénárba. Kecskemét 1672-ben 2 ökörtolvaj kivégzéséért 651 forint 80 dénárt fizetett.

A bűnüldözés kötelező feladatává is lett a településeknek, amihez járult még a rendfenntartás kötelezettsége. Ez azt is jelentette, hogy a török hódítóknak nem kellett kiépíteni az igazgatás legalsó szintjét, és megmaradtak a települési közösségek, az önkormányzati szervek. Ugyanakkor a városokban, falvakban változások is történtek. Alakultak katonai és igazgatási központok, szultáni birtokként növekedtek az alföldi mezővárosok nagy határral, ugyanakkor a falvak kipusztultak; újjáéledésük a lakosok többszöri erőfeszítése mellett is nehezen valósult meg. (HÓMAN–SZEKFŰ 1935; HEGYI–ZIMÁNYI 1986)

7. A HELYTARTÓTANÁCS

A török kiűzését követően az ország területi épsége visszaállt ugyan, de területi egysége nem. Erősödött a németesítési szándék, a hivatalos nyelv a német lett.

Bécsből külön kormányozták Erdélyt, felszámolták vármegyéit, valamint a székely és a szász székeket. Nagyszeben székhellyel kormányzótanácsot (gubernium) szerveztek, amely az 1849-es megszűnéséig, az élére kinevezett kormányzóval felügyelte a közigazgatást és az igazságszolgáltatást is.

A török uralom alól felszabaduló Temesközt szintén nem csatolták vissza Magyarországhoz, hanem tartománnyá szervezték Temesi bánóság (Bánát) néven. (SZEKFŰ 1917)

A magyar közigazgatásra döntő hatással volt egyrészt az ország területi megosztottsága, másrészt az uralkodói hatalom és a rendiség hatalmi viszonya. A kormányzatok elkülönültek uralkodói vagy királyi és rendi közigazgatási szervekre. Az előzőkbe tartoztak a felső, az utóbbiakba a közép- és alsó szintűek. A felső szintűek az ország területén, a középszintűek az ország valamely részén, az alsó szintűek valamely helységben voltak illetékesek. (EMBER–HECKENAST 1989)

A **Magyar Királyi Helytartótanácsot** 1723-ban az országgyűlés hívta életre, amely uralkodói kormányzatként a következő év tavaszán a pozsonyi királyi várban kezdte meg működését. II. József 1784-ben Budára helyezte át. Élén a nádor állt. Illetékessége nem terjedt ki Erdélyre, a Temesi Bánóságra és a Határőrvidékre. Tagjait az ország különböző részeiből és mindegyik rendjéből az uralkodó nevezte ki. II. József alatt több mint 40 ügyosztálya működött, melyek között **rendőrségi** is szerepelt. Fő feladatát képezte a királyi rendeletek végrehajtása, illetőleg közvetítése a nemesi vármegyékhez és a szabad királyi városokhoz. Emellett kötelező erővel nem bíró ajánlásokat is megfogalmazott. Működése véglegesen a kiegyezéskor szűnt meg. (1723. évi XCVII. tc.)

A Helytartótanács rendőri tevékenységet nem folytatott, de komoly szerepe volt a különböző rendészeti szervek létrehozásában, többek között létszámuk és költségeik jóváhagyásával. Ajánlásokkal, vizsgálatok tartásával törekedett a közrendvédelmi intézkedések befolyásolására. Fennállása alatt közel harminc olyan ajánlást tett, melyek kapcsolódnak a bűnmegelőzéshez, a felderítéshez és a közbiztonság más területéhez.

Kiemelkedő jelentőségű az 1794. március 21-én kelt **4.052-es ajánlás**, melyet tapasztalt közbiztonsági szakemberek – fő- és alispánok, kapitányok – fogalmaztak meg. A csaknem 50 oldalas irat 10 cím alatt csoportosította a javasolt tennivalókat. Ezek szóltak többek között a csavargó és gyanús egyénekről; a szarvasmarhák, juhok, lovak lopásáról és a tolvajok megregulázásáról; a tolvajok üldöztetésének rendéről és módjáról; az útonállók megzabolázásáról; a megjobbíthatatlan gonosztévőknek büntetéseiről. (HAJDU 1985)

Az alaposan rendszerezett és széles körű intézkedési elképzelések, kiválóan felkészült és a rendőri tennivalókban jártas készítőkre utalnak. A legveszélyesebbnek a pásztorokat és a puszta embereket tartották, ezért törekedtek hatékony ellenőrzésükre. Ehhez tartozott

többek között összeírásuk és igazolvánnyal ellátásuk, a szolgabíró által negyedévente, a bíró által hetente történő ellenőrzésük. Tiltott volt számukra olyan főzőedény tartása, amiben egy egész marha húsa megfőzhető. A pusztákon lévő majorokat és tanyákat össze kellett írni, a feleslegeseket pedig lebontani, ezzel is akadályozva a tolvajokat.

A jószáglopást a falu bírójánál kellett bejelenteni, aki a leírást megküldte a szomszéd falvak bírójának, bejelentette a szolgabírónak, aki a környező vármegyéket is értesítette. Fegyveres őrköt küldött ki, akik ellenőrizték a gyanús pásztorok állatait, a titkos ösvényeket, ingoványokat, a réveket, vámokat és vízi átjárókat, valamint tudakozódtak a pásztoroknál és a révészeknél, akik jó erkölcsű emberek kellett hogy legyenek.

NÉMETH László az intimátum legnagyobb újjátásának nevezte azt, hogy lehetőséget adott a vármegyék igazgatási szervezetének továbbépítésére, külön **bűnüldöző „rendőri” szervezet létrehozására**. A megyék engedélyt kaptak arra, hogy a járásokban **csend-biztost (kárbíró)** alkalmazzanak, akinek fő feladata az alispán, illetőleg a főszolgabíró utasításainak megfelelően őrködni a közbiztonság felett.

Zalában 1794 végén a közgyűlés kimondta, hogy a korábbi módszerek nem jártak eredménnyel, élni kell a Helytartótanács által ajánlott lehetőséggel. A következő év őszére jóváhagyást nyert a megyei elképzelés, melynek alapján 7 comissáriust, vagy biztost és 28 gyalogkatonát állíthattak munkába. A szeptemberi közgyűlés határozott 5 kárbíró alkalmazásáról, egyenként évi 150 forint bérrel, valamint a tapolcai, a szántói és a kapornaki járásban 6-6, az egerszegi és lövői járásban 5-5 fős őrség felállításáról, fejenként 75 forint illetménnyel, melyből a ruházatukat is pótolni kellett. Állásukba lépésük előtt esküt tettek, és oktatásban vettek részt. Meghatározták feladataikat is, kiemelten kezelve a gonosztevők nyomozását, üldözését, a bujkáló, ellenálló és elfogott személlyel szembeni teendőket. (NÉMETH 2000, 56.)

8. OSZTRÁK RENDŐRSÉG MAGYARORSZÁGON

Az osztrák rendőri tevékenység alapvetően titkosrendőri volt, de éltek kapcsolódásai a polgári rendészethez is. Az osztrák titkosrendőrség működése Magyarországon számos egyéni és közösségi tragédiához vezetett, az élet alakulására mindvégig rávetítette sötét árnyékát. Gróf SZÉCHENYI István naplófeljegyzése szerint kétféle rendőrség van. „Az egyik őrzi a vagyont, az életet [...], a másik titkosan bevádol és rendszerint hamisan. [...] Magyarország a második fajtával rendelkezik.” (ANDICS 1975, 51.)

Az első állami rendőrség Magyarországon osztrák volt, feladatköre pedig alapvetően titkosrendőrségi, hírszerzési tevékenységet ölelt fel. Működésének tárgyi feltételeit Anton Johann PERGEN gróf 1782-ben azzal biztosította, hogy Bécsben a Karmelita nővérek rendházában létrehozta azt a rendőrségi központot, ahol azokat az informátorokat képezték ki, akik a hazaellenes elemeket kutatták, illetőleg róluk jelentéseket adtak. II. József különválasztotta a politikai és a közbiztonsági rendőrséget, utóbbit meghagyva a tartományi és a helyi közigazgatási szervek vezetői alárendeltségében.

1784 ősztől bécsi mintára a budai helytartóság alatt működött az ország rendőrsége. A következő év végén részletes intézkedés született arról, hogy Budán, Pesten és Pozsonyban pontosan be kellett tartani a bécsi szisztémát. A rendőrigazgatók a beérkezett jelentések mellett fontos adatokat nyertek az idegenek megfigyeléséből, látogatóik, postájuk ellenőrzéséből.

PRÓNAY László besztercebányai főispán 1788-ban 91 oldalas jelentést terjesztett fel a Helytartótanácsához. A közbiztonság hiányosságai között említette meg, hogy a takarékosági intézkedések miatt történt elbocsátások vezettek a rablások elszaporodásához. A közbiztonság javítására szabadságolt katonák berendelését javasolta. (EMBER–HECKENAST 1989)

Pestre és Budára egy közös rendőrigazgató, PERCZEL István kapitány került, akinek alárendelten a két városban egy-egy rendőrbiztos tevékenykedett. Budán az 1785-ben megalakult új rendőrség személyzete állt 1 hadnagyból, 1 őrmesterből, 2 káplárból, 25 közlegényből. Fizetésükről, ruházatukról, felszerelésükről és elszállásolásukról a városnak kellett gondoskodni.

1787-ben egyesítették az állami rendőrséget és a helyi rendőrséget. A létrejött rendőrhivatal a város irányítása alá került, de a felügyeletet továbbra is a rendőrigazgatóság gyakorolta. Az összevont rendőrséget a városkapitány vezette, tagja volt 1 városi hadnagy, 2 kancellista, 3 káplár, 46 rendőr és 11 rendőrfelügyelő. (JANCSÓ 1985, 105.)

II. József 1790. január 26-án – halála előtt egy hónappal – három kivétellel visszavonta a Magyarországot érintő rendeleteit.

A felállított rendőri szervezetet II. Lipót március 21-én feloszlatta, közbiztonságvédelmi tevékenységét a megyékre és a szabad királyi városokra telepítette.

A titkosrendőri tevékenységet viszont egy hónapon belül újjászervezte, és közvetlen alárendeltségébe vonta. A titkosrendőrség főnöke GOTTHARDI Ferenc lett, akit II. József nevezett ki Pesti rendőrkerületi igazgatóvá. (BENDA 1957.)

I. Ferenc trónra lépését követően PERGEN, mint rendőrminiszter, ismét megszervezte a jozefinizmus idején létrehozott rendőrséget. Magyarországról 7 titkos központon – Pozsony, Nagyszombat, Debrecen, Sopron, Pest, Temesvár, Zágráb – át jutottak az információk Bécsbe. A levelek átvizsgálására a posta mellett külön hivatalokat létesítettek – titkos fekete irodák – ahol a leveleket felbontották, és a gyanúsakat az uralkodó kezeihez is eljuttatták. 1801-ben a rendőrség hatáskörébe utalták az 1848 tavaszáig fennállt cenzúrát is. (TAKÁTS 1932)

1817 májusában az uralkodó SEDLNITZKY gróftól nevezte ki birodalmi rendőrminiszterré. E kinevezés kezdete annak a korszaknak, amikor a birodalom külföldtől való elzárása rendkívüli módon megszigorodott. Nehezen lehetett útlevelhez jutni, külföldi egyetemen tanulni, külföldi szellemi termékeket behozni. A közoktatás és a sajtó szigorú ellenőrzés alá került.

Az osztrák rendőrfőnökök Magyarországon törvényes fellépési lehetősége nem volt, mégis nagy befolyással bírt, mégpedig a kormányzások által. A rendelkezések a kormányzásokhoz a király nevében érkeztek, ezért azokat kénytelenek voltak életbe léptetni. (HORVÁTH 1868; KERÉKGYÁRTÓ 1869)

1835 tavaszán trónra lépett V. Ferdinánd. Két év múlva agresszív hangú királyi parancs született a magyar reformtörekvések ellen. A bécsi kormány fellépését a magyar ellenzékkel szemben jellemezték a felségárulási perek és várfogságra ítéletek, a rendőri felügyelet és a cenzúra szigorítása. A rendőri ügyek továbbra is nagy gyakorisággal szerepeltek a kormányzások előtt. (SZEKFŰ 1917)

8.1. A neoabszolutizmusban

A császári rendőrség már 1848-ban megjelent a hadseregben azzal a feladattal, hogy a forradalomban és a szabadságharcban részt vevők felelősségre vonását végezze el.

1849. június 4-én I. Ferenc József kinevezte GERINGER bárót Magyarország teljhatalmú császári biztosává, és megbízta a polgári közigazgatás megszervezésével.

Szeptemberben az országot 5 kerületre osztották – Pest-Buda, Sopron, Pozsony, Kassa, Nagyvárad – élükön a kerületi főbiztossal (császári királyi kerületi főispán). A vármegyék élén a megyei főnökök (kormánybiztos), a járások élén a járási biztosok (járásbeli közigazgatási szolgabíró) álltak. A városok polgármesterei közvetlenül a kerületi főispán alá tartoztak. Valamennyien kinevezett császári tisztviselők.

Katonai részről a közrendtartási igazgatás orgánumai voltak a Magyarországon álló hadsereg főparancsnoka és a katonai kerületi parancsnokok. (BENDA 1982; SZITA 1984)

1850-ben kezdődött meg a rendőrség felállítása, melynek magyarországi **központi egysége** a pest-budai rendőrigazgatóság lett. December 10-én szabályozta BACH belügyminiszter a központi irányítás alatt álló rendőrség szervezetét és hatáskörét. Eszerint a rendőrség feladata volt a néphangulat észlelése; a közbiztonság és a belső rend fenntartása; a sajtó, az egyesületek és a politikai gyűlések felügyelete; a közbiztonságra veszélyes személyek nyilvántartása.

A következő év elejére kiépült a császári rendőrség. A kerületi székhelyeken **rendőrigazgatóságokat** hoztak létre a kerületi főispánok alárendeltségében. A

rendőrigazgatóságokon belül **rendőrbiztosságokat** állítottak fel, a katonai határőrvidéken pedig 5 **határkirendeltség** került létrehozásra Bród, Pancsova, Petrinia, Zimony, Zengg székhellyel.

Katonai rendőri őrség jelentette a rendőrigazgatóságok legénységi állományát, amellyel a rendőrbiztosságok nem rendelkeztek. Utóbbiak az időközben megszervezett csendőrséget vehették igénybe.

A **városkapitányságok/kapitányi hivatalok** hatásköre visszaszorult a településrendészeti tevékenységre. Ahol külön császári és királyi **rendőrhatalóságok nem léteztek**, a helyrendőrség következő ágazatai voltak a polgármester vezérlete és felelőssége alatt kezelés végett a tanácsra bízva. Tisztaság, egészség, országutak, folyamok, tűzvész, vásár, erkölcsiség, építkezés, cselédség fölötti rendőrködés; koldulás korlátozása, szegényügyek, felügyelés a község határmezsgyéjére, mértékre, súlyra, piaci élelmezésre, személy- és vagyonbiztonságot vízár vagy más elemi viszontagságok által fenyegető veszélyek elhárítására teendő rendőri előintézkedések.

A katonai és a polgári központtal bíró rendőrség kétközpontúsága 1852 tavaszán szűnt meg, amikor összevonásra került a hadsereg-főparancsnoki és a helytartói tisztség az előző évben kinevezett ALBRECHT főherceg magyarországi katonai és polgári kormányzójának kezéhez. Létrejött a **kormányzóság központi rendőri ügyosztálya**. (DEÁK 2013)

1849. július 11-től a Bécsből irányított hatalomgyakorlás során a Pest, Buda, Óbuda viszonylatában működő **pest-budai rendőrigazgatóság** személyi állományát képezte 1 igazgató, 3 rendőrtanácsos, 6 főbiztos, 16 rendőrbiztos, 16 fogalmazógyakornok, 1 irodaigazgató, 6 írnok, 26apidíjas, 3 hivatalszolga, 50 civil rendőrbiztos, 442 gyalogos rendőr, 31 lovas rendőr. Utóbbiak alkották a „katonai rendőrséget”. Jól felszereltek, katonai módon szervezettek voltak, és állandó felhatalmazással bírtak a fegyverhasználatra. (TÁBORI 1909, 44.)

Pécs 1849. január végétől a császári csapatok ellenőrzése alatt állott. Az osztrák csendőrség örködött a közbiztonság, de még inkább a magyar érzésű polgárok fölött, kiket egymás után feladtak. Péccsett az önkényuralom éveiben 53 zsandár állomásozott, akik egyáltalán nem örvendtek népszerűségnek. 1857-ben a pesti székhelyű csendőrezrednek 2 szakasza szolgált Baranyában 2 tiszt, 2 őrmester, 17 őrvezető és 117 csendőr létszámmal. Az 5 szárnyból, benne 16 szakaszból felépülő ezred állt: 30 tisztből, 162 lovas és 1.177 gyalogos csendőrből, 2 futárból, 1 írnokból, 2 irodaszolgából és 3 tiszt szolgából. Működési területe 839 négyzetmérföld volt, melyen 2.140.595 lakos élt.

A pécsi főkapitány a város tanácsának levelet is írt, melyben jelezte, hogy a rendőrség megszünt önálló hivatal lenni, csak a tanácstól függő osztály, és csak a rendeletek kifejtéséért felel. 1853 év elején a főkapitány megnevezése rendőri tanácsnok, majd később rendőri előadó lett. A tanács jegyzőkönyvben rögzítette, hogy „mellőzhetetlen szüksége van a város rendőrségének lőfegyverre főként a naponta szaporodó dühbe esett ebek elejtésére. A megyei cs. kir. főnökség felkérendő lészen, miszerint 12 db fegyverre az engedélyt megadni méltóztassék.” (KAJTÁR 1980; MNL BaML IV.1106, 3680/1852; 112/1853; 101/1857; MNL BaML IV.410, 1867/43.)

A **vármegyei pandúrság** többnyire beépült a császári rendőrség, csendőrség működésébe. Tevékenységükre komoly figyelmet fordítottak, szervezetükre, feladatokra vonatkozóan a helytartó a megyefőnököktől utasítás kiadását várta el.

Esztergom vármegye kormánybiztosa az 1862. december 17-ei helytartói felhívásra közölte, hogy szükségtelen külön utasítás kiadása, mivel a pandúrok minden eset alkalmával

tüzetes eligazítást kapnak a főszolgabírótól vagy a csendbiztostól. Egyébként a közbiztonsági szolgálatszemélyzet csekély számú, a személy- és vagyonbiztonság pedig nagyobb vagy aggasztó mérvű veszélynek soha nem volt kitéve a vármegyében.

Baranya vármegye királyi biztosa viszont 1864 tavaszán 14 pontból álló részletes szolgálatsági utasítást adott ki a Baranya megyei csendbiztosok s közbiztonsági közegek (pandúrok) számára. (MNL BaML IV. 152a) 295/1864.)

1852. április 25-én császári nyílt parancs döntött a rendőrségi és a biztonsági ügyek belügyminiszteri hatáskörből való kiemeléséről és az újonnan létrehozott Legfőbb Rendőrhatalóság – rendőrminisztérium – feladatkörébe sorolásáról. 1858. április 13-án kelt az az uralkodói elhatározás, amely szerint a rendőrség legfőbb irányítása államrendőrségi és állambiztonsági ügyekben a birodalmi rendőrminisztert, helyi rendészeti ügyekben a belügyminisztert illette.

A belső nyugtalanság és az itáliai katonai vereség arra ösztönözte az uralkodót, hogy átgondolja a közigazgatási berendezkedést. 1860 tavaszán, július 1-jei hatállyal megszüntette a kerületi felosztást. Az *Októberi Diploma* kibocsátásával visszaállította a Magyar Helytartótanácsot, elrendelte az országgyűlés összehívását, ismét a magyar lett a hivatalos nyelv. Az újjáalakuló törvényhatóságok az alkotmányos hatáskör gyakorlásával a rendőri feladatok nagy részét magukhoz vonták.

A cs. kir. rendőrigazgatóságokat nem rendelték a Helytartótanács, illetőleg a törvényhatóságok alá. 1865 nyaráig működött még az állami rendőrség, de megcsönkített hatáskörével kevésbé kapott nyilvánosságot. Július 27-én I. Ferenc József a rendőrminiszter ügykörét az államminiszteréhez kapcsolta, melyet követően magyarországi működése fokozatosan visszaszorult. Ezt szorgalmazta MAILÁTH György kancellár november 9-ei felterjesztésében, amiben javasolta, hogy a rendőrminiszteri illetékesség korlátozódjon a Lajtán túli területekre. (BENDA 1982; CZAGA 1995)

Az *alkotmányos év* azonban rövidnek bizonyult. 1861 decemberében az osztrákok többnyire visszakerültek a hivatalokba s megérkezett az októberi diploma és a februári pátenst elleni tiltakozás következtében bevezetett s 1865 nyaráig tartó a *SCHMERLING-provizórium*, amely alatt nem ülésezett az országgyűlés, szünetelt a helytartótanács testületi működése, a törvényhatóságokat feloszlatták, a megyékbe a közigazgatás intézésére királyi biztosokat delegáltak, és bevezették az igazságszolgáltatásban a katonai bíraskodást.

A közrend romlását, a központi hatalom is észlelte. 1864. augusztus 21-én a helytartótanács 28.643 szám alatt, a „személy- és vagyonbátorság teljes helyreállítása” érdekében küldött leiratot a törvényhatóságokhoz. A feladatok közé tartozott: az idegenek feletti őrködés; az utazási okiratok kiadása; a vándorcigányokkal való elbánás; a toloncozás; a fegyver- és lőszerbirtoklás; a vasút és távírdák körüli felügyelet, illetőleg a rájuk vonatkozó szabályok szigorú betartása, amely a személy- és vagyonbátorság javulását kell, hogy eredményezze. (MNL BaML IV.1106, 1878/1864.)

A neoabszolutizmus idején Magyarországon működő csendőri és rendőri szervek egy gyűlölt rendszer negatív jelzőkkel illetett testületei voltak, melyek idegen elnyomó célok megvalósításáért tevékenykedtek. A kegyetlenkedő, kíméletlen csendőrség tagjait a köznép zsandárnak nevezte, a titkosrendőri jelenlét bizalmatlanságot, félelmet keltett.

Ugyanakkor el kell ismerni, hogy a császári rendvédelmi szervek magas szakmai színvonalat képviseltek, egységes szervezetek voltak, és pozitívumaikat felhasználták a magyar rendőrség és csendőrség szervezői, modernizálói.

9. AZ 1848–1849-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ALATT

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc központosítási törekvései – az **Ideiglenes Rendőri Osztály Bizottmány** működésén túl – három időszakra tehetők.

Első az 1848. április 21-e és szeptember 11-e közötti, a belügyminisztérium működésének a megalakuló, kibontakozó szakasza, és a novemberig tartó változó időszak. Ekkor a minisztériumi **Rendőri Osztály**, az alárendeltségében működő **Országos Rendőri Hivatal** és a **helyi rendőrségek** töltötték be a testület szerepét.

A második időszakot a Madarász-féle rendőrség jelentette, amikor a feladatokat az **Országos Rendőri és Postaosztály**, az alárendeltségébe utalt **Rendőri Osztály vagy Hivatal**, ennek kiküldött **rendőri biztosai**, valamint a **helyi rendőrségek** látták el (1848. november – 1849. május). A Madarász-féle rendőrséget is több elnevezéssel említették: országos rendőri hivatal, országos rendőrség, a honvédelmi bizottmány rendőri osztálya. Madarász az általa kiadott iratokra mindig azt írta, hogy a „honvédelmi bizottmány tagja”, mégis általában rendőrminiszternek nevezték.

A harmadik időszak – 1849 májusától – ismét minisztériumi szervezést jelentett. A rendőrséget a következő szervek jelentették: a minisztériumi **Rendőri Osztály**, az **Országos Rendőri Hivatal**, az előbbieik alárendeltségében részben kiépített álladalmi **Rendőri Felügyelőségek**, illetve és a **helyi rendőrségek**.

Az első független felelős magyar kormány miniszterelnöke már kinevezésének napján – március 17-én – körlevelet küldött a törvényhatóságokhoz, melyben felhívta őket a közrend megőrzésére.

Március 23-án ösztönzésére a nádor rendeletben döntött az **Ideiglenes Rendőri Országos Bizottmány** megalakításáról. Feladatköre inkább rendőri jellegű volt, elnevezésében mégis mint a Miniszteri Országos Ideiglenes Bizottmány vált általánossá. Intézkedéseket csak a közcsend területén foganatosíthatott. Működése április 20-án szűnt meg, mivel megkezdte munkáját a belügyminisztérium. (F. KISS 1987)

9.1. A minisztérium rendőri osztálya

A SZEMERE vezette Belügyminisztérium **harmadik osztálya volt a rendőri**. A június 13-án kelt miniszteri rendelet rögzítette, hogy a két iker fővárosban a rend és csend fenntartása állami feladat, amelyhez a kormány segítsége is szükséges. Az intézkedés a két városi hatóság teendőit nem csökkenti, az új hivatal (Országos Rendőri Hivatal) a kormány képviselője lesz, utasítólag, vezérlőleg lép fel, csak sürgős és rendkívüli esetben avatkozik be közvetlenül.

A pesti közgyűlés, némi akadékoskodás után, augusztus 3-án elfogadta a miniszteri rendeletet, és utasította a főpolgármestert és LÁNGH Ignác városkapitányt, hogy a hivatalt működésében támogassa. (WILDNER 1936)

Szeptember 11-én a kormány lemondott, 16-án az ügyeket egyedül vivő és újrjelölt BATTYÁNY miniszterelnök támogatására megalakult az **Országos Honvédelmi Bizottmány**. A képviselőház október elsején SZEMERE Bertalant is a bizottmányba választotta. Egy hét múlva a képviselőház az Országos Honvédelmi Bizottmányra ruházta a végrehajtó hatalmat. Az elnök Kossuth Lajos. (BENDA 1982)

9.2. Az Országos Rendőri és Postaosztály

1848. november közepén KOSSUTH a változtatási javaslatokat mérlegelve bejelentette, hogy a belügyi tárcát MADARÁSZ Lászlóra bizza. SZEMERE tiltakozott az elképzelés ellen, és kijelentette, hogy MADARÁSZ legfeljebb a minisztérium rendőri osztályának a vezetését veheti át. A vita azzal zárult, hogy KOSSUTH november 28-án megbízta MADARÁSZT a **belügyminisztériumról leválasztott rendőri osztály** vezetésével. FARKAS János, a rendőri osztály egyik tanácsosa december 10-ei keltezéssel kapta kézhez MADARÁSZ utasítását, mely szerint a **különvált országos rendőrséget** a következő napon költöztesse át Pestre, a Szabadsajtó utcai Horváth-ház első emeletére. (FÁBIÁNNÉ 1974)

December közepére megalakult az **Országos Rendőri és Postaosztály, azaz a Madarász-féle rendőrség**. A december 15-étől hatályos fizetési lista szerint a rendőri részlegben dolgozott 2 osztályigazgató, 4 tanácsos, 7 titkár, 4 fogalmazó, 4 segédfogalmazó, 1 iktató és segédje, 1 irattárnok és segédje, 1 kiadó és segédje, 1 pénztáros, 1 ellenőr, 14 írnök és sok napidíjas. (F. KISS 1987, 250.)

MADARÁSZ távozását egy vizsgálat eredménye tette indokolttá. 1848. szeptember 30-án kivégezték ZICHY Ödön grófot, aki JELASICS számára teljesített futárszolgálatot. Az eljárás során ékszereket koboztak el, melyek őrzését MADARÁSZra bízták. Az ékszerek eltűntek. 1849. március 17-én a békepárt vizsgálat elrendelését követelte. Április 20-án a képviselőház megvitatta a vizsgálóbizottság jelentését, és kimondta, hogy MADARÁSZ gondatlan magatartást tanúsított. MADARÁSZ lemondott. A pesti rendőri ügyek intézését KOSSUTH április 25-én IRÁNYI Dániel kormánybiztosra ruházta. Madarász rendőrségét SZEMERE május 11-én oszlatta fel. (FÁBIÁNNÉ 1974)

9.3. Ismét minisztériumi szervezés

1849. május 1-jén a kormányzóelnök SZEMERE Bertalant nevezte ki miniszterelnökké, egyben belügyminiszterré.

Az országos rendőrség újjászervezésére május 15-én jelent meg a 11-ei keltezésű belügyminiszteri rendelet. Ezen irat szerint 24 órán belül lehetett pályázni rendőri állásokra. MADARÁSZ emberei közül SZEMERE 65 főt bocsátott el. Minden rendőri megbízást, amelyet nem SZEMERE vagy HAJNIK adott ki, május 20-a után megszűntnek kellett tekinteni. Összességében a rendőrség feladatköre 1848-hoz képest lényegesen nem változott. (FÁBIÁNNÉ 1974)

Az állami rendőrség vidéki kiépítésének jelentős lépése volt a **rendőrfelügyelőségek felállítása**, melynek **alaputasítása** Debrecenben keltezett 1849. május 12-én. Ezek alap-

ján nem lehet célszerűen kormányozni, ha a haza állásáról a kormány hű képet nem kap. Az adatok megszerzésére, a cél elérésére a rendőri felügyelők által kívánt volt a lényeges események megtudása, továbbá intézkedésre okot adó hangulatról értesítést kapni, valamint az egészségügyi intézkedést igénylő történetekről értesülni, illetve az érlelő cikkek mennyiségéről pontos ismereteket szerezni, és megismerni a kormány részéről intézkedést igénylő tényeket, ezenfelül jelentést kapni a haza ellen tevékenykedőkről és a nemzet függetlenségének kivívásában érdemet szerzőkről.

Egy évre 1 rendőri felügyelő fizetése 800, írnoki díj 200 forintban nyert megállapítást. Az **alaputasítás** mellékletét képezte az állami rendőri felügyelői kinevezésnek.

A következő számozott rendőri felügyelői állomáshelyek kerültek kijelölésre: Késmárk, Eperjes, Ungvár, Munkács, M. Szigeth, Beszterce, Kolozsvár, Brassó, Nagyszeben, Arad, Nagybecskerek, Újvidék, Zombor, Pécs, Kaposvár, Nagykanizsa, Kőszeg, Sopron, Pozsony, Rózsahegy, Beszterce, Selmec. Minden kerület pecsétjén szerepelt annak száma is. Például: Kolozsvár 7. sz. (PILCH 1936, 215.)

1849. június 8-án Szemere belügyminiszteri rendeletben adta ki az „álladalmi rendőrség” **működési szabályzatát**, amely néhány vonatkozásban azonos, illetőleg hasonló az alaputasítással. Kimondta, hogy a rendőrség a közigazgatásban szükséges intézet, azért annak teljes nyilvánossággal kell működnie.

1849. június 24-én kelt a Buda, Pest és Óbuda **egyesítéséről szóló** belügyminiszteri rendelet, melyet a kormányzó helyeselt. Ugyanezen a napon, de már az egyesítést elrendelő döntés után született a **budapesti rendőrség államosításáról** a miniszteri rendelet.

1849 júliusában keletkeztek a szabadságharc központosított rendőrségére vonatkozó utolsó adatok. Ezek a szegedi városi rendőrség átszervezéséről, az állami rendőrséggel történő együttműködéséről szólnak. HAJNIK július 12-én olyan utasítást kapott, hogy a központi személyzet alkalmazásával szervezzék a városnál a rendőrséget, és saját vezetésük alatt, indítsák meg a munkát. (FÁBIÁNNÉ 1974)

9.4. A nemzetőrségről

A nemzetőrség országos jellegét mutatja az, hogy területi hatálya túlterjeszkedett a városokon. Rendvédelmi jellegét gyengíti azon alkalmazása, amely szerint reguláris katonaságnak tekinthető.

Érintésének oka az 1848. évi XXII. törvénycikk kezdő mondatának első fele, amely szerint „[a] személyes és vagyonbátorság, a közcsend és belbéke biztosítása az ország polgárainak örökösére bízatik [...]”

A 20 és 50 éves életkor közötti férfiak, akik bizonyos vagyoni cenzusnak megfeleltek, a nemzeti őrseregbe beírandók voltak, és fegyveres szolgálatot tenni tartoztak. Tisztjeiket kapitányig maguk választották. Nem lehettek nemzetőrök, akik rablás, lopás, csalás, hiteszegés, gyújtogatás vagy gyilkosság miatt büntetve voltak. A rendkívüli eseteket kivéve a nemzeti őrség településének határain belül működött. A nemzeti őrt szolgálatra csak polgári hatóság szólíthatott fel. Fegyvert szolgálatban viselhetett, erőszakot felszólítás után alkalmazhatott. Testi büntetéssel nem volt fenyegethető.

1848 nyarán kiadásra kerültek az „Öltözeti szabályok”, a „Lófelszerelés és málházás leírása”, egy „Rövid utasítás” a zászlóaljparancsnokok számára és „Utasítás a négy őrnagynak”. (URBÁN 1956)

Készült ideiglenes szolgálati rendszabály is (HORVÁTH 1848), amely szerint az őrszolgálatra rendelt csapat a vezetőjével az őrtanyán megjelenni tartozott; a főőrtanyán szolgáló nemzetőrök feladatairól az őrtanya parancsnoka rendelkezett. Őrjáratot jelentett a rend fenntartása és zavargók elfogása végett kiküldött csapat egy altiszt vezérlete alatt. Az őrfő az őrjáratot a vett utasítás szerint küldte ki. A keringőr volt az egy főtiszt vezérlete alatt kiküldött csapat, amely az őrök felett felvigyázott, és a rendkívüli parancsokat az őrséggel közölte.

A nemzetőrséget a szabadságharc bukásakor bevonuló császári csapatok lefegyverezték és feloszlatták. 1918 őszén a kormány a közbiztonság-védelem megerősítésére önkéntesekből szintén szervezett nemzetőrséget. 1956 őszén ugyancsak működött önkéntesekből álló nemzetőrség.

10. A KIEGYEZÉS KÖRÜLI TÖRVÉNYEKBŐL

1867. július 28-án szentesítette a király a kiegyezésről szóló 69 szakaszból álló törvényt, amely kimondta Magyarország közjogi és belkormányzati önállóságát, közös üggyé minősítette a külügyet, a hadügyet és az anyagi fedezetükről gondoskodó pénzügyet. (1867. évi XII. tc.)

A **végrehajtó hatalmat** a február 20-án megalakult kormány gyakorolta. Az igazgatási ágak élén az uralkodó által kinevezett miniszterek álltak. A miniszterek felelősségre vonhatósága kiemelten szerepelt a közcsend és bátorság fenntartásában elkövetett mulasztásokért, amennyiben azok a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók voltak.

A **rendőrség irányítása és felügyelete** a Helytartótanácsról a független magyar minisztériumnak egyik osztályára, a Magyar Királyi Belügyminisztériumra szállt, amely 1867. március 11-én kezdte meg működését.

Március elején a kormány arról döntött, hogy valamennyi rendőri szerv folytassa munkáját, majd közel két hét elteltével megkezdődött az osztrák államrendőrség április végéig tervezett felszámolása és a magyar rendőrség központi intézményeinek a létrehozása. A minisztériumban **rendőri ügyosztályt** szerveztek, amely hasonló volt a bécsi rendőrminisztériummal. A rendőri ügyek felelőse gróf RÁDAY Gedeon osztálytanácsos lett. (BOTOS 1994)

Bár a törvény a rendőrségről közvetlen említést nem tett, a városok és a vármegyék ismét önállóan szervezték meg rendőrségüket, és a későbbiekben joguk volt a községeknek is saját rendőrség tartására, amelynek nagyságát és fejlettségét az adott település anyagi lehetősége határozta be.

A kiegyezést követő jogalkotásban alapvető jelentőségű volt a bírászkodás államosítása, illetőleg az **igazságszolgáltatás és a közigazgatás elválasztása**. „Az igazságszolgáltatás a közigazgatástól elkülönítettik”, és e hatóságok „egymás hatáskörébe nem avatkozhatnak”. A király által kinevezett bírák, a király nevében gyakorolták bírói hatalmukat, és az állampénztárból kapták fizetésüket. A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk kihirdetése megtörtént 1869. július 15-én, mely nap 2000 óta a Bíróságok Napja.

Nagy fontosságú volt a **királyi ügyészség** létrehozásáról szóló törvény megalkotása. „Az igazságszolgáltatás körül az állam közérdekeit a jelen törvény által meghatározott ügyekben a királyi ügyészség képviseli.” A bíróságoktól független szervezet az igazságügyi miniszter közvetlen alárendeltségében működött, tagjait pályázat után a király nevezte ki. A királyi ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. törvénycikk 1871. június 10-én került kihirdetésre, mely nap 1991 óta az Ügyészség Napja.

Komoly súllyal bírtak a **közigazgatás szabályozásáról hozott kezdeti törvények**, így a köztörvényhatóságok rendezéséről (1870. évi XLIII. tc.) és a községek rendezéséről szóló törvénycikkek. (1871. évi XVIII. tc.) A törvényhatóságokról szóló szabályozás kiemelkedő rendelkezéseit jelentette az, hogy 1870-től a vármegyei **csendbiztosokat** a főispán nevezte ki, a városi **rendőrkapitányokat** – itt nevezték először így e tisztségviselőket – pedig választották.

1874-től az ország bíróságainál és hatóságainál ügyvédként olyan jogászok járhattak el, akik megfeleltek az ügyvédi rendtartásról szóló törvénycikkekben foglaltaknak. (1874. évi XXXIV. tc.)

Megtörtént a hatalmi ágak szétválasztása a törvényhozó hatalomra, a végrehajtó hatalomra (közigazgatás) és a bírói hatalomra (igazságszolgáltatás). A rendőrség közigazgatási kötődésén kívül nem hanyagolható el a bírói hatalomhoz történő kapcsolódása sem, amely főképpen a büntetőjog területén valósul meg.

1871-ben törvény mondta ki, hogy a „testi fenyték” semmilyen büntetésként sem alkalmazható, megszűnik a bilincs büntetésként való használata, továbbá „eltöröltetik a vérdíj.” (1871. évi LII. tc.)

A büntetőeljárást az 1872-ben kiadott Ideiglenes eljárási szabályzat, a kiadvány borítójának színe után *Sárga könyv* néven ismertté vált szokásjogi forrás szabályozta. Ez a 122 paragrafusból álló kiadvány, mint szokásjogi forrás, lett azon eljárási kódexszé, amely 28 éven át a büntető perrendtartásról szóló törvény megszületéséig szolgált útmutatóként.

A kiegyezéstől kissé távolabb, de mégis az azt követő törvénycsokorból megemlítenők a büntetőtörvénykönyvről és a kihágásokról hozott törvénycikkek. (1878. évi V. tc.; 1879. évi XL. tc.)

A köztisztviselők minősítéséről rendelkező 1883-ban született törvény (1883. évi I. tc.) szerint a fővárosban a rendőrfőkapitánynak, a rendőrtanácsosoknak, a kerületi rendőrkapitányoknak, a főkapitányi titkárnak és a fogalmazóknak, a törvényhatósági joggal felruházott városok rendőrkapitányainak magas szintű végzettségéről kellett igazolást felmutatniuk. A gyakorlati, közigazgatási vizsga mellett, igazolniuk kellett ügyvédi oklevelet vagy államtudományi, vagy jogtudományi tudorságot, vagy legalább a négyéves jogi tanfolyamnak a fennálló szabályok szerinti elvégzését, valamint az államtudományi államvizsgának a sikeres letételét.

11. A VÁRMEGYEI RENDŐRSÉGEK

A vármegyék igyekeztek számtalan ügykörben saját döntésük alapján eljárni. A közbiztonság-védelem bizonyos területeit – azokat, amelyeket az állami főhatalom nem tartott fenn centrális intézkedési körében – megyei statútumokkal szabályozták. E vármegyei szabályrendeletek folytonosságot mutatnak a korábbi rendelkezésekkel, és hasonlóságot egymással.

A **megszűnő parasztvármegyéket** folyamatosan váltotta fel a **pandúrság** intézménye, amely a **korábbi vármegyei őrendszert** hiányosságait is hivatott volt felszámolni. A XVIII. század elején botladozó léptekkel induló szervezési folyamat erőfeszítései létrehozták az új testületet, de ahány vármegye, annyiféleképpen.

A vármegyei őrendszert, majd nevezetesen a vármegyei rendőrségek alapvető feladatát jelentette a szabad királyi (törvényhatósági jogú) városokon kívül eső területek közbiztonság-védelmének az ellátása.

- E feladatellátást a vármegyék belső ügyeknek tekintették, törekedve önálló intézésére.
- A kiegészítést követően a vármegye közönségének jóváhagyásával működtek községi rendőrségek, amelyek többnyire felölelték a mezőrendőrségi feladatokat is. Tevékenységük nem szűnt meg a csendőrség felállításával, és a rendőrség államosításával sem.
- A kis- és nagyközségek közbiztonságában erőteljesen érvényesült az elsősorban éjjeliőri szolgálatban megnyilvánuló ingyenes lakossági részvétel, amelynek az alapvető oka a települési költségvetés szűkösségében keresendő.
- A közbiztonság-védelem vármegyei teendőit az alispán és a szolgabírók irányították, a közvetlen végrehajtást a vármegye alkalmazásában álló különböző szervezésű fegyveresek végezték.
- A rendfenntartók, a közbiztonságvédelmet ellátók hasonló, gyakran azonos tevékenységük mellett vagy ellenére hosszú ideig megőrizték elnevezési sokféleségüket.
- A sokszínűség jelen volt a kialakulásban, a ruházat, a fegyverzet, a felszerelés vonatkozásában, a működés szabályozásában és a megítélésben is.
- A jelentősebb szervezési, létszámemelési, növekvő költséggel járó intézkedésekhez be kellett szerezni a Helytartótanács (belügyminisztérium) jóváhagyását.
- Komoly tényezőként értékelendő a közbiztonságot jelentősen befolyásoló betyárvilág léte.
- A pandúrság önálló működésében 1848-tól rövid szünet állott be a különböző központosítási törekvések következtében.

11.1. A vármegyei őrendszertarkasága

A vármegyei őrendszertarkaságát nemcsak elnevezési sokaságuk alapozta meg, hanem szervezési eltérőségük is. A vármegyék rendőrségei működtek központosítottan a megyeszékhelyről ellátott szolgálattal, valamint a járásokba történő szétosztással. Volt, ahol hajdú-, volt, ahol pandúr szervezetet állítottak fel, és volt, ahol egymás mellett léteztek e testületek.

Baranya vármegye közbiztonságvédelmi szervezeteit a **vármegye katonái**, a **vármegye hajdúi** és a **vármegye pandúrjai** jelentették. Szükség esetén igénybevételezre került a **rendes katonaság**, és rendelkeztek különféle elnevezésű **rendfenntartó emberekkel** egyes települések, valamint **uradalmi hajdúkkal** az uradalmak. A települések és az uradalmak rendfenntartóira is alapvetően a vármegyei pandúrrendszabás vonatkozott.

1701-ben a közbiztonsági tennivalók tisztviselői voltak: az **alispán**, a **főszolgabírók**, az őket segítő **esküdtek** és a **várnagy** (várkapitány, megye kapitánya, vármegye hadnagya).

A legénységet jelentő állomány egyes tagja a **perzekutor**, vagyis az **üldöző** volt. A perzekutorokat hamarosan a **vármegyei katonák** és a **vármegyei hajdúk csoportjára osztották**, akiket később összefoglalóan legényeknek is neveztek.

A vármegye hadnagyának segítésére 1703-ban **altiszteket** rendszeresítettek, akik a **strázsamester** (őrmester) és a **káplár** voltak.

A vármegye katonáit nevezték huszárnak és közlegénynek is.

A **tényleges katonákat**, ha a haramiak elfogására vették igénybe, **üldöző katonáknak** nevezték.

Másik csoportot alkottak az 1816-ban életre hívott **pandúrok**, akik közel évtizedes megszakítást követően 1827-től léteztek a vármegye rendőrségében, illetőleg rendőrségeként. A megyei vezető volt a **pandúrok hadnagya**, 1844-től a **csendbiztos**, a járási vezetők a **strázsamester** vagy a **pandúrkáplár**, később szintén **csendbiztos**.

Az 1840-es évek elején megjelent az **ordonánc pandúr** beosztás. Ugyanezen időtől a pandúrokat emlegetik úgy is, mint **foglárok**.

1840-től alkalmazott a **rendőr kifejezés**, a mezőrendőrségi törvény nyomán.

1845-ben a vármegye közbiztonságát védő fegyvereseket – huszár, hajdú, pandúr – összefoglalóan nevezték, a **megye cselédjeinek**.

1846-ban a járásokban szolgáló pandúrokat említették csendőrként is.

Az egyes településeken a pandúrokkal azonos fogalmat takart a **kisbíró**, de voltak **kerülők**, **csószók**, **szőlőcsószók**, **mezőpásztorok**, **éjjeliőrök**, **felelős örök**, **hajdúk**, **levélhordók**, **látók** (örök) is. (ERNYES 2004)

Teljesítették közbiztonsági szolgálatot **Bács-Bodrog vármegyében** a XIX. század első felében a **csetnikiek**, akik „jámbor viseletű és jó erejű emberek voltak, jól fölfegyverkezve”, és helybeli **kerülők** (cirkulatorok) is.

Ugyanezen időszakban településeken kerültek kiállításra **Csongrád vármegyében** pusztai hadnagyok, majd **hadnagyok**, központosítottan **vármegyei mezei biztosok** és alájuk rendelt **pusztázó katonák**. A **perzekutorokat** nevezték **csendlegényeknek** is. (TISZA 1925)

Szolgáltak hajdúk a pandúrokkal egy időben, de más feladatokkal **Somogyban** is. A **vármegye hajdúi** a megyeháza körüli fegyveres teendőket látták el 1835-ig, melyet követően a pandúrok léptek helyükbe. A hajdúk parancsnoka a **vármegye hadnagya** volt, akit a

várkapitány váltott fel, és belépett a **várnagyi poszt a porkoláb helyett**. A hajdú ezután irodaszolgát, küldöncöt jelentett, egyenruhás, de fegyvertelen szolgaként. (BERTA 2000)

Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében a XVIII. század második fele fogadott embe-
reket hozott a közbiztonság védelmére. A kiszolgált katonákból összeálló csapat feladata elsősorban a jász és a kun pusztában való portyázás volt. E közbiztonsági közegek elnevezései voltak az **antesignani**, a **hajdones** és a **satelles**, amelyek megfeleltek a későbbi mezei comissárius, hadnagy, hajdú szavaknak. A megye képviselőjében portyázókat a **vármegyéző** kifejezéssel is illették. (TISZA 1925)

11.1.1. A hajdúkról

A **hajdúk** összefoglalóan **alkalmilag katonáskodó szegénylegények** a XVI. században. Egyik csoportjukat a XVI. században folytatott marhakereskedelem hajtóinak utódai jelentették, másikat a törökök ellen harcoló szegénylegények, harmadikat a hódítók elől elmenekülő földönfutó parasztok. A **hajdukok** pedig délszláv, moldovai, havasalföldi felkelők, akik a XVI–XIX. században fegyveres harcot vívtak a törökök ellen. (BEREI 1962)

Törvényben először 1514-ben szerepelt e kifejezés, amikor a hajdúkat a fegyverviselés-től eltiltották. „Ezen kívül, hogy a közönséges nyelven hajdúknak nevezett barom-pásztorok se hordjanak kopjákat és egyéb fegyvereket.” (1514. évi LX. tc.)

A **fegyveres állathajtók** a török háborúk idején gyalogos, majd lovas katonákká szerveződtek, akik a hódítók elleni harc mellett raboltak, sarcolták a lakosságot. Utóbbi magatartásuk miatt kiirtásukra törvények is születtek. (1557. évi XXIII. tc.; 1596. évi XXIII. tc.; 1609. évi XIX. tc.)

„A szabad hajdúk általánosan, mint oly rettegéssel tölték el a lakosokat, mint a török martalócok, ők szabadékos rablók valának egyedül martalékért katonáskodók. Többek neve átkok közt említetik és említhetők csak a rablásaik által baromilag sanyargatott lakosoktól.” (HAAS 1845, 202.)

A XVII. századtól létrejöttek a vármegyei és a városi törvényhatósági emberek: az adóbehajtók, a kapu- és fogházőrök, a hivataloszolgák, a közbiztonsági szolgálatot teljesítők, akiket együttesen hajdúknak neveztek. (RÉVAI IX. 1913.)

A katonáskodó és a rendészeti feladatokat ellátó hajdúk között mindössze névrokonság áll fenn.

11.1.2. A pandúrságról

Az évszázadnyi fejlődés során, a vármegyei rendfenntartók elnevezései között a **legáltalánosabb a pandúr** lett. Görög eredetre utal a *pandore* kifejezés, ami csendőrt jelent, latinra a *persecutor*, azaz üldöző. (TISZA 1925)

O'SVÁTH szerint a pandúr kifejezés 1741-ben született, amikor Mária Terézia korában folyt harcokban portyázó szolgálatra *egy pandúrezredet* állítottak fel, majd az 53. ezredbe olvasztottak be. A volt ezred tagjaiból az alvidéken rendőrként is kerültek alkalmazásra. (O'SVÁTH 1905) Az előbbieket alátámasztja a TRENK báró Bács vármegyei szerbekből alakított szabadcsapatához kötés. A könnyű gyalogsághoz sorolt csapat az osztrák örökösödési háborúban harcolt, majd a Határőrvidékbe olvadt be. E forrás második jelentésként a csendőrség előtt fennálló megyei rendőri személyzetet jelöli. (ACSÁDY 1893)

Egyes vármegyék a **pandúr elnevezést perzekutorra változtatták**. A pandúrok irányítását, vezetését a **csendbiztosok** (persecutor comissarius) végezték, akiket sok vidéken komiszárosnak neveztek, a pandúrokat pedig perzekutornak. Főcsendbiztos, strázsamester, pandúrkáplár, pusztázó pandúr elnevezéssel is voltak állások. (O'SVÁTH 1905)

1848 előtt pandúr elvileg csak *nemes ember lehetett*. A csendbiztosokra vonatkozó ez irányú követelmény megszüntetését szorgalmazta az a javaslat, melyet az Igazságügyi és Közjogi Bizottság terjesztett elő az 1825–27. évi országgyűlésnek. (EMBER 1989)

A pandúrság kialakulása, országos kiépítésének befejezése 1790-re tehető, bár voltak vármegyék, ahol csak a XIX. század első negyedében jelent meg a pandúr kifejezés, illetőleg pandúrszervezet.

GYÁRFÁS az 1701. május 17-én kelt királyi rendeletre hozott **Heves megyei** intézkedést vélte a csendbiztosi hivatalok létrehozása **első lépésének**. A királyi rendelet meghagyta, hogy az alvidéken és a tiszántúli részeken – ahol a rablások már a postai közlekedést is veszélyeztették – a bűncselekmények megakadályozásáról a földesurak gondoskodjanak. A vármegye június 20-i közgyűlésén elhatározták 1 tisztt és 15 magyar katona 8, illetőleg 4-4 forint havidíjjal történő felállítását. Közülük ketten Gyöngyösön, a többiek Egerben laktak. Július 2-i eskütételüket követően szolgálatba álltak. E fegyveres rendőröket **armás** elnevezéssel illették, s talán szigorúságuk miatt, a nép által nem fogadtattak kedvezőleg. Elkezdték őket szidni, gyalázni, „ármányos” gúnyszóval illetni. Mellettük még működött a parasztvármegye. (GYÁRFÁS 1882)

A pandúrság működésének megítélése, a fennmaradt kép meglehetősen vegyes, és inkább marasztaló. A vármegyék szigorú elvárásai mellett sűrűn érvényesült „a rablóból lesz a legjobb pandúr” közmondás elveinek hátránya.

A XVIII. század második felében **Csongrád vármegye** pusztázó pandúrjai többnyire híres lóköttőkől, betyárokból, katonaviselt egyénekből álltak.

Jász-Nagykun-Szolnokban ugyanakkor szállóigévé vált, hogy a pandúrok bére „50 forint fizetés és szabad lopás”. A kiszolgált katonákból szervezett közbiztonsági közegek kegyetlenkedtek, zsarolták a lakosságot, örömmel alkalmazták a botozást, a vesszőfutást, a nehéz vasat ártatlan emberekkel szemben is. (TISZA 1925; ENDRÓDY 1898)

Az elképzelések eredményes megvalósulásának nem kis gátját képezték az alacsony fizetések, a korszerűtlen, gyakran rossz fegyverek, a silány felszerelés. Így a közbiztonságot sokszor a vármegye lakossága volt kénytelen nélkülözni, a pandúrság pedig a szerény, de biztos megélhetést. Voltak természetesen hozzáértő, alapos bírálatok, előremutató javaslatok is.

A pandúrság katonailag szervezett közbiztonsági intézmény voltát gyéren kísérte a katonai fegyverhasználati jogosultság. Inkább a jogos védelem esetében létrejövő lehetőség – a megtámadás, ritkán az üldözés – alapozta meg a fegyverhasználatot.

A betyárvilággal szemben nem hozott megnyugtató eredményt a statárium alkalmazása sem. A királyi biztosok rendkívül kemény fellépését követően viszont eredményesen tevékenykedtek a bűnelkövetőkkel szemben.

A **pandúrság megszűnése** két vonulatot jelentett. Az első ideiglenes volt és az 1848–1852-es években történt, a második a magyar királyi csendőrség szervezésekor, az 1881–1884-es évek közötti időben. A megszűnési folyamat hosszú volt, és bizonytalanságot hozott a testület tagjainak. A pandúrokat elbocsátották, de a lehetőséggel élve többen a csendőrségségnél folytatták szolgálatukat. A szerelvényeket és a fegyvereket nyilvános árverésen értékesítették. A kint hagyott egyenruhákat úgy kellett átváltoztatni, hogy velük visszaélést ne követhessenek el. 1884-ben az utolsó pandúrlaktanyák is felszámolásra kerültek.

11.2. A betyárvilágról

A korszak közbiztonságára jelentős befolyással bírtak a betyárok, bár a nép emlékezetében gyakran a hatalommal szembenállás egyik példajaként éltek. A **betyár** szó perzsa eredetű, és török közvetítéssel került Magyarországra. Kezdetben suhancot, fiatal és dolog nélküli legénykét, az Alföldön fiatal béreslegényt is jelentett. A törököknél hitetlent, gonosztevőt is értettek alatta. A XVIII. század második felében alakult ki az a réteg, melynek tagjai szabad életformájuk mellett bűncselekményeket követtek el. Számuk a társadalmi nehézségek, a kilátástalanság hatására rohamosan nőtt. (RÉVAI III. 1911; VÍGH 1989)

Egy 1837-ben kelt Csanád megyei szabályozás szerint a betyárok azok, kik erdőkben és más rejtett helyeken lappangva, egyenként vagy csoportokban, fegyverrel és más gyilkos eszközökkel az utazókat megtámadják, az utakat elállják, és az embereket kifosztják.

Kik csárdákban, malmokban vagy helységektől távolabb fekvő magányos helyeken fegyveresen rabolnak, vagy fosztogatnak. Kik a barmokat és marhákat a nyájakból vagy gulyákból fegyveres kézzel erőszakosan elhajtják. Kik akár egyenként, akár csoportosan felfegyverkezve népes helyeken a házakat vagy embereket kirabolják és megfosztják, akár történnék ilyen esetekben gyilkolás, akár nem. (VÍGH 1989)

„Régi emlékeinkben a gonosztevők lopóknak, huzavonóknak, paráznáknak, gyilkosoknak, mordályégetőknek, gyújtogatóknak, ünneprontóknak, kóborlóknak neveztetnek – mely utóbbiak alkalmasint ugyanazonosak a **futó betyárokkal**. [...] **Kapcabetjárnak** hívták a korcsmásban kötölőzködő és az aprómarhalopással foglalkozó legényeket” és azokat, akik ott vétettek hibát hol születtek, ahol jó ellátásban részesültek. A városi bűnöző az **aszfaltbetyár**, a gonoszabb betyár pedig a **haramia**. A betyárság kifejezésvilága változatosan gazdag volt, amit magyar nótákban is megerősítettek, és gyakran énekeltek mulatozásaik alkalmával.

A **zöldvásár** azt jelentette, hogy a lopott állatokat a mezőn hagyták, vevőiket odavezették. **Zöldmészárszéknek** azt nevezték, amikor a betyárok a leölt állatok megmaradt húsáról említést tettek a közeli falu lakóinak, akik így ingyen juthattak ahhoz. A támadások kedvelt célpontjai voltak az élőállatok, melyek közül a csikók és tinók a legkelendőbbek, mivel „ha ezeket az orgazdákat egy nyáron félrehelyen tartották – amint nőttek –, többé volt tulajdonosaik sem ismerték fel.”

A betyárokat a nép általában rejtegette, némely orgazdaként szerepelt kisbirtokos pártolta, „a nagyuraknak pedig érdekükben állott velük ellenséges lábon nem állani.”

A vármegyékhez érkezett panaszok ugyanakkor azt jelezték, hogy a bűnözés növekszik, a közbiztonság védelme intézkedéseket igényel. Ez utóbbiak többnyire szegényesek és eredménytelenek voltak. Határozott fellépési formának tartották a **statáriumot**, melynek vaskeze gyakran osztogatta a legsúlyosabb büntetést, a halált. A kivégzések „némelykor megrendítő hatásúak voltak, mert ha a kézrekerültekre a hirdetmény betűi ráilleszthetők voltak, oly egyéneket is kivégeztettek, kik máskor csak mint kihágók büntetettek volna. A statárium jelzésére, a faluvégeken vashorgonnyal ellátott olyan táblát helyeztek el, melyen akasztott embert ábrázoltak. (O'SVÁTH 1905; TISZA 1925) A rendkívüli intézkedések annak ellenére sem jártak a betyárvilág felszámolásával, hogy azokat, meglehetősen gyakorisággal alkalmazták.

Komoly eredményt a kiegyezés utáni bűnhullám letörésére bevezetett **rögtönítélő bíraskodás**, valamint a kiküldött **királyi biztosok** ténykedése hozott. Utóbbiak, a megyei közbiztonsági személyzet mellett, jelentős katonai erővel is rendelkeztek.

A leglátványosabb sikert gróf RÁDAY Gedeon érte el alföldi működésével. Ráday belügyminisztériumi osztálytanácsosként vette át kormánybiztosi kinevezését, helyettese KORMOS Béla belügyminisztériumi titkár lett. Erőteljes fellépésüket 1869 elején kezdték meg Szegeden, ahol az akkori várat használták börtönnek. A lefogottak száma rövid idő alatt elérte az 1.200-at. 1869 augusztusában a Pest megyei bíróság Szegedre települt egyik tanácsosa kezdte meg a felderített ügyek tárgyalását.

Az elért eredmények ellenére, sok támadás érte a Ráday bizottságot részben a sajtó, részben az alkalmazott módszereket ellenzők részéről. Működését 1872-ben szüntették meg. „A királyi biztos működésének eredménye minden várakozást felülmúlt [...], rövid idő alatt százakra ment az elfogott rablók száma.” (TISZA 1925, 116.)

A királyi biztosok – különösen RÁDAY – tevékenységének következtében a betyárvilág összezsugorodott, csaknem megszűnt. Az évtizednyi viszonylagos nyugalmat megtörő gonosztevőket a pandúrok gyorsan kézre kerítették, nemegyszer megsemmisítették. Az 1880-as évektől a betyárvilág megmaradt szereplőit a magyar királyi csendőrség üldözte és fogdosta össze.

11.3. A csendbiztosi szervezet

A csendbiztosi szervezetnek esetenként együttesen is működő két fő formája mutatható ki, mégpedig a vármegyén belüli központi vagy **központosított**, és a **járás**i. A központosított szervezés egy vagy több, a vármegye egészében illetékes csendbiztost, a másik a járásokban – amelyek lehettek több csendbiztosságra felosztottak – szolgáló **csendbiztosokat** jelölte. Alárendeltségükben voltak a **pandúrok**, akik lehettek lovasok és gyalogosok. A megyei csendbiztosok általában az alispán – néha főispán – főnöksége alatt dolgoztak. A járási csendbiztosok felettesei a fősolgabírók. Néhány megyében alparancsnoki feladatokat láttak el a **pandúrkáplárok**, mely esetekben a beosztottakat közpandúroknak nevezték.

Moson vármegyében a pandúrok élére az 1870-es évek elején az alispán közvetlen felügyelete alatt álló csendbiztost állítottak, kinek hatásköre az egész megyére kiterjedt.

Ugocsa vármegye minden járásában 1 csendbiztos szolgált, alárendeltségében 3-4 lovaslegénnyel. (TISZA 1925)

Bihar vármegyében a sárréti járás 2 részre volt osztva a kiegyezés után. Alattuk 10-10 pandúr szolgált úgy, hogy minden pandúrra kettő és egynegyed négyzetmérföldön 5.000 ember jutott. (O'SVÁTH 1870, 46.)

A szervezetek, a feladatok, a jogok és kötelességek szolgálati utasításokban, szabályzatokban, szabályrendeletekben kerültek megfogalmazásra. A csendbiztosok, illetőleg vezetésükkel a pandúrok általános közbiztonságvédelmi feladatot láttak el, nyomoztak, vallattak, és részt vettek a büntetések végrehajtásában is. Naplót vezettek, illetőleg azt láttamoztatták.

Működési területük határát kivételes esetekben léphették át. Ilyennek számított az üldözés, de már nem volt az az egyszerű észlelése a gonosztevőknek. Így maradhettek fenn olyan történetek, melyek szerint egy-egy vármegyehatárra úgy építettek csárdát, hogy a határvonal a terem közepén húzódott. Egyik oldalon a pandúrok, másikon a betyárok mulatoztak, jól tudva, hogy a perzekutorok „szolgálatilag” nem léphetik át a vármegye határát.

Esetenként igénybe vették a pandúrokat fegyveres szolgálathoz méltatlan tennivalókra is – területtisztítás, csendbiztos személyes kiszolgálása, egyéb kézbesítések –, amelyek ellen tiltakoztak.

A testületbe kerülés történt pályázattal, felkéréssel, melyeket megerősített a választás, illetőleg a kinevezés. Történhetett kijelölés utáni választással is. A gyakorlatra hatással voltak a helytartótanácsi rendelkezések és az 1870-től született, a tárgyra vonatkozó törvények.

11.4. A strázsamesteri szervezet

A **strázsamesteri vagy őrmesteri szervezet** azon vármegyékben határozható meg, ahol a csendbiztosi intézményt nem, vagy csak formálisan, illetőleg erősen megkésettén vezették be. A **pandúrcsapatok** élén őrmester vagy **káplár** állt, **központosított vagy járási** szervezésben. Szolgabírói, alispáni, vármegyei felügyeletük, függőségük azonos volt a csendbiztosi szervezetben dolgozókéval.

A strázsamesteri szervezet legjellemzőbb példáját **Somogy vármegye** pandúrsága adta. Az 1766-os megalakuláskor a **pandúrok a főispán közvetlen alárendeltségében** szolgáltak.

1795-ben az 50 fős csapat járási beosztásba került. A főszolgabírók alá rendelt **járás** **egységek élén 1-1 káplár** állt.

1798-ban ismét központosított lett a testület főispáni, majd alispáni irányítással. Ekkor három „főosztályba”, azon belül 10-10 fős „osztályokba” sorolták az állományt. A **főosztályok élén strázsamester**ek, az **osztályok élén káplárok** voltak.

1800-ban visszaállították a járási felosztást. Egy-egy egység élén a **strázsamester**, a 10-10 fős alegységek élén a **káplár** állt. Utóbbit a közpandúri fizetést bíró vicekáplár helyettesíthette. E szervezet működött 1848-ig.

Az 1795. november 25-i megyegyűlésen elfogadott **első pandúrrendszabás** 22 pontban, igen részletes útmutatást adott a testület számára, kiknek tagjait először a „gonosztévők napszámos fogdozói” megnevezéssel illették káplár alárendeltségében. A rendtartásban rögzítették azt is, hogy működésüket a vármegye katonái és hadnagyai vigyázó szemmel fogják tartani.

A **pandúrokat először 1847 februárjában nevezték rendőröknek**. Ekkorra a strázsamester kifejezést is kezdte felváltani az őrmester, esetenként a rendőrőrmester.

Az 1848–1849-es szabadságharc alatt a pandúrság egy része – kezdetben a teljes állomány, később a fele – katonai feladatokat látott el. 1849. június 1-jén Somogyban is megtörtént a **rendőrfelügyelői kinevezés**, de a pandúrság átszervezésére már nem maradt idő.

A neoabszolútizmus idején, 1850 nyarán a testület megszüntetése került napirendre azzal, hogy a pandúrok átléphetnek a császári csendőrségbe. Erre jelentkező nem volt, ezért átvezényelték a pandúrokat, majd októberben **eltávolították őket a fegyveres szolgálatból**. A megromlott közbiztonság miatt, a vármegye kérésére, december végén **engedélyezték a pandúrság visszaállítását**. A régiékből járásonként 10-10 főt lehetett behívni, akik közül 1-1 főt káplárnak neveztek ki.

1860-ban a **strázsamester helyébe véglegesen az őrmester** elnevezés lépett, a vicekáplár helyett pedig egyre gyakoribb lett az őrvezető.

Az 1866 decemberében megkezdett újjászervezés változó összetételű járási egységeket állított. Ahol a parancsnok őrmester volt, a rangsorban 1 **káplár**, 1 őrvezető és a **közpandúrok** követték. Kisebb egység élén a káplár állt, beosztottjai a **közlegények** voltak.

1867-ben megjelent a **foglár** elnevezés is, de nemcsak a börtönőri szolgálatot teljesítő megyei pandúrok esetében, hanem a **pandúr szóval azonos jelentésüként**. (BERTA 2000)

11.5. A hajdúszervezet

Hajdúcsapatot – mint a vármegyei közbiztonsági feladatokat ellátó testületet – **Szepes vármegye** állított fel 1713-ban. Az első állandó csapat 60 főből állt. Közülük 30 folyamatosan járta az erdőket; 20 fő a pestis elleni intézkedések végett Richwaldon táborozott, 10 legény pedig a vármegyei tisztségviselők mellett teljesített szolgálatot.

1724-ben **Reviczky Mátyás hajdúhadnagy** számára készült utasítás szerint a **hajdúk** ne sokat henyéljenek faluhelyen, hanem járják az erdőket. Ha valamely megyebeli községbe érnek, a gazdák tartoznak nekik ételt és sört adni. A hadnagy mindenben az alaputasítást kérje ki. Mindig legyen meg a teljes létszám, de **legalább 15 fő a tizedesen** kívül. A hadnagy minél gyakrabban vizsgálja meg a lőfegyvereket.

1744-ben a **hajdúk létszáma 100** volt.

1809-től 1848-ig a hajdúintézmény élén a hajdúk hadnagya állt, mellette 2 tizedes szolgált. A legénység 30 tagja nyomozott, járőrözött, felügyelt az útjavításnál foglalkoztatott rabokra. 20 ordonánc futárként, huszárként és börtönörként Lőcsén szolgált. 30 fő arányosan szét volt osztva a vármegye 4 járásában.

A katonai fegyelem alatt álló hajdúkat a neoabszolutizmusban a **császári zsandárok** helyettesítették, a kiegyezés után a **pandúrok** váltották fel. (TISZA 1925, 145.)

11.6. A csendőri szervezet

A csendőri szervezet létrehozásában, feladatkörében nem, vagy kevésbé tért el a vármegyei közbiztonsági szervek – különösen a csendbiztosi szervezet – jellemzőitől. Az elnevezés hangzik másként, minden bizonnyal a szigorúbb fellépést célul tűzve.

1847-ben **Csanád vármegye** – a nehéz viszonyok miatt szaporodó betyárok elleni fellépést erősítendő – 4 segédperzekutort vett fel, évi 100-100 forint fizetéssel, majd **18 fős csendőrséget** állított fel. A költségeket a települések fedezték; Apátfalva és Csanád 3 fő; Battonya és Tornya 3 fő; Földeák 1 fő; Makó város 4 fő; Nagylak 3 fő; Palota 3 fő; Sajtény 2 fő esetében biztosította az anyagi feltételeket. (VÍGH 1989, 100.)

Szintén 1847-ben hozott létre **csendőregységet Csongrád vármegye** közönsége. Algyőn 1 csendőr; Csongrádon és Kistelken 1 főnök, 4 csendőr; Hódmezővásárhelyen 1 főnök, 6 csendőr; Mindszenten 1 csendőr; Szegváron 1 csendőr; Szentesen 1 főnök, 4 csendőr kiállítására történt meg. A főnökök fizetése 120 forint és lótartási átalány, a csendőröké 80 forint és lótartási átalány volt. Felszólították az uradalmakat is, hogy 4 főnök és 15 csendőr felállításáról és ellátásáról gondoskodjanak. Rövidesen 64 főre szaporították a csendőrök számát. (TISZA 1925, 131.)

11.7. A rendőri szervezet, a községi rendőrségek

A települési (rendőri) rendszer körében jelentős számú községi (autonóm) rendőrség vizsgálható. E kis létszámú rendőrségek a helyi lehetőségeknek megfelelően láttak el mezey, tűz- és közrendőrségi feladatokat. Erőteljesebb történeti időszakuk a kiegyezéstől a második világháború végéig terjed, megjegyezve, hogy az 1919-ben végrehajtott államosítást követően helyi rendőrség csak kis- és nagyközségekben működhetett. A községi rendőrségek két csoportba sorolhatók, nevezetesen a települési szervezésűbe és a vármegyei szervezésűbe.

11.7.1. Települési szervezés

A kis- és nagyközségek közbiztonságának fenntartásában erőteljesen érvényesült az elsősorban éjjeliőri szolgálatban megnyilvánuló ingyenes lakossági részvétel, amelynek az alapvető oka a települési költségvetés szűkösségében keresendő.

A Baranya megyei **Mágocson** 1895-ben az állandó fizetésű éjjeliőr mellett 10 falusi delegált őrködött. (TEUFEL 1993)

A 2.500 lélekszámot meghaladó Békés megyei **Bánfalván** (1901-től Gádoros) 1878 nyarán felállították a tűz- és közrendőrséget, amely állt 4 éjjeliőrből és tizedenként 2 utcacapitányból. Az összesen 8 utcacapitány fizetést nem kapott. Tűzrendészeti feladataik mellett kötelességük volt az éjjeliőröket ellenőrizni. (PONGÓ 2002)

A községi rendőrség létrehozására, módosítására, megszüntetésére vonatkozó **szabályrendeletet a vármegye közönségének jóvá kellett hagynia**. Ez többségében szó nélkül, esetenként véleménynyilvánítással megtörtént, néha viszont elmaradt, melynek következtében át kellett dolgozni a felterjesztett elképzelést. A községi rendőrségre vonatkozó szabályrendeletek részben a község közigazgatását rendező szabályrendeletekbe foglalva, részben azok mellékleteként, illetőleg külön szabályrendeletként láttak napvilágot.

Somogy vármegye nagyatádi járásában elhelyezkedő közel 1.300 fős **Kutas** község az éjjeliőri szolgálat tárgyában adott ki 9 paragrafusból álló szabályrendeletet, amelyet 1907. május 6-án hagyott jóvá a vármegye közönsége. Az okirat ugyan nem községi rendőrségről szól, rendelkezései mégis takarnak rendőri jelleget is. Nevezetesen az „Az éjjeli őrök feladatát a közrend, tűz és közbiztonság feletti őrködés képezi.” (5. §) „Jelentés végett élesen hangzó síppal, személybiztonságuk megóvása végett pedig, oldalfegyverrel láttatnak el.” (6. §) Őket szolgálatuk közben „mindenki támogatni, felszólításukra pedig segélyükre lenni köteles.” (7. §)

(MNL SML IV. 405, 1907/6.348.)

A baranyai **Pécsvárad** új közigazgatási apparátusa 1872. július 14-én alkotta meg **községi szabályrendeletét**, mely szerint a közbiztonságra vigyázott 3 kisbíró, 1 éjjeliőr, 2 hivataloszolga, 1 hegybíró. 1905 októberében a megyei közgyűlés elfogadta a Pécsvárad **Községi Rendőrség Szervezési Szabályrendeletét**, amely 27 paragrafusból állt. Később községi és mezőrendőrség elnevezés alatt szolgált a bíró által kijelölt őrvezető és az alája rendelt 3-5 közrendőr. (MNL BaML IV.433, 256.)

Teljes elutasítást kapott a baranyai **Véménd** község közönségének 1890. január 3-án kelt határozata, amely szerint „[a]z úgyszólván rossz lábon álló személy és vagyonbiztonság megerősítésére illetőleg kívánatos biztosítására szükséges a községi rendőrség.” A vármegyei közgyűlés július 10-én a következő indokokkal hozta meg döntését: a létrehozandó testületet olyan hatáskörrel bízzák meg, amit a szolgaszemélyzet (kisbíró, bakter, mezőőr) lát el, ez visszaéléshez vezethet; be nem gyakorolt egység lenne; tetemes pótdadó kellene; az 1.100 forint eredő költség a községnek felettébb terhes, az elérni kívánt cél ezzel nem áll arányban. (MNL BaML IV.410, 1890/5.017.)

A széles körű feladatmeghatározások magukba foglalták többek között a személy- és vagyonbiztonság megóvását; a közrend fenntartását; a büntető törvényekbe és a különböző rendelkezésekbe ütköző cselekmények, a bekövetkező károk és veszélyek megakadályozását; a megzavart béke és rend helyreállítását; az elkövetők kipuhatolását; orvosrendőri vizsgálatoknál történő közreműködést; tolonckíséret teljesítését. Továbbá a tűzrendészeti

szabályok és a kocsmai zárórák szigorú betartatását, a községbe érkezők feletti kellő felügyelet gyakorlását, valamint a magyar királyi csendőrség működésének támogatását.

A Tolna megyei 1.200 lakosú **Gerjen** községben 1910-től az addigi 2 helyett 10 mezőirt állítottak szolgálatba, és a következő évben forgópisztollyal is felszerelték őket. Az egész határt őrizniük kellett, beleértve az uradalmi birtokokat is. A községi faiskola őrzése, gondozása, és szárazság esetén a csemeték locsolása is az ő feladatuk lett. 1928-ban a képviselő-testület a községi rendőr (2 fő) elnevezést hajdúra változtatta. (DANIS 2001, 170.)

A Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei **Alsónémedi** 1872. szeptember 9-én tartott közgyűlésén szerveződött önálló nagyközséggé. „Négy kisbírója volt Alsónémedinek, kik egyrészt a végrehajtásban segédkeztek, másrészt a híreket, információkat vitték. Éjjeli őröknek, később községi rendőrnek nevezték a rend felvigyázóit. A rendőrség államosításáig a község rendőreit a helyi háztartásból fizették.” (KISFALUDI–SZABÓ–SZÖNYI 2000, 8.)

A ruházatot többségében a község által beszerzett egyenruházat jelentette, melynek darabjai általában egy éves viselet után a községi rendőr magántulajdonába kerültek. A jelvényt, a felszerelést, az oldalfegyvert, a löfegyvert és a lőszert szintén a település biztosította szigorú nyilvántartás mellett visszaszolgáltatási kötelezettséggel.

11.7.2. Vármegyei szervezés

A községi rendőrségek másik vonulatát jelentette **Bács-Bodrog vármegye rendőrsége**, illetőleg néhány település rendőrtestülete, amelyeket a bács-bodrogi szervezethez hasonlóan hoztak létre. E községi rendőrségi szervezet átfogta a vármegye területét. A bács-bodrogi 13 járási egység élén 1-1 **járási rendőrfelügyelő** állt, ellenőrzési, oktatási és nyomozási teendőkkel. A rendőrfelügyelőket – élethossziglan – a járás községeinek előljárói választották a főszolgabíró elnöklete alatt összehívott gyűlésen. „Közrendészeti és közbiztonsági tekintetben a főszolgabíróknak és a királyi bíróságoknak a közegei.” Fizetésük évi 800 forint és lőtartási átalány volt. A **legénység** javadalmazását a községek állapították meg, és a felszerelésükről is ott gondoskodtak. A belügyminiszter által 1890-ben jóváhagyott vármegyei elhatározás 1891-ben lépett hatályba azzal az elvvel, hogy minden 1.000 lakosra legalább 1 rendőr jusson. Szolgálati utasításukat a belügyminiszter 1894-ben hagyta jóvá. (ENDRÖDY 1898; SELÉNYI 1904; TISZA 1925)

A bács-kulai **jársásban** kezdték a szervezést, ami kiállta a próbát, és mintául szolgált a vármegye előtt. (ENDRÖDY 1898) 1904-ben a Kulai járáshoz 9 község tartozott 47.230 lakossal. Területe 98.939 kataszteri hold volt. 60 fős rendőrségében szolgált: 1 **járási rendőrfelügyelő**, 9 **községi rendőrvezető**, 36 **gyalogrendőr**, 14 **lovas rendőr**. A területen működött még a magyar királyi csendőrség 1 gyalogcsendőrőrs 6 fővel.

Az Óbecsei járás 127.704 kataszteri holdnyi területén 6 község volt 51.814 fővel. A testületben dolgozott: 1 járási rendőrfelügyelő, 5 községi rendőrvezető, 29 gyalogrendőr, 34 lovas rendőr. Működött még 2 gyalogcsendőrőrs 13 fővel.

A **Zsabyai járásban** 27.984 lélek lakott 5 községben, melyekhez 76.508 kataszteri hold nagyságú terület tartozott. Szolgált: 1 járási rendőrfelügyelő, 5 községi rendőrvezető, 13 gyalogrendőr, 14 lovas rendőr. A járásban tevékenykedett 1 gyalogcsendőrőrs 6 fővel.

Az Újvidéki járás 14 községében 54.114 fő élt. A 107.384 kataszteri hold terület közbiztonságáért felelt: 1 járási rendőrfelügyelő, 2 lovas rendőrvezető, 14 gyalogrendőrvezető, 64 gyalogrendőr, 6 lovas rendőr. A csendőrség 4 gyalogcsendőrőrsöt jelentett 23 fővel.

Az **egyenruha** darabjai voltak: búzavirágkék zubbony, csizmanadrág, kék-fehér sapka, rendőrkalap lószőrforgóval és a vármegye pajzscímerével, illetve kék-szürke köpeny.

Fegyver, felszerelés gyalogosnak: Werndl karabély szuronnal, tölténytáska, oldal-táska, jelsíp, kézi bilincs lakattal és fűzőláncsal, mellszá, kék-fehér karszalag. Lovasoknak: lovassági kard, forgópisztoly, teljesen fölszerelt huszárnyer. (SELÉNYI 1904, 43.

A trianoni békediktátumot követően Magyarország területén vármegyei szervezésű községi rendőrség nem működött.

A községi rendőrségi szabályrendeletek terjedelme, tartalma és bizonyos helyi törekvések egyértelműen rámutatnak arra, hogy a rendvédelmet az érintett közösségek komolyan vették, és igyekeztek minél többet tenni a települések biztonságáért.

Dunaszekcső történetéről szóló tanulmány szerzője a baranyai község rendészetére vonatkozóan a következőképpen fogalmazott: „A közbiztonságra a községi rendőrök, az életbiztonságra a csendőrök, a vagyonbiztonságra a mezőrendőrök ügyelnek.” (HALÁSZ 2000, 201.)

11.8. Javadalmazás, ruházat, fegyverzet, felszerelés

A vármegyei rendőrségek tagjainak a javadalmazása, fegyverzete, felszerelése szintén tükrözte egy-egy vármegye elképzelését, gyakorlatát a közbiztonság-védelem területén.

A javadalmazás állhatott készpénzből, beváltható értékpapírból vagy természetben – gabona, állat, egyéb termény – juttatott illetményből, a hozzá tartozó átalányból, pótlékból, díjból, egyéb természetbeni járandóságból és ruházatból. A járulékok lehetnek: lakbér, természetben lakás és annak kiadásai (fűtés, világítás), családi pótlék, orvosi és gyógyszerellátás, napidíj, gonosztevők elfogásáért kitűzött díj, lótartási átalány, ruházat természetben, illetőleg pénzben megváltással.

A testületek tagjai a fegyverzetet és a felszerelést rendszerint térítésmentesen kapták. Ezekhez tartoztak: puska, karabély, pisztoly; fokos, kard, kardszív, köpenyszív, szurony, tölténytáska; bilincs, gúzslánc, lakat; oldaltáska, tarsoly, altiszti tárca; jelsíp, sípszinór; mellszám, karszalag; nyereg, lószerszám.

Különösen a kezdeti időszakban jelentették meg a jövedelmet a különböző kedvezmények, mentességek. Ezek körébe sorolhatók: az adózási kedvezmények, mentességek; beszállásolás alóli felmentés; katonai szolgálat alól részbeni vagy teljes felmentés; egyéb köteleességek alóli felmentések.

A parancsnoki illetmények a tisztségviselői jövedelmek között szerepeltek, vagy azokhoz közelítettek; a legénység illetménye a napszámosok bérével volt hasonlatos.

Somogyban többször változott a pandúrok ruházata és fegyverzete. 1767-től piros posztónadrág, piros lajbi, zöld dolmány sárga szőrzsínórozással, öv, fekete süveg rézből készült S. C. emblémával, fekete köpeny és sárga topán (bakancs) volt a ruházat. 1798-ban a terepviszonyokhoz jobban alkalmazkodó szín-összeállításúra változtatták az öltözetet. Így lett kávészínű dolmány és lajbi fekete zsinórral, kék nadrág, szürke köpeny, fekete vagy szürke süveg a vármegye réz címerével, télire suba. A bakancs szintén kávészínű lett, amit később tehénbőr csizma váltott fel. A felszereléshez tartozott a kávészínű bőrv, a patron- és a pisztolytáska.

1795-ben a strázsamester fizetése 272 forint, a káplaré 73 forint, egy pandúrlegényé 53 forint volt. A strázsamester a ruházatát a fizetéséből biztosította.

1800-tól a pandúrsereg **ingyenes orvosi és gyógyszerellátásban** részesült, 1835-től pedig **nyugbéréket** is kaptak, amely a szolgálatteljesítés közben elhunyt pandúr özvegyét és gyermekeit is megillette. Ezen ellátások volt, hogy szüneteltek.

1836-ban egy emberáldozatokkal is járó tűzharc után ismét a fegyverek megújításáról született döntés. A pandúrok negyedét ellátták új, duplacsövű kapszlis puskával, és minden pandúr kapott duplacsövű pisztolyt. (BERTA 2000)

A belügyminisztériumból 1869-ben **Baranya** közönségéhez írt levél jelezte: „A közbiztonság érdekében kívánatos, hogy a közbiztonsági közegek, úgymint csendbiztosok és pandúrok célszerű lőfegyverekkel legyenek felszerelve.” (MNL BaML IV.262, 1870/1038.)

A pandúrlaktanyákban is voltak különböző felszerelési tárgyak, használati eszközök. Az egyéni felhasználásra kiadott fegyverek, szerelvények is szerepeltek a laktanyák nyilvántartásában.

1884-ben a pandúrság felszámolásakor a baranyavári laktanyában 15 puska, 13 szuromy és 2 forgópisztoly volt. (MNL BaML IV.410, 1884/3.541.)

1882-ben a mohácsi és a dunaszekcsői pandúrlaktanyák leltárában szerepelt faszék, pad, köpörláda, csizmahúzó, fejsze, fűrész, vaságy, puhafaágy, szalmazsák, szalmavánkos, lepedő, vánkosi ciha, téli pokróc, nyári pokróc, vas ruhafogas, ruhadeszka. Petróleumlámpa, asztal, springvas, nehéz vas, lakat, hosszú asztal, gyertyatartó, hamverő, íróasztal, kenyértartó szekrény, vaslábos, húsvágó deszka, levesestányér, kovácskés, rövid asztal, törülőkendő. (MNL BaML IV.410, 1882/9544.VII.)

11.9. Néhány vármegye rendőrségéről

Arad vármegye újjáalakításakor, 1741-ben már a **csendbiztos** szervezet működött. 1746-ban a főcsendbiztos alá 4 járási csendbiztosot rendelt a megyei közgyűlés. Székhelyük Aradon, Borosjenőn, Nagyzerinden és Tótváradon volt, a főcsendbiztosé Simádon. 1784-ben a rablók és lóköltők elszaporodása miatt a pandúrok számát 24-re emelték. 1795-ben, 1 évre 125 ideiglenes pandúrt alkalmaztak. 1802-ben 6 legény lovat kapott.

1851–1863 között a **császári és királyi csendőrség** látta el a közbiztonsági szolgálatot.

Az 1864-től ismét működő pandúrság 1867-ben 8 csendbiztos kerületbe soroltatott Borosjenő, Buttyin, Csermó, Galsa, Nadab, Pécska, Radna, Simánd székhellyel. Minden csendbiztos alatt 6 pandúr szolgált. (TISZA 1925)

Baranya vármegye az 1700-as évek közepén **24 lovas és 50 gyalogos** fegyveres rendfenntartóval rendelkezett. E létszámban rejlő erő az 1766 tavaszán kialakult adózási vita kapcsán kevésnek bizonyult, a megyét katonaság szállta meg. Az aratás után Bólyban csaptak össze a vármegye katonái a jobbágyokkal, melynek eredményeképpen létszám-emelés is történt. 50 lovas és 150 gyalogos szolgált egy ideig a vármegyében. (MÁLIK 1993)

A vármegye 1849. január végétől a császári csapatok ellenőrzése alatt állott. A közbiztonságvédelmi feladatokat ellátók létszámában, szervezetében változás nem történt, de felhívták a figyelmet arra, hogy az csak a csendőrség behozataláig maradhat fenn. Ekkor voltak **lovas pandúrok** (lótartással): 1 őrmester évi 224 forint fizetéssel, 14 pandúr évi 200-200 forint fizetéssel; **gyalogos pandúrok**: 6 káplár évi 96-96 forint fizetéssel, 37 pandúr évi 84-84 forint fizetéssel; **börtönőrök**: 1 őrmester évi 224 forint fizetéssel, 4 káplár évi 96-96 forint fizetéssel, 38 börtönőr évi 84-84 forint fizetéssel. Összesen 101 fő „megyei szolgál.” A megyefőnök illetménye évi 2.000, a várkapitányé évi 400 forint volt.

A népszerűtlen osztrák csendőrség (zsandárság) tevékenységével a megye szolgabírói elégedetlenek voltak. Az összeütközések elkerülése végett 1850. október 1-je és december 31-e között a pandúrokat a csendőrparancsnokság alá rendelték, és azt is várták, hogy minél többen kérik felvételüket a csendőrséghez. Januárban a megye visszakapta a pandúrokat, de őrzőjáratot csak a dárdai és a hegyháti járás azon szélén teljesíthettek, ahol nem volt csendőrség. A többi járásban 6-6 pandúr maradhatott. A következő év tavaszán bizonytalanná vált a pandúrság intézménye. Sokan léptek ki az alacsony fizetésre hivatkozva. Helyüket általában betöltötték, és a juttatásokat is növelték. Élt a pandúr-csendőr ellentét. Előfordult, hogy a csendőrök lefegyverezték és letartóztatták a pandúrokat. 1851 szeptemberében korlátozták a fegyverviselést. Pandúr akkor viselhetett fegyvert, ha az általános szabályok szerint kapta meg engedélyét. Októbertől csak fegyver nélkül teljesíthettek szolgálatot mint levélhordók, adóbehajtók. (SZITA 1980)

A közbiztonság folyamatos romlása hamarosan indokolta a pandúrság visszaállítását.

1879-ben a pandúrállomány felosztása a következő volt: Pécsi járásban 1 káplár 10 közpandúr; Siklói járásban 1 káplár 12 közpandúr; Baranyavári járásban 1 káplár 16 közpandúr; Mohácsi járásban 1 káplár 5 közpandúr; Pécsváradi járásban 1 káplár 8 közpandúr; Hegyháti járásban 1 káplár 13 közpandúr; Szentlőrinci járásban 1 káplár 14 közpandúr. A csendbiztosok száma 3 fő. Összesen: 98 ember.

A belügyminiszter a vármegyét arról értesítette, hogy „az állami csendőri intézmény Baranya megye területén 1884-től kezdve létesül, a közbiztonsági személyzet ez év végén el lesz bocsátva. Az összes szerelvényeket, fegyvereket nyilvános árverésen értékesítik.” (MNL BaML IV.410, 1884/3.541.)

Csongrád vármegye 1731-ben királyi diploma által nyert önállóságot, de a határőrvidék katonasága csak egy évtized múlva adta át a területet. 1760-tól már a büntetőeljárásokat a **csendbiztosok** végezték, beosztottjaik a **pusztázó pandúrok** voltak.

1794-ben 6 kerülő lovas hadnagyot, 6 gyalogkatonát, 8 üldöző katonát (perzekutort) és 2 mezei biztost foglalkoztattak.

1798-ban 6 községi hadnagyot bíztak meg, kiknek lovai élelmezését a községek biztosították. Fegyverük csákány volt.

1812–1825 között pusztai katonákat tartott fenn a vármegye 120 forint fizetéssel, lótar-tással, ruházattal. A közbiztonság további romlása – nappali rablások, postaküldemények kifosztásának szaporodása – ismét az állomány bővítését sürgette. A vármegye 4 pusztai hadnagyot, 4 őrt és 8 üldöző katonát állított be, és a 6 kerülő lovas hadnagyot gyalogkato-nával cserélte fel.

1850–1860 között az osztrák zsandárság ügyelt a közbiztonságra.

Ezután a vármegye **csendbiztosokat** és **csendlegényeket** alkalmazott a magyar királyi csendőrség megszervezéséig. (TISZA 1925)

Moson vármegyében a XIX. század első harmadáig nem volt kizárólag a közbiz-tonságra felügyelő testület. A feladatot a **szolgabírók**, a **községi bírók** és az **uradalmak** látták el, esetenként igénybe véve a **megyében elszállásolt katonaságot**. 1708-ban a csavargók elleni fellépésre **50 huszárt** engedtek át havi díjazás ellenében a vármegyének. 1739-ben az osztrák határ mellé rendelt ki öröket a vármegye, megelőzendő, a koldusok, csavargók bejövetelét.

1840-re meglehetősen bizonytalanná vált a személy- és vagyonsbiztonság. Gyakorikak voltak a gyűjtogatások, rablások, lopások, de gyilkosságokban sem volt hiány. A vármegye a

csavargók, vándorlegények miatt dologház felállítását, a közbiztonság helyreállítására pedig **pandúrőrség** szervezését határozta el. 1842 végén terjesztették fel szándékukat első ízben a Helytartótanácsához egy **12 főből álló pandúr csapat** létrehozására. A következő évben megismételt kérelemre, 1844-ben érkezett meg a jóváhagyás.

A szabadságharc leverése után, a 12 fős pandúrtestületet eltiltották tevékenységétől. A császári zsandárság mellett 1860 végétől szolgálhattak újra a pandúrok. 1861-ben a káplár alárendeltségében már **17 közpandúr** szolgált. A testület a csendőrség szervezésekor szűnt meg. A pandúrok egy részét hajdú vagy tisztiszolgai beosztásba átvette a vármegye, a többséget azonban végkielégítéssel elbocsátotta. (TISZA 1925)

Zala vármegye közönsége a XIX. század végén, hasonlóan más vármegyékhez, több rendőri célú szabályrendeletet adott ki. (Zala vármegye szabályrendeletei 1889)

Hegyrendőrségi szabályokban rögzítették a szőlőhegyekben való állandó lakhatás műlhatatlan feltételei között, hogy a szőlőhegyi lakók a közbiztonságot rendőri felügyelet hiányában ne veszélyeztessék, a szőlőkben sem családjaik, sem házi állataik kárt ne okozzanak.

„A hegyekben való lakásokkal úzótt visszaélés mindinkább elharapózik, mi a közbiztonságra és a nép erkölcsi életére annál károsabb befolyással van, mert a községekben épen a rendbontó elemek igyekeznek oly helyeken megtelepedni, ahol a hatóság és a közbiztonsági közegek felügyelete alól magukat legkönnyebben kivonhatják.” A hegyrendőrséget az illető községi hatóság gyakorolta választott bizottmánnyal, melynek közege teljesítette a rendőrségi teendőket. A bizottmány az általa felfogadott hegypásztorokat az illető járási szolgabírónak bejelentette, aki őket eskütétel után, rendes bizonyítvánnyal látta el. A hegypásztoroknak kötelessége volt többek között egész éven át éjjel-nappal a hegyet őrizni, a tolvajokat elfogni vagy megzalogolni, egyes birtokosok szőlő- vagy gyümölcsstermését minden károsodástól megóvni.

1887-ben alkottak rendeletet a tűzrendőrségről, 1889-ben a tűzrendészetről.

„Minden község köteles a lakosság számarányához képest, de legalább két éjjeli őrt alkalmazni, kik minden gyanús egyént kiléte után kérdeznek, esetleg letartóztatva a bíró elé kísérik, gyanús világosság okát kipuhatolják, tűzvész esetén pedig a lakosságot a harang félrevertése és a tűz helyének kikiáltása által figyelmeztetik és egyúttal minden kihágás vagy büntény elkövetését lehetőleg meggátolják.”

Az 1887. október 3-án kelt szervezési szabályrendelet szerint Zala megyében dolgozott: **1 házfelügyelő** őrmesteri címmel, 400 forint évi bérrrel; **15 tiszti katona**, közülük 2 fő 180-180 forint, 13 fő 150-150 forint fizetéssel; **8 központi hivataloszolga** 240-240 forint bérrrel; **12 szolgabírói hivataloszolga** 200-200 forinttal.

12. A VÁROSI RENDŐRSÉGEK

A városi rendőrségek körébe sorolhatók a szabad királyi városok és egyes mezővárosok, később a törvényhatósági jogú városok, és a rendezett tanácsú városok rendőrségei. A **szabad királyi városok** az 1848-ban kapott törvényi szabályozás alapján, mint önálló köztörvényhatóságok, közdolgaikat a köztörvény szerint igazgatták. (1848. évi XXIII.tc.) 1876-ban a 12.000-nél kisebb lélekszámú szabad királyi városok a vármegye alá kerültek, s 26 városi törvényhatóság maradt; tíz évvel később 24. (1876. évi XX.tc.; 1886. évi XXI.tc.)

A **mezővárosok** száma a XVIII. század végén 500-600 körüli. Közülük a jelentősebbek a király által adható kiváltságokkal is bírtak. A közigazgatási ügykör felölelte a rendészet minden ágát, melynek teendőit szaktisztviselők végezték. 1871-től a községekről szóló törvények rendelkeztek a **rendezett tanácsú városokról**. A mezőváros megnevezés, bár még 1886-ig használhatták, megszűnt. (1871. évi XVIII.tc.; 1886. évi XXII.tc.)

A városi rendőrségek fejlődésének, változásainak meghatározó jellemzőiként kiemelhetők:

- Erőteljesen magukon hordozzák a társadalom változásának jegeit.
- Típusukat tekintve önkormányzati rendőrségek.
- A vonatkozó szabályrendeletek jóváhagyásra kötelezettek.
- Feladatkörük terjedelmes és szerteágazó.
- A működésükre fordított anyagi javak csekélyek.
- A rendőri jellegű tevékenységben hosszú időn át számottevő a lakossági részvétel.
- Érződik az egységesség hiánya.
- Változatos a javadalmazás, a fegyverzet, a felszerelés.
- Fennáll a véderő alkalmazásának lehetősége.
- A XX. század előestéjén megindul a küzdelem az államosításért.

Jobbára települési rendőri vezetők alárendeltségébe tartoztak olyan rendészeti feladatok, amelyek esetenként és időnként viselték a rendőr megnevezést. Ilyenek voltak a gátrendőrség, a hegyrendőrség (11.9. cím), a tűzrendőrség (11.9. cím).

A gátrendőrségről szóló 1871. évi XL. törvénycikk rendelkezései értelmében a gátrendőrség lehetett állami, önkormányzati, községi és magán is. A vízjogról szóló 1885. évi XXIII. törvénycikk hatályon kívül helyezte az előző törvényt, és a gátőr kifejezést alkalmazta, egyben utalt a folyamrendőri/folyamőri és a helyi rendőri szabályokra. (5.8. cím)

A szőlőhegyek rendjére vonatkozó előírásokat a XVIII. század közepétől szabályrendeletekbe foglalták, és a hegyrendőrség személyi állományát a kapitányi hivatalhoz sorolták, a város/rendőrkapitány alárendeltségébe. Az alapvető törvényi szabályozást a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről szóló 1894. évi XII. törvénycikk jelentette.

A tűzrendészeti szabályokról szóló 3.365/1869. (VI.17.) BM körlevél, különösen az építkezések körében használta a tűzrendőr/tűzrendőrség kifejezéseket, amelyek azonban nem

honosodtak meg igazán. A községek rendezéséről szóló 1871. évi XVIII. törvénycikk szerint a község kezeli a tűz- és közrendőrséget. (22.§ g) A városok tűzoltósága a rendőrkapitányság szervezetébe tartozott, parancsnoka rendőrtisztviselő volt a kapitány alárendeltségében.

A felsorolt jellemzők változó hatásúak voltak, némelyek hosszasan, mások erőteljesen érvényesültek. A fejlődés előrelépéseket követelt a vidéki rendőrség vonatkozásában is, amelyre a fogadókészség, ha időbeli eltolódásokkal is, de sok rendőri vezetónél megvolt. Ők éltek a lehetőségekkel, küzdöttek a fejlesztésekért, elérték az általuk vezetett terület modernizálását. A meglévő, illetőleg az idő haladtával felbukkanó nehézségek azonban akadályokat is gördítettek a haladás útjába.

Az egységesség hiánya jól tükröződött az „ahány város, annyiféle rendőrség” megállapításban. A XIX. század végén igyekeztek a rendőri vezetők egymás helyzetéről tájékozódni, a kapott információkat pedig hasznosítani. A századfordulói elkészült szolgálati szabályzatokban fellelhető hasonlóság pedig jórészt a fővárosi rendőrség példahatása volt.

Pécsett az alakuló rendőrséget a török utáni kezdeti időszakában szigorú szabályok jellemezték. A közrend védelme a **polgárok részvételével** történt. A városigazgatást a **püspök irányította** (tisztségviselők megerősítése, katonáinak részvétele a közrend védelmében). A város közigazgatását a városbíró vezette, a **közvetlen „rendőri vezető” az őrmester** volt. Folyamatosan jöttek létre különböző rendészeti posztok (negyedmester, éjjeliőr, hegymester).

Az őrmester a várnagy alárendeltségében szolgált, fizetése mellé kardköltséget is kapott, amely fontosságát is mutatta, hiszen rajta kívül csak a várnagy viselhetett kardot. Feladata volt a polgárok éjjeli szolgálatának, a kapuk zárásának, illetve nyitásának, a kapuőrség magatartásának, a hajdúk tevékenységének ellenőrzése, valamint a vesztegzár betartása járványok esetén. A város 3 nemzetiségére tekintettel mind a 3 nyelvet ismernie kellett. (VÖRÖS 1963)

12.1. Polgári részvétel

A polgárok részvétele a rend védelmében, többnyire valamilyen örökös formájában, kötelesség volt. A „céhes rendszer” alapján szervezett városvédelem idején az iparoslegények mesterré válásukkor beszerezték saját fegyverzetüket is. A városok külső és belső védelmében való részvétel formáját jelentette a **polgárőrség**, melynek kezdeti egységét, illetőleg megjelenését mutatták a **kompánia** elnevezésű szerveződések. Ezekből alakultak – esetenként központi elhatározás alapján – a **lövészegyletek**.

A polgárőrséget többnyire katonaviselt férfiak alkották, melynek tisztikarát a legénység maga választotta. Kapitányát a város közgyűlése utasíthatta. A polgárőrök – mivel szolgálatuk teljesen ingyenes volt – tevékenysége kevésbé vált mintaképévé a fegyvelmezett szolgálatellátásnak. Az 1800-as évek elején szervezésüket a központi hatalom is szorgalmazta.

1805-ben az I. törvénycikk mondta ki, hogy a városoknak a nemesi felkelés számára nem kell lovasokat kiállítani, ha a rendet megfelelő polgárőrséggel felmutatják. Az 1808. évi II. törvénycikk rögzítette, hogy „nyílt háború idején, minden veszedelem esetére, a belső biztonság védelme végett, kellőleg felszerelt és fegyverrel ellátott polgárőrséget kell az országgyűlés által meghatározott módon tartaniok”. A polgárőrség alapvető feladatait, a polgárőrök kötelességeit, a nádor által 1809-ben kiadott és 1848-ig használt szolgálati szabályzat rögzítette. A védelmi kötelezettség mellett ismét megfogalmazásra kerültek az ünnepi szolgálatok, díszelgések során teljesítendő feladatok.

Polgárőri rangok voltak a káplár, az őrmester, az alhadnagy, a főhadnagy, a kapitány, a főstrázsamester, a zászlós, az al- és főkormányzótiszt és a segédztiszt.

Pécs polgárőrsége **kompania** elnevezéssel 1714-ben 4 polgári századot jelentett. A város védelmére szervezett egységek ügyeltek a belrendre és a közbiztonságra is, illetőleg felléptek, ha a városi egyenruházott hajdúk elégtelennek bizonyultak. A 4 század tekintélyes pécsi polgárokból került ki, szigorú eskü kötelezte őket a szolgálat lelkiismeretes teljesítésére, és katonai fegyelem alatt állottak.

A város **1780-ban elnyerte a szabad királyi rangot**. A kiküldött Királyi Comissió július 3-án statútumot adott ki, melynek XXIII. pontja a polgárőrségről rendelkezett. A zászlókat a püspökségtől kiveszik, és a polgárok használatába adják azzal, hogy azokat a rendezvényeken kívüli időkben a városházán kell tartani. Csak egy Polgári Sereg legyen lövöldöző társaság néven a három nemzetből arányos számban a pozsonyi és a pesti társaság mintájára. A társaság ünnepléseken kerüljön alkalmazásra, a tiszteket a tanács nevezze ki. Nem kell nemzeti számszerűség, azok lépjenek be a társaságba, akik fizetnek a fenntartásához. (MNL BaML IV.1b) 1008; VÖRÖS 1963, 117.)

Pécs szigeti városrésze polgárőr kompániájának 1790–1819 közötti őrségnévsora szerint a teljes létszám 238 volt, melyhez tartozott 1 kapitány, 1 másodkapitány, 3 elsőhadnagy, 5 alhadnagy, 1 segédztiszt, 1 alegédztiszt, 1 zászlótartó, 1 borbély-sebész, 11 lovas, 5 őrmester, 2 kadét, 1 foglár, 14 tizedes, 14 örvezető, 2 dobos, 176 közlegény. (Pécsi J. P. Múzeum: A/P. 1864-900.)

Székesfehérvár lakói először 1703-ban, majd több alkalommal szervezték meg a városi őrséget akkor, amikor a császári katonaság elhagyta a várost. A 2 kapunál 6-6 főt, a főőrségen 2 éjjeliőrt osztottak be, akik az órákat is kiáltották.

1810-ben a négy évvel korábban szervezett nemesi felkelés polgári századjait – mint polgárőrséget – a város tovább működtette. A tanács a választópolgárok közül századost, hadnagyot, alhadnagyot nevezett ki. 1818-ban az addigi zöld helyett hamuszínű, vagy kék egyenruhát engedélyezett a nádor. 1820-ban a polgárőrség 3 zászlóját a levéltárban helyezték el azzal az utasítással, „hogy ha netalán megromlanának, szellőztetni kell azokat”. Ezzel a polgárőrség is szünetelt, csak 1831-ben, a kolerázadás évében mutatott átmeneti megújulást.

1843-ban újjászervezés volt, és működési szabályzat is készült. A polgárőr köteles volt a fegyverforgatást gyakorolni, 43 forintot fizetni az egyenruhára, tiszteletet adni az ezredesen kívül a fő- és altiszt uraknak, teljes díszben megjelenni minden egyházi és világi ünnepen, szertartáson, ha az ezredes a közbátorság fenntartására szükségesnek tartotta. A szolgálati idő 6 év volt. Polgárőr lehetett polgár, birtokos, vagy mesterember.

1846-ban a tanács határozatot hozott a polgárőrségről, melyben rögzítette, hogy a város védelme fegyverrel a polgárok esküdt kötelessége. (KÁLLAY 1989)

Nagyszében város által 1831-ben kiadott „Zehntschaft Artikel”, szabályozta a lakosság részvételét a közbiztonság-védelemben. A 39 pontból álló cikkely rendelkezett többek között arról, hogy a polgárok és a védtársak 60 éves korukig beosztásra kerülnek a tizedekbe (Zehntschaften), és kötelesek az eskü letétele után a felsőbbbségnek engedelmessé válni, a város javát, közérdekét, a polgártársak érdekét vagyonnal és vérrel mindenkor előmozdítani.

A tizedek elöljárói a városi főtisztviselőknél és a városi tanácson kívül a Stadtmajor, a városkapitány, a kapuknak a városi tanács által kinevezett főtisztjei és a tizedesek. Nem osztották be a tizedekbe a köztisztviselőket, a képviselőtestület tagjait, a lelkészeket és tanítókat, a templom és iskolaszolgálatokat, a céhmestereket és a szomszédhannokat, valamint a polgári lovasság tagjait. (TISZA 1925)

12.2. Boltórség, felelős őrség, véderő igénybevétele

A lakosság részvételének katonai jellege gyakran túlmutatott a település határán, a rendőri vonatkozások az adott helyiségben érvényesültek. Már a reformkori időszak jelezte, hogy a személyes részvétel a közbiztonság-védelemben háttérbe szoruló, a személyes szolgálat megváltható. A kiegyezés utáni időszakban is elmaradtak a rendőrségre fordított anyagi javak a kívánt szinttől, az érintett polgároknak többlet kellett áldozniuk biztonságukra. A lakossági részvétel ezután is élt, de megváltozott formában. Felvette az önszegélyezés lehetőségét úgy, hogy a tényleges szolgálat ellátására felfogadottak fizetését, fegyverzetét, az egyéb szükségleteket önkéntes költségfedezettel biztosította.

Pécsett 1867. augusztus 2-án VESZÉLYI Nándor folyamodott a tanácshoz azzal a kéréssel, hogy a már engedélyezett hordárintézet szervezése során felállíthassa a **boltórséget**. A tervezett és bemutatott utasításban „foglalt szabványok megfelelőek voltak a kitűzött céloknak”, és törvényekkel, rendszabályokkal nem ellenkeztek, az engedélyt megadták. A város feltételül szabta, hogy a boltőrök által biztosíték fejében leteendő pénzüsszegek a kapitányi hivatalba leadása után a pécsi takarékpénztárba elhelyezésre kerüljenek, ahol kamatoznak. A könyveket pedig kellő őrizet mellett el kellett tenni. A boltórség a kapitányi hivatal felügyelete alá tartozott. (MNL BaML IV.1106a) 816/1867.)

1882-ben a pécsi kereskedelmi és ipartársulat kérelme alapján alakult **boltórség**. A vakmerő betörőkkel szemben eddig mindenütt „az önszegélyeljárás szervezett boltórség intézménye a legcélszerűbbnek bizonyult”. Ezért 3 őrből és 1 felügyelőből álló boltórség szervezése „elhatározottat”. Utasították a tanácsot, hogy az ideiglenes boltórség fizetését, fegyverzetét, az ellenőrzőórákat és az egyéb szükségleteket fedező kiadásokat a házipénztárból előlegezze meg. A közrendészeti bizottság meghallgatása után pedig a rendőrséggel lépjenek kellő kapcsolatba. (MNL BaML IV.1406a) 58/1882.)

A század utolsó negyedében **Kassán** is működött a kereskedők egylete által fenntartott, de a főkapitány hatósága alatt álló boltórség. A 8 fős csapat éjszakánként teljesített szolgálatot, 4 kerületben.

A rendőrség kötelékébe nem tartozó **soproni boltórség** (éjjeli bakter) 1893-ban szűnt meg.

PANAJOTT szemléltetően emlékezett vissza a **felelős éjjeliőrök** intézményére, amely nagy hátránnyal volt néhány vidék közbiztonságára. A „tolvajból lesz a legjobb rendőr” mondásból kiindulva a községek felfogadták a leghírhedtebb gazembereket, akik jó fizetés mellett kártérítésre kötelezték magukat. Az éjjeliőr előkerítette a lopott jószágot és a jutalmat megosztotta a tolvajjal. **Torontál vármegyében** három hírhedt község volt: Bánátkomlós, Valkány és Constancialunga. Ezek látták el egész Torontált, Temest, sőt még Arad vármegyét is felelős éjjeliőrökkel, és innen kerültek ki a tolvajok is. „Némely sváb község azonban mentesítette magát ettől a megterhelhetéstől. Felváltva örködték a lakások utcai ablakánál s megtörtént, hogy amidőn arra haladt batyujával az oláh tolvaj, egy jól célzott lövéssel leterítették és másnap vérbe fagyva ott találták az utcán. Sohse keresték azt, hogy ki volt a tettes, de egy ilyen községben sok ideig nem is fordultak elő lopások.” (PRESZLY 1926, 11.)

Baja – felelős csendőrintézménynek nevezve – 1861-ben szerződést kötött 3 egyénnel, a rendőri szolgálat ellátására. A 3 magánszemély köteles volt 24 gyalog és 6 lovas őrről gondoskodni. A várostól 12.500 forintot kaptak évente, amelyből fedezték a fizetéseket, a felmerülő károkat. Ha a rendelkezésre álló – visszatartott – összeg nem volt elégséges, a szerződő

egyének saját vagyonukból teljesítettek. A város a kiadás fedezésére a lakosoktól minden hold föld után 20 új krajcárt, minden kapa szőlő után 10 új krajcárt szedett. 1873-tól csak a külterületen szolgált a felelős őrség, 1884-ben ott is megszüntetésre került. (TISZA 1925, 17.)

Felelős őrséget más városokban, például **Mohácson** is szerveztek. A belőrökből és mezei csőszökből álló csapat létszámát a közgyűlés határozta meg, tagjai – a hadnagy és legénysége – a város tanácsa előtt tettek esküt. Fenntartásuk költségeit adóként vetették ki, bérük egy részét óvadékként visszatartották. Az esetleges károkat a **városi őrbíróság** ítélete alapján térítették meg a felelős őrség tagjai. (KOPASZ 1964)

Ahogy csökkent a polgárok személyes részvétele a különböző védelmi feladatokban, a meglévő polgári fegyveres szervezetek katonai jellege, úgy jelentkezett az igény a közbiztonság-védelemben a határozott, eredményes fellépésre. Az 1867. június 26-án kelt belügyminiszteri utasítás szerint a vármegyékben az alispán, szabad királyi városokban a polgármester megkeresésére, illetőleg a miniszterhez küldött jelentése folytán történt a katonaság igénybevétele. Az 1912. évi XXX. és az 1912. évi XXXI. törvénycikkek kimondták, hogy a közös haderőnek és a honvédségnek feladatát képezi a belső rend és biztonság fenntartásában való részvétel. 1918 decemberében – 33.170/1918. (XII.22.) HM rendelet – a hadügyminiszter rendelkezett arról, hogy katonai karhatalom igénybevételére a főispáni kormánybiztos, illetőleg a budapesti rendőrfőkapitány a belügyminiszteren keresztül nyújthat be igénylést. Sürgős esetben közvetlenül is fordulhat a katonai kerület parancsnokához. A városok rendőri erői gyakran nem voltak elégségesek a felmerült feladatok végrehajtására. Az utóbbi esetekben igényelhetők a **véderő/katonaság részvételét**. Alkalmazásának feltételeit jelentették: a bűncselekmények elszaporodása valamely területen; természeti katasztrófa, járvány kitörése; a kibontakozó munkásmozgalom veszélyt hordozó megmozdulásai; fontos rendezvények biztosítása. A katonai karhatalom kirendelésére esetenként a közgyűlés felhatalmazása alapján a rendőrfőkapitány is levélben történő megkeresés útján intézkedett. A költségeket a tanács a rendkívüli kiadások terhére folyósította.

Pécs városában 1863 őszén „az éjjeli rend és közbiztonság fenntartása érdekében szükséges volt, hogy a katonai helyparancsnokság megkerestessék miképp a városi őrzáratok mellé naponta 6, vasárnapokon kétannyi katonát adassék.” A tanács tudomásul vette, és helybenhagyta az intézkedést. A katonák igénybevételéért térítést kellett fizetni. (MNL BaML IV.1106a) 2.695/1863.)

1872. május 21-én a rendőrkapitány kérte a honvéd őrparancsnokságot, hogy a képviselőválasztás befejezéséig az éjjeli őrzáratok megerősítésére 12 honvédot bocsásson rendelkezésre. A rendőrség támogatása május 30-ától június 23-áig tartott, amiért 31 forint 20 krajcárt kellett kiutalványozni a császári, királyi katonai állomásparancsnokságnak. (MNL BaML IV.1406a) 20/1872.)

Székesfehérváron az 1830-as években – a tanács kérésére – még mindig „katonai őrzáratok járnak a város utcáit, mivel számos éjjeli betörés és erőszakos lopás miatt a lakosok személyes és vagyoni biztonsága igen megcsorbult. Az őrzáratokért a katonák a várostól jutalmat kaptak. A katonai őrzáratokról még 1846-ban is olvashatunk.” (KÁLLAY 1989 12.)

12.3. Városkapitány, rendőrkapitány

A városkapitány feladatai fokozatosan hagyták el a katonai jelleget, és váltak rendőrivé, rendészetivé. Bűnügyekben nyomozott, valamint talált tárgyakat, állatokat, személyeket ellenőrzött. Öröklési és más polgári jogi teendőket végzett; figyelemmel kísérte a veszélyes anyagok árusítását, a kereskedelmi egységek működését, különösen az italméréseket, a kártevők irtását, az építészetet; közreműködött különböző követelések – bírság, költség – behajtásában, a katonaság elhelyezésében; közegészségügyi feladatokat hajtott végre; felelt a tűzrendszertért, és megelőzési feladatai is voltak.

A hosszú időn át évente végrehajtott tisztújításokon a **városkapitányt** a tanácsnokok közül választották. Tagja volt a város tanácsának. A XIX. század második felétől csaknem teljessé vált a **főkapitány** kifejezés.

Az 1870. évi XLII. tc. 64. szakaszában megjelent a **rendőrkapitány** megnevezés, amely később a tisztség fontosságára tekintettel sok helyen **rendőrfőkapitány** lett. 6 évre választották, 1886-tól a főispán nevezte ki élethossziglan. Tagja volt a város tanácsának, vezette a rendőrkapitányi hivatalt rendkívül szerteágazó feladatkörével.

A városkapitányi tisztségek és a hozzá kapcsolódó **kapitányi hivatalok** különböző időpontokban születtek meg az egyes településeken. Több városban a szabad királyi cím kihirdetésekor választottak először városkapitányt. Így történt Győrött 1743-ban, ahol MISKOLCZY Ferenc, majd 1780-ban Pécsen, ahol LAYER Pál lett az első városkapitány. Mohácson 1841-ben, Szamosújváron 1787-ben választottak először városkapitányt.

Az új tisztségviselők esküt tettek, majd átvették szolgálati utasításukat. Győr esetében a rendőrkapitányi instrukciót rögzítő szabályrendelet 1850-ig volt érvényben.

Egyes erdélyi városokban (Brassó, Kolozsvár, Segesvár) a XIX. század bizonyos időszakában a rendőrkapitányi hivatal vezetője a rendőrigazgató volt, Marosvásárhelyen a rendőrfőnök.

Segesvár rendezett tanácsú város rendőrsége volt 1878-ban 1 rendőrigazgató, 1 városkapitány, 1 vásárbíró, 6 rendőrszolga. 1890-ben a rendőrigazgatóból rendőrkapitány, a városkapitányból és a vásárbíróból rendőrbiztos lett. (TISZA 1925, 94.)

12.4. A szabályrendeletekről

A városok statútumalkotási joga áthúzódó lehetőséget jelentett a különböző fejlődési szakaszokban arra, hogy belügyeikben önállóan intézkedhessenek. A szabályrendelet-alkotás lényeges vonásai voltak, hogy nem sérthettek törvényt, nem tartalmazhattak jogtalanságot, nem lehettek mások kárára.

A mezővárosok statútumait a vármegye és a földesúr erősítette meg, a rendezett tanácsú városokét a vármegye hagyta jóvá.

A törvényhatósági jogú városok esetében 1870-től a törvényi kötelezés alapján elkészítettek, 1886-tól pedig minden statútumot fel kellett terjeszteni kormányjövághagyásra.

A rendőri feladatok körét, a rendőrség felépítését, mozgási területeit a törvények, a helytartótanácsi rendelkezések, a miniszteri rendeletek mellett a város által alkotott szolgálati utasítások, szervezési, kihágási szabályrendeletek határozták meg.

Az 1870. évi XLIII. törvénycikk 64. §-a alapján a törvényhatósági joggal felruházott városok a rendőrkapitány hatáskörét, a rendőrszemélyzet létszámát, fizetését a belügyminiszter által helybenhagyott szabályrendelettel állapították meg.

Pécs törvényhatósági jogú város szervezkedési közgyűlését 1872. március 13-ától tartotta, azután, hogy a belügyminiszter bizonyos ajánlásokkal, jóváhagyta a törvényhatóság szervezésére elkészített és megerősítésre felterjesztett iratokat.

A **város szabályrendeletében** itt szerepelt először a **rendőrkapitány** kifejezés. A rendőrkapitány, mint a tisztikar tagja, a városi hatóság önállóan működő rendőri közege.

A segéd- és kezelőszemélyzet közé sorolt volt többek között 3 rendőri főbiztos, 2 rendőri fogalmazó, 3 rendőri albiztos.

A polgármester által élethossziglan felvett szolgaszemélyzethez tartozott 1 őrmester, 2 káplár, 38 közrendőr, 2 tisztii szolga (a polgármesternek és a rendőrkapitánynak), dobos, börtönőr, 3 hegymester, 4 mezei csósz, 7 erdőpásztor, 12 hegypásztor, 6 éjjeliőr.

A polgármester illetménye évi 2.500 forint, a másodikként szereplő rendőrkapitányé 2.000 forint, a rendőrfőbiztosé 1.000 forint, a rendőrfogalmazóé 700 forint, a rendőralbiztosé 400 forint. Az őrmester évente 300 forintot, a tizedes 260 forintot, a közrendőr 240 forintot kapott kézhez. (MNL BaML IV.1406a) 540/1872; 824/1872.)

1890-ben a kiküldött ad hoc bizottság jelentésében rögzítette, hogy a rendőrkapitányi állás fontossága elvárja, hogy **rendőrfőkapitány** legyen a tisztség neve, ahogyan néhány helyen ez a közönségnél már gyakorlat. (MNL BaML IV.1402, 19/1890.)

A rendőrséget a századfordulóg több szabályrendelet is érintette. 1899-ben rögzítésre került, hogy a rendőrfőkapitány a rendőri hivatal főnökeként a város egész területére nézve eljár és intézkedik. Minden ügy, amelyben a csend- és rend-, a személy- és vagyonbiztonság megóvására, helyreállítására kellett intézkedni, a feladatkörébe tartozott, akár feljelentés, kérelem, megkeresés, meghagyás útján került eléje. A kibővült ügykört 48 pontban sorolták fel.

Makó rendezett tanácsú város szervezési szabályrendeletét a belügyminiszter 1901-ben hagyta jóvá. A rendőrkapitányi hivatalhoz tartozott a rendőrfőkapitány, 2 alkapitány, 2 rendőrfogalmazó, 1 irodatiszt, 1 írnök, 1 rendőrbiztos, 1 őrmester, 19 rendőr, 6 lovas mezőrendőr, 6 tűzoltó. A rendőrfőkapitány feladatkörét 50 pontban rögzítették, a rendőrök kötelességét a rendőri szabályzatban határozták meg. (Makó 448/1900.)

A városok szabályrendeleteiben foglaltak szerint létezett még rendőr szakaszvezető, rendőr tizedes, rendőrőrsvezető, a rendőrőrvezető, közrendőr, vagy rendőr beosztás. Esetenként a rendőrt, az őrsvezetőt besorolták I. vagy II. osztályúvá.

Baja város sokszor változó és nehezen követhető rendőri szervezetéhez az 1884-ben kiadott szolgálati szabályzat szerint, a rendőrök mellett a városi őrmesternek alárendelten **constablerek** is teljesítettek portyázó szolgálatot. A constabler vezető 3 csillagot, egy constabler, aki a vezetőt szükség esetén helyettesítette 2 csillagot viselt. (Baja 1884) Az 1887. évi szervezési szabályrendeletben a rendőri őrséghez tartozóan pusztázó hadnagy, őrmester, rendőr tizedes, rendőr őrsvezető, rendőr, lovas és gyaloghajdú szerepel.

12.5. Szolgálati szabályzatok

A városkapitányi szolgálati utasításokat, a szabályrendeletekben megfogalmazott előírásokat az egyes városok szolgálati szabályzatai az 1880-as évektől követték. A rendőrszolgálati szabályzatok részben önálló szabályrendeletben, részben a városok valamely – általában

szervezési – szabályrendeletében kerültek megfogalmazása. Formái voltak: rendőrszolgálati szabályzat; szolgálati szabályzat; szervezeti és szolgálati szabályzat; szolgálati és szervezési szabályzat. Esetenként rögzítésre kerültek az egyes beosztásokkal járó követelmények, feladatok, a rendőrközegek számára pedig szolgálati utasítás. A szabályzatok többségükben részekre tagozódtak, és folyamatosan számozott szakaszokból álltak. Előbbiek szervezet, fegyelem, működés, illetmények, közbiztonsági szolgálat címeiket is viseltek. A századforduló utáni szabályzatok hangsúlyosan választották szét a működési és a szervezeti előírásokat.

Szinte valamennyi szolgálati szabályzat kimondta, hogy „**a rendőrség polgári intézmény**”, s hivatva van a közrend, csend – más fogalmazásban a közcsend, rend – és biztonságra, valamint a fennálló törvények és rendeletek megtartására felügyelni, a közhatalóságokat és közegeiket hivatalos eljárásukban támogatni. „Kötelessége továbbá a rendőrségnek a szoros értelemben vett rendőri teendőkhöz kívül az eddig is szokásban volt közigazgatási szolgálatokat, a polgármester által a rendőrfőkapitányhoz intézett meghagyás folytán teljesíteni.” (Komárom 1894)

Felvételi követelmények voltak: magyar állampolgárság; 20–40 év közötti életkor; feddhetetlen előélet; egészség, erős testalkat, megfelelő külső, ügyes magatartás; tökéletes bírása a magyar nyelvnek (feljegyzés, jelentés készítése), egyes városokban a szerb és a német nyelv is (Nagy-Becskerek, Újvidék, Zombor); lovas rendőrnél a lovaglásban teljes jártasság. Figyelembe veendő lehetett: magasabb képzettség; több nyelv ismerete; városi helyi viszonyok ismerete; kiszolgált honvéd, közös hadseregi vagy csendőr altiszti rang.

A rendőrök felvételüket követően esküt tettek. A felesketett rendőrközegeket a rendőrfőkapitány által aláírt, személyleírásukat feltüntető, valamint a szolgálati szabályzathoz csatolt írásbeli igazolvánnyal látták el. Ezen okmányokat a rendőr szolgálaton kívül is köteles volt magánál tartani azért, hogy igazolhassa magát, illetőleg szükség esetén útmutatást találjon. A próbaszolgálat alatt végre kellett hajtani az újoncok kiképzését, iskolarendszerben, minimum heti 1 órában.

A rendőri őrségről a kapitány **törzskönyvet** vezetett, melyben feljegyzésre kerültek a változások, a dicséretetek, a jutalmak és a büntetések. Rögzítésre kerültek a rangfokozatok, a rangjelzések, az előléptetés rendje és a rendőrök törvényes védelme.

A **külső megjelenés** követelményeként került megfogalmazásra, hogy a szolgálati ruházatnak, a fegyverzetnek mindenkor tisztának és csinosnak kell lennie. Az egyenruhát begombolva kell viselni, abban mulatozni tilos. A haj rövidre nyírtnak, a körszakáll pedig úgy viselhető, hogy a mellszámot ne takarja el.

A **dohányzási tilalom** hol teljes, hol csak a szolgálatra vonatkozó. „A rendőrközegeknek szolgálatban dohányozni nem szabad. Szolgálaton kívül sem szabad az utcán egyenruhában pipázni, csakis a szivarozás van megengedve.” (Komárom 1894)

„A rendőrközegeknek nem szabad magukat a polgárok fölé helyezetteknek tekinteni s mindaddig, míg azok valamely törvény vagy szabályellenes cselekményt el nem követnek, ellenük fellépniük nem szabad. [...] A rendőri intézmény fennállhatóságának alapelve a törvények és rendeletek legpontosabb megtartása magok a rendőri közegek részéről. [...] A megvesztegethetetlenség, részrehajlatlanság, szigorú igazságszeretet s főképp egyéni becsületesség azon tulajdonságok, melyekkel minden jó rendőrnek bírnia kell.” (Újvidék 1888)

Az **ajándék elfogadásának tiltását** többféleképpen ugyan, de minden szabályzatban megfogalmazták.

Külön került szabályozásra a **laktanyarend**. Az őrsozában elhelyezett legénység köteles volt este 9, illetőleg 10 órakor bent tartózkodni, a rendre és a tisztaságra vigyázni. Nappal az ágyon feküdni csak a nehéz szolgálatot ellátóknak volt szabad.

A **fegyverhasználat eseteit** általában a szolgálati szabályzatba foglalták, kivételesen külön rendeletben rögzítették. A rendőr „végső szükség esetén fegyverét is használhatja támadás ellen védelemül, a tetteges ellenszegülés legyőzésére. A jogos védelem eseteit kivéve, melyre mindenkinek joga van, szolgálatban csak akkor használhatja” fegyverét, ha tényleg megtámadták, vagy annak bekövetkezésétől alaposan tarthat, ha a rendőr felhívására az érintett a nála lévő fegyvert vagy egyéb veszélyes eszközt le nem teszi, át nem adja, esetleg védő helyzetéből előjönni vonakodik, egyéb esetben pedig a szolgálatát megghiúsító ellenszegülés megtörésére, ha más célravezető eszköz rendelkezésére nem áll, továbbá megtámadott harmadik személy megvédésére.

Ha a körülmények megengedik, „előbb szelídebb eszközök alkalmazandók”, a fegyverhasználat pedig csak addig, ameddig elkerülhetetlenül szükséges.

A város utcáin, terein és egyéb nyílt helyein, a jogos védelem eseteit kivéve, a fegyver „egyáltalában nem használendő”. Ha a fegyver alkalmazása folytán „súlyosabb testi sértés vagy halál következett be, a tényálladék és minden mellékkörülmény rendőrileg kinyomozandó s megállapítandó”. Ha a rendőr az utasítás korlátain belül járt el, az „napiparancsilag közzétéendő, a fegyvernek visszaéléssel történt használata esetében pedig fegyelmi, illetőleg bünvádi eljárás megindítása eszközzendő”. (Hódmező-Vásárhely 1896)

„Minden túlkapás, úgyszintén minden durva magaviselet, meggondolatlanlás, önkény és rosszakarátú zaklatása a közönségnek lealacsonyítja a rendőri intézményt, aláassa a rendőri intézmény iránti tiszteletet, megnehezíti a rendőri közegek állását és szolgálatuk teljesítését. Ezt tehát a rendőri közegeknek annyival inkább kerülniük kell, mert ilyen cselekményük szigorú megtorlást von maga után.” (Baja 1884)

A rendőr köteles volt arra törekedni, hogy alapos és kiterjedt helyi és személyi ismereteket szerezzen. „Okvetlenül ismernie kell a Főispánt, Polgármestert, Főkapitányt, a Tanács tagjait és az összes rendőrtiszteket és irántuk mindenkor kellő tiszteletet kell tanúsítania. Kívánatos továbbá, hogy a törvényhatóság, a bíróságok, a rendőri és városi igazgatásnak főbb embereit ismerje.” (Debrecen 1894)

A **magánéletre** vonatkozó feszes előírások szerint, az „iszákosság, kártyázás, tivornyázás, adósság csinálás és feslett életmód szigorúan tilos”. A rendőr üzletet nem gyakorolhatott, politikai egyletbe nem léphetett be. Szolgálaton kívül nem látogathatott rossz hírű szórakozóhelyeket, és nem állhatott baráti vagy bizalmas viszonyban rossz hírű személyekkel.

„Rendőrnek szolgálati teendőivel összefüggésben álló ügyekre nézve, írásbeli bizonyítványokat kiállítani, kérvényeket és beadványokat szerkeszteni, útleveleket, igazolványokat harmadik személyek számára kieszközölni, vagy azok kieszközölését magára vállalni nem szabad.” (Debrecen 1894) „A rendőr köteles megnősülését, magánlakásának megváltoztatását és megbetegedését a főkapitánynak vagy helyettesének bejelenteni vagy bejelentetni.” (Székesfehérvár 1909)

Fegyelemsértés esetén a rendőrrel szemben alkalmazható büntetések voltak: szóbeli megrovás, írásbeli megrovás, pénzbírság, rendes szabadidőnek büntetésből való megrövidítése, elzárás, lefokozás, elbocsátás. Az elbocsátáson kívüli büntetéseket a rendőr(fő) kapitány szabta ki. A pénzbüntetés felső határa rögzítve volt, a befolyt összeget általában a nyugdíjlapra fordították.

Az elzárás a 2 vagy 3 napot nem haladhatta meg, de egyes helyeken súlyosbítható volt megvasalás, böjt és sötétzárka alkalmazásával. „Sötétzárkát csak 24 órára lehet alkalmazni. A megvasalás 6 órát meg nem haladhat. A böjt csak egy napra mondható ki, amely kenyér és elegendő vízből áll. Két súlyosbításnál többet alkalmazni nem lehet.” Az elbocsátást a főkapitány meghallgatása, egyetértése mellett a polgármester rendelte el. Elbocsátási okok lehetnek tulajdonképpen bármely szabályszegések. Ha az elbocsátás oka bűncselekményt is megvalósított, az érintett a fegyelmi büntetésen felül bűnvádi eljárás alá is esett. (Újvidék 1888)

Külön részben került meghatározásra a **működési kör**, amely bizonyos szolgálatokat, beosztásokat foglalt magában. Meghatározott időben és helyeken őrszemeket állítottak fel, kijelölt területekre járőröket vezényeltek. Az utcán felállított őrszem kötelessége a körülötte történő eseményekre figyelni, rendellenesség észlelésekor fellépni. Az őrhelyen tilos a beszélgetés, kivéve útbaigazítás, felvilágosítás adása esetén. „Hogy ezt tehesse, tartozik a rendőr az őrhelyhez közel eső utcák, terek neveit, a helybeli polgári és katonai hatóságok bíróságok, hivatalok, ügyvédek, orvosok, mérnökök és bábák lakásait, gyógytárak, sebészeti műhelyek hollétét tudni és általában kerületének helyi viszonyait vagy a vasúti személyvonatok menetrendjét a legpontosabban ismerni.” (Nagy-Becskerek 1888)

E körben sorolták fel az őrszolgálathoz tartozó különböző parancsnoki – hadnagy, őrmester, rendőrbiztos, szakaszvezető, tizedes, őrvezető – tevékenységet végzők feladatait is. „Az őrmesterek magatartása úgy szolgálatban, mint azon kívül is mindig kifogástalan legyen, hogy maguknak oly tekintélyt szerezzenek, a minőt a szolgálat érdeke megkövetel. Általában az őrmesterek magaviseletének olyannak kell lenni, hogy alárendeltjeiknek követendő például szolgáljon. Az őrmesterek tanúsítsanak eljárásukban erélyt, elhatározottságot, e mellett azonban ildomoságot, értelmességet és mérsékletet is.” (Zombor 1888)

Esetenként a börtönnel kapcsolatos tennivalók, illetőleg a felelős személy is feltüntetésre került. Az őrzést ellátó rendőrök mellett az adminisztrációs feladatokat teljesítette a börtönmester. (Hódmező-Vásárhely 1896)

A szoros értelemben vett közigazgatási teendőket végzőket esetenként kivették a rendőri létszámból, és elvonták a rendőri szolgálat alól. Komárom területét három részre osztották, és e kerületekben a teendőket, „a rendszeresített 3 harmadmester végzi, kiknek kötelességük az összes eddig is szokásban volt s a negyedmesterek által végzett teendőket, összeírásokat pontosan és kellő időben teljesíteni.” (Komárom, 1894)

A szolgálati szabályzatok legnagyobb terjedelmű részét jelentette a **közbiztonsági szolgálat** címen összefogott tennivalók csoportja. E rész szabályozta a rendőri önálló közbelépést, a kényszerintézkedéseket, a segítségnyújtásokat, a felügyeleti tevékenységet, az utcán előforduló szerencsétlenségeknél végrehajtandó teendőket. Ez utóbbiak részletesen tartalmazták az elsősegélynyújtás módját, a megfagyottak mentését, a vízbe fúltak, az akasztottak, az ártalmas légnemekben megfúltak, a villám által érintettek, a mérgezetek újraélesztésének lehetőségeit, konkrét tennivalóit. Meghatározták a vérzések csillapításával, az elájult és nyavalyatöréses egyénnel, az utcai szülésekkel kapcsolatos feladatok mikéntjét. (Zala-Egerszeg 1895)

Éltető szerkezetű, felépítésű volt **Debrecen 1894.** évi szolgálati szabályzata és **Székesfehérvár 1908.** évi szolgálati és szervezési szabályzata. A szolgálati teendők rendesei, vagy külön utasítás, kirendelés alapján rendkívüliek. A rendes szolgálati teendőket a rendőrség hármas működési módja szerint három csoportra osztották: a megfigyelő rendészet, a megelőző rendészet és a felfedező rendészet körébe tartozókra.

A **megfigyelő rendészet** körébe tartoztak a rendőrséget érdeklő személyek, események, tárgyak éber megfigyelése, intézkedést igénylő észleletek feljelentése.

A *rendőrséget érdeklő személyek* voltak a rendőri felügyelet alá helyezett személyek; a közveszélyesnek ismert és rovott előéletű egyének; a csavargók; a koldusok; a házalók; a kéj- és ledér nők; a közszolgák; a közlekedési vállalatok, bér- és társas kocsik alkalmazottai; ittasok, örültek; gyámoltalanok, felügyelet nélküli gyermekek.

A *rendőrséget érdeklő események* alatt „az emberi okozattól független természeti elemek hatásait kell érteni, melyek a személy, vagyon biztonságra, a forgalom vagy közlekedésre veszélyesek, mint tűz, árvíz, jégképződés, hófúvás, sűrű köd, járványos vagy ragályos betegségek embereknél és állatoknál stb.”

A *rendőrséget érdeklő tárgyak* mindazok, melyek „vagy maguk a közbiztonságra, közrendre, vagy közerkölcsiségre nézve veszélyesek, vagy amelyek megsértése vagy megromlása a közbiztonságot vagy a közrendet megzavarhatja”. Ilyenek a felhalmozott építkezési és kövezési anyagok, mérgek; járművek és közlekedési eszközök; címtáblák, bolti ernyők, nyilvános hirdetések; közszemlére kitett könyvek, képek. A megromlással érintettek lehetnek; utak, terek, járdák, utcai lámpák, távírdák és telefonhuzalok.

A **megelőző rendészet** körébe tartozó teendőket adták: a büntető törvények, kormányrendeletek, törvényhatósági szabályrendeletek, tanácsi, vagy rendőrfőkapitányi rendeletek által tiltott „cselekmények és mulasztásoknak közbelépés által való megakadályozása és feljelentése”; a közönség személy- és vagyonbiztonságát, a közrendet, vagy szabad forgalmat fenyegető veszélyek elhárítása; balesetek és szerencsétlenségek meggátlása; gyámoltalanok, betegek, gyermekek útbaigazítása, esetleg elhelyezése.

A **felfedező rendészet** körébe soroltak voltak: körözött, kitiltott vagy megszőkött egyének elfogása; a büntető törvényekbe ütköző cselekmények és azok tetteseinek feljelentése, kinyomozása, esetleg letartóztatása; bűncselekmények nyomainak megőrzése és épségben tartása; mindennemű bűnjelek biztosítása; balesetek és szerencsétlenségek okozóinak kinyomozása; kitett vagy eltévedt gyermekek, állatok, talált hullák és értéktárgyak beszállítása.

E szabályzatok kiemelten rögzítették a **rendőrök jogait** és a részükre adható **jutalmakat**. Jogaik voltak a várossal, a társaikkal, az előljáróikkal és a közönséggel szemben. A várossal szembenieket a törvényhatósági szervezési szabályzat tartalmazta.

A társakkal szemben a figyelmeztetés, a bekísérés és a feljelentés joga illette meg a rendőrt, ha hivatalos eljárásban hibát észlelt, ha társa közbotrányt okoz, ha fegyelmi kihágást, a testületre szegýent hozó cselekményt követett el. Előljáróival szemben joga volt szolgálati úton panaszt tenni.

A közönséggel szemben a szabályzatokban rögzített jogok illették meg. A veszéllyel járó, kiváló tapintattal és kitarással teljesített szolgálatokért – a törekvés fokozása végett – elismerésben részesülhetett a rendőr. Ennek fokozatai voltak; a rendőrfőkapitány által történt nyilvános megdicsérés; a rendőrfőkapitány javaslata alapján a törvényhatósági bizottság által megállapítandó rendkívüli fizetési előléptetés; pénzjutalom a városi tanács által a rendőrfőkapitány előterjesztésére; a polgármester által előterjesztés jelvényes kitüntetésre. Hatóságok vagy magánosok, jutalmazási, kitüntetési javaslatukat a rendőrkapitányi hivatalhoz adhatták be.

Az **illetmények** címszó alatt mindössze néhány sor került leírásra a szabályzatokban, csupán azért, hogy utaljanak a járandóságokról szóló rendelkezésekre. A városi rendőrségek tagjai a település nyugdíjszabályzata értelmében **nyugdíjképesek** voltak.

12.6. Javadalmazás, ruházat, fegyverzet, felszerelés

A városi rendőrségek állományának javadalmazásában, fegyverzetében, felszerelésében – hasonlóan a vármegyékéhez – nagy fokú különbségek voltak. A testületek fejlődésében jelentős szerepet játszottak az anyagi-pénzügyi lehetőségek és a település vezetőinek az elképzelései. A városkapitány, majd rendőrkapitány illetménye közel állt a város legjobban fizetett tisztségviselőjének a béréhez, és sokszorosa volt az alsó szinten szolgáló rendőrökének. A fizetésekhez járultak egyszeri vagy rendszeres juttatások is. Az altiszteket és a legénységet egyenruhával és felszereléssel is ellátták. A tisztek többnyire maguk gondoskodtak egyenruhájukról, de nem volt ritka az ő pénzbeli támogatásuk sem. A fizetés javításáért nemegyszer az érintettek fordultak az őket foglalkoztató városhoz.

1714-ben **Pécs** város őrmestere évi 52 forint, kettő őrzetője 40-40, tíz hajdúja 36-26 forint fizetést kapott. Néhány év múlva az őrmester illetménye 70 forintra emelkedett, a hajdúké változatlan maradt. Akkor a városbíró 100 forintot, egy éjjeliőr és egy tanító is 20 forintot kapott. 1848 decemberében egy jelentős béremelés után a polgármester és a főbíró egyaránt évi 800 forint és 8 öl hasábfá, a kapitány évi 500 forint és 5 öl hasábfá, a strázsamester évi 72 forint, szabad lakás és egyenruha, a káplárok évi 72 forint és egyenruha, a hajdúk évi 72 forint és egyenruha, az éjjeliőr évi 48 forint javadalmazásban részesült. 1861-ben a polgármester 1600 forintot, a bíró és a városkapitány 1200-1200, a hadnagy 400, az őrmester 200 forint és egyenruha, egy éjjeliőr 50 forint fizetés kapott. (VÖRÖS 1963, 109; MNL BaML IV.1106a) 5038/1848.; 208/1861.)

A **ruházatról** szóló rendelkezések annyiban voltak egységesek, hogy minden város törekedett saját jelképeinek feltüntetésére. Egyébként az egyenruhával történő ellátásban szó szerint érvényesült, a sokszínűség. A XX. század fordulóján a városi rendőrségeknél **kötelezővé vált az egyenruha** viselete. Ez már teljes öltözetet jelentett a korábbi sapkával, esetleg más egyedi ruhadarabokkal szemben, és messze jelentősebb volt, mint az addig alkalmazott rendőrijelvény. Később szabályzatban kerültek leírásra az egyenruhák jellemzői, melyek alapjául gyakran a budapesti rendőrség ruha- és felszerelési füzetét vették. A jóváhagyások során a belügyminisztérium is felhívta a figyelmet a célszerűsége és a sokféleség túltengésének a megakadályozására.

Baja város 1908-ban kiadott egyenruházati szabályzata rögzítette a rendőrtisztviselők díszegyenruháját, szolgálait öltözékét, rangjelzéseit és fegyverzetét. Szolgálatban közönséges egyenruhát, ünnepnapokon és ünnepélyek alkalmával, valamint hivatalfőnöki elrendeléskor díszegyenruhát viseltek. A díszegyenruha hasonló volt a budapesti állami rendőrségéhez.

A *Kalap* vízhatlan, halovány fekete nemezéből, a *dolmány* finom sötétkék posztóból, a *nadrág* sötét kékesszürke posztóból, a *kesztyű* mosható, fehér szarvasbőrből, a *köpeny* katonatiszti szabású, sötét kékesszürke posztóból készült.

A rangfokozati jelek a gallérokön viselendő hímzett arany rózsácskákat jelentettek. A VIII. fizetési osztályba sorolt rendőrfőkapitány ezüst paszományon 1 arany rózsácskát, a IX. fizetési osztálybeli 3, a X. osztálybeli 2, a XI. osztálybeli 1 aranyrózsát viselt.

Kaposvár rendezett tanácsú város közgyűlése 1891. november 7-én fogadta el a szolgálati szabályzat második részeként az egyenruha-szabályzatot. A szabályrendeletet Somogy vármegye törvényhatósági bizottsága 1893. augusztus 7-én hagyta jóvá.

A rendőrkapitánysági tisztviselőknél, akik a közönséggel hivatalos érintkezésben álltak, szolgálatukat egyenruhában kellett teljesíteni. Ha szolgálati időn kívül egyenruhát viseltek, azt oldalfegyverrel tehették. Az egyenruhát saját költségükön tartoztak beszerezni. A szabályzatban rendkívül részletesen került leírásra a fekete kalap, a bokréta, a fekete sapka a város címerével, a sötétkék posztó atilla és zubbony, a sötétkék díszpantalló, a sötétszürke szolgálati pantalló, a fekete köpeny, a fehér bőrkesztyű, a nyakravaló. A kitüntetési jelek – rangfokozatok – közül a szervezési szabályrendelet értelmében a rendőrkapitány arany gallért és ezüst szegfűt, a rendőrfogalmazó 3 arany szegfűt, a hivatalist 2 arany szegfűt, a rendőrbiztos 1 arany szegfűt viselt.

A vidéki rendőrség fegyverzete sem volt egységes. Nem egy helységben a rendőrök saját pénzükön vásárolták fegyvereiket, más városokban elavult, használhatatlan fegyverekkel rendelkeztek. **Fegyverek** voltak *kard, pisztoly, puska* és az arra szerelhető *szurony*. A lovas rendőrök puskával és pisztollyal, a gyalogosok inkább pisztollyal és karddal voltak felszerelve. Éjjel karabéllyal, nappal karddal teljesítettek szolgálatot. A **felszereléshez** tartozott a *köpenyszij, pisztolytáska szíjjal, kardkötő, sarkantyú, karszalag, mellszám, jelsíp*.

12.7. Elhelyezés

A rendőrkapitányi hivatalok általában a városházán nyertek elhelyezést, a kisebb alegységek, őrszobák számára a város területén béreltek helyiségeket.

Kaposváron a rendőrség a városháza alagsorában került elhelyezésre, amely ellen 1910-ben igyekezett tenni a testület vezetője. Jelentésében rámutatott a „Kaposvárhoz nem illő állapotra, amely a rendőrségnél van, és amely akadálya annak, hogy a rendőrség becsületes és ambíciójának megfelelő munkát végezzen. A biztosok, a rendőrkapitány maga is szűk kis odúban húzódnak meg.” (BERTA 2001, 99.)

Pécsett is a városházán dolgozott a rendőrség központi részlege. 1902 őszén a megépítendő új városházában a rendőrség 42 helyiségre jelentette be igényét, amelybe beletartoztak a dolgozószobák, a kiadó, az irattár, a levéltár, a bűnügyi iktató, a nyilvántartó és bejelentő hivatal, ügyeleti helyiség, bűnjelraktár, nagyterem a rendőrök részére, zárkák, nagy közös börtön, fürdőhelyiség, kényelmi helyek, szerelvényraktár, a házmester részére 2 szoba, konyha és kamra. (MNL BaML IV.1406a) 256/1902.)

12.8. Néhány város rendőrségéről

Brassó városkapitánya 1790-ben a visszakerült város közösségének alkalmazásába. A város akkor 48 szakaszból álló rendőri szabályzatot is alkotott, valamint a kapitányi fizetést is felemelte 160 forintról 250 forintra.

1819-ben a feladatok növekedése miatt a kapitány segítségére rendeltek évi 150 forint fizetéssel egy tollnokot, és felvettek 2 rendőrszolgát egyenként 67 forint 15 krajcár évi illetménnyel.

1843-ban jóváhagyta a város közösségének a rendőrség újjászervezését célzó előterjesztését a császári helytartóság. A testület élére a rendőrigazgató került, beosztottjai

a rendőrbiztos, az alkapitány, az első és a második tollnok lettek. Szolgálati feladatkörüket részletesen megfogalmazták.

1853-ban a rendőri teendőket a császári és királyi rendőrhatalóság, a Polizei-Revizorat vette át.

1861-ben új szabályzatot dolgozott ki a város, azt követően, hogy a szász ispán az 1848 előtti állapotot állította vissza. A rendőrigazgatóság élére visszakерült a rendőrigazgató. Mellette a testületet alkotta 1 rendőrbiztos, 2 rendőri jegyző, 1 városi alkapitány, 2 hivatalszolga és 12 rendőrszolga. Dolgozott még 1 börtönmester és 9 börtönőr.

Az 1871-ben létrehozott szervezési szabályzatot több alkalommal módosították. Brassó rendezett tanácsú szabad királyi város lett. Az alkapitány és a rendőrbiztosok mint rendőri bírúk és előadók, illetőleg mint felügyeleti és kerületi biztosok tevékenykedtek. A bejelentési hivatal főnöke a városkapitányhoz alkapitány viszonyban állt. A rendőrhadnagy – a rendőrség (legénység) parancsnoka – elsősorban a külső szolgálatért felelt, de ő maga belső szolgálatra is vezényelhető volt.

A századfordulón 4.077 ház állt a 34.209 hold összterületű, 36.000 lakosú, többenemzetiségű városban.

A rendőrkapitányi hivatalhoz tartozott:

- 1 rendőrkapitány évi 1600 forint bérrel és 200 forint lakbérpótlékkal;
- 1 alkapitány 1.200+200 forinttal;
- 3 rendőrbiztos 900-800-700+150-150 forinttal;
- 1 írnök 500+100 forinttal;
- 1 díjnok napi 1 forint 20 krajcárral;
- 3 hivatalszolga 300-300+40 forinttal és szolgálati ruházattal;
- 1 rendőr hadnagy 700+50 forinttal;
- 1 rendőr őrmester 500 forinttal és természetbeni lakással, ruházattal;
- 3 rendőr tizedes 380-380+40-40 forinttal és ruházati átalánnyal;
- 3 rendőr altizedes 340-340+40-40 forinttal és ruházati átalánnyal;
- 42 rendőr 300-300+40-40 forinttal és ruházati átalánnyal;
- 2 toronyőr 320-320 forinttal és természetbeni lakással;
- 1 mezőfelvigyázó 350+40 forinttal;
- 10 mező- és rétőr 300-300+40-40 forinttal.

A bejelentési hivatal főnöke évi 900 forint fizetést, 150 forint lakbért kapott. Alárendeltségében dolgozott 1 írnök és 1 hivatalszolga. A hivatal mint a városkapitányság segédhivatala végezte az idegenforgalmi rendőrség kezelését.

A rendőrség fegyverzete hosszú kard és forgópisztoly volt.

A város székhelye volt csendőr szárny- és szakaszparancsnokságnak, valamint 12 fős gyalogőrsnek, de szolgálatteljesítésre a városba, a csendőrség behívásra nem került. (Magyarország tisztii névtára 1863, 47; ENDRÓDY 1898 53; SELÉNYI 1904)

Eger rendezett tanácsú városban 1890-ig a kapitány mellett szolgálatot teljesítő 12 hajdú jelentette a rendőrséget. Az **1891**-ben elkészült **szervezeti és szolgálati szabályzat** szerint a tisztikart képezte 1 rendőrkapitány, 1 rendőralkapitány, 1 rendőr hadnagy, 1 piacbiztos és 1 szállásmester. A legénységbe tartozott 1 őrmester évi 420 forint fizetéssel; 2 tizedes évi 360-360 forinttal; 4 I. osztályú rendőr évi 300-300 forinttal; 8 II. osztályú rendőr évi 264-264

forint bérrel, laktanyai lakással és ruhailletménnyel. 1899-ben a piacbiztosi és a szállásbiztosi állások helyett egy rendőrbiztosi állást szerveztek. A rendőrlégénység létszáma folyamatosan nőtt, a századfordulón már elérte a 30-at, és szolgált még 28 hegyőr. 1905-ben a rendőrhadnagy és a rendőrbiztos rendőrfelügyelői címet kapott.

A ruházat olyan volt, mint a fővárosi rendőrségé; a fegyverzet állt lovassági karból és karabélyból, amit 1909-ben forgópisztollyal egészítettek ki. Ugyanebben az évben vezették be az őrszobarendszert.

1910-ben a testülethez tartozott 1 rendőrfőkapitány évi 2.860 korona bérrel és 600 korona laktanyapótlékkal. 1 rendőralkapitány 1980+400 koronával, 2 rendőrfelügyelő 1760-1760 koronával és természetbeni lakással, 1 iktató kiadó 430+300 koronával, 1 rendőrmester 960+120 koronával, 2 rendőr szakaszvezető 850-850+100-100 koronával, 5 tizedes 800-800+80-80 koronával. 12 I. osztályú rendőr 700-700+80-80 koronával, 20 II. osztályú rendőr 660-660+80-80 koronával.

1902-ben 7.783 ügyet dolgozott fel a rendőrkapitányi hivatal, melyből 6.646 közigazgatási, 316 bűnügyi, 821 kihágási volt.

A gyorsan fejlődő város összterülete 1904-ben 10.526 hold volt, 3.572 házában 25.893 fő lakott.

Bevezényelt csendőrség nem volt, de a város székhelyül szolgált szakaszparancsnokságnak és 8 fős gyalogőrsnek. (SELÉNYI 1904; GEGUS–SZÉKELY–MEZEI 1910; TISZA 1925, 242.)

Nagykanizsa rendezett tanácsú város 1690. április 13-án szabadult fel a török elnyomás alól. A megalakult tanács élén a városbíró intézte a rendőri feladatokat, amihez 1 strázsamester és 6 hajdú nyújtotta a végrehajtás segítségét. Rendőri munkát végzett 3 éjjeli vigyázó is, évi 20-20 forint fizetésért. Ők az órák kiáltásán kívül őrködtek a tűz- és vagyonbiztonság felett. A fatolvajok elfogására 6 erdős szolgált, évi 3-3 forint bérért. Később 2-re nőtt a strázsamesterek száma és 7 policáj comissáriust választottak a bíró mellé. 1790-ben négynek a fizetése 11 forint 50 krajcár, háromnak pedig 8 forint volt.

1801-ben a strázsamesternek a város költségén jutottak két évente 1 világoskék mentéhez, kevert vörös zsinórral és rókaprémmel; évente 1 nadrághoz, 1 pár csizmához, 1 lajblizhoz, 1 kalaphoz; három évente 1 pálcához.

A hajdúk kaptak 1 csákót, vörös vitézkötéssel és a város címerével, továbbá 1 köpenyt, 1 ujjast, 1 kabátot, 1 lajblit, 1 pár csizmát.

1852 nyarán császári királyi rendőrbiztosságot szerveztek. A Schmerling-provizórium alatt nevezték ki az **első városkapitányt**. 1869-ben a városkapitány mellé 1 rendőrirnokot is felvettek. 1875-ben alkapitányi, három évvel később rendőrbiztosi állást rendszeresítettek. 1880-ban egy újabb alkapitányi posztot állítottak be, a testület vezetőjét pedig **rendőrfőkapitánynak** nevezték. Tíz évvel később a rendőrség személyzete volt:

1 rendőrfőkapitány évi 1.200 forint illetménnyel;

2 rendőralkapitány évi 700-700 forinttal;

1 rendőrbiztos évi 600 forinttal;

2 rendőr tizedes évi 320-320 forinttal;

28 közrendőr évi 300-300 forinttal.

Rajtuk kívül szolgált 11 mezei császár, 2 rendőrirnok, 1 napidíjas és 2 rendőrorvos.

A városi rendőrtisztviselőknél 1905-ben tették kötelezővé az egyenruha-viselést.

DEÁK Péter főkapitány számítása szerint akkor minden rendőrre 900 ember, 45 kataszteri hold belterület és 1.300 méter beépített utcarész esett. A 7 kerületre osztott városnak 1910-ben 3.133 lakóháza volt, melyekben 23.978 fő élt.

Vidéken Nagykanizsa rendőrsége volt az első, amely megkezdte a daktiloszkópia alkalmazását, 1909 januárjában. (RÉDEY 1892, 58; ENDRÓDY 1898, 179; GEGUS–SZÉKELY–MEZEI 1910; BARBARITS 1929)

Sopron szabad királyi és törvényhatósági jogú város sokszínű történelmi múlttal rendelkezik. Rendőrsége követte a település életében zajló változásokat.

1848-ig a városkapitány a 12 tanácsnok közül került megválasztásra hat évre. A szintén hat évre választott polgármester, ha római katolikus vallású volt, akkor a tisztviselői rangban utána következő városkapitánynak ágostai evangélikusnak kellett lennie. Ez érvényesült ellenkező esetben is, ezért kialakult egy időre az, hogy a polgármesteri és a városkapitányi székben ülők hatévente felváltották egymást. A városkapitány mellett dolgozott 1 rendőr adjunct és 1 írnök. A közbiztonsági szolgálatot közvetlenül teljesítők: 1 őrmester, 2 tizedes és 35 közember, akiket **hivatalosan muskétásoknak** (Musketier) neveztek. A névadóul szolgáló muskétákat az 1840-es években lecserélték ugyan, de az elnevezés még a 60-as években is élt. A muskétások **szolgálati** ruházatát és felszerelését képezték: német csákó, frakk, pantalló, keresztbe rakott kardszív, díszítés tartószíjjal, kard, puska és szurony. Feladatukat járőrözéssel és kapuőri szolgálattal teljesítették.

A **neoabszolutizmus idején** császári-királyi rendőr-igazgatóságot (k.k. Polizei-Direction) állítottak fel, és megszüntették a városkapitány működését. A muskétások számát 26-ra csökkentették, és hivatalosolgai teendőkre osztották be őket.

1861-ben a 20.000 lelket számláló településen ismét **városkapitányt** választottak POSZVIMMER Lajos személyében, aki újjászervezte a testületet. A muskétások nevét **városi gárdistára** változtatta, és elérte, hogy létszámukat 38-ra felemeljék. A gárdisták élén 1 őrmester állt havi 25 forint illetménnyel. Egy káplár havi 20 forintot, a közember havi 13 forint 12 krajcárt húzott. Az altisztek természetben lakást, egyenruhát és csizmapénzt, a legénység tagjai évi 24 forint lakbért, egyenruhát és 6 forint 30 krajcár csizmapénzt kaptak. A közembereket I. és II. osztályú gárdistákra osztották fel. Megszűnt a frakk, a legénység zsinóros magyar szabású ruhát kapott.

1876-ban GLOZER Józsefet választották városkapitánnyá, aki két évtizedig állt a rendőrség élén. Az általa azonnal kidolgozott **szolgálati utasítás németül** jelent meg. A katonaugyek végzésére egy biztost állítottak be, az adjunct I. osztályú rendőrbiztos lett. 1881 októberében a gárdisták számát ismét 26-ra szállították le, de bérüket felemelték. Az őrmester 45, a káplárok 35, a legénység tagjai 30 forint havi fizetést kaptak. A csizmapénz 15 és 12 forintra nőtt.

1882 februárjában a legénységet 9 emberrel szaporították és az újonnan felszereltek bérét, havi 20 forintban állapították meg. Az iktatókönyvet, ezenfelül német helyett **magyarul** vezették.

1884. január 1-jén megkezdte működését a rendőri bejelentési hivatal 1 főnökkel, 1 díjnokkal és 1 szolgálóval.

1888. június 12-én Glozer városkapitányt a főispán **rendőrkapitánnyá** nevezte ki, az I. osztályú rendőrbiztos pedig rendőralkapitány lett. Az II. osztályú rendőrbiztos megmaradt a katonai ügyek vezetőjének. Az irodán dolgozott 1 írnök és 1 járulnok. Egy ideje magyarul

tudó egyéneket is felvettek gárdistának, így az **1888** decemberében kiadott **szolgálati utasítást már magyarul** írták. Ezen utasításban lépett a **rendőr szó a gárdista helyébe**.

1893-ban a rendőrlegénység és a szolgák **nyugdíjképessé** váltak. Rendszeresítették a Werndl-féle kurtályt. 1894-ben 13 fővel növelték a legénységi állományt. Ez évben a rendőrkapitány 1.800, az alkapitány 1.000, a bejelentő hivatal főnöke 1.000, a rendőrbiztos 800, az írnok 600, a járulnok 500 forint fizetést kapott. Megszűnt a rendőrség kötelékébe nem tartozó boltőrség (éjjeli bakter) intézménye.

1896 augusztusában létrehoztak egy **közegészségi rendőrbiztosi** állást. A következő évben leválasztották a rendőrkapitányi hivataltól a katonaugyek intézését. A díjnokokat írnokká nevezték ki, a legénység állományát 6 fővel szaporították, lakbérüket évi 70 forintra emelték.

A tisztviselőknek egyenruhája nem volt. A **legénység egyenruháját** képezte: sötétkék sapka vörös beszövésű ezüstszinórral, sötétkék zubbony és nadrág, szürke köpeny, fehér kesztyű és vörös-fehér karkötő.

A 4 altisztnek és 12 rendőrnek díszruhája is volt, ami sötétkék csákóból a városi címerrel, atillából és zsinóros pantallóból állt. **Fegyverzet, felszerelés** volt a csendőrségi kard sárgaréz markolattal, mellszám, jelzősíp, éjjeli és külterületi szolgálatnál szuronyos karabély és forgópisztoly.

1896-ban a közigazgatási iktatóban 15.661, a kihágási iktatóban 4.530, az iparkihágásban 132 ügy ment keresztül. 1902-ben a feldolgozott 24.076-ból közigazgatási 14.946, kihágási 7.123, bűnügyi 1.854, iparkihágási 153 irat volt.

1899. október 18-án életbe lépett a város **szervezési szabályrendelete**, amelyben már a rendőrkapitányi hivatal szerepelt. Közegei voltak rendőrkapitány, alkapitány, rendőrbiztos, kezelőhivatalnokok és díjnokok, hivatalszolga. A rendőrlegénység: 1 őrmester, 2 szakaszvezető, 35 rendőr, 1 dobos, továbbá fogházőr, aki a városháza gondnoka is; szőlő-, mező- és rétcsószók, sétány-, park- és fasorfelügyelők, toronyőrök, színház- és vásártér felügyelők, hegymesterek, közvágóhid felügyelő és gondnok, gyepmester lámpagyújtók, segédhivatalként a bejelentő hivatal a hivatalfőnökkel, 1 díjnokkal és 1 hivatalszolgával.

A város területén volt 9 olyan rendőri őrszoba, ami egyúttal vámhelyként is üzemelt, és a központi őrszoba. A **rendőrlegénység oktatása** 1891-től összesen heti 2-6 óra volt, 1895-től a szabadnaposok részére napi 1-2 óra.

A rovott múltúak **nyilvántartását** a rendőrbiztos vezette, és a **fényképezéseket** is végezte. A századfordulón közel 1.000 fényképet tárolt. Ezekon kívül nyilvántartást vezetett a bérkocsisokról, a kitiltottakról fényképpel, az egyletekről, a tiltott sajtótermékekről, a tűzesetekről, az ismeretlen tettesek által ellopott tárgyakról, az elveszett és talált tárgyakról, a kocsmákról, kávéházakról, pálinkamérésekről, a járványos állatbetegségekről, a házalási engedélyekről, a szolgálatnélküli cselédekről, a rendőrlegénység törzskönyvében a mező- és hegyőrökről.

A hivatal **előfizette** a Büntető jogtár, Rendőri lapok, Rendőri közlöny, Polizei Blatt für Steiermark, Polizei Anzeiger Wien, bécsi rendőrségi Evidenzblatt, Belügyi Közlöny című kiadványokat.

1910-ben a 34.000 fős város főkapitányának évi fizetése 4.000 korona volt, amihez járt 1.000 korona lakbér és 400 korona korpótlék. Az alkapitány 2.800-700-140 korona járandóságban részesült. A tisztikarhoz tartozott még a bejelentési hivatalfőnök, a rendőrbiztos, az iparhatósági írnok, 6 írnok, 1 állatorvos, 4 díjnok. A legénységhez sorolt őrmester 1.200

korona fizetést, 320 korona lakbért, 40 korona szolgálati pótlékot és 80 korona ruhaátalányt vett kézhez évente. A 3 tizedes 900-140-40 korona járandósága kiegészült 30 korona csizmapénnel és egyenruhával. A börtönmester 800 korona bére mellé, természetben kapott lakást. A 20 első osztályú rendőr illetményébe tartozott 840 korona fizetés, 140 korona lakbér, 20 korona csizmapénz, 40 korona szolgálati pótlék, és egyenruha. A 20 másodosztályú rendőr fizetése 120, a 16 harmadosztályú rendőr fizetése pedig 240 koronával volt kevesebb. Az egyéb juttatások azonosak voltak az első osztályú rendőrökével.

A városban volt csendőr szárny- és szakaszparancsnokság, valamint 9 fős gyalogőrs. (ENDRŐDY 1898, 97; SELÉNYI 1904; GEGUS–SZÉKELY–MEZEI 1910)

A vidéki rendőrség államosítása folyamatának idején Sopron a leghűségesebb várossá vált. 1921. december 14–16-án népszavazás volt Sopronban és környékén. A tét a város hovatarozása. A leadott 24.072 szavazatból 15.343 Magyarországra szolt. Az esemény emléke az 1922. évi XXIX. törvénycikkben örökített meg. „A soproni népszavazási terület lakosságának a magyar állam iránt tanúsított tántoríthatatlan hűségét örök emlékezetül törvénybe iktatja. [...] Elhatározza, hogy a népszavazás emlékének megörökítésére Sopron sz. kir. város területén e történelmi esemény jelentőségéhez méltó emlékmű állíttassék fel. [...] Sopron sz. kir. város címere a »civitas fidelissima« jelígével egészítették ki.”

Szatmárnémeti szabad királyi és törvényhatósági jogú város **1872** tavaszán hozott **szabályrendeletében** rögzítette a kapitányi hivatalra vonatkozó előírásokat. A személyzethez sorolták a következőket: 1 főkapitány, 2 alkapitány (egyik a Szatmárhegyen), 4 gyalogrendőrtiszt, 1 lovas rendőrtiszt, 1 iktató, továbbá az utcabiztosokon kívül 20 éjjeliőr (akik tizedesek voltak), 20 gyalogrendőr, 2 lovas rendőr és 1 hajdúőrmester. 1878 novemberében módosításra került az előző szabályrendelet, melynek eredményeképpen, rendőrkapitányi hivatalra változott a korábbi elnevezés. A létszámnövelés mellett döntöttek arról is, hogy a hivatalban folyamatos szolgálat lesz.

1886-ban ismét módosították a városi szabályrendeletet, és a testületnek külön **szervezeti és szolgálati szabályzata** lett. Kisebb személyi – elsősorban létszámnövelési – változásokkal e rendelkezések voltak hatályban 1904. év végéig. A testület tagjai voltak:

- 1 főkapitány évi 1.200 forint illetménnyel;
- 3 alkapitány évi 800-700 forint, egyiknek lakás és 10 köbméter fa;
- 2 fogalmazó egyenként évi 600 forint;
- 1 gyalogtiszt évi 600 forint;
- 1 lovastiszt évi 800 forint, amelyből 200 forint lótartási átalány;
- 1 őrmester évi 240 forint és lakás;
- 5 tizedes egyenként évi 200 forint;
- 35 közrendőr egyenként évi 180 forint;
- 3 lovas rendőr évi 350 forint bérrel.

A rendőrök évente csizmapénzt is kaptak.

A rendőrőrmester rangját vörös szalag és 3 fehér rózsa jelezte a galléron, a tizedesekét a vörös szalag mellett 2 fehér rózsa. Ők szolgálatban hosszú kardot hordtak vörös-fehér-kék szőrből készült altiszti kardbojttal, a közrendőrök vágószuronyt. Utóbbiak sárgaréz mellszámot viseltek. A tizedesek **fegyverzete** volt még a hatlövetű forgópisztoly, a közrendőrök oldalfegyverükön kívül bottal is el voltak látva. A fegyverzet és a ruházat részletes leírásán

túl meghatározták a főkapitány és az alkapitányok számára a vezetési és a felügyeleti feladatokat.

1902-ben a közel 27.000 lakosú város rendőrkapitányi hivatala 10.745 közigazgatási és 1.510 büntetőügyet dolgozott fel.

1905. január 1-jétől a város és a magyar királyi belügyminiszter között létrejött engedélyező egyezmény alapján a város törvényhatósága területén a **közbiztonsági szolgálatot a magyar királyi csendőrség vette át**. A tizenkét évre kötött szerződés szerint a csendőrállományt erre a célra épült új laktanyában helyezték el. A személyzetben volt 1 csendőrhadnagy, 1 járásőrmester, 2 őrmester, 3 őrvezető, 33 csendőr.

A csendőrség bevezényelt állománya, mint a rendőrhatóság végrehajtó közege, közbiztonsági ügyekben a rendőrfőkapitányhoz volt utalva. Katonai, fegyelmi és személyi ügyekben előjáróik parancsa alatt álltak. Nappal egy, éjjel kettő főből álló járőrök portyáztak. Fegyverzetük nappal kard és forgópisztoly, éjjel 95-ös mintájú ismétlőfegyver volt. A rendőrkapitányi hivatal a város területén történt eseményekről azonnal értesítette a csendőrséget. (RÉDEY 1892, 64; ENDRÓDY 1898, 109; GEGUS–SZÉKELY–MEZEI 1910)

13. A VILÁGHÁBORÚ IDŐSZAKÁBAN

1914. június 28-án Szarajevóban meggyilkolták a trónörökösöt. Egy hónap múlva kitört a világháború. Az 1912. évi LXIII. törvénycikk első fejezete a **kivételes hatalomról** rendelkezett, amely a rendőrségi működést is érintette. A kormány kormánybiztosokat nevezhetett ki, akik szükség esetén gondoskodtak a közrend fenntartásáról; az államrendőrség személyzetével közvetlenül rendelkezhettek; belügyminiszteri engedéllyel a rendőrség működési körén kívül is igénybe vehető volt; hivatalából bárkit felfüggeszthetett, rendelkezési állományba helyezhetett. Az önkormányzati szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezései ideiglenesen hatályon kívül helyezhetők. A közrendre veszélyes tárgyak viselése megtiltható. Sajtótermékek terjesztése ellenőrzés alá vonható, szükség esetén betiltható. Meghatározott esetekben bevezethető a rögtönbíráskodás. A kivételes hatalomról rendelkező törvénycikket és az ahhoz kapcsolódó jogszabályokat a honvédelemről szóló 1939. évi II. törvénycikk helyezte hatályon kívül, egyben újra rögzítette a kivételes hatalom körét is.

A törvény végrehajtását célzóan a kormány 1914. július 27-én 33 rendeletet adott ki a kivételes hatalomra vonatkozóan. Felhatalmazta a belügyminisztert arra, hogy az ország déli, dél-keleti területén fekvő 21 vármegye és az illetékességükbe tartozó községek, valamint 10 törvényhatósági jogú város, továbbá Fiume város és kerülete szabályrendeleteinek rendőri természetű rendelkezéseit felfüggeszthesse, és helyükbe saját rendelkezéseit léptethesse. (5.470/1914. (VII.27.) ME rendelet) A belügyminiszter elrendelte július 27-én ugyanezen városok – Pécs, Zombor, Baja, Szabadka, Újvidék, Pancsova, Temesvár, Versecz, Kolozsvár és Marosvásárhely – bel- és külterületén a közbiztonsági szolgálat ellátására a csendőrség igénybevételét is. (5.110/1914. (VII.27.) BM rendelet)

A kormány hirdetményt is közzétett arról, hogy szigorították az útlevél kiadását, a külföldiek bejelentését; elrendelték a fegyverek, robbanóanyagok beszolgáltatását; a postagalambok engedéllyel történő alkalmazhatóságát vezették be; megtiltották új egyesület alakítását; szigorították a sajtótermékek esetleges ellenőrzését; korlátozták a dunai, tiszai vízi forgalmat; rendőri természetű szabályrendeleteket függesztettek fel. (MNL-BaML IV.1407a) -500/1914.)

Kormányrendelet szólt az állami, a törvényhatósági és a községi hatóságok ellenséges megszállás esetén tanúsítandó magatartásáról. (7.364/1914. (X.3.) ME rendelet) „Az elsőfokú rendőrhatalóságok tagjainak és a közrendet fenntartó közegeknek székhelyüket mindaddig nem szabad elhagyniuk, amíg az ellenség ott tényleg meg nem jelent és a rendőri igazgatást tőlük esetleg át nem vette. Ezután ők is visszavonulhatnak.” E rendelkezés városokban a főkapitányra s az általa kijelölendő annyi tisztviselőre és rendőrközegre vonatkozott, amennyi a rendőri szolgálat fenntartására elkerülhetetlenül szükséges volt. Decembéri módosítás szerint senki sem volt kényszeríthető a község vagy város belterületén való maradásra olyan időben, amidőn e terület valamely csata színhelyévé vált. (9.103/1914. (XII.18.) ME rendelet)

A háború kezdeti időszakában a lakosság hangulata nem tükrözte annak a veszélynek a felismerését, amely reális és erőteljes fenyegetést jelentett a települések nyugalma, pedig a hatályba lépett jogszabályok és a nyomukban járó intézkedések komoly figyelemfelhívást is jelentettek. Az addig vagy kezdetben megfelelő közrend/közbiztonság az ország jelentős részén fokozatosan rosszabbodott. A rendvédelemre/közbiztonságvédelemre hivatott szervezetek gyakran nem voltak képesek a gyors reagálásra és a helyzet megoldására. A rendőri állományából sokan kaptak katonai behívót, melynek következtében a felnőtt férfilakosság és a települési rendvédelemmel foglalkozók száma is csökkent. A csendőri létszám helyenként az elvezénylések miatt lett kisebb.

A **fővárosi államrendőrségtől** a háború első napján mintegy 300 fő vonult be. A **sepsiszentgyörgyi** önkormányzati rendőrség létszáma rendkívül nagy mértékben csökkent. „Csaknem összes rendőrközegeink hadi szolgálatra behívtak. Csupán három szál emberem maradt.” – kesergett a város rendőrkapitánya az alispánnak szóló feliratában. (NAGY (2011) 353.) A polgármester jelentései szerint **Vásárhelyről** a mozgósítással a tisztviselők, szolgák, rendőrök és egyéb városi alkalmazottak közel egynegyede, 45 személy vonult be katonai szolgálatra, a rendkívüli takarékosági előírások ugyanakkor nem tették lehetővé a megüresedett állások betöltését. (DÖMÖTÖR-GAÁL 1993) **Szegeden** a háború első három évében a rendőrség mintegy harmadára csökkent. Gyalogrendőr 142-ről 52-re, lovas rendőr 28-ról 18-ra, detektív 16-ról 7-re. (RUSZOLY (2004) 81.)

Ugyanakkor a rendőrségi feladatok jelentősen növekedtek. A megszaporodott bűncselekmények mellett megjelentek a különböző árusokkal szembeni támadások, s jelentős terhet rótt a területre a különböző építmények, műtárgyak, piacok, élelmiszerraktárak őrzése, ellenőrzése.

Az előállt nehézségek felszámolásának lehetőségei a közvéleményt is foglalkoztatták. A Pécsi Napló 1914. augusztus 12-i számában *A hadiállapot és a közbiztonság alcímmel közreadta*, hogy MÁNDY Sámuel országgyűlési képviselő, közigazgatási bizottsági tag kérdést intézett a vármegye alispánjához arra vonatkozóan, hogy a kivételes állapotban a személy- és vagyonbiztonság érdekében rendelkezésre áll-e megfelelő karhatalmi erő. Nem kellene-e a közigazgatási bizottságnak felírni a belügyminiszterhez azért, hogy nagyobb karhatalmi erőt bocsásson a vármegye rendelkezésére. STENGE Ferenc alispán válaszában kifejtette, hogy egyszerre harminc csendőrt vezényeltek el, melyet követően azonnal távirati jelentést tett a belügyminiszterhez. „A bajon úgy segítettek, hogy minden csendőr mellé a felfegyverzett népfölkelők közül egy-egy katonát állítottak s ezzel megerősítették a csendőrség létszámát.”

A romlás megállítására, illetőleg a közbiztonság-védelem javítására a belügyminiszter 1914. szeptember 16-án kelt rendeletével kiadta **A polgári őrség szervezési szabályzatát**, szigorú feltételeket szabva annak tagjai számára, egyúttal engedélyezve a szolgálatban a fegyverviselést. A rendőri létszám apadása miatt, és ott, ahol helyi rendőrség nem volt szervezve, a közrend és a közbiztonság megóvása, valamint a közegészségügyi egyéb rendészeti feladatok teljesítése céljából belügyminiszteri engedéllyel polgári őrséget lehetett szervezni. A polgári őrség – mint a helyi közrend és közbiztonság fenntartására és fontos rendészeti feladatok teljesítésére alakult őrtestület – közvetlenül az elsőfokú rendőrhatalomnak volt alárendelve, és mindenben annak utasításai szerint volt köteles eljárni. (4.220/1914. (IX.16) BM rendelet)

1918-ban kormányrendelet is **tett említést a polgárőrsegről** Magyarország demokratikus függetlenségének, belső rendjének, lakosságának személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rendfenntartásnak biztosítására létesítendő szervezetek között. A belügyminiszternek külön értelmezésben is fel kellett hívnia a figyelmet arra, hogy a polgárőrség a helyi közrend fenntartására hivatott polgári testület, melynek megalakításáról minden egyes helyhatóság maga gondoskodik. (5220/1918. (XI.11.) ME rendelet) E polgárőrség a Tanácsköztársaság kikiáltásáig működött.

A vármegyékét illetően az alispánok a főszolgabírókhoz felhívást intéztek polgárőrségek megalakítására. Ez – hasonlóan a városokhoz – változó eredménnyel járt. Ahol jónak, illetoleg megfelelőnek ítélték a közbiztonságot, ott polgárőrseget nem szerveztek.

A háború alatt **Siklósról** is behívták katonai szolgálatra a községi rendőrség több tagját, mely oknál fogva 2 fő rendes állományú és 3 fő kiegészítő állományú rendőrt vettek fel állásba. Utóbbiak fehér karszalaggal láttak el szolgálatot. Velük kapcsolatban felhívták a közönség figyelmét arra, hogy ők is ugyanolyan rendőri minőséggel bírnak, mint a többi rendőr. 1914. október 1-jén 149 fővel megszületett az alispáni elrendelésre, de önkéntesen szerveződött **polgári őrség**, melynek fő feladatát képezte az élet- és a vagyonbiztonság védelme, valamint a hatóságok segítése a közrend fenntartásában. Tisztségviselők voltak: 1 főparancsnok, 1 másodparancsnok, 1 segédtsiszt és 4 ellenőr. Őket maguk közül választották. A testület a csendőrség rendelkezése alatt állt, bár tagjainak alapvetően a saját parancsnoksága adott utasításokat. Lőfegyvert csak az arra szóló engedéllyel rendelkező polgárőr tarthatott magánál. A nagyszámú bevonulatás miatt 1916. február 20-án a polgári őrség feloszlott, és az éjjeliőri-szolgálat visszakerült a községi rendőrséghez. (MNL BaML IV.433. 285.)

Nagykanizsán a 40 rendőrből 8 maradt, s DEÁK Péter rendőrfőkapitány is bevonult. A nyugdíjazás előtti szabadságukat töltő BAY György és FARKAS Ferenc alkapitányokat visszahívták a szolgálatba, akik tisztviselő munkatársaikkal emberfeletti erőfeszítéssel látták el a háborús esztendő megsúlyosbodott közbiztonsági szolgálatának irányítását. 1915 nyarán a főjegyző vette át hivatala mellé a rendőrség vezetését is. A városban a legtöbb nehézséget a közbiztonsági szolgálat ellátása okozta. Az első háborús év végére egymást érték a lopások, betörések, és jelentős számban jelentek meg kétes elemek a határszéli városban. A rendőrök feladatvégrehajtását polgárőrökkel igyekeztek támogatni. (BARBARITS (1929) 89. 177.)

Pécsett is a polgármester adott számot a mozgósítási feladatokról és a háború kapcsán megtett intézkedésekről. Az 1914-ben hadbavonultak között volt 1 rendőrbiztos, 2 polgári biztos, 33 rendőr, 2 mezőőr, 5 hegyőr; összesen 109 alkalmazott. A következő évben szintén többen vonultak be a rendőri állományból. A rendőrség, jelentős létszámcsökkenése ellenére, komoly erőfeszítéseket tett, amelynek nagy szerepe volt abban, hogy a közrend kielégítő maradt. A felderített bűnelkövetők zömmel a fiatalok köréből kerültek ki, az általuk elkövetett bűncselekmények pedig lopások és betöréses lopások voltak. A polgármesteri jelentés az okot pedig alapvetően a családfők hadba vonulásával magyarázta, amely által a szülői felügyelet nagymértékben meglazult. (MNL BaML IV.1407a) 277/1915.)

A közrendre nagyon kedvezőtlen hatással volt a városban megnövekedett idegenforgalom, amely a bevonulásokkal és a katonák kocsmái mulatozásaival állt összefüggésben. Olyannyira, hogy a rendőrfőkapitány a kávéházi és a kocsmái zárórak megszigorítását rendelte el. (MNL BaML IV.1407a) 1499/1915.)

Polgárőrséget a városban nem szerveztek, a főkapitány nem látta értelmét. A sajtó érdeklődésére azt válaszolta, hogy új rendőröket fog felvenni, s majd ők végzik az utcai szolgálatot. A Pécsi Napló közreadta, hogy a be nem hívott fiatalok Kassán és Miskolcon polgárőrséget szerveztek, és rendőrség feliratú piros-sárga karszalagot viselnek. Pécssett az utcai rend fenntartására egyelőre a katonaság ügyelt. (Pécsi Napló 1914.VIII.7.) Később, amikor arról adtak hírt, hogy a Kaposváron megalakult polgárőrség tagjainak fele bevonult katonának, kifejtették azt, hogy most már belátható a pécsi rendőrfőkapitány cselekedetének helyessége, amikor feleslegesnek mondta a polgárőrséget. A cikk szerzője szerint szakmailag sem indokolt, és hamarosan ráunnak a polgárőrök Budapesten és vidéken egyaránt. „Nálunk elvontunk eddig polgárőrség nélkül és remélhetőleg elleszünk nélküle továbbra is.” [Pécsi Napló 1914.X.28; XI.29; XII.23.]

Segítő intézkedést jelentett az Osztrák–Magyar Monarchia közös Hadügyminisztériumának 1917. január 11-én kiadott rendelete, amely meghatározott területeken **katonai rendőrség** felállítását írta elő, melynek feladatkörébe tartozott a katonák fegyelemének biztosítása mellett a közcsend, a közrend és a közbiztonság fenntartása. A polgári rendőrség legénységének elégtelensége esetén, a rendőri vezető kérésére, az állomás vagy térparancsnok engedélyének megadását követően történhetett meg az együttműködés. A kisebb helyőrségekben létesült katonai rendőri osztagok álltak 1 tisztből, 2-4 járőrparancsnokból, 4-10 őrlegényből.

A **Miskolcon** felállított **katonai rendőrség** és a **városi rendőrség** együttműködésének esettanulmánya jó példázatot mutat. Az önkormányzati rendőrség tisztikarából 2 kapitány és 1 fogalmazó, a 90 fős legénységéből csupán 3 altiszt és 3 rendőr teljesített szolgálatot. Az engedélyezett 50 **népfelkelő** helyett 34 volt, aki segített a közrend fenntartásában. A megérkezett rendelkezés alapján LOOS Domokos őrnagy parancsnoksága alatt katonai rendőrség állt fel, melynek létszámát 140 főre tervezték, s melyet szükség esetén a városi rendőrség segítségére igénybe vehettek. 35 főt választottak ki, közülük 10 főt polgári ruhás detektívfeladatokra. Az együttműködési elképzelésekről 1917. február 12-én vettek fel jegyzőkönyvet. (SUBA 2008)

14. A POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOMTÓL A PROLETÁRDIKTATÚRÁIG

1918. október 17-én TISZA István a képviselőházban elismerte, hogy a központi hatalmak elvesztették a háborút. Október 23-án éjjel a Károlyi-palota vörös termében megalakult a Nemzeti Tanács.; 25-én megalakult a katonatanács és egy diáktanács; 28-án pedig nagy tömeg követelte a Nemzeti Tanács kormányának megalakítását. A Várba feljutni kívánókat a Lánchídnál a rendőrség feloszlatta, majd amikor nem engedelmessé váltak, a tömeg közé lőtt – „Lánchídi csata”, 5 halott. (BENDA 1982) A Nemzeti Tanács bevonult az Astoria szállóba. Október 31-én az esti órákban meggyilkolták gróf TISZA Istvánt. November 14-én a király lemondott az állami ügyek intézésében való részvételről.

Majd 16-án az országgyűlés mindkét háza kimondta feloszlását, és kikiáltották a köztársaságot – Magyarország független és önálló népköztársaság. December 6-án a belügyminiszter közzétette a címek, a pecsétek, az államcímér használatát, az alkalmazottak esküszövegének megváltozását. A leglényegesebb változás a „királyi” jelző elmaradása, az eskü szövegében a Népköztársaság megjelenése. (155.000/1918. (XII.6.) BM rendelet)

November 11-én a minisztertanács az ország rendjének biztosítására és fenntartására arról határozott, hogy a fennálló csendőrségen, államrendőrségen, határrendőrségen, pénzügyőrségen és közigazgatási (vidéki) rendőrségen, továbbá a budapesti rendőrség mellett felállított védőrségen, a katonai rendőrségen, a budapesti önkéntes őrseregen és a vasúti mozgó őrseregeken kívül létezhet a hadsereg (melynek egyik célja a belrend biztosítása), valamint a nemzetőrség és a polgárőrség.

A nemzetőrség önként jelentkezőkből állt, akiknek szolgálati kötelezettsége néhány hónapra terjedt. Az őrcsapatok 40 fős egységeket állíthattak fel tisztek vezénylete alatt. Az egységeket a veszélyeztetett rend védelmére küldhették ki. Felszerelése és ruházata, díjazása a lehetőséghez képest ugyanolyan, mint a hadseregé.

A polgárőrség olyan önként jelentkezőkből állt, akik rendes napi munkájuk mellett saját otthonuk közvetlen védelmét szolgálták. E szolgálat díjazással nem járt, katonai egyenruhájuk nem volt, a felszerelés és a megjelölés a helyi viszonyokhoz képest történhetett. A kormányrendelet rögzítette, hogy a körülrít szervezeteken kívül az állam karhatalmi fegyveres szervezetet nem ismer el. (5.220/1918. (XI.11.) ME rendelet)

A rendőrségi állomány helyzete egyszerűen rossz volt: csekély illetmény, túlszolgálatok, betegségek, népszerűtlenség, jóllehet az országban nem mindenütt érezték a fővárosi forradalmi hangulatot. „1918 októberében, közvetlenül az összeomlás előtt már valóban

csak sorok jutnak a rendőri eseményeknek.” (LÁNYI (1936) 375.) Október 30-án a fővárosi rendőrség is alávetette magát a Nemzeti Tanácsnak.

A kormány által december 18-án adott felhatalmazás alapján a belügyminiszter rendelkezett arról, hogy a vidéki rendőrség őrszemélyzete altisztjei, rendőrbiztosai, polgári biztosai/detektívjei és hivatalaltisztjei részére folyósításra kerüljön a budapesti állami rendőrség hasonló állásban levő tagjai részére legújabban megállapított illetmények, tehát fizetés, lakpénz, rendőri pótdíj és háborús segély 90%-a, a tisztviselők részére pedig a 80%-a. (10.568/1918. (XII.19.) BM rendelet)

A 10.816/1918. (XII.27.) BM rendelet pedig a rendőri ügyeleti díjak egységes megállapításáról rendelkezett a Magyarországi Rendőri Alkalmazottak Szabadszervezetének 1918. évi december hó 15-én tartott közgyűléséből előterjesztett memorandumban megfogalmazott visszáságok kiküszöbölése végett.

15. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGBAN

„A rémnapok alatt nincs története a rendőrségnek. Helyét a Vörös Őrség foglalta el. [...] A rendőrség történetében a proletárdiktatúra csak nyomasztó lidércalomként suhanhat át.” (DORNING (1923) 161.)

1919. március közepére a belpolitikai helyzet rendkívül kiéleződött. A március 20-án átadott Vix-jegyzék, a kormány lemondásához vezetett. A békekonferencia február 26-i ülésén elhatározták, hogy „a magyarok és a románok között egy semleges zónát” létesítenek. Úgy tervezték, hogy a végrehajtáshoz a magyar katonai egységeket majdnem a Tisza vonaláig vissza kell vonni. A semleges övezetet román és francia csapatok szállják meg. A semleges zónában a szövetséges parancsnokság ellenőrzése, vezetése alatta magyar csendőrség és rendőrség a rend és nyugalom fenntartását fogja biztosítani. A kormány a jegyzékben foglaltakat nem fogadta el, és a március 20-án, délután tartott ülésen lemondott. Másnap a Gyűjtőfogházban tárgyaltak a szociáldemokrata és a kommunista párt képviselői az egyesülésről és a hatalom átvételéről. (RÁNKI 1978; GERENCSÉR 1993)

Az új kormány – Forradalmi Kormányzótanács – tagjait március 21-én, pénteken, este 10 órakor a 2 párt vezetőiből összeült értekezleten jelölték ki. A Belügyi Népbiztosság vezetője LANDLER Jenő, helyettese VÁGÓ Béla lett. Az augusztus 1-jén életbe lépett munkamegosztás szerint a népbiztosság 3 főcsoportból, azokon belül összesen 16 osztályból állt. A XV. osztály a **Vörös Őrség**. (RÉTI 1970, 262.) A kormányzótanács első rendelkezése a statárium azonnali bevezetése, második a szesztilalom elrendelése volt.

A települések többségében március 22-én a helyi tanács, vagy pártszervezet, népgyűlésen tette közzé az eseményeket. A rendelkezések végrehajtását elősegítette a polgári forradalom alatt kiépült munkás-, katona-, paraszttanácsok országot átfogó hálózata. Végrehajtó bizottságaik a központi rendelkezések érvényesítésére, de saját elhatározásból is intézkedtek. A tanácsok a **rendőrséghez kiküldötteket** rendeltek, akik a rendőrkapitánnyal közösen intézkedtek. (RÁNKI 1978)

A kormányban folytatott viták egyik tárgya a rendőrség és a csendőrség lefegyverzése, illetőleg az új karhatalom felállítása volt. A KUN Bélától eredő lefegyverzési javaslatot SZAMUELY Tibor erőteljesen támogatta. LANDLER Jenő belügyi népbiztos a rendőrség leszerelését nem tartotta kellően előkészítettnek; azt kívánta, hogy előbb legyen megfelelő karhatalom. KUNFI Zsigmond, BÖHM Vilmos, GARBAI Sándor ellenezték a javaslatot. A március 22-i kormányzótanácsi ülésen született javaslat szerint „a belügyi és a hadügyi népbiztosok tegyenek előterjesztést a rendőrség dolgában és addig a rendőrség nem szelendő le”. (BORSÁNYI 1979, 151; ROTTER 1979, 37.)

15.1. A Vörös Őrségről

1919. március 26-án keltezett, de március 30-án jelent meg a belügyi népbiztos(ok) 1.B.N. számú rendelete, a Vörös Őrség megszervezéséről. A rendelet tartalmazza többek között, hogy a Magyar Tanácsköztársaság belső rendjének megalapozása és fenntartása a Vörös Hadsereg kiegészítő részét képező Vörös Őrség feladata, melynek felállításával egyidejűleg, az összes rendőri vonatkozással bíró karhatalmi alakulatok megszűnnek. **A Vörös Őrség átvette a csendőrség, a fogházőrség, a határrendőrség, a népőrség, a pénzügyőrség, a rendőrség – budapesti és vidéki – és a védőrség feladatait, valamint e testületek állományát is.** Március 30-án még rendelkezési állományba, április 1-jén már aktív állományba. (KOVÁCS 1979) A megszervezésről szóló rendelkezés végrehajtási utasítását jelentette a Belügyi Népbiztosság 73. számú rendelete, amely április 11-én keltezett, és 27-én jelent meg a *Vörös Őrség* című, heti kiadású lapban.

A központi irányítást a Vörös Őrség Országos Főparancsnoksága látta el, melynek III. csoportjában hozták létre a Központi Bűnügyi Nyomozó Osztályt, amely főleg vidéki ügyekkel foglalkozott, mivel a fővároson kívül kevés volt a jól képzett bűnügyi szakember. A Vörös Őrségben csak parancsnokok és beosztottak voltak, rendfokozati elnevezéseket nem vezettek be.

A változó és többnyire nyomon sem követhető területi szervezés, az eredeti elképzelést tükröző végrehajtási utasítás szerint 12 kerületet jelentett, figyelembe véve a megszállt területeket is. A kerületi parancsnokságok egyik feladata volt a rendelkezési állományban lévő csendőrök, határrendőrök, rendőrök, pénzügyőrök, vasútbiztosító nemzetőrök és nemzetőrparancsnokok véleményvel ellátott névjegyzékének felterjesztése. Fő szervezési elv volt, hogy minden 250 lakosra jusson 1 vörösőr. A kerület közvetlen szerve a megyei vörösőr-parancsnokság lett, a következő szintet a járási, illetőleg a városi vörösőr-parancsnokságok jelentették. Előbbiek alárendeltségébe tartoztak a községi vörösőr-rajparancsnokságok. A kerületi parancsnokságok székhelyén karhatalmi századokat állítottak fel, nyomozóegységeket hoztak létre, amelynek tagjai gyilkosság, 50.000 koronát meghaladó értékű lopás, hivatali bűncselekmények és nagyobb jelentőségű, valamint politikai ügyek kivételével minden ügyben eljárak. Egy-egy nyomozó osztály, parancsnokból, helyettesből és 18 nyomozóból állt. (CZÖVEK 1969; KOVÁCS1979)

A **közrendvédelmi szolgálat** formái voltak; őrség, őrszem, állóőrség, őrjárat, készenlét. Az őrségek teljesítését korábban a védőrség és a népőrség végezte. Az őrszemek 2–4 fős járőrszolgálatot jelentettek. Az állóőrségek 3 főt, fontos csomópontokhoz kötött szolgálatot takartak. Az őrjáratok 5–10 tagú csoportokként teljesítették feladataikat. A Mosonyi utcai laktanyában négy századból álló tartalék zászlóalj – Kondor zászlóalj – képeztek, és ott helyezték el a lovasosztályt és a toloncházi őrséget is. (CZÖVEK 1969, 21.)

A III. vörösőrkerület székhelye **Székesfehérvár** volt. A kerületparancsnokság dandárparancsnokságai Székesfehérváron és Kaposváron működtek. Előbbi ezredei Székesfehérváron, Veszprémben és Szekszárdon voltak, utóbbié Kaposváron és Nagyatádon. A Pécsre tervezett ezred a szerb megszállás miatt nem alakulhatott meg, és a Barcsra, valamint a Szigetvárra tervezett századok sem.

Baranya vármegye direktóriumuma április 9-én arról értesítette a községi direktóriumokat, hogy március 25-én a belügyi népbiztosság, a megye területén lévő összes nemzetőrség és felfegyverzett lakosság a 44. vörös dandár (Kaposvár) parancsnokságának „rendeltetett

alá". A beérkezett jelentések szerint a megye szerb impériumon kívüli területén a következő vörösőralegységek alakultak:

Április 12-e: Vörös Őrs, Mágocs. Létszám: 6 fő. Szekszárd vörös őrszárny, Székesfehérvár vörös űr kerület, Budapest vörösőr-főparancsnokság alá rendelve. Felszerelés: orosz ismétlőfegyverek, csendőrségi, illetve vörösőri kard, 588 db lőszer.

Április 12-e: Vörös Őrség, Sásd. Létszám: 9 fő. Fegyverzet: 6 mannlicher karabély szuronnal, 3 orosz fegyver szuronnal, 1 forgópisztoly, 2 gyalogsági kard, 1435 db töltény.

Április 14-e: gyalogőr, Bakóca. Létszám: 11 fő. Volt csendőrök és 5 fő toborzott legénység. Fegyverzet: mannlicher és volt orosz fegyver, 580 db lőszer.

Április 19-e: gyalogőr, Szászvár. Létszám: 5 fő, közöttük 4 fő menekült csendőr.

Április 22-e: Vörös Őrs, Hidas. Létszám: 4 fő és beosztva még ideiglenesen, 4 fő menekült személy.

Későbbi jelentés szerint Husztót, Orfú és Mecsekrákos községekben 3-4 fővel, április 9-én alakult meg a Vörös Őrség.

A mánfai körjegyző április 15-én jelentette, hogy Komló községben, „mintegy 300 katonai fegyverrel felfegyverzett bányamunkás van, kik fejenként mintegy 30-40 tölténnyel rendelkeznek”. (MNL BaML XVI.1 direktóriumi iratok)

Nyíregyházán már március 22-én megalakult a Szabolcs vármegyei direktórium. A következő napon értesítették a községeket és járásokat, hogy a néptanácsokat szüntessék meg és alakítsanak munkástanácsokat. Közölték azt is, hogy a karhatalommal ezen túl a munkás-katonatanács ellenőrzése mellett a főszolgabíró, illetve az alispáni hivatal és a nemzetőr parancsnok rendelkezik. A nemzetőrségre sok panasz volt. Április elején a munkástanácsok szorgalmazták megszüntetését és a Vörös Őrség szervezését. Utóbbi a direktórium halogatta és munkás-népőrség felállítását pártolta, ahová 800 jelentkező volt. Március 28-án már őrzárakat indítottak. Április 3-án kérte a direktórium a Belügyi Népbiztosságot, hogy az új karhatalom létesítéséig maradjon a rendbiztosítás a nemzetőrség feladata. A rendőrkapitány létszám és helyiség bővítést kért. Közben – április 4-én – a hadügyi népbiztos táviratilag megerősítette, hogy a helyi közbiztonsági alakulatok a Vörös Őrséghez tartoznak. Ezt néhány napon belül megismételték, de a Vörös Őrség szervezése nem történt meg. A harci események hullámszásaát követően, április 27-én a román hadsereg megszállta Nyíregyházát. (GELLÉRT–SOMOGYI 1969)

A **kaposvári rendőrkapitány**, RIGÓ József is a helyén maradt, a Vörös Őrség szervezetében. A rendőrség „egyébként sem lát el közbiztonsági feladatokat a Kommün kikiáltása óta. Kaposvár megbízhatatlan városnak számított a Kommün szemében, ezért idevezényeltek egy század tengerészt és azokkal végeztetik el a közbiztonsági feladatokat.” (BERTA 2001, 123.)

A **győri önkormányzati rendőrség** csaknem teljes állománya folytatta munkáját a vörösőrség V. számú pozsonyi kerületéhez tartozóan. A város 4 körzetre oszlott. (CZIGÁNY 1960)

„A proletárdiktatúrára való átmenet első napjában PANCZU György rendőrelőőr is áldozatul esett hivatásának. Az angyalföldi közlélmzési raktárban akkor még rendes rendőrség volt. Ezt saját elhatározásából több nép űr le akarta fegyverezni, s eközben az egyik rálőtt az ellenőrré azt hívén, hogy ellenállást akar kifejteni. Az ellenőr sebébe még aznap belehalt.” (Jelentés 1921, 124.)

„A románok elől hátráló vörös sereghez tartozott az a hadosztály is, amelynek dr. LUKÁCS György filozófus esztéta, közoktatásügyi népbiztos volt a politikai komiszárja.

[...] LUKÁCS György úgy látta jónak, hogy nem hagyják megtorlatlanul a gyávaságot. Javaslatára a legszigorúbb fegyelmező eszközt, a tizedelést alkalmazta SÁRÓI Szabó Tibor hadosztályparancsnok. [...] A zömmel budapesti rendőrökből álló század nyolc katonáját kivégzőosztag elé állította. Poroszló község határában, a Tisza-híd közelében, a folyógát és a vasúti töltés alkotta derékszögű zugban, hajtották végre a kivégzéseket. Nem tudni, agyonlőtték-e mind a nyolc áldozatot, mert később csak hét tetemet találtak a hevenyészett sírban. Név szerint: CSUPOR Lajost, MÁLIK Ferencet, FENYŐ Nándort, SÜCK Emilt, TÓTH Lajost, VARGA Károlyt. A hetedik áldozat kilétét nem lehetett megállapítani." /április 6./ (GERENCSÉR 1993, 180.)

Április 23-án hajnalban a Markó utcai Főreáliskola udvarán, sortűzzel kivégezték NIKOLÉNYI Dezső rendőrfogalmazót, aki ellenforradalmi összeesküvésben vett részt. Rendőrségi irodájában közel 50 fegyvert találtak.

„Amikor híret vette a hajdúszoboszlói direktórium, hogy Debrecent megszállták a románok, elmenekültek a hajdúváros kommunista vezetői. Számítva a románok érkezésére, a városházára sietett dr. FEKETE László polgármester, kitűzte a megadást jelentő fehér zászlót. Segítségére volt ebben KÖRNER Béla takarékpénztári igazgató és TOKAY József rendőrfogalmazó. Alig tűzték ki a fehér zászlót, a vasútállomás felől támadó rohammal ellepték a városházát SZAMUELY Tibor fegyveresei. Maga SZAMUELY is sietve érkezett különvonatáról a piactérre, ahova már gyülekeztek a kíváncsi emberek. [...] A három férfit már az akasztásukhoz kiszemelt fák alatt őrizték. SZAMUELY szenttelenül legyintett az ágak felé, hogy föl lehet húzni őket.” BÖHM Vilmos hadsereg-főparancsnok a helyszínre érkezve még felakasztva találta a kivégzetteket és megállapította, hogy a velük szembeni intézkedés a tanácsköztársaság törvényes rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával történt meg. /április 24./ (GERENCSÉR 1993, 121.)

16. IDEGEN HATALMAK ALATT

1918. november 13-án a kormány megbízásából LINDER Béla tárca nélküli miniszter Belgrádban aláírta a háborút lezáró **fegyverszüneti** egyezményt. A megállapodás értelmében a polgári közigazgatás a magyar kormány kezében marad, de a szövetségeseknek jogukban áll a stratégiaileg fontosabb területeket – a fővárost is – megszállni.

A **felvidék** megszállására 1918. november 2-a és 1919. április 8-a között Csehszlovákia által történt meg. 1918. október 30-án a Túrocszentmártoni Szlovák Nemzeti Tanács kimondta elszakadását Magyarországtól, de nem tudott érvényt szerezni határozatának. Ezt követően kezdték meg a megszállást az alakuló szlovák nemzeti gárdával, illetőleg a segítségül hívott cseh katonasággal.

Erdélyt 1918. november 13-án kezdték megszállni a román alakulatok. December 1-jén a Gyulafehérvárra összehívott román nemzetgyűlés kijelentette egész Erdély elszakadását Magyarországtól, illetőleg csatlakozását Romániához. Ezt követően 1919. január 22-éig befejezték Erdély birtokbavételét.

1919. április 16-án megkezdődött a **román hadjárat**, amely szeptember 23-án az észak-dunántúli előrenyomulást követően ért véget. A román hadsereg kivonulása 1920. március 30-án fejeződött be.

A trianoni békeszerződés az ország 325.411 négyzetkilométer területéből, 92.833 négyzetkilométernyit hagyott meg. Elcsatolásra került a terület 71,5 %-a, a népesség 63,6 %-a. (BENDA 1982)

Nyíregyházára április 27-én vonultak be a román egységek, s a hónap végére megszállták az egész megyét a Tisza vonaláig. A belső rend és nyugalom fenntartására a román hatóságok megengedték a városi rendőrség újjászervezését és oldalfegyverrel való ellátását, valamint a vármegyében a csendőrség újbóli felállítását.

1920. március 1-én hazaindultak a megszálló csapatok a városból. 10-én NAGY Ákos vezérőrnagy átvette a helyőrség-parancsnokságot, a reggeli vonattal pedig Debrecen felől megérkezett az antantmisszió. (BENE 2013)

Délen az antant által kijelölt **demarkációs vonal** a Somogy megyei Babócsánál kezdődött, végighúzódva a baranyai hegyháton, Baja fölött átlépve a Dunát, Szeged alatt a Tiszát, majd Maroslelénél elérve a Marost fejeződött be. A kijelölt területeken már az aláírás napján megjelentek a megszálló csapatok, és 1921 augusztusáig ott is maradtak. A barátságos érkezést rövid idő múlva felváltotta a Szerbiához (Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz) való csatolási szándékot kiszolgáló magatartás. Figyelmen kívül hagyták a megszállás elleni tiltakozásokat; igyekeztek átvenni a közigazgatás irányítását; eskütételre próbálták kötelezni a tisztviselőket; feloszlatták a nemzetőrségi egységeket; bevezették a cenzúrát, a statáriumot; túszoikat jelölték ki. Somogy megszállt területeit a megszállt Baranyához csatolták. A cél a bánáti és a bácskai búza, valamint a mecseki szén megszerzése volt. (CSÓTI 1998)

16.1. A rendőrségről

A Belgrádban aláírt katonai konvenció első pontjának harmadik bekezdése szerint „a kiürített zónában egyedül a rend fenntartására elengedhetetlenül szükséges rendőrségi és csendőrségi csapatok maradhatnak meg.” Nyilván az ellenőrzés átvételét – és kevésbé az egyezmény betartását – célozta a pécsi nemzetőrség 1918. november 19-ei, a barcsi nemzetőrség, a barcsi csendőrség és a barcsi határrendőrség november 13-ai feloszlása. A magyar határrendőrséggel – megszüntetésének elrendelése ellenére – még december 2-án is vezényeltek közös járőrt. Szigetváron december 5-éig működhetett a nemzetőrség. Baján november 15-én szűnt meg. (CSÓTI 1998; KNÉZY 1941) November 27-én a szerb belügyi kormánybiztos helyettese felhívást adott ki csendőrség felállításáról. A jelentkezőkről nem vált ismertté információ. Az biztos, hogy Bajáról egy ember sem jelentkezett.

A **megszállt területen** közbiztonsági feladatokat teljesített esetenként a **szerb katonaság, a szerb csendőrség, a szerb határrendőrség, a szerb katonai rendőrség, valamint a települések magyar rendőrsége**. Utóbbiak a megszállók felügyelete alatt.

A demarkációs vonal **megszállás alatt nem álló** oldalán ellenőrzést végzett a **magyar királyi csendőrség** és a **magyar királyi államrendőrség**. Kaposváron 1920. szeptember 24-én kelt a kerületi főkapitány véghatározata a joghatósággal felruházott németladi, oroszlói és püspöknádasdi rendőri kirendeltségek felállításáról. A demarkációs vonal északi oldalán működő államrendőrségi kirendeltségek élén 1-1 intéző tisztviselő állt. Alárendeltségükbe került 1-1 kezelő tisztviselő és 4-4 kísérő-küldönc államrendőr. Működésüket a belügyminiszter a 82.227/1921. (IX.25.) BM rendeletével szüntette meg.

Baján 1918. november 17-én MOLNÁR Mihálytól, a magyar főhadnagyi ruhában járó zentai születésű szerb JAKOVljeVITS Milorád vette át a főkapitányi állást, amelybe december 18-án nyert kinevezést. A volt főkapitány az ország meg nem szállt területére távozott. Kezdetben – mivel a szaktudásukra szükség volt – a képzett magyar rendőrök hivatalukban maradhattak. Később, ha középiskolai végzettséggel rendelkező szerbek jelentkeztek, a főkapitány szabadulni igyekezett a magyar rendőrtisztviselőktől. Többen megtagadták az eskü letételét, őket különböző ürüggyekkel távolították el. Volt, akiket letartóztattak, és volt, akiket Valjevóba internáltak. A rendőrlégénység létszáma a megszálláskor 8 fő volt. Ruházatuk, felszerelésük állapotát illetően nem sokban különböztek a szerb katonáktól. Intézkedtek a ruházat kiegészítésére, illetőleg új ruhák beszerzésére. 1919. január 14-én a rendőrfőkapitány javasolta az egyenruhában szolgálatot teljesítő tisztek részére a rendes illetményen felül ruhaátalány megállapítását és éjszakai ügyeleti díj bevezetését. A tanács elfogadta a javaslatot, döntését július 29-én Belgrádban, a belügyminisztériumban jóváhagyták. A felterjesztett iratok szerb nyelvűek voltak. (KNÉZY 1941)

Az 1919. október 23-ai tanácsülésen jelentést tett a rendőrfőkapitány a rendőrség új szervezetéről, létszámról. A már felállított, valamint a felállítandó őrszobák részére kérte telefon beszerelését, berendezési tárgyak beszerzését, fűtőanyag biztosítását, ruhakiutalást és az összes ember, 50 fő részére téli ruha beszerzését. A központi ügyelet mellett, 1 lovasőrszobát és 4 őrszobát létesítettek. A pluszköltségek fedezésére progresszív pótdadót vetettek ki. (MNL BML IV. Baja, 14.729/1919.)

A közbiztonság romlásának megakadályozását célozva 1918 decemberében hozzájárultak ahhoz, hogy a külterületeken fegyveres **tanyai nemzetőrséget** szervezzenek. E nemzetőrség működése hozott némi javulást. A Bajai Független Újság 1919. augusztus 2-án

arról számolt be, hogy a városban **polgárőrséget** szerveznek, mivel a csekély létszámú rendőrség nem tudja a közbiztonságot fenntartani. Alakult 2 polgárőrszervezet, melyekben összesen 32 fő szolgált. Működésük eredményes volt, mivel a betörések néhány nap alatt megszűntek. A katonaság a polgárőrség támogatására 1 tisztet, 1 altisztet és 24 közembert rendelt ki. A városi polgárőrség megmaradt csaknem a megszállás végéig. A dicstelen és ellenszenves rendőrfőkapitány 1921. augusztus 19-én, pénteken detektívjeivel felfoztatott egy magyar lányt, mert magyar nemzeti kokárdát tűzött ki. A lány apja panaszt tett a városparancsnoknál, aki később a városháza kapujában találkozott a főkapitánnyal. JAKOVLJEVITSET mellen ragadta, lehordta, és elutazásra kényszerítette. Közben megjegyezte: „...én tisztességgel jöttem és úgy is akarok eltávozni”. Mindez a város visszavétele előtti napon történt. (KNÉZY 1941)

1919. január 18-án a főkapitány jelentést tett a tanácsnak arról, hogy 40 rendőrt vett fel, és 43-an tették le az esküt a főkapitány kezébe. A jelentés említést tett még arról, hogy ideiglenesen katonai ruhákkal ellátták az érintetteket, de rendőrsapkák és karszalagok beszerzése szükséges. (MNL BaML IV.1413, 370/1919.) Az őrszemélyzet 70-ről 120 főre történő növelése és az illetményemelés a főkapitány erőteljes kéréseinek, terveinek és a romló közbiztonságnak tudhatók be. 1919. január 5-étől a pécsi rendőrök „Rendő – Gendarm” felírással karszalagot kaptak, és botbüntetés terhe mellett megtiltotta a régi magyar katonasapkák viselését a szerb parancsnok rendelete. Február 23-án a városparancsnoktól a rend és közbiztonság fenntartására KOSZTICS gyalogos főhadnagy **rendőrségi felügyelői** megbízatást kapott. Joga volt a „rendőrség összes működését ellenőrizni.” Az intézkedés a március 6-án keltezett napiparancsban került ismertetésre, úgyszintén a **katonai rendőrség** felállítása. „A szerb királyi állomásparancsnoksággal egyetértőleg katonai rendőrség fog a város területén a városi rendőrséggel a mai naptól kezdve közbiztonsági és őrszolgálatot teljesíteni. A szerb királyi katonai rendőrség 100 főből áll.” Az őrszemélyzet rendszeresen közös szolgálatot teljesített a szerb tábori rendőrökkel. A szerb–horvát–szlovén királyi kormánybiztos 1919. május 22-én Pécs területére egy szakasz **csendőrséget** vezényelt, de jogviszonyát nem szabályozta sem a város rendőrségéhez, sem a közönségéhez. E csendőrség beállítása sem hozott javulást a közbiztonságban, sőt június 16-án éppen a csendőrök lötték agyon PATKÓ János 32 éves vasúti fékezőt a Szövetség utcában. (Pécs-Baranya 1918–1928. é.n.)

1921. július 26-án a nemzetgyűlés becikkelyezte – 1921: XXXIII. tc. – a trianoni békeszerződést, mely aktus előrevetítette a szerb megszállás megszűnését. A kormány a katonai tennivalók irányításával Vitéz bádoki SOÓS Károly altábornagyot bízta meg.

1921. augusztus 14-én összeült a Pécs-baranyai megszállt területek szakszervezeteinek kongresszusa, melynek résztvevői megbízták az újonnan megválasztandó bizottságot, tegyen meg mindent azért, hogy a szerb megszállók ne vonuljanak ki. A Széchenyi térre pár nappal korábban meghirdetett népgyűlés 15.000 főnyi résztvevője egyetértett DOBROVICS Péter festőművész ajánlatával egy szuverén szerb–magyar köztársaság kikiáltásával. A Baranya–bajai Szerb–Magyar Köztársaság kikiáltásáról tájékoztatták az antantmissziót is. Barcson, Szigetváron, Siklóson és Mohácson augusztus 15-én tartottak népgyűléseket, melyeken elhatározták a köztársasághoz történő csatlakozást. Bajára a Baranyai Magyar Újság augusztus 15-ei számával jutott el a köztársaság híre. A városházára összehívott rendkívüli gyűlésen, 11 tagú intézőbizottságot választottak. Augusztus 16-án a magyar

kormány tájékoztatta az angol főbiztost, hogy nem ismeri el a kikiáltott köztársaságot. (FALUDI–GERGELY 1989; SZÜTS 1991)

1921. július 26-án a francia külügyminisztériumban megtörtént a trianoni békeszerződés ratifikált példányainak kicserélése. A kormány meghatározta, hogy a demarkációs vonalat a nemzeti hadsereg augusztus 20-a éjféli előtt nem lépheti át.

1921. augusztus 19-én **Bajára** érkezett DORISS francia hadnagy, aki magával vitte bádoki Soós levelét, amelyet KISS Györgyhöz intézett; 20-án, szombaton délelőtt KISS, már mint főispán, a városházán átvette a közigazgatást. A rend fenntartása érdekében kinevezte SCHRAPF Andor ügyvédet ideiglenes rendőrfőkapitánnyá, majd 21-én vonult be a nemzeti hadsereg és a polgári közigazgatás. A bajai háromszögből sokan Szabadkára, a városból pedig Zomborba menekültek. Jelentkezésüket a szerb rendőrség előírta. (KNÉZY 1941; FALUDI–GERGELY 1989)

Barcsról a megszálló katonák 1921. augusztus 18-án Eszékre vonultak vissza; 20-án délben magyar csendőrök vonultak be a településre. „**Szigetváron** 1921. augusztus 17-én kezdték meg a katonai kiürítést. Az elvonulók minden mozdíthatót magukkal vittek. 20-án, szombaton a déli órákban 20 főből álló csendőrszakasz vonult be Szigetvárra. Délután a képviselőtestület és a tisztviselők letették a hivatali esküt, délután 5 órakor pedig a község-házán megtörtént a katonai átadás-átvétel is. (Új-Somogy, 1921.VIII.20; VIII.23; GERGELY – KŐHEGYI 1974)

Pécsett 1921. augusztus 19-én, este 8 órakor a városházán, az ügyeletes rendőrtiszt szobájában RAJIC kormánybiztos átadta a várost GOSZTONYI Gyula kormánybiztosnak. Az eseménynél jelen voltak KENEDI Géza rendőrkapitány, DERNER József és VÖRÖS Mihály rendőrfogalmazók is. KENEDI azonnal intézkedett az elérhető tisztviselők, valamint az őrszemélyzet berendeléséről. Utóbbiak többsége beosztásának megfelelően mindvégig szolgálatot teljesített. KENEDI rendelkezésére 50 megbízható rendőr állt, de segítette tevékenységében mintegy 100 fős – tisztekből – titokban szerveződött csoport is. Első intézkedésként megszervezte a posta, a vasútállomás, a tettyei vízművek őrzését. Igyekezett mindent megtenni a lakosság élet- és vagyonbiztonságáért. A szerb rezsim által felvett, megbízhatatlan rendőrök többsége önként elhagyta a várost, a többieket KENEDI leszereltette. (TISZA 1925; SZÜTS 1991)

A baranyai területről a szerbek kivonulása augusztus 19-étől 27-éig megtörtént. A kiürített területek visszacsatolásáról Beremenden felvett jegyzőkönyv aláírását a szerb kormány képviselője megtagadta. Baranya eredeti területének 22,4 %-át veszítette el, ami 34 község elcsatolását jelentette. Szeptember 30-án a Barcs–Belcsapuszta közötti vasúti pályaszakaszt is elhagyták a megszálló csapatok. Ezzel szabaddá vált a közlekedés. A Dunától Keletre még augusztus 30-án is voltak szerb határőrök és határrendőrök, Szeged külterületének egy része pedig csak 1922 májusában szabadult fel.

17. 1944–1949

A rendőri állomány a háború alatt a harcokban való részvétel és a kitelepülés következményeként jelentősen megfogyatkozott.

17.1. Politikai befolyásoltság

A közbiztonság/közrendvédelem megszervezése során érvényesült a pártok befolyása, és fokozatosan dominánssá vált a kommunista párt térnyerése. Utóbbi a későbbiekben töretlen uralma alá hajtotta a rendőrséget, ahol teljessé vált a pártirányítás.

„Gyökeresen más körülmények között jött létre a demokratikus rendőrség. [...] nem nagyon jutottak szóhoz a volt horthysta elemek. Lényeges volt az is, hogy a rendőrséget felügyelő Belügyminisztérium élén a Nemzeti Parasztpárt egyik baloldali vezetője, ERDEI Ferenc állt. Mindehhez járult még [...], hogy ennél a fegyveres testületnél kezdettől fogva a kommunista párt befolyása volt a legerősebb.” (BALOGH–JAKAB 1979, 28.)

„A törvénycikknek (1946. évi VII. tc.) már 1946-tól nagy szerepe volt a polgári, a demokratikus, a keresztény irányú politikai erők likvidálásában. A bíróságokon és a rendőrség politikai osztályán maradéktalanul érvényesült az MKP befolyása, ezért e törvényt is a párt szolgálatába állították.” (HORVÁTH 1991, 48.)

A Magyar Államrendőrség felállításáról szóló 1.700/1945. (V.7.) ME rendelet 20. §-a rögzítette, hogy „[a] magyar államrendőrség tagja vagy közege a Nemzetgyűlésben képviselt bármely politikai pártnak tagja lehet.”

„E rendelet eloszlatta a régi rendőrség valóságot ködösítő nézeteit, a rendőrség pártatlanságával kapcsolatban. Nyilvánvaló színvallás volt ez olyan értelemben, hogy a rendőrség a mindenkori rendszer biztonsága felett őrködő erőszakszerv, amely funkciójából kifolyólag éppen nem lehet pártatlan.” (BODOR 1970, 10.)

A *Valóság* 1945 október–decemberi számában megjelent *A magyar demokrácia válsága* címmel BIBÓ István tanulmánya, amelyben kifejtette, hogy a proletárdiktatúrától való félelem okait elsősorban a rendőrség szolgáltatja. A rendőrség túlkapasait nem lehet mellékesnek tekinteni arra való hivatkozással, hogy „történelmi időkben élünk”. A tanulmány kapcsán vita alakult ki, melynek anyagát a *Valóság* 1946. évi 1–2 száma adta közre. Következtetésként tehető egy kiemelkedően lényeges összegzés: LUKÁCS szerint BIBÓ nézetének alapvető hibája, hogy a rendőrséget apolitikusan „szakkérdésként” kezeli.

17.2. Spontán közbiztonságvédelem

E fejezetpont elsődlegesen azokat az intézkedéseket, szervezeteket takarja, amelyek egy új szabályozás hiányának időszakában születtek meg. A régi rendelkezések még éltek, de azokat több vonatkozásban meg kellett változtatni. A spontán elemek leginkább az 1944. esztendő utolsó hónapjaiban váltak uralkodóvá.

A szovjet katonai hatóságok a városokba, nagyobb községekbe **katonai parancsnokokat** neveztek ki, akik ellenőrizték a polgári hatóságok működését; minden intézményt és személyt felszólítottak a munka felvételére; a helyi hatalmi szervek élére új vezetőket állítottak, ha a régiék elmenekültek, vagy kifejezetten akadályozták a szabályos működést. (BALOGH–JAKAB 1979)

A katonák magatartásának ellenőrzésére a katonai parancsnok alárendeltségében **településőrséget** hagytak hátra.

Ahol a harci cselekmények befejeződtek, ott a népi bizottságok – városi tanács, falutanács, nemzeti tanács, direktórium, munkás-paraszt bizottság, hetes bizottság – megkezdtek a helyi feladatok végrehajtását. Egyik legfontosabb feladatként jelölték meg a rend, a közbiztonság helyreállítását. A bizottságok igen széles jogkörben tevékenykedtek, és számos rendőrséggel kapcsolatos intézkedésük volt. A vidéki településeken csendbiztos őrsöt, községi rendőrséget, népőrséget, polgárőrséget, segédrendőrséget, vörös őrséget, vörösrendőrséget szerveztek. Vármegyei rendőrséget is állítottak fel.

Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja 1944. december 8-án Újkécske községi elöljárójának küldött leiratában kérte, hogy a visszaélések és garázdálkodások megállítására községi rendőrséget állítson fel az arra jelentkező és alkalmas férfiakból. Lássá el őket megfelelő karszalagokkal és igazolványokkal. Általában a rend fenntartása érdekében a szükséges intézkedéseket saját hatáskörében tegye meg. (fi.105/1944.)

Komló lakói november 30-án a déli órákban tartottak gyűlést, ahol a „szervezett munkások maguk közül ötös bizottságot alakítottak [...], ugyanezen a napon 80 tagú polgárőrség is alakítottak a rend fenntartására.” (KISS 1971, 54.) A komlói körjegyzőség területén 4 polgárőrség alakult, melyek közül kettőnek volt csendőr tiszthelyettes lett a parancsnoka. A polgárőrségek utasításait állami vonalon a főszolgabírótól kapták, katonai vonalon a szovjet járási parancsnoktól. Az 1945. februári körjegyzői jelentésében rögzítésre került, hogy az új szervek rendfenntartói feladatainak 100%-ban megfeleltek, azonban szükség lenne a csendőrség visszaállítására, mert a bűnügyi nyomozáshoz hiányzik a szakképzettség. Kifogást képezett ugyanakkor, hogy a polgárőrség a körjegyzőség területén kívül is fellépett. A járás több községében házkutatásokat, nyomozásokat folytatott, sőt önbíráskodott, és a lakosságot zaklatta, fenyegette, a hatósági rendelkezésekkel is szembehelyezkedett. (BABICS 1978)

1944. december 9-én a **baranyai hegyháti járás** főszolgabírója rendeletet adott ki a népőrségek felállításáról a fosztogatások, önbíráskodások megfékezésére és a belső rend fenntartása és biztosítása végett. A +300-nál több lakosságú» községekben a létrehozás kötelező volt. A tagokat a községi elöljáróság választotta ki, önkéntes alapon nő is lehetett. A népőröket a jegyző oktatta, fegyverként botot viselhettek, szolgálatuk reggel 5 órától este 7 óráig tartott. Megkülönböztető jelként bal karjukon 5 cm széles vörös szalagot viseltek. (KOPASZ–SZINKOVICH 1971)

Dunaszekcsőn az orosz csapatok továbbhaladása után, december 11-én a község képviselő-testülete teljhatalommal felruházott községvezetőt nevezett ki, akit „[m]unkájában a rendőrségen kívül a Vörös Őrség fogja segíteni, mely a tulajdonképpeni hivatal volt, de a karhatalom teendőit is ellátta.” A községvezető 1945. január 1-jén adta át hivatalát a községi elöljárónak. (BEZERÉDY1975)

A **mohácsi** főszolgabíró jelentése szerint 1945. február 10-én Németbólyban csendbiztos őrς létesült 12 fős létszámmal. Vezetője TAKÁCS Károly főtörzsőrmester, volt csendőrparancsnok, pártonkívüli. Az utasításokat a Mohácsi Rendőrkapitányságtól kapták. Javadalmazásuk a rendfokozatuknak megfelelő régi csendőrségi, amit a községektől kaptak. Fegyverrel el voltak látva, felszerelésük nem volt. Megkülönböztető jelzésül nemzeti színű karszalagot viseltek.

Makón 1945. január 16-án a városi rendőrség vezetője, IGAZ Lajos a jelentkezési kötelezettségről szóló hirdetményét mint a vörörendőrség parancsnoka írta alá. A február 6-án kelt felhívást már rendőrparancsnokként jegyezte.

A Baranya Megyei Nemzeti Bizottság 1945. február 17-én hozott határozatával elrendelte a **vármegyei rendőrség megszervezését**. Kimondta, hogy e szervezés ideiglenes jellegű, a véglegességhez kormányjávahagyás szükséges. A részletes végrehajtásról az alispán rendeletet bocsájtott ki. (MNL BaML IV.410b) 22.096/1944.)

1945. január 4-én Debrecenben adta ki az Ideiglenes Nemzeti Kormány a 13/1945. számú rendeletét a közbiztonság fokozottabb biztosításáról, melyet a legsürgősebb feladatának tekintett. Kimondta, hogy az egységes szervezésre vonatkozó rendelet megjelenéséig minden településen, ahol még nincs, haladéktalanul szervezzenek polgárőrséget. Kemény hangon fogalmazott, elkerülhetetlen megtorlásokat helyezett kilátásba a bűnelkövetők számára.

Az 5.005/1945. (I.17.) BM rendelet nyolc napon belüli jelentéstételi kötelezettséget írt elő a közbiztonsági szervek 1944. szeptember 1-jei állapotáról, valamint az új szervekről. Utóbbiaknál ki kellett térni a településre, a létszámra; a vezetők nevére, előző foglalkozására, párttagságára; a szerv alárendeltségére, javadalmazására; a beosztottak megkülönböztető jelzésére; van-e bűnügyi nyomozó osztálya, politikai osztálya, bejelentő hivatala, detektív, nyomozó alkalmazottja; a régi rendőri, csendőri állományból ki dolgozik.

Az 5.007/1945. (I.17.) BM rendelet előírta, hogy valamennyi közbiztonsági szerv vezetője és tagjai egy legalább 12 cm széles piros–fehér–zöld színű karszalagot köteles viselni, rajta magyar és orosz nyelvű rendőrség felirattal és a szolgálatot teljesítő sorszámával. A karszalagot szolgálaton kívül is viselni kellett.

A „spontán közbiztonságvédelem” korszaka az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945 májusában hozott rendelkezéseivel tekinthető lezártnak.

17.3. A tervezett rendőrségről

ERDEI Ferenc belügyminiszterként 1945-ben négy alkalommal nyilatkozott az általa képviselt változatról. (KULCSÁR 1988)

Álláspontjának lényege, hogy a közbiztonság és a karhatalom kérdése a legfontosabb belügyi feladat. Olyan egységes karhatalmi szerv lesz a rendőrség, amely az egész országban szorosan a kormány politikájának megfelelően működik, de azért a helyi

önkormányzatoknak legyen befolyásuk. A csendőrség nem lesz visszaállítva. A tisztí állásokra az önkormányzatok jelölhetnek, a legénységet toborzás útján válogatják ki.

Fellelhető keltezés és név nélkül egy „Tervezet az Országos Rendőrség megszervezésére”. (MNL OL XIX-B-1-r.) A négyoldalas részletes elképzelés szól többek között arról, hogy a rendőrség nem lett gyűlölt intézmény a nép szemében [...] a csendőrség mélységesen gyűlöltté tette magát. Az országos rendőrség központi parancsnokság alatt a bűncselekmények elleni védekezés mellett biztosítja a demokratikus államrendet. (Kettős tagoltság, bűnügyi és politikai osztályok) Hazafias, demokratikus nevelés, politikai iskolázás.

A rendőrség állományába 30.000 főnyi rendőrlegénység és 3.000 rendőrtiszt szükséges. A legnagyobb rész újonnan toborzandó, és kiképzendő a felállítandó rendőriskolákban.

Követelmény: 18–35 éves életkor, testi alkalmasság, jobboldali mozgalomban részt nem vett, a demokratikus eszmékkel rokonszenvező, legalább 4 elemi végzettség, értelmiségi vizsgán megfelelt, közönséges bűncselekmény miatt nem elítélt.

Az alsó szervek az önkormányzatokhoz alkalmazkodjanak, a felsők a kormány alárendeltségében működjenek. Ilyenek: rendőrbiztosság, körzeti rendőrőrs, járási kapitányság, városi kapitányság, megyei főkapitányság, városi főkapitányság, budapesti főkapitányság, országos főkapitányság.

A rendőrség költségvetése és fenntartása részben az önkormányzatokat, részben az állami költségvetést terheli.

17.4. A csendőrség feloszlata

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1690/1945. (V.7) ME rendeltével feloszlatta a csendőrséget. Minősítette a testületet, amikor kimondta, hogy „a múlt népellenes kormányait feltétlen engedelmességgel kiszolgált, a magyar demokratikus mozgalmakat kíméletlen eszközökkel megsemmisíteni törekedett és a magyar parasztság és a magyar munkásság ellen megszámlálhatatlan erőszakosságot követett el, ezért a magyar nép egységes ítéletének végrehajtásaképpen az ideiglenes nemzeti kormány megállapítja a csendőrségnek, mint testületnek a felelősségét és intézményét megszünteti, szervezetét feloszlattja.” Rendelkezett az elbocsátásokról, az esetleges járandóságokról, a saját kérelemre történő igazolási eljárásról, a közszolgálatban történő alkalmazás lehetőségéről.

Azok a kincstári felszerelési tárgyak (fegyver, lőszer, ruházati cikkek, lovak, kocsik, gépkocsik, kerékpár stb.) és ingatlanok (laktanya, kórház, jóléti intézmény stb.), melyek 1944. évi október 14-én a csendőrség birtokában vagy használatában voltak, a rendelet hatálybalépésekor a Magyar Államrendőrség birtokába vagy használatába mentek át.

17.5. A Magyar Államrendőrség felállítása

Az államrendőrség megszervezését, illetőleg a Magyar Államrendőrség felállítását – a márciusban aláírt, de – a május 7-én kiadott kormányrendelet szabályozták. (1.690/1945 (V.7.) ME rendelet; 1.700/1945. (V.7.) ME rendelet) Ezek rögzítették, hogy a magyar állam egész területén működő magyar államrendőrség felett a legfelsőbb felügyeletet és ellenőrzést a belügyminiszter gyakorolja, és ellátja az összes rendőrhatósági jogokat a rendőrközegei útján. Meghatározták az államrendőrségi szervek hatáskörét, a szervezeti felépítést, az állományba kerülés előírásait.

A belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt **budapesti és vidéki főkapitányság** létesült. A budapesti, a vidéki és a vármegyei főkapitányságok utalványozhatták az alkalmazottak bérét és a dologi kiadásokat.

Június 15-én a kormány a rendőrség létszámát 34.000 főben állapította meg.

Az illetmények és a nyugellátás rendezéséről szolt a 4.350/1945. (VII.4.) ME rendelet, amelyet MIKLÓS Béla miniszterelnök július 4-én írt alá április elsejei visszaható erővel. Legfőbb alapelv, hogy az államrendőrség dolgozóit mindenkor ugyanolyan javadalmazásban kell részesíteni, mint a honvédség beosztottjait.

17.5.1. Rangfokozatok átváltása

A belügyminiszter a 140.081/1945. (VIII.6.) BM rendeletével meghatározta az állománybesorolás szabályait és az új rendfokozati elnevezéseket. Utóbbiakhoz a miniszterelnök és a honvédelmi miniszter hozzájárulását adta. A korábban alkalmazott rangfokozatok rendfokozati elnevezésekké változtak. Többek között

- a volt főkapitányi rang = rendőr altábornagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt főkapitány-helyettes = rendőr vezérőrnagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőr főtanácsos = rendőr ezredes rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőr tanácsos = rendőr alezredes rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőrkapitány = rendőr őrnagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőrfogalmazó = rendőr százados rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőr-segédfogalmazó = rendőr főhadnagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőrfogalmazó-gyakornok = rendőr hadnagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőr-főfelügyelő = rendőr őrnagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt detektív-főfelügyelő = rendőrnnyomozó alezredes rendfokozati elnevezéssel;
- a volt rendőr főorvos = rendőrorvos vezérőrnagy rendfokozati elnevezéssel;
- a volt számvevőségi I. o. főtanácsos = rendőrszámvevő ezredes rendfokozati elnevezéssel.

17.5.2. A folyamrendőrség

A kereskedelem- és közlekedésügyi, valamint a honvédelmi miniszterek egyetértésével 1945. szeptember 3-án rendelkezett a belügyminiszter a „Magyar Folyamrendőrség” felállítására tárgyában. (144.272/1945.(IX.3.) BM rendelet) A rendelet kimondta, hogy a folyamrendészeti teendők ellátása a Magyar Államrendőrség hatáskörébe tartozik, és a folyamrendőrség az államrendőrség keretén belül önálló szervezetet alkot, személyzetének különleges szakmai kiképzéséről a belügyminiszter gondoskodik. A tárgykörre vonatkozó számos korábbi rendelkezés hatályban maradt.

Az I. fokú folyamrendészeti hatóságok a révkapitányságok és a kirendeltségek voltak. A belvizeken, ahová a révkapitányságok (kirendeltsége) illetékessége nem terjedt ki, továbbra is a területileg illetékes I. fokú rendőrhatalóságok látták el a **vízirendészeti teendőket**. A legkisebb szervezeti egységek, a révőrségek hatósági jogokat nem gyakoroltak. A kialakított egységek, alegységek csaknem teljesen azonosak voltak az 1949-ben létrejöttekkel.

1949 elején a dunai folyamrendőri egységeket beolvasztották az ÁVH-ba.

17.5.3. Hatáskör és rendőrnök

A magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának szervezetéről és az államrendőrséget érintő egyes kérdések szabályozásáról szóló 8.490/1945. (IX.20.) ME rendelet újraszabályozta az államrendőrség hatáskörét. Ebbe tartoztak:

- a közbiztonsági rendészet egész körének ellátása;
- az igazgatási rendészet az államrendőrség hatáskörébe utalt ügyekben;
- a rendőri büntetőbíráskodás az államrendőrség hatáskörébe utalt körben;
- a szorosan vett rendőri szolgálat ellátása valamennyi közigazgatási ügyben.

A továbbiak tartalmazzák a felvételi előírásokat; a fizetési osztályba sorolást; az állománycsoportok szerinti tagozódást; a kinevezés rendjét; a fegyverhasználat módját, eseteit; a „magyar királyi állami rendőrség” helyett a 2magyar államrendőrség” megjelölés alkalmazását a hatályban maradt jogszabályok alkalmazásánál.

Erre az időszakra esett a „Nőknek a magyar államrendőrség állományába való alkalmazása tárgyában” című 145.703/1945. (IX.03.) BM rendelet megszületése. Ettől kezdve a férfiakkal azonos elbírálás alá tartozóan nők is kinevezhetővé váltak.

17.5.4. Országos főkapitány

Az 1.090/1946. (I.31.) ME rendelet elrendelte az országos főkapitányi állás szervezését és az országos főkapitány feladatkörének a megállapítását. Működésében a belügyminiszternek volt alárendelve, székhelye Budapest, rendfokozata rendőrtábornagy volt. A beosztást 1946 februárjától BALASSA Gyula töltötte be. E beosztás 1949. április 26-án megszűntésre került. (277.390/1949. (IV.26.) BM. rendelet)

17.5.5. A légirendőrség

A légirendőrséget – a Magyar Államrendőrség részeként – a belügyminiszter közvetlenül irányította, felügyelte és ellenőrizte. (219.084/1946. (III.16.) BM rendelet) A légi közlekedési rendészeti tennivalókat mint I. fokú hatóságok a légiforgalmi rendőrkapitányságok vagy kirendeltségek látták el. A „hatályosabb” feladatellátásra légiforgalmi rendőrőrsoket kell kirendelni, amelyek azonban hatósági jogokat nem gyakoroltak, a felügyeletüket az illetékes kapitányság vagy kirendeltség látta el. Ahol nem volt légiforgalmi rendészeti hatóság, ott a feladatkörbe tartozó tevékenységet az illetékes I. fokú rendőrhatalóságok és egyéb rendőri szervek végezték.

A rendelet melléklete szerint 8 légiforgalmi rendőrkapitányságot (Budaörs, Ferihegy, Szombathely, Pécs, Szeged, Debrecen, Miskolc, Siófok-Balatonkiliti) és alárendeltségükben 20 őrsöt kellett megszervezni.

17.5.6. Szolgálati szabályzat R-2

A háború befejezése óta első ízben kiadott szolgálati szabályzat több mint 400 oldal terjedelemben rögzítette az előírásokat. Tizenkét fejezete, 136 §-a, 1.155 pontja kimerítően tárgyalta azokat az ismereteket, amelyeket a kor rendőrének tudnia kellett. Az állomány által R-2 /R-kettes/ néven ismert szabályzat kitűnősége mellett meg kell említeni, hogy önmagán kívül egyetlenegy jogszabályi hivatkozást sem tartalmaz. Négy évig volt hatályban. (280.000/1948. (III.15.) BM rendelet)

17.5.7. Közlekedésrendészeti alosztály

1948 tavaszán a belügyminiszter közvetlen alárendeltségébe tartozó Közlekedésrendészeti alosztály felállításáról döntött. Szervezetileg a vidéki főkapitánysághoz tartozó alosztály 5 közlekedési őrre tagozódott.

Feladata a fő közlekedési útvonalak közlekedési rendjének biztosításában, a közrend fenntartásában való részvétel volt.

Például a „Rendőrség közlekedésrendészeti alosztály 5. számú őrse Székesfehérvár” működési köre kiterjedt a 6. számú Budapest–Mohács–Eszék fő közlekedési közútvonalnak Ercsitől az országhatárig terjedő szakaszára. A városok vagy kapitánysági székhelyek belterületén áthaladó útvonalszakaszokon továbbra is az I. fokú közlekedésrendészeti hatóságnak alárendelt őrök látták el a közlekedésrendészeti feladatokat. Októberben további 4 őröt hoztak létre. (281.000/1948. (III.27.) BM rendelet) Szervezetük 1950-ben megszűnt, illetőleg megváltozott.

17.5.8. Létszámcsökkentés, toborzás

A tárgyalt időszakban létrehoztak létszámcsökkentő bizottságokat, majd a működésük eredményeképpen is beállt hiányok pótlására toborzóbizottságokat.

Több helyen, illetőleg alkalommal lehetők fel különböző, a takarékoságot szolgáló rendelkezések. Az 1949. február 19-én keltezett, 14 pontban tömörített takarékosági szempontok érvényesülésének hiánya miatt kiadott belügyminiszteri rendelet érdekes tükröképet festett.

„A lepedőt és egyéb ágyneműket csak rendeltetésszerűen szabad használni. A lepedő nem törülközésre, a pokróc nem cipőtörülésre való. Megrövidül a legjobb minőségű lábbeli élettartama is, ha a sarat, piszkot rajta hagyják [...]. A szolgálati kerékpárt, bármilyen nehéz szolgálat után is, nyomban le kell tisztítani, be kell olajozni [...]. Az őrépület a rendőr második otthona! Az épület kívül is, belül is tiszta, rendes legyen, a kisebb hibákat is azonnal ki kell javítani, hogy ezzel a nagyobb kárt megelőzzük. [...] Betartásuk nemcsak szolgálati, hanem az így elért anyagi megtakarítás révén nemzetgazdasági érdek is. (307.532/1949. (II.19.) BM rendelet)

17.5.9. Illetmény

A rendőrségi beosztottak fizetése 1949 áprilisában a beosztási, a rendfokozati és a szolgálati idő után megállapított törzsilletményből állt. A beosztási illetmények csoportját 30 sávra osztották, budapesti és vidéki bontásban. Az 1. sávba tartozók Budapesten 2.300, vidéken 2.160 forintot kaptak. Törzsilletményként egy tábornok 1.100 forintot, egy próbarendőr 120 forintot vehetett fel azonos szolgálati idő után.

17.6. A vidéki rendőrség szervezéséről

A vidéki területeken nehéz feladat volt rendőrséget szervezni, illetőleg újrászervezni. A számtalan akadály példáit jól mutatja a hírösszeköttetés, az utazási lehetőségek csekély volta, esetenként teljes hiánya. Mindemelllett a közbiztonság fokozatosan romlott. A szakszerűtlenség jelenléte és a fegyelmezettség hiánya nemegyszer vetett fenyegető árnyat az újonnan felállított zsenge vidéki rendőrségre.

KOLOZS szerint a **vidéki főkapitányság** működését 1945. július 4-én kezdte meg KRISZTINKOVICH Antal rendőrfőtanácsos és a hozzá beosztott személyzet vezetésével. Kinevezésről nem tett említést. (KOLOZS 1947)

Vidéki rendőrfőkapitánnyá július 18-án SZÉKELY Béla került kinevezésre. (SZÜCS 1997) Őt követte szeptember 5-től 1946. május 27-ig SZIMON István, majd néhány nap múlva KOMÁROMY László töltötte be a posztot.

A vidéki főkapitányság szervezetében volt Elnöki Ügyosztály, Fegyelmi és Felügyeleti Osztály, Igazgatásrendészeti Osztály, Kihágási Ügyosztály, Gazdasági Ügyosztály, Őrszemélyzeti Ügyosztály, Számvevőség, Központi Segédhivatal.

1945 tavasza a megyei törvényhatóságban **vármegyei főkapitányságok** születését eredményezte. Érdekes kivétel volt Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye, ahol 2 főkapitányságot hoztak létre. Észak-Pest Vármegyei Főkapitányságot Budapest, Dél-Pest Vármegyei Főkapitányságot Kecskemét székhellyel.

A vármegyei főkapitányság vezetője a vármegye területén működő városi és járási kapitányságok felügyelő és ellenőrző hatósága volt. A vármegyék mellett minden törvényhatósági jogú városban is főkapitányságot kellett létrehozni. A főkapitányságok a vidéki főkapitány felügyelete alatt tevékenykedtek. A belügyminiszter megbízhatta a megyeszékhely törvényhatósági jogú városban létrehozott főkapitányság vezetőjét a vármegyei főkapitányi teendők ellátásával is. Úgyszintén egyik vármegye főkapitányát több vármegyei főkapitányság vezetésével.

A megyei városokban **városi**, a járásokban **járási kapitányságokat** állítottak fel a székhely településen.

A városok belső területén **rendőrőrszobák**, külterületén **körzeti őrsök**, a nagyközségekben és a körjegyzői székhelyeken **rendőrbiztosságok**, a kisközségekben szintén körzeti őrsök képezték a legkisebb rendőri egységeket. E kis egységek hatósági jogokat nem gyakoroltak.

A járási kapitányságok keretében portyázó különítményeket is fel lehetett állítani.

A főkapitányságokon és kapitányságokon kötelező volt politikai, bünyügyi, igazgatásrendészeti, rendőri büntetőbírói, őrszemélyzeti osztályt létesíteni.

A főkapitányi, a kapitányi és a politikai osztályvezetői posztokra a kinevezési felterjesztést az illetékes önkormányzat tett olyan 24. életévét betöltött jelöltre, aki a közgyűlést alkotó pártok szempontjából megbízható volt, továbbá élet, személy, szemérem elleni bűncselekmény miatt büntetve nem volt, testi alkalmasságát pedig tisztiorvos igazolta. Jelölhetőek voltak a korábban működő rendőri vezetők is. E kinevezések 1947. december 31-ig voltak hatályban.

A fogalmazási karba jogi (jogtudományi, államtudományi, közgazdaságtudományi) végzettség vagy legalább érettségi vizsga volt a követelmény.

A felügyelői karba katonai, rendőrtiszt, altiszt vagy legénységi szolgálat alapján való alkalmasság esetén történt kinevezés.

Az orvosi, a számvevőségi és a kezelői szakra külön előírások vonatkoztak.

Az őrszemélyzet és a detektívtestület tagjait toborzóbizottság választotta ki, amely a törvényhatósági bizottság által választott 4 tagból, a belügyminiszter kiküldöttjéből és a tisztiorvosból állt.

A végrehajtási rendelet kiadása átcsúszott a következő év tavaszára. A 225.000/1946. (III.31.) BM rendelet rendkívül részletes szabályozást adott a vidéki rendőrség szervezetére és vezetőinek ügykörére, valamint a feladat- és szolgálati tagozódásra vonatkozóan. Igaz, megjelenésekor már működő rendőrséget talált.

1946 nyarán a vidéki főkapitányság szerveinél is megkezdtek a **gazdasági rendőrség** létrehozását. A politikai rendészeti osztályokon belül szervezett alegységekhez a budapesti állományból 55, már tapasztalatokkal bíró, jól képzett munkatársat helyeztek át. Alig 2 hónap múlva a gazdasági rendészeti feladatok átkerültek a bűnügyi osztályok hatáskörébe.

A belügyminiszter 533.900/1946. (X.4.) BM rendeletével **megszüntette vármegyei főkapitányságokat, és a megyeszékhelyeken létrehozta a Felügyeleti Körzeteket**, melyek vezetői a körzeti szemlélők voltak.

A városi főkapitányságok a városi kapitányság elnevezést vették fel, a törvényhatósági jogú városokban lévő járási kapitányságok pedig a beolvadtak az ott működő városi kapitányságokba.

Az 535.000/1946. (XI.27.) BM rendelet a Magyar Államrendőrség vidéki főkapitányságának, valamint az alá rendelt rendőri hatóságoknak szervezeti szabályairól szólt.

A rendelet első alkalommal szabályozta a **felügyeleti körzeti szemlélők** feladat- és hatáskörét, amely szerint a vidéki főkapitányság vezetője alá rendelt, a körzetben működő hatóságokhoz és szervekhez beosztott rendőri személyzet, a körzeti szemlélőnek volt alárendelve.

A kapitányságok mellett államvédelmi osztályok vagy államvédelmi előadók működtek, de a kapitányság vezetője az önállóan tevékenykedő államvédelmi beosztottakkal szemben feljebbvalói viszonyban volt. Egyébként függetlenek lettek a rendőrkapitányságoktól.

A vidéki főkapitányság létszáma 1945. május 17-én.

Fogalmazók: 1179 fő; ebből 1 főkapitány, 4 főkapitány-helyettes, 64 megyei és városi főkapitány, 112 városi kapitány, 299 járási kapitány, 529 fogalmazó, 170 segédfogalmazó. Felügyelők: 320 fő. Detektívek: 2.102 fő. Számvevőség: 146 fő. Segédhivatal: 527 fő. Őrszemélyzet: 18.558 fő.

Mindösszesen 24.090 fő. (MNL OL XIX-B-1-r. 133.127 BM)

A létszám folyamatosan csökkenő, 1947. október 1-én 15.036 fő volt.

A **vidéki főkapitányság központi hivatalának** szervezete és működése 1949. március 12-én **megszűnt**. (275.430/1949. (III.10.) BM rendelet)

17.7. Kerületi rendőrfőkapitányságok

A rendőrség szervezetének megváltoztatásáról szóló 274.000/1949. (II.14.) BM rendelet a tárgyalt időszak talán legnagyobb hatású, de rövid életű módosítást hozta. Az új felállás indokaként a rendőrség megerősödését, ebből következően a nagyfokú központi irányítás indokolatlanná válását, a lakosság gyorsabb és eredményesebb kiszolgálásának a lehetőségét hangoztatták. A rendelet részletesen tárgyalta a szervezetet, a beosztásokat, a feladatköröket.

Az ország területe rendőri szempontból **9 kerületi rendőrfőkapitányságra** tagozódott. Nagy-budapesti I. kerületi, Észak-pesti II. kerületi, Székesfehérvári III. kerületi, Szombathelyi IV. kerületi, Pécsi V. kerületi, Szegedi VI. kerületi, Szolnoki VII. kerületi, Debreceni VIII. kerületi, Miskolci IX. kerületi rendőrfőkapitányság. A Nagy-budapesti I. kerületi rendőrfőkapitányság szervezete külön került szabályozásra.

Kerületi vezetők voltak: kerületi rendőrfőkapitány, I. főkapitányhelyettes, II. főkapitányhelyettes, vármegyei rendőrségi szemlélő, gazdasági hivatalfőnök, kapitányságvezetők.

Szervezetileg ügyosztályokra, osztályokra, alosztályokra, segédhivatalra, szakhivatalokra tagozódott.

A **vármegyei rendőrségi szemlélőnek** alárendelten működött a gazdasági hivatal, melyet a hivatalfőnök vezetett.

Minden városban és minden járásban **rendőrkapitányság** működött. Ahol a két székhely azonos, ott városi és járási rendőrkapitányság is volt.

A **rendőri kirendeltségek** önállóan gyakorolták a hatósági jogokat, annak a hatóságnak a felügyelete, irányítása, ellenőrzése alatt, amelynek területén működtek.

A **rendőrőrsök** élén az őrsparancsnok állt.

A zárórendeletbe foglaltak szerint a főkapitányságok működésének megkezdéséről külön rendeletben intézkedett a belügyminiszter. Úgyszintén a vidéki főkapitányság megszüntetéséről is.

17.8. A politikai rendészetről

A rendőrség történetének vizsgálódása kevés teret enged a politikai rendészet kérdéskörének, de bizonyos időszaki kapcsolódásai mégis elvárnak egy rápillantást.

A politikai rendőrség Debrecenben TÖMPE András, Budapesten PÉTER Gábor vezetésével kezdett működni. A fővárosi és a vidéki rendőrség szervezetében **egyaránt politikai rendészeti osztály** megnevezést kaptak. Az 533.900/1946. (X.4.) BM rendelet szerint a vidéki főkapitányság politikai rendészeti osztálya **beolvadt** a budapesti főkapitányság politikai rendészeti osztályába. Az új elnevezés **Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya** (ÁVO), amelynek működési köre kiterjedt az egész országra. Az osztály felett a szolgálat irányítását, a felügyeletet és az ellenőrzést a belügyminiszter közvetlenül gyakorolta. Az ÁVO külön létszámot alkotott.

A 288 009/1948. (IX.6.) BM rendelet névváltozást hozott. Az új megnevezés **Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága**, amelynek alárendeltségébe kerültek a határrendészeti, a folyamrendészeti, valamint a légirendészeti hatóságok, illetőleg szervek. A

288.010/1948. (IX.6.) BM rendelet pedig a jogkör megállapítása tárgyában született. A BM ÁVH **rendőri őrsége** élén a hatóság vezetőjének közvetlenül alárendelt parancsnok állt.

A kormány a 4.353/1949. (XII.28.) számú rendeletével a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságából és a Honvéd Határőrségből Államvédelmi Hatóságot (ÁVH) hozott létre. Az új szervezetet önmaga felügyelete alá rendelte, a főfelügyelet jogát a minisztertanács egy tagján keresztül gyakorolta.

„A főkapitányság szervezetéből 1946-ban kivált politikai rendészetet Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályává szervezték [...]. Ez a szerv tevékenységében mindinkább befelé fordult, önmagát hermetikusan elzárva attól a rendőri apparátustól, amely munkáját feltétlen támogatta.” (BODOR 1970, 17.)

Az 500/6/1953. (VII. 17.) MT határozat az Államvédelmi Hatóság mint önálló szerv megszűnéséről és a Belügyminisztériummal való összevonásáról döntött.

„A sztálinista irányzat egyértelmű felülkerekedését a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának 1948. június 29-ei, Jugoszlávia Kommunista Pártját a szocializmus építésében követett saját, nemzeti útja miatt szovjetellenességgel, nacionalizmussal vádoló határozatához szokás kötni. A határozat nyomán minden kis kelet-európai országban megindult, illetve felgyorsult a szovjet módszerek átvétele.” (UNGVÁRSZKY 1989, 28.)

18. 1950

Az 1950. évi I. törvény a helyi tanácsok szervezetéről és a különböző területrendezési elképzelésekről szólva változások hírnökévé is előlépett. Az országban 19 megye került kialakításra. Megalakultak a megyei tanácsok, majd a járási tanácsok és a városi tanácsok. A számtalan módosulás mellett **a rendőrség szervezete követte a tanácsok rendszerét.**

A belügyminisztérium egységeinek számozása is megváltozott, a rendőrséget a IV. Közrendészeti Főosztály irányította, felügyelte.

18.1. Politikai osztályok

A belügyminiszter 7.500/1950. (III.15.) BM rendeletével a minisztérium, közrendészeti főosztályán és a kerületi rendőrfőkapitányságokon politikai osztályokat állított fel, az egyes rendőrségi szerveknél politikai helyettesi beosztást rendszeresített. Feladatuk a rendőrség tagjainak a **politikai nevelése** volt.

A politikai osztály irányította és ellenőrizte a továbbképzéseket, a rendőregyesületeket, a Magyar Rendőr szerkesztését.

A kerületi főkapitányságokon a vezető mellett szervezési agitációs és propaganda-, valamint káder előadó, a megyei szemlélségen politikai helyettes és politikai munkatárs tevékenykedett.

A kapitányságokon és a tanosztályokon politikai helyettesek dolgoztak.

18.2. Szervezeti és elnevezési változások

A rendőrség szervezetéről szóló 15.400/1950. (V.22.) BM rendelet több rendeletet hatályon kívül helyezett, illetőleg módosított. Megismételte a kerületi főkapitányságok felsorolását, rögzítette szervezeti felépítésüket.

A tanácsválasztások után ismét változtatásokra volt szükség. Ez a megyei rendőri szervezetet érintette, és terjedelemben, külalakban a korábbi szabályozáshoz nagyban hasonló rendeletben öltött testet, valamint jelentős változást hozott az elnevezésekben. (5.000/1950. (XI.11.) BM rendelet)

Az ország területe rendőri szempontból **budapesti kapitányságra** és **megyei kapitányságokra** mint középfokú hatóságokra tagozódott. Minden megyében annak területére kiterjedő hatáskörrel megyei rendőrkapitányság létesült. A rendelet bemutatta mind a fővárosi, mind a megyei kapitányságok szervezeti felépítését.

A **megyei rendőrkapitányságok** részben első-, részben másodfokú rendőri hatóságok, amelyek osztályokra, csoportokra, illetőleg előadói ügykörökre felosztottak.

- I. Politikai osztály;
- II. Személyzeti osztály (személyzeti, fegyelmi és állományvezetői előadói ügykörök);
- III. Bűnügyi osztály (életbiztonsági, vagyonbiztonsági csoportok; erkölcsrendészeti, bűnügyi nyilvántartó és technikai, körözést kibocsátó és nyilvántartó előadói ügykörök);
- IV. Közvagyon elleni bűncselekmények osztálya (üzemi bűncselekmények; közvagyonelrejtési, vesztegetési, pénzhamisítási, valutabűnözési és árurejtegetési ügyek);
- V. Igazságügyi osztály;
- VI. Rendőrhatósági osztály (kihágási, valamint bejelentéseket ellenőrző előadói; engedélyügy; fegyvertartásügy);
- VII. Szolgálati és őrségi osztály (fegyvermester; önvédelmi sportoktató; szolgálati és közlekedésrendészeti előadói, kiképzési előadói ügykörök);
- VIII. Anyagi osztály (pénzügyi és anyagi csoport);
- IX. Pénzügyi ellenőrzési előadó;
- X. Rendőrorvos;
- XI. Rádióállomás;
- XII. Gépjármű csoport;
- XIII. Segédhivatal.

A **rendőrkapitányságokon** volt bűnügyi osztály (nagyobb városokban nyomozócsoportokkal); engedélyügyi előadói ügykör; rendőri büntetőbírói ügykör; őrszolgálati és közlekedésrendészeti osztály; bejelentő hivatal; segédhivatal. Kisebb rendőrkapitányságon elegendő volt a bűnügyi előadó.

A **rendőrőrsökre** vonatkozó szabályozás nem változott.

A gazdálkodás érdemi ellenőrzését a megyei kapitányságokon a pénzügyi ellenőrzési előadó végezte, aki közvetlenül a megyei kapitányság vezetőjének volt alárendelve. Az anyagi osztály feladatkörébe tartoztak pénzügyi, költségvetési és illetményügyek; anyagi, elhelyezési, építési, kár-, jóléti és kulturális anyagi ügyek.

A 6.100/1950. (XI.30.) BM. számú rendelet **megszüntette a közlekedésrendészeti őrsöket, és helyettük a budapesti és a megyei kapitányságok törzsállományába tartozó közlekedést és gépjárműveket ellenőrző csoportot** kellett szervezni. Feladatuk volt közreműködni – szükség szerint intézkedni – a közlekedés rendjének biztosításában, továbbá feladataik közé tartozott a közlekedési balesetekkel kapcsolatos helyszínelő és nyomozószolgálat ellátása.

Közben megszületett a belügyminiszter és a közlekedés- és postaügyi miniszter 2.500/1950. (XII.01.) számú együttes rendelete, a **második KRESZ**.

A viszonylag rövid életű kerületi főkapitányságok megszüntetését nemcsak szervezeti diszharmoníája, hanem az ebből fakadó hatásköri összeütközések is sürgették. A tanácsok mellett az ügyészégi, bírósági szervezetet sem lehet figyelmen kívül hagyni a rendőrség működésében.

19. 1951–1953

A folyam- és a légirendészet 1951. február 2-án ismét a rendőrséghez került. Budapesten, Szolnokon és Siófokon **révkapitányságokat** szerveztek.

A légirendészet feladatait országos hatáskörrel a **Ferihegyi Légirendészeti Kapitányság** hajtotta végre. A működő közforgalmú repülőtereken légirendészeti őrsöt állítottak fel. (9.610/1951. (II.2) BM. rendelet)

A Szabad Nép 1951. június 17-ei számában a Belügyminisztérium közleményét jelentette meg a május 21-től június 15-ig **Budapestről kitelepített** nemkívánatos elemekről, akik között a számszerű felsorolásban szerepelt 67 volt csendőr- és rendőrtiszt.

Az összefoglaló adatok között szerepelt, szintén csak számokban, 274 régi rendőrtiszt és 88 csendőrtiszt, akiket Szolnok és Szabolcs megyékbe telepítettek ki. (BALOGH 1986, 345.)

1952 tavaszán bevezetésre került a **területfelelősi rendszer**. A területfelelősök az őrsök legkiválóbb rendőrei voltak, akik között felosztották a működési területet. Ennek szempontjai voltak: lélekszám; politikai, gazdasági helyzet és szerep; közbiztonsági és bűnügyi helyzet; útviszonyok, közlekedés; egyéb helyi adottságok, sajátosságok. A június 30-án kiadott szolgálati szabályzat kimondta: „A közbiztonsági szolgálat alapja a területfelelősi szolgálati rendszer.” (SZILVÁSI 1984)

Az R-2-jelzésű szolgálati szabályzatot 1950. december 9-én hatályon kívül helyezte az ideiglenes szolgálati szabályzat I. része, amely a rendőrség tagjainak magatartása és kötelességei alcímet viselte.

A rendőri intézkedések szabályait az ideiglenes karhatalmi szabályzat I. része tartalmazta, amit 1951. június 1-jén írt alá a belügyminiszter.

Az ideiglenes szabályzatot is hatályon kívül helyező a 9.000-4/1952. (VI.30.) BM rendelet volt az új szolgálati szabályzat. Négy kötetből – Általános rész; Szolgálat; Fegyelmi utasítás; Személyek őrizete és kíséréte. – állt, méreteit tekintve messze elmaradva az R-2-jelűtől.

E szolgálati szabályzat említette először az *elvtárs* megszólítást. Előtte az 194.266/1947. (V.26.) BM rendelet alapján az 1947-ig alkalmazott úr megszólítást felváltotta a *bajtárs*. Az előljáró szóbeli érintkezéskor az Ön megszólítást is használhatta. Szolgálati érintkezésnél a tegezés szigorúan tilos volt.

1952-ben a nyugdíjtörvény felhatalmazása alapján belügyminiszteri utasítás rendelkezett a **rendőrség tagjainak és családtagjainak a nyugdíjáról**. (1951. évi 30. tvr; 13-365/1952. BM utasítás) A 6 oldal terjedelmű utasítás 5 fejezetből, 54 §-ból áll. A nyugdíj meghatározott szolgálati idő letöltése után és akkor járt, ha a rendőrt nyugállományba helyezték. Nyugdíj, illetőleg baleseti járadék járt a rendőrség rokkanttá vált tagjainak is. A rendőr halála esetén – meghatározott feltételek mellett – a családtagot ellátás illette meg.

A szolgálati nyugdíj legalább 25 évi beszámítható szolgálati idő után járt, amelyből 5 évet a rendőrség kötelékében kellett letölteni.

A nyugdíj alapjául a beosztási és a törzs illetmény együttes összege szolgált, a kiszámításnál pedig az utolsó 12 havi illetmény átlaga.

A 25 évi szolgálati idő után járó törzsnnyugdíj összege a nyugdíj megállapításának alapjául szolgáló illetmény 40%-a volt, tábornokoké 45%. Ezután évenként 2%-kal emelkedett az összeg.

Szabályozásra került a rokkantsági nyugdíj, a baleseti járadék, az özvegyi nyugdíj, az árvaellátás, a szülői nyugdíj, a házastársi és gyermeknevelési pótlék és a kivételes nyugellátás. Az utasítást, 1952. január 1-ei hatállyal kellett alkalmazni.

1951. január 1-jén a rendőrség létszáma 22.103 fő. A Budapesti rendőrfőkapitányságé 7.714 fő, a vidéki rendőrségé 13.922 fő.

Tábornok volt 5, ezredes 14, alezredes 58, őrnagy 173, százados 397, főhadnagy 1.334, hadnagy 1.285, alhadnagy 382, főtörzsőrmester 441, törzsőrmester 2.233, őrmester 4.515, szakaszvezető 4.812, tizedes 3.262, őrvezető 362, polgári alkalmazott 1.018, rendfokozat nélkül 1.474, szerződéses 435 fő.

A fegyvelemsértések, a szakmai hiányosságok és a túlkapasok miatt a rendőrség munkája nemcsak a minisztériumi vezetés előtt, hanem a kommunista párt vezető szervei előtt is szerepelt. Sztálin 1953 tavaszán bekövetkezett halála után felerősödtek az önkritikai hangok is. Többször fontos feladatként került meghatározásra a törvénysértések megszüntetése, a vezetői munka színvonalának emelése, a hatékonyság növelése.

19.1. Egységes belügyminisztérium

1953 nyarán az Államvédelmi Hatóságnak belügyminiszteri irányítás alá kerülését követően létrejött az **egységes belügyminisztérium**, melynek államányát GERŐ Ernő, az új belügyminiszter, a július 20-án kelt 02. számú parancsával köszöntötte. (BM Központi Irattár, 10-1048/1953.)

„Üdvözlöm a Belügyminisztérium egész személyi állományát, az operatív szervek, a Határőrség, a Belső Karhatalom, a Rendőrség, a Tűzrendészet, a Légoltalom, a Büntetés Végrehajtás harcosait, tiszthelyetteseit és tisztjeit.”

Ekkor még a megyei államvédelmi osztályok elnevezése változatlan, és a megyei rendőrkapitányságok alárendeltségébe kerültek.

Az augusztus 11-én tartott belügyminisztériumi kollégiumi ülésen elhangzott, hogy az Országos Rendőrkapitányság megszervezése megtörtént, létszáma 608 fő. A **Közrendészeti Főosztály helyett létrehozott Országos Rendőrkapitányság** létszáma növekvő; a következő év végén a rendszeresített beosztások száma 739, a meglévő létszám 857 fő volt.

19.2. Megyei főosztályok

Az augusztus 25-én megtartott kollégiumi ülés határozata a megyei szervek felépítéséről, állománytervéről és központi irányításáról szólt. (BM Központi Irattár II-3270/1953.)

Megállapítása szerint a belügyminisztérium területi szervei nem feleltek meg a feladatoknak, különösen az államvédelmi szervek és a rendőrség. Feladatuk került meghatározásra, hogy létre kell hozni az egységes megyei főosztályokat (államvédelem, rendőrség, tűzrendészet, légoltalom, büntetés-végrehajtás); a járásokban, a városokban, a fővárosi kerületekben

egységes osztályokat kell felállítani; a rendőrőrsök számát csökkenteni kell; a tűzoltóság és a büntetés-végrehajtás szerveit a főosztály vezetőjéhez kell kapcsolni.

A megyei főosztályok élére államvédelmi állományú tisztek kerültek, a megyei rendőrség vezetője a főosztályvezető rendőri helyettese lett. A főosztályoknál voltak szovjet tanácsadók is.

A területi szervek létszámát a meglévő 37.768-ról 37.231 főre kell csökkenteni. Az államvédelmi szervek 987 fős állományát 1.598 főre kell felemelni.

Tervezett egységként 20 főosztály, 173 rendőrségi, 151 államvédelmi, 66 légtalmi, 177 büntetés-végrehajtási szerv szerepelt.

Szeptember 18-án, az Országos Rendőrkapitányságon készült kimutatás szerint az országban 179 osztály és 837 órs (717 közbiztonsági, 70 ipari objektumőrző, 10 légirendészeti, 4 kísérőszolgálati, 16 rév- és 20 közlekedést ellenőrző) működött. (BM Központi Irattár 00546/1953.)

Megszületett a döntés a területfelelősi szolgálati rendszer megszüntetésére és a **körzetimegbízott-rendszer** bevezetésére. Az új szolgálati rendszert kísérletképpen először a budapesti főosztály VIII. kerületi osztálya területén, a kecskeméti városi és járási osztály területén, valamint a várpalotai városi osztály területén kellett bevezetni.

20. 1956 ŐSZÉIG

1954. február 1-jén hatályba lépett az 1/1953. (XII.4.) BM rendelet a közúti közlekedés rendjének szabályozásáról. A belügyminiszter a rendeletet a közlekedés- és postaügyi miniszterrel együtt adta ki. A **harmadik** KRESZ bevezetése a rendőri állomány munkaterhét is növelte. Egyik kapcsolódó belügyminiszteri rendelet az egyes közlekedésrendészeti szabályok megszegőinek a **helyszíni bírságolásáról** szólt. (3/1954. (XI.13.) BM rendelet) A helyszíni bírságolás alapja a közlekedési szabályok megszegésén való tettenérés volt; összege, 5, 10 és 20 forint lehetett. Megfogalmazásra került a rendőr mérlegelési joga, amelyre utal az, hogy „bírságot lehet kiszabni”, továbbá kisebb összeg kiszabásával vagy figyelmeztetéssel is élhet.

A Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről szóló 1954. évi II. törvény különböző bíróságokról is rendelkezett, melyek között szerepeltek a közlekedési bíróságok, amelyeket az 1957. évi 8. törvényerejű rendelet meg is szüntetett.

Az ügyészi szervezetre vonatkozó, az alkotmányban rögzített rendelkezések 3 év késéssel kerültek végrehajtásra. **Addig önálló ügyészi szervezet nem létezett**; a katonai ranggal és egyenruhával bíró államügyészeket a párt és az igazságügy-minisztérium irányította. Az 1953. évi 13. törvényerejű rendelet alapján felállításra került az egységes ügyészi szervezet, amely kikerült az igazságügy-minisztériumból, és magába olvasztotta a katonai ügyészséget, majd keretein belül néhány évig működött a később szűletett közlekedési ügyészség is. Az 1959. évi 9. számú törvényerejű rendelet szerint a megyei szervek ezt követően főügyészség megnevezést viseltek.

Az 1/1954. (I. 9.) MT rendelet a **személyi igazolványról** egy új okmány bevezetését jelentette. A személyi igazolvánnyal történő ellátás alapfeltétele a 16. életév betöltése. Az ennél fiatalabb magyar állampolgárokat a szüleik személyi igazolványába kellett bejegyezni. Nem kaptak személyi igazolványt az elmebeteg sem. A néphadsereg tagjait a honvédelmi miniszter külön igazolvánnyal látta el. Az igazolvánnyal történő ellátás határideje 1955. június 30. volt.

A végrehajtást a belügyminiszter az 1/1954. (I. 9.) BM számú rendeletével szabályozta. A személyi igazolvány tartalmazta az igazolvány tulajdonosának családi nevét, utónevét, leánykori családi és utónevét, születési helyét és idejét, foglalkozását, szakképzettségét, munkakönyvének számát. Katonai igazolványának számát, állampolgárságát, anyjának leánykori, családi és utónevét, apjának családi és utónevét, állandó és ideiglenes lakóhelyváltozásának adatait, családi állapotát, házastársának nevét, születési helyét és évét, házasságkötésének helyét és idejét. 16 éven aluli – szülői felügyelet alá tartozó – gyermekei és a gondnokság alatt álló személyek adatait, munkáltató vállalat nevét és pontos címét. A személyi igazolvány a fedőlapokkal együtt 32 oldalból állt.

A **körzeti megbízotti szolgálat** folyamatos bevezetése 1954. február 1-jén kezdődött meg. Lényege volt, hogy a rendőr a körzetén belül dolgozik, és lehetőleg a körzete területén

lakik; a körzeten belül – akár a lakásán is – irodával rendelkezik; a lakosság köréből önkéntes társadalmi segítőket szervez. A gyakorlati végrehajtás – kísérleti jelleggel – a Kecskeméti járásban és Várpalotán kezdődött meg. (SZILVÁSI 1984)

A szolgálat folytatása az országos bevezetést jelentette. Az 1955. május 26-án kelt 27. számú belügyminiszteri parancs elrendelte, hogy 1955. július 1-től fokozatosan át kell térni a körzeti megbízotti szolgálat rendszerére. A végrehajtásra irányelveket fogalmazott meg, kihangsúlyozva hogy a személyi előfeltételek hiánya esetén nem lehet az „áttérést” végrehajtani.

1954 augusztusában megkezdte működését a Belügyminisztérium közlekedés- és postafőosztálya, melynek hivatalos megnevezése: BM VII. Főosztály. Többnyire **vasúti rendőrséggént** emlegették, de használták a vasútbiztosító kifejezésből származó VSB rövidítést, jelzést is. Az állomány egyenruháján jól látható különbségeket jelentett piros színű sapkaszegély és a szárnyaskerék állományjelzés.

A vasúti rendőrség feladata a közlekedési objektumok őrzése; a vasúti szállítmányok kísérése; a pályaudvarok és repülőterek rendészetének ellátása; a vasúti és a légi közlekedés, szállítás területén előforduló bűncselekmények megelőzése, felderítése. A szervezet lényegében követte a vasút felépítését, és általában az irányítás, ellenőrzés, fegyelmi felelősség tekintetében független volt a megyei főosztályoktól.

1959-ben a vasúti rendőrségnek 6 kapitánysága (korábban vasútbiztosító osztály), azokon belül 34 őrs működött. Őrsparancsnokig bezáróan 58 vezető, 126 beosztott tiszt (ebből 93 nyomozó) és 687 közrendvédelmi beosztott (ebből 96 vonalmegbízott és 84 szállítmánykísérő) teljesített szolgálatot. Nem rendelkezett alapvizsgával 88 tiszt és 269 tiszthelyettes. (Kollégiumi ülés 1960.V.5.)

1963-ban **megszűntek a vasúti kapitányságok**, állományuk a megyei főkapitányságokhoz került.

1966-ban Budapesten **vonatkísérő századot** hoztak létre a fokozottabb ellenőrzés végett.

1971-ben a vasúti őrsök helyett kisebb őrsöket állítottak fel, melyet követően **a vasúti rendőrség mint külön szolgálat megszűnt**.

Július 27-én került kihirdetésre az 1955. évi 22. számú törvényerejű rendelet a rendőrségről. E szabállyal **ismét törvényi szintű szabályozást** kapott az a testület. A törvényerejű rendelet bevezetőjében rövid történelmi visszatekintés után értékelte a rendőrség évtizedes tevékenységét, és tételesen utalt a feladataira.

Július 27-én hozott határozatot a Minisztertanács 1.066/1955. szám alatt az önkéntes rendőri csoportok szervezéséről. Önkéntes rendőr lehetett a „18. életévét betöltött dolgozó” magyar állampolgár. A csoportokat az elsőfokú rendőrhatóság vezetője vagy annak megbízottja szervezte a tanácsok segítségével. Az önkéntes rendőr feladata ellátása során jogosult volt önálló intézkedésre, és hatósági közegnek kellett tekinteni.

Karszalaggal és külön igazolvánnyal voltak ellátva.

Fél év múlva lehetővé vált a közúti közlekedés rendjének fokozottabb biztosítására társadalmi ellenőri csoportok létrehozása. (1.009/1956. (I.26.) MT határozat) A csoportok szervezése a megyei közrendvédelmi és közlekedésrendészeti osztályok feladatkörébe tartozott.

A Belügyminisztériumban 1955 végén megtörtént a **főcsoportfőnökségek kialakítása**, illetőleg a testületi miniszterhelyettesi funkciók bevezetése. Ennek megfelelően létrejött az I. (államvédelmi) főcsoportfőnökség, a II. (rendőri) főcsoportfőnökség, élén Pöcze Tibor rendőr vezérőrnagy miniszterhelyetessel, és a III. (belső karhatalom, határőrség) főcsoportfőnökség. A modellben 1963-ban történt változás.

21. A FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC KAPCSOLÓDÁSAIBAN

1956 őszének 12 napja hosszú időszak következményeit sűrítette magába. A rendőrség viselkedését, az egyes rendőrök magatartását megannyi kérdés mentén lehet vizsgálni. Mit és hogyan cselekedtek a rendőrök a forradalom és szabadságharc alatt? Mi vezérelte tetteiket? Miért kerültek az egyik vagy a másik oldalra? Milyen minősítés illeti a testületet tagjainak viselkedése alapján?

A rendőröknek a forradalom és szabadságharc alatti viselkedése a testület megítélését jelentősen befolyásolta, ám a kialakult vélemények semmiképpen sem jellemezhetők egyöntetűséggel. A hivatalos álláspont gyakran nem találkozott az egyes emberek alkotta képekkel, különösen nem az érintettek körében. A következtetések megjelentek a forradalom mindennapjaiban, majd később is, szerepet játszva az egyének magatartásának értékelésében és a következmények alakulásában. Bizonyos jelenségeknek, különösen a rendőri tevékenységnek a hatalom általi minősítése utólagos, melynek megnyilvánulási formái kellően változatosak az elismerésektől a többnyire megtorlást jelentő marasztalásokig. Utóbbiak a bíróság általi elítéltetéstől az életkörülményekbe történő beavatkozásig széles skálán mozognak.

„Nehéz volt az eseményeket helyesen megítélni akkor, amikor alapvető és belső meggyőződésünk az volt, hogy munkánkkal igaz ügyet, a munkásosztály hatalmának érvényesülését szolgáljuk. Akik világosan láttak ezekben az időkben – azt hiszem –, igen kevesen voltak közöttünk.

A kiadott, majd visszavont parancsok, utasítások, az eseményekkel kapcsolatos kérdések válasz nélkül maradása, a tétlenség demoralizálta az állományt. Sem a parancsnokok, sem a pártszervezetek vezetői nem voltak olyan helyzetben, hogy ezeket a problémákat oldani tudták volna.”

(CZINK 1985, 19.)

21.1. A rendőrök viselkedése

Az első időkben az állomány pozitív megnyilvánulásainak alapot adott az, hogy „valami” történni fog.

A **különböző vezénylések**, a felettes vagy székhely szerinti szerv felé, látszaterősítést jelentettek ott, és valóságos gyengítést az eredeti szolgálati helyen.

A rendőri állományhoz érkező **utasítások rövid időn belül elmaradoztak**, illetőleg jellegükből sokat veszítettek, vagy jellegtelenné váltak, esetenként egymásnak ellentmondók voltak. Mutakoztak a szétesés, a szervezetlenség vonásai, az utasítás, a határozott parancsok, a megszilárdított helyzet iránti vágyakozás jelei, majd tevőlegesség is. A „**mit tegyék?**” határozatlansága, a segítség várása gyorsan eljutott a többnyire negatív érzelmi

hatást kiváltó saját belátás szerinti cselekvés bizonytalanságáig. Felsőbb helyről sokszor elhangzott, hogy „**tegyen belátása szerint!**”

Nem volt tisztánlátás, de volt irányvonal-nélküliség. Erősödött a magárahagyatottság érzése – különösen a parancsnokok és az egyedüli szolgálatot ellátók körében –, melynek következménye a valahová tartozni akarás lett.

Ugyanakkor a rendőrök viselkedésében mindvégig jelen volt a legerősebb motiváló tényező, azaz a rend és a nyugalom, a normális működés biztosítása.

A **fegyverek kérdésköre** három kiemelkedő szempontot vehet fel. Nevezetesen, használjon-e fegyvert a rendőrség a politikai jellegű megmozdulásokon részt vevő lakossággal szemben, továbbá nyújtson-e segítséget a tüntetők, illetőleg a rendvédelemben bekapcsolódó új szervezetek fegyverekkel történő ellátásához, és hogyan viszonyuljon az egyes embereknél, valamint csoportoknál "kint lévő" fegyverekhez.

A kisebb településeken a helyi rendőrök vezetésével begyűjtötték a fegyvereket. A városokban, különösen a megyeszékhelyeken, átengedték vagy átadták a fegyvereket a forradalmároknak. A rendbontás, bűncselekmény célját szolgáló fegyvereket viszont bevonták

Október 28-án a Kossuth Rádió 14 óra 10 perckor sugározta: „Az Országos Rendőrkapitányság vezetője utasítja a rendőrség azon beosztottjait, akik távol vannak a szolgálati helyükről, hogy haladéktalanul jelentkezzenek a jelenlegi tartózkodási helyükhöz legközelebb eső rendőrségi szervnél.”

17 óra 25 perctől lehetett hallani NAGY Imre beszédét: „A rend védelmére és a közbiztonság helyreállítására haladéktalanul megalakul az új karhatalom a honvédség és a rendőrség alakulataiból, valamint a munkások és az ifjúság felfegyverzett osztagaiból. [...] A rend helyreállítása után **egységes, új államrendőrséget szervezünk, és az államvédelmi hatóságot megszüntetjük.**”

A Magyar Rendőrnek – Kossuth címerrel az elején – rendkívüli száma jelent meg, amelyet az Országos Rendőrkapitányság Forradalmi Tanácsa adott ki. Ez utóbbi közleményét a Kossuth Rádió október 30-án 22 óra 43 perckor sugározta is. „Az Országos Rendőrkapitányságon, **a rendőrség központi szervén belül megalakult a forradalmi tanács.** Büszkék vagyunk arra, hogy a rendőrség a maga egészében nem hagyta magát a nép, forradalmi harcával szembeállítani, nem lőtt a hős szabadságharcosokra, hanem együtt érzett velük és segítette harcukat. Tudomást szereztünk arról, hogy egyes ÁVH-s beosztottak jogtalanul rendőregyenruhát viseltek. [...] A felkelő szabadságharcosokkal együtt megkezdtük az ÁVH azonnali leszerelését és lefegyverzését. [...] Az Országos Rendőrkapitányság Forradalmi Tanácsa teljes mértékben egyetért a nemzeti kormánynak a rend helyreállítására irányuló törekvésével [...] A rendőrség forradalmi tanácsa csatlakozik az eddig megalakult forradalmi tanácsokhoz, és felhívja valamennyi rendőri szervet, hogy hasonlóan cselekedjék és működjék együtt a kerületi forradalmi tanácsokkal.”

A megyei és a városi rendőri egységek vagy alakítottak forradalmi tanácsot, vagy alávetették magukat azok akaratának. Minden esetben **elsődleges szempont volt számukra a közrend fenntartása, a békeség biztosítása.**

21.2. Veszteségek

Az 1957. június 10-ei kollégiumi ülésre készült jelentés szerint a belügyi személyi állomány összes vesztesége 155 fő, akik közül a harcok során esett el 107 fő, egyéni terror áldozata lett 16 fő, öngyilkosságot követett el 6 fő, belővések, balesetek miatt halt meg 26 fő. A megyei jelentések szerint vidéken 23 rendőr veszítette életét.

Az áldozatok közül államvédelmi állományú volt 94 fő, rendőri állományú 44 fő, egyéb 17 fő. Megsebesült 240 fő, közülük 143 fő államvédelmi, 73 fő rendőri, 14 fő egyéb állományú. Főtiszt volt 6 fő, tiszt 65 fő, tiszthelyettes 41 fő, sorkatona 43 fő.

A beosztottakat hozzávetőlegesen 10 millió forint nagyságú károsodás érte. (KAJÁRI 1996, XIX; KAJÁRI 1997, 358.)

21.3. Újjászervezés

A legmagasabb szintű jogi szabályozást a december 30-án kihirdetett 1956. évi 35. számú törvényerejű rendelet jelentette a rendőrségről szóló 1955. évi 22. számú törvényerejű rendelet kiegészítéséről.

1. §. A Belügyminisztérium államvédelmi szerveinek megszüntetése folytán az állam belső és külső biztonsága elleni bűncselekmények nyomozása a rendőrség hatáskörébe tartozik.

2. §. (1) A rendőrség szolgálatát a **fővárosi és megyei főkapitányságokra**, illetőleg járási, városi (kerületi) **kapitányságokra** tagozódva látja el. A járási, városi (kerületi) kapitányságok **rendőrőrsökre** és **körzeti megbízottakra** tagozódnak.

(2) A rendőrségi szervek irányítását, felügyeletét és ellenőrzését a Belügyminisztérium Országos Rendőrfőkapitánysága látja el.

A kommunista párt központi szervei több alkalommal tárgyalták a rendőrség helyzetét, és jutottak arra a következtetésre, hogy **a rendőrség állományába pártmegbízatként is kell kádereket küldeni**. Szóltak arról is, hogy a rendőrök fizetése alacsony, fegyverzetük korszerűtlen. Megbízható rendőrséget kell szervezni. A központi elhatározások területi és helyi szinten is érvényesültek. A pártközponti megfogalmazások gyakran szó szerint jelentek meg az alsóbb rendőri egységeknél.

A Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1956. november 27-én és december 7-én (10.016/1956. (XI.27.); 10.029/1956. (XII.7. MT határozat) belső határozatban döntött a rendőri állomány illetményének megállapításáról, a tiszthelyettesi **fizetések emeléséről**.

A mohácsi rendőrkapitány 1957. március 1-jén szintén párt előtti beszámolóban jelezte, hogy a rendőrségen belül „a hangulat is kielégítő, különösen amióta a fizetésemelést megkapták egyetlen elvtárstól sem lehet hallani, hogy kevés a fizetés.” Az 1957. június 8-ai intézőbizottsági ülésen pedig arról szólt, hogy „[a] rendőrök fizetése igen komoly kb. 1.700 Ft körül van, amiért már érdemes dolgozni.” (MNL BaML XXXV.8)

Ugyanakkor a komlói tanácselnök illetménye havi 3.000 Ft, a vb-titkáré 2.200 Ft volt. (MNL BaML XXIII.2 9-6/1957. megyei tanács vb határozat)

Alig egy évvel később – 1958. február 6-án – a pécsi járási párt végrehajtó bizottsági ülésén viszont többen felvetették, hogy az anyagi kérdésekkel is kell foglalkozni. Az egyik hozzászóló szerint „[a]z elmúlt évben jött egy rendelet, hogy fizetésemelés lesz. Ez nem történt meg. A rendőrök között rossz a hangulat anyagi ellátottság kérdésében.” (MNL BaML XXXV.6)

A BM-dolgozók anyagi helyzetének javítására a béremelésen túl más intézkedéseket is hoztak. 1957. május 31-én a belügyminiszter-helyettes 34. számú utasításában ismertette **OTP-kölcsön felvételének lehetőségét** azok számára „akik az ellenforradalmi események következtében jelentősebb kárt szenvedtek és anyagi támogatásban ez ideig még nem, vagy csak jelentéktelen mértékben részesültek, továbbá az ellenforradalmi időszak alatt tanúsított magatartásukkal arra rá is szolgáltak.” A kölcsön összege személyenként 5.000 Ft lehetett 6 vagy 12, legfeljebb 18 havi törlesztéssel. A kérelmek elbírálói között az országos parancsnokok és a megyei főkapitányok is szerepeltek.

(Rendőrségi utasítások 1957, 6.)

Az 1957. november 30-án kelt 52. számú parancsában a belügyminiszter az erkölcsi elismerés mellett elrendelte a személyi állomány **jutalmazását** is. December 2-a és 6-a között a parancs egyidejű ismertetése mellett mindenféle ünnepélyes megnyilvánulás mellőzésével kellett a jutalmakat átadni. Az átvételt aláírással igazoltatni nem volt szükséges. (Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság 201-013/49/1957.)

A szervezeti javaslat elkészülése előtt, már 1956. november 8-án megkezdték a **politikai nyomozó szervek felállítását a rendőrség szervezetén belül**. Először az Országos Rendőr-főkapitányságon a politikai nyomozó főosztály, a Budapesti Rendőr-főkapitányságon politikai nyomozó osztály, majd a hónap végén a megyei rendőrfőkapitányságokon is a politikai nyomozó osztályok szervezését indították el. Az újjászervezés során készült javaslatok a politikai nyomozó szerveket különleges feladatokat végrehajtó és a főkapitányok közvetlen alárendeltségében működő egységekként szerepeltették.

A forradalom előtt az államvédelmi központi szervek létszáma 3.698 fő, a megyei szerveké 2.187 fő volt. 1956 novemberében a központi állomány 1.203, a megyei 311 főből állt. A javasolt létszám 2.367 fő központi és 1.833 fő megyei beosztottból adódott össze.

A központi állományban volt titkárság, kémelhárítás, hírszerzés, katonai elhárítás, belsőreakció-elhárítás, iparizsabotázs-elhárítás, közlekedés- és vasúti elhárítás, vizsgálat, figyelés és környezettanulmány, operatív technika, rejtjelközpont, operatív nyilvántartó, mezőgazdasági osztály, gyűjtőrészleg, kutatócsoport.

1957. augusztus 18-án a politikai nyomozó főosztály a belügyminiszter I. helyettesének a felügyelete alá került.

A szervezeti felépítésre 1957. január 12-én készült javaslat. Szabályozásra kerültek a **központi, a területi és a helyi** egységek, az egyes szolgálati ágak szervezete és feladatköre – nemegyszer rövid időközök elteltével, egymás után többszöri módosítással. Ez különösen igaz volt a bűnügyi szolgálatra.

Az **Országos Rendőr-főkapitányság** élén az országos rendőrfőkapitány – egyben miniszterhelyettes – állt. Szervezetébe tartozott: politikai nyomozó főosztály, titkárság, elnöki osztály, KEOKH és útlevélosztály, bűnügyi főosztály, közbiztonsági főosztály, vasúti főosztály, mindösszesen 729 fős létszámmal.

1957. március 26-án készült el a javaslat az **Országos Rendőr-főkapitányság Politikai Főosztályának** létrehozására. „A politikai főosztály az MSZMP Központi Vezetőségének szerve a rendőrségen. [...] feladataikat az alárendelt szervek politikai helyettesein keresztül hajtják végre. A főosztály vezetője a „rendőrség parancsnokának helyettese, az egész személyi állomány előljárója. [...] állomány erkölcsi, politikai, hazafias szellemű nevelése az MSZMP és a Kormány határozatai, illetve a Belügyminiszter elvtárs parancsai

és a parancsnok utasításai alapján.” A főosztály sajtóosztálya volt a Magyar Rendőr szerkesztősége. A tevékenység végzésére 286 fős állományt terveztek.

A megyei főkapitányságokon 4 fős **politikai osztályok** végezték a politikai nevelő munkát. Feladatot a főosztálytól, a megyei pártbizottságtól és az illetékes parancsnoktól kaptak.

A beérkezett észrevételek némelyikének figyelembevétele mellett a megyei szervek felépítéséről 1957. január 12-én született döntés. A **megyei rendőr-főkapitányság első-sorban elvi irányító szerv**, egy szakmai helyettessel. Szervezeti egységek titkárság, elnöki osztály, politikai nyomozó osztály, anyagi és pénzügyi osztály, bűnügyi osztály, közrendvédelmi osztály, igazgatásrendészeti osztály, kapitányságok, őrsök.

A belügyminiszter 1. számú parancsával (1957.III.19.) elrendelte, „hogy a BM valamennyi testületénél 1957. március 21-től kezdve szolgálati megszólításként a **bajtárs helyett az elvtárs** szót használják.” Az Alkotmány módosításával – 1957. évi II. törvény 3.§. – új címer került bevezetésre, melynek használatát fokozatosan kellett elérni október 1-jéig. A dekorációként használt Kossuth-címereket azonnal el kellett távolítani.

Az újjászervezéssel folyamatosan kerültek kiadásra az „új mintájú” **egyenruházati** cikkek. A sapkára a korábban rendszeresített jelvényt kellett visszarakni, a rendfokozati jelzést pedig a gallérról a vállra. 1957 nyarán nyári öltözködési szabályzat került kiadásra. A bevezető gondolatok rögzítették, hogy „[a]z egyenruha tiszteletet, megbecsülést és tekintélyt kell szerezzen a rendőrnek. Legyen a rendőr ruházata mindenkor tiszta, ápolt, öltözködjük szabályszerűen és csinosan. Gondozatlan ruházatú és hanyagul öltözködő rendőr nem méltó az egyenruha viselésére.” (Rendőrségi utasítások 1957, 7.)

A belügyminiszter-helyettes az 1957. június 17-én kiadott parancsában – 16-os miniszteri parancsra hivatkozva – elrendelte a teljes személyi állomány véglegesítését, amit megelőzött a felesketés. (Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság 201-011/62/1957.) Ettől várták, hogy elősegítse az állomány fegyelmi, politikai és morális állapotának további szilárdulását, harckészségének javulását.

1957. június 26-án az Országos Rendőr-főkapitányság közbiztonsági főosztályvezetője 5. számú utasításával intézkedett az őrsökre **nyomozó tiszthelyettesek** beállításáról. A bűnügyi munka további javítása céljából őrsönként legfeljebb 3 nyomozó tiszthelyettest lehetett beállítani, akik feladatukat alapvetően egyenruhában látták el. (Rendőrségi utasítások 1957, 7.)

A rendőrség 1957. évi munkájáról szóló jelentés kimondta, hogy „1957. év közepére a rendőrség lényegében újjászerveződött és megkezdődött a rendőrség összfeladatainak a végrehajtása.” (Kollégiumi ülés 1958.III.12.)

A **figyelem megszilárdítása** végett a közbiztonsági főosztály vezetője 1957. január 22-én intézkedett. (Rendőrségi utasítások 1957, 2.) Elszaporodott az italozás, a szolgálat hanyag ellátása, az előljárókkal szembeni fegyelmezetlen viselkedés, a tisztátalan öltözködés, a fegyverzet elhanyagolása, a parancs végre nem hajtása, az önkényes eltávozás. A feladatok felsorolása előtt megjegyezte, „[a] rendőrség katonai jellegű fegyveres szervezet, ahol katonai fegyelemnek kell lenni, amely megnyilvánul a beosztottak külső magatartásában, öltözködésében, körletrend és az általános belső rend fenntartásában is.”

Az április 24-én napirendre került jelentés keményen fogalmazott: „Nagy eséllyel kell felvetnünk, hogy az utóbbi időben – a karhatalomnál és egyes rendőri szerveknél – elharapódzott a törvénytársítás.” Eddig szinte hatástalanok voltak a parancsnoki intézkedések a túlkapasokkal szemben. Egyes vélemények szerint „nem helyes, ha elveszik a rendőröktől

az ököljogot.” Említést tett a jelentés még gyanúsítottak bántalmazásáról, más brutális fellépésekről. Kifejezte azt is, hogy határozottan el kell ítélni a törvénysértéseket, az elkövetőket pedig felelősségre kell vonni.

A belügyminiszter 1957. május 9-én a 14. számú parancsában szintén a fegyelmi helyzet javítását célozta meg. „A BM fegyelmi helyzete nem kielégítő. [...] Laza a katonai- és munkafegyelem [...], a parancsok és utasítások felett vitakoznak. [...] A politikai-erkölcsi demoralizáltság képviselőivel, a notórius intrikusokkal szemben szigorúan el kell járni és a javíthatatlanokat, a konkolyhintőket el kell távolítani a BM kötelékéből.”

21.4. Megtorlás

A kormány 1956. november 4-én kelt, a magyar néphez intézett felhívásában rögzítette: „A kormány nem tűri meg, hogy a dolgozókat bármi ürügy alapján üldözzék azért, mert a legutóbbi idők eseményeiben részt vettek. [...] népünk, munkásosztályunk és hazánk érdekében azzal a kéréssel fordult a szovjet hadsereg parancsnokságához: segítsen népünknek a reakció sötét erőinek szétverésében és abban, hogy helyreállíthassuk a rendet és a nyugalmat hazánkban.” (GÁL 1993, 89.)

Már 1956. november elején megindult a megtorlás többlépcsős folyamata, amely jobbára a „tisztoztatás” megnevezést hordozta s magára vette az újjászervezés köntösét is. A volt ávosok elkerülték a felelősségre vonást, sőt a párt támogatásával a rendvédelmi szervezetben, illetőleg a civil társadalomban komoly állásokhoz jutottak.

A rendőrség megbízhatatlansága, a tisztoztatás sürgetése és szem előtt tartása többnyire a politikai fórumokon került megvitatásra. A fő színteret az MSZMP ideiglenes intézőbizottsága és a Katonai Tanács adták.

Az **első hullámban** a fegyveres erők miniszterének utasítására novemberben kezdődött meg a felülvizsgálata azon beosztottnak, akik „az ellenforradalom alatt kompromittálódtak”. Ennek során 1957. február 9-éig a rendőri állományból 1.632 főt bocsátottak el: 339 tisztet, 1.293 tiszthelyettest. Ehhez kapcsolódott az 1957. január 26-án kelt 158. számú országos rendőrfőkapitányi állományparancs személyi állomány felülvizsgálatáról. „A februárban lefolytatott felülvizsgálat nem eredményezte az egész személyi állomány teljes megtisztítását.” A többség ugyanis a minisztertanács racionalizálási rendelete alapján került ki a testületből, így kedvezményekben is részesült. (Kollégiumi ülés 1957.VII.3.)

A 16/1957. (05.12.) BM parancs lehetővé tette a **tisztoztatás fokozását**. Rendelkezései szerint 3–5 tagú bizottságokat állítottak fel, akik minden egyes beosztott tevékenységét felülvizsgálták. Munkájukat május 14-én kezdték meg, és június 5-éig terjesztették fel az elbocsátandókra vonatkozó javaslatokat. A parancsnokok „komolyan vették a feladat végrehajtását, körültekintő és alapos munkát végeztek”. A miniszterhelyettesi bizottság elé 3.100 ügy került, amelyből 2.973-at elfogadtak. Az elbocsátottakból 703 fő volt MSZMP-tag, 2.130 fő volt pártunkívüli. A jelentés rögzítette azt is, hogy 1956. november 4-étől 9.594 főt bocsátottak el összesen. Ezek egy része nem vállalta a belügyi munkát; 4.400 fő olyan volt, „aki az ellenforradalom alatt vagy az azt követő napokban került a rendőrség állományába.” (Kollégiumi ülés 1957.VII.3.) Veszprém megyében 140 főt, Nógrádban az állomány 42 %-át, Békésben az állomány 30 %-át, Baranyában 244 főt bocsátottak el. (CZINK 1985, 25.) Jász-Nagykun-Szolnok megyében „[a] rendőrség állományából pedig 39 rendőrt szereltek le. Kb.50 %-ukat azzal az indoklással, hogy kapcsolatot tartottak az ellenforradalmárokkal,

papokkal, kulákokkal stb. vagy MDP-tagok voltak, és nem jelentkeztek az MSZMP-be. Meg kell jegyeznünk, hogy a forradalmi tanácsokba beválasztott rendőrtisztek többségét a leszerelési hullám nem érintette, mert ők már a november 4-i fordulat után leszereltek.” (CSEH 2006, 68.)

November 4-étől 6.554 főt vettek fel. Közülük 4.435 fő a rendőrséghez, 510 fő a politikai nyomozó szervekhez került; 305 fő a pártapparátusból, 511 fő a karhatalomból, 545 fő a honvédségtől és 5.193 fő a polgári életből nyert felvételt. Az újonnan felvettek közül 118 fő került vezető beosztásba. 1957-ben 127 vezető lett elbocsátva, 639 leváltva. (Kollégiumi ülés 1958.III.12.)

KOPÁCSI Sándor utalt egy nagy katona-rendőr, vagy csak **rendőrper** tervezésére. „Egy széleskörű katona-rendőr pert készítettek elő, sok vádlottal, annak bizonyítására, hogy a fegyveres erők soraiban megbúvó árulás fogta le a proletárdiktatúra védelmében cselekvésre lendülő kezeket. [...] A rendőrtisztek perét a Nagy Imre per után 2 hónappal csendben, zárt tárgyaláson fejezték be.” (KOPÁCSI 1989, 139.)

Csaknem minden megyét érintően voltak olyan büntetőpercek, amelyekben **rendőröket is felelősségre vontak**. Ez megyénként 2–8 rendőr elmarasztalását jelentette a megtorlás mellett nyilvánvaló példastatuálási szándékkal, fellelhető konstruált tényállási elemekkel. Ilyenek voltak többek között az államvédelmi hatóság állományába tartozók bebörtönzésére vonatkozó állítások, a fegyverek kiosztásával kapcsolatos magatartások, vagy a szovjetellenes megnyilvánulások. A vonatkozó okmányok ugyanakkor szelektív értékrendről tanúskodnak; még megyéken belül is voltak olyan magatartások, amelyek egyik helyen bűncselekményi értékelést nyertek, másutt fegyelmi eljárást sem vontak maguk után.

A megtorlás intézményei között szerepelt a testület tagjait a végrehajtásban érintett **közbiztonsági őrizet**, amelyet a rendőrhatalóság javaslatára az illetékes ügyész rendelt el, foganatosításáról a rendőri hatóság gondoskodott. Később a rendőrség rendelte el ügyészi jóváhagyással. Időtartama alapvetően 6 hónapig terjedhetett. (1956. évi 31. tvr.) A közbiztonsági őrizet intézményét az 1960. évi 10. törvényerejű rendelet szüntette meg.

Szintén a megtorlás eszköze volt a **kitiltás**, és a **rendőrhatalósági felügyelet** (1/1957. (III.19.) BM rendelet) határozott a kitiltásról és a rendőrhatalósági felügyelet alá helyezésről. A főkapitányok az állam- és közbiztonságra, valamint a szocialista társadalmi együttélésre veszélyes, más fontos állami érdek szempontjából aggályos, gazdasági okból káros személyt lakóhelyéről, az ország meghatározott részéről kitilthatta, lakóhelyén rendőrhatalósági felügyelet alá helyezhette. A rendőrhatalósági felügyelet alá helyezett számára külön magatartási szabályokat írtak elő. Az alapidőtartam 6 hónap volt, amit 3 ízben meg lehetett hosszabbítani, legfeljebb 2 évig.

A kényszerintézkedés elrendelését a személyi igazolvány különleges bejegyzések rovatába be kellett írni.

22. 1989-IG

A **munkásőrség** felállításáról szóló 1957. január 31-én kelt párthatározatot jogszabályi rangra emelte a február 19-én kiadott 1957. évi 13. számú törvényerejű rendelet a munkásőrségről és a végrehajtásáról szóló 3.075/1957. Kormányhatározat. A létszámot 30.704 főre tervezték. Közös parancs rendelkezett arról, hogy a testület karhatalmi feladatait alapvetően a pártházak, a fontos objektumok, ipari üzemek őrzése, a párt és az állami rendezvények zavartalanságának biztosítása jelenti, és egységei csak csapatalakulatban használhatók fel, rendőri és karhatalmi egységekkel közösen.

A fegyveres erők minisztere 5.006/1956. (XII.3.) számú rendelete szolt a **gépkocsik felülvizsgálatáról**, melyhez december 11-én az országos rendőrfőkapitány végrehajtási utasítást adott ki. (Rendőrségi utasítások 1956, 11.) A cselekvést indokolta, hogy „az október 23-a utáni hetekben rendezetlenné vált a gépkocsik egy részének a felhasználása.” Budapesten legalább négy helyet kellett kijelölni négy bizottsággal, mellettük 2 „repülő”-bizottságot a közlekedési, szállítási vállalatok járműveinek felülvizsgálatára. A felülvizsgálatot a rendőrség közlekedésrendészeti szervei végezték. Egy bizottság tagja volt 1 rendőrtiszt és 1 műszaki szakértő, akik mellé gépírót is beosztottak. A megyékben szükség esetén kellett 2 bizottságot létrehozni. A jogosan üzemeltetett gépkocsikat zöldes-kék színű, új orosz–magyar nyelvű igazolólappal és a szélvédő jobb oldalán elhelyezendő felülvizsgálati bélyeggel látták el. Ez utóbbi Kossuth-címeres volt.

Intézkedéseket vezettek be a **társadalmi tulajdon védelmére**.

Az e körben hozott döntések különösen felmutatták az önmagát felelőssé tevő testület rémét, amely egyáltalán nem idegen a magyar rendőrség életében. A feladat felvállalása, kiadása és ezzel komoly társadalmi probléma megoldása látszatának a keltése szintén nem ismeretlen. A sok destruktív kritika azután ugyancsak felébreszti a testület lelkiismeretét, illetőleg a dolgozók félelmét.

Az 1956-os év vége előtt a kormány felhívást adott ki a termelészövetkezetek, gépállomások és állami gazdaságok megóvásáról. (Rendőrségi utasítások 1956, 11.)

1957. február 22-én az országos rendőrfőkapitány „Termelészövetkezetek elleni támadások megakadályozása és megtorlása” címmel kiadta az 5. számú parancsát. (Rendőrségi utasítások 1957, 3.) A parancs 10 pontból áll, és meglehetősen komoly feladatokat határozott meg a rendőri állomány részére:

1957. június 18-án adta ki az ORFK bűnügyi főosztályának vezetője a 2. számú utasítását a társadalmi tulajdon fokozott védelmére. (Rendőrségi utasítások 1957, 7.) A feladatmeghatározást megelőzően egyoldalú bevezetőben ostromozta a rendőrséget. November 26-án leiratban mutatott rá a társadalmi tulajdon védelmének tényleges jelentőségére. (Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság Központi Irattár 8-630/1957.)

A BM kollégium ülésén az 1958. május 4-én megvitatott jelentés közel 3 oldal terjedelemben foglalkozott e témával.

1957 októberéig **felülbélyegezték a régi személyi igazolványokat.** (2/1957. (III.24.) BM rendelet) Országosan 6.791.749 személyi igazolványt érvényesítettek. A Belügyminisztérium állományába tartozók személyi igazolványának érvényesítésekor a szolgálati igazolványt is fel kellett mutatni.

A **lőfegyvertartási engedélyek felülvizsgálata** során 1957-ben 5.380 sörétes, 480 golyós vadász és 1.040 önvédelmi fegyvertartási engedélyt vontak vissza. Az okok döntő többségben „az ellenforradalom alatt tanúsított magatartások”. Ugyanezen okból vadász-társaságokat is számoltak fel. (CZINK 1985)

Június 15-től **megszűnt a kerékpárok bejelentési és nyilvántartási kötelezettsége,** mivel annak bűnüldözési és egyéb rendőri szempontból „jelentősége nincs.”

1957. július 3-án a közbiztonsági főosztályvezető elrendelte a vendéglátóipari üzemi egységek **fokozott ellenőrzését.** Az okok között szerepelt: fiatalkorúak kiszolgálása; ittas ember kiszolgálása szeszestallal; nagyvárosokban a prostitúció jelenléte; tiltott szerencsejáték; rendőrök díjmentes kiszolgálása.

1957 tavaszán a belügyminiszterrel és az igazságügyminiszterrel közös utasítást adott ki a legfőbb ügyész a helyi igazságügyi és belügyi szervek vezetőinek **időszakos értekezlete** tárgyában. A közös utasítás hangsúlyozta az együttműködés fontosságát és a korábban megtartott operatív értekezletek eredményes működését. (18/1957. (IV.15.) legfőbb ügyész utasítása)

Az 1957. évi 17. törvényerejű rendelet a kihágások egy részét büntetté, más részét **szabálysértéssé** nyilvánította, majd megszületett 1968. évi I. törvény a szabálysértésekről és az 1999. évi LXIX. törvény a szabálysértésekről.

A 1.004/1958. (III.1.) kormányhatározat alapján a **folyamrendészeti** feladatok a Belügyminisztérium hatáskörébe kerültek. A 28/1959. (V.9.) kormányrendelet döntött a víziközeledési szabálysértésekről, mellékleteként pedig megjelent a „Hajózási szabályzat”. A 2/1959. (VI.2.) BM. számú rendelet határozta meg a folyamrendészeti feladatok ellátását.

A polgári repüléssel kapcsolatos rendészeti feladatok ellátásáról szóló 3/1959. (VIII.1.) BM. számú rendelet létrehozta a Ferihegyi repülőtér székhelyű, a rendőrség szervezetében működő **légirendészeti kapitányságot.** Az országos hatáskörrel bíró egység állománya a zubbony gallérján megkülönböztető jelzésként szárnyas légcsavart viselt.

A 2/1962. (IX. 29.) BM-KPM együttes rendelettel kiadott **negyedik KRESZ** első része a közlekedésrendészeti hatóságok felsorolását, valamint azok jogkörét tartalmazta, míg a második fejezetbe foglalták a közúti közlekedés részletes szabályait.

Megkezdődött az erőteljes belesetmegelőzési tevékenység, melynek során **társadalmi segítő csoportok** jöttek létre.

1976. január 1-én hatályba lépet az ötödik KRESZ. (1/1975. (II.5.) KPM-BM együttes rendelet) A szabályozásnak az ezredfordulóig közel 20 alkalommal több mint 420 módosítása történt meg kormányrendeletekkel és miniszteri rendeletekkel.

1959. április 13-án megjelent a belügyminiszter 8. számú parancsa a „**Belső elhárító-csoport**” felállításáról az Országos Rendőrfőkapitányság vezetőjének felügyeletével. A csoport létrehozásának indoka, hogy „az imperialista hírszerzőszervek és a belső reakciós erők erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy szervezett aknamunkát folytassanak a fegyveres testületeknél, közte a Belügyminisztérium szerveiben is”.

Az elhárítók együttműködtek az érintett parancsnokokkal, a csoportvezető pedig rendszeresen tájékoztatta az illetékes miniszterhelyetteseket és a személyzeti miniszter-

helyettest, az egyes személyekre vonatkozó kompromittáló adatokról. A csoport létszáma 30 fő volt.

A rendőrségi objektumokban rendszeresen végeztek éberségi ellenőrzéseket, melyeknek különös tárgya volt a 8-700/1957. számú miniszterhelyettesi intézkedéssel kiadott Rendőrségi Ügykezelési Szabályzat előírásainak betartása.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1959. június 30-ai határozata alapján megszüntetett **politikai nevelő osztályok helyére pártbizottságot**, pártvezetőséget vagy függetlenített pártmunkást állítottak be, indokul felhozva a jobb munkavégzés reményét.

1962-ben átalakult a főcsoportfőnöki modell. (Belügyminisztérium Központi irattár 10-1513/1962. körlevél)

I. Főcsoportfőnökség

(költségvetési, anyagi, műszaki terv összeállítása; a beruházások tervezésének ellenőrzése; a beralap-gazdálkodás; a minisztérium pénzügyi, anyagi, technikai, egészségügyi, üdültetési és gyermekneveltetési szolgálata).

II. Főcsoportfőnökség (Országos Rendőrfőkapitányság)

Titkárság

II/1. Statisztikai Értékelő Osztály

II/2. Személyzeti Osztály

II/3. Felügyeleti Csoport

II/I. Bűnügyi Csoportfőnökség

II/I-1. Társadalmitulajdon Védelmi Osztály

II/I-2. Bűnügyi Osztály

II/I-3. Vizsgálati Osztály

II/I-4. Technikai Osztály

II/I-5. Bűnügyi Nyilvántartó Osztály

II/II. Közbiztonsági Csoportfőnökség

II/II-1. Közrendvédelmi Osztály

II/II-2. Közlekedésrendészeti Osztály

II/II-3. Igazgatásrendészeti Osztály

Csak Budapesten voltak:

II/I-4. Figyelő és Környezetanulmányozó Osztály

II/II-2. Közlekedésrendészeti Osztály

A megyei főkapitányságokon a bűnügyi technikai tevékenységet végzők szervezetileg a bűnügyi osztályhoz tartoztak.

III. Főcsoportfőnökség (Politikai Nyomozó)

- III/I. Hírszerzési Csoportfőnökség
- III/II. Kémelhárítási Csoportfőnökség
- III/III. Belső Reakcióelhárítási Csoportfőnökség
- III/IV. Katonai Elhárítási Csoportfőnökség
- III/V. Technikai Csoportfőnökség

A megyei (budapesti) szervek kis eltéréssel követték a központi számozást, elnevezést.

Az újabb területi, helyi átszervezések az 1962/1963-as esztendőben jelentek meg, melyek érintették a vasúti rendőrséget, egyes rendőrkapitányságokat és rendőrőrsöket. A belügyminiszter 001/1962-es parancsa alapján 12 megyében 49 kis létszámú rendőrőrsöt szüntettek meg. A korábbi őrszékhelyeken körzeti megbízottak álltak szolgálatba, akiknek munkáját az önkéntesrendőrök segítették.

1963-ban a **megyei főkapitányságokon** a közrendvédelmi osztály szervezetéből kivált a közlekedési alosztály, illetőleg a közlekedést és gépjárműveket ellenőrző csoport, és **megalakult a közlekedési osztály és a balesetelhárítási tanácsok**.

Megszűntek a vasúti kapitányságok, állományuk a főkapitányságokhoz került. A társadalmi tulajdonvédelmi osztályhoz a vasút és hírközlési alosztály, a közrendvédelmi osztályhoz a vasúti rendőrőrs tartozott. (Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság 0291/1963.)

A közrendvédelmi szolgálatellátásban **különböző formákat, rendszereket** vezettek be, a bünyügyi szolgálatnál pedig a **nyomozó-portyaszolgálatot**. A rendőrkapitányságon rendszeresítették a fogolyőrző és kísérő szolgálatot.

1961-ben az ügyeleti szolgálatokat is újraszabályozták. A hivatali munkaidő hétköznap 08.30-tól 17.00 óráig, szombaton 08.30-tól 13.00 óráig tartott. A kívül eső időszakokra szerveztek 2 részből álló ügyeleti szolgálatot. Az egyik a hivatali helyiségben teljesített ügyeletes tiszt, a másik a lakáson teljesített házi-ügyeletesi szolgálat volt.

Meghatározták a **jelentések rendjét** is. Az esti jelentéseket a kapitányságok 14–16 óra között, géptávíróval továbbították a főkapitányságokra, ahonnan 21 óráig kellett összesítést adni az Országos Rendőr-főkapitányságra. A jelentések tartalmazták a megtörtént vagy készülő bűncselekményeket, a közrendet/közbiztonságot érintő fontosabb eseményeket, a lakosság hangulatát. Soron kívül kellett jelenteni az államellenes megnyilvánulásokat, a kiemelkedő jelentőségű eseményeket. (Baranya Megyei Rendőrfőkapitányság 013/22-1961)

Az 1964. január 1-jén hatályba lépő 1963. évi 22. törvényerejű rendelet szabályozta a rendőrség fegyverhasználati jogát.

A fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 1971. évi 10. számú törvényerejű rendelet, egységes szerkezetbe foglalva a belügyminiszter végrehajtási utasításával, hosszú időn át meghatározta a hivatásos rendőrök szolgálati viszonyát. A rendkívül részletes szabályozás rendelkezett a törvényerejű rendelet céljáról, a szolgálati viszony keletkezéséről és megszűnéséről, a rendfokozatokról, a fegyelmi és anyagi felelősségről, a nyugdíjról és a leszerelési segélyről is.

Az 1971-ben megvalósult átszervezés során a többi szolgálati ág rovására növelték a járőrök számát, a nagyvárosokban csaknem teljes egészében megszűnt a körzeti megbízotti szolgálat, **felszámolták a nyomozó tiszthelyettesi szolgálatot**, és **csökkent** a kapitányságok, erőteljesen az őrsök száma.

A **légirendészeti** feladatok a Belügyminisztérium Közrendvédelmi Osztályához kerültek, a megyei főkapitányságoknál légirendészeti előadók látták el a feladatot. Három év múlva a 024/1974. (XII.24.) belügyminiszteri parancs létrehozta a **Légirendészeti Parancsnokságot**, amely 1996-ban a Készenléti Rendőrség szervezetébe került.

Folyamatosan felszámolták a Belügyminisztérium Karhatalmi Parancsnokságát és területi szerveit. Megkezdődött a **Forradalmi Rendőri Ezred** szervezése azt az elgondolást szolgálva, hogy a karhatalmi biztosítási feladatok a rendőrség hatáskörébe tartoznak.

1973-ban bevezetésre került a **heti 44 órás munkaidő**, amely 15-18%-al csökkentette a közterületi szolgálati időalapot.

1973. július 27-én megalakult, az **Országos Közlekedésbiztonsági Tanács**, majd a területi és helyi közlekedésbiztonsági tanácsok. (17/1973. (VII.1.) BM utasítás) A kiadott ügyrend magas szintű részvételtől tanúskodot;, az országos tanács elnöke a belügyminiszter volt.

1974-ben megjelent a 17. törvényerejű rendelet az állam és közbiztonságról, majd a benne foglaltak végrehajtására a 39/1974. (XI. 1.) MT rendelet a rendőrségről. Az időtálló szabályozás időközbeni módosításokat követően a rendőrségi törvény meghozatalával került hatályon kívül helyezésre.

1974 decemberében a **lakcímbjelentések tanácsi hatáskörbe** kerültek.

A belügyminiszter 4/1977. (IV.1.) parancsával a **BM II. Csoportfőnökséget átszervezte Országos Rendőrfőkapitánysággá**.

1978-ban elrendelték a járőrkörzetek kialakítását, növelték a körzeti megbízottak létszámát. A **megyei főkapitányságokon összevonták a közrendvédelmi és a közlekedési szolgálatot**, a kapitányságokon közlekedési alegységeket hoztak létre. Új alapokra helyezték az ügyeleti szolgálatokat.

1984-ben **megszűntek a járások**, nyomukban a kapitányságok elnevezései is változtak.

1989. szeptember végén **megszűnt a rendőrség közvetlen pártirányítása**.

Folyamatban volt az önkéntes rendőrség megszűnése és a polgárőrség megalakulása, amely áthúzódott a rendszerváltás utánra. 1987-ben kezdtek összeállni lakóközösségek, értékeik védelmére. 1991 tavaszán megalakult az Önvédelmi Szervezetek Országos Szövetsége, amely nevét a november 30-i közgyűlésén **Országos Polgárőr Szövetségre** változtatta.

23. A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐEN

A rendszerváltást követő időszakban a működést biztosító feltételek, a rendőrség szervezete, célkitűzései, feladatmeghatározásai, a testület tevékenysége számtalan változást élt meg. Mögöttük az előrevívő, minőséget javító szándék húzódott, amelyet segítettek a hazai tapasztalatok, a külföldi kitekintések, s amelyekhez nem utolsósorban nagymértékben hozzájárultak a vezetők erőfeszítései és az állomány tisztességes helytállása. E vizsgált időszakban, ugyanúgy, mint korábban, feltör az a gondolat, hogy a magyar rendőrség története az átszervezések története, amelyet erőteljesen megalapoznak a vonatkozó intézkedések, szabályozások. Így a következő felsorolásszerű bepillantás vezet el a hatályos állapothoz, amely hamarosan testülettörténeti adatok tárháza lesz.

A vezetői beosztások betöltésére pályázatot írtak ki.

1990 tavaszán a rendőrség hivatásos állománya **azonosítószámmal ellátott szolgálati jelvényt** kapott.

Az 1990. évi X. törvény hatályon kívül helyezte a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásával az 1974. évi 17. törvényerejű rendelet állambiztonsági rendelkezéseit. **Az állambiztonsági feladatok végrehajtása átkerült a Minisztertanács elnökének felügyelete alatt álló nemzetbiztonsági szolgálatokhoz.** A törvényerejű rendelet többi része hatályban maradt a rendőrségi törvény 1994. évi megjelenéséig. (1. Fejezet 9.)

1.054/1990. (III.23.) MT határozat alapján 1990. július 1-én a Belügyminisztérium szervezetéből kikerülve kezdte meg működését az Országos Rendőrfőkapitányság. Az 1990. évi XXII. törvénnyel március 13-án módosított 1974. évi 17. törvényerejű rendelet szerint: a rendőrséget a belügyminiszter – a jogszabályok és az állami irányítás egyéb jogi eszközei útján – irányítja és ellenőrzi. A rendőrség munkáját az országos rendőrfőkapitány irányítja.

A rendőrség **Országos Rendőrfőkapitányságra, rendőrfőkapitányságokra, rendőrkapitányságokra és rendőrőrsökre** tagozódik.

Az Országos Rendőrfőkapitányság szervezetében működött Bűnügyi Főigazgatóság, Közbiztonsági Főigazgatóság, Gazdasági és Informatikai Főigazgatóság, Köztársasági Őrezred, Személyügyi Főosztály, Hivatal, Fegyelmi Önálló Osztály, Ügyeleti Főosztály. Területi szervként működnek a Rendőri Ezred, az 1990-ben létrejött Repülőtéri Biztonsági Főigazgatóság, a Rendőrség Különleges Szolgálat.

A főkapitányságok és a kapitányságok szakterületi tagozódásukban követték a központi szervet. Már léteztek a megyeszékhelyi kapitányságokon a rendőrállomások, amelyek bűnügyi, közrendvédelmi és igazgatásrendészeti alegységekkel látták el feladataikat. Tulajdonképpen őrsök, mint ahogyan később elnevezésük vissza is változott rendőrőrssé.

1993-ban a szervezett bűnözés elleni fellépés erősödését mutatta a főosztályá előlépés és a területi szerveknél osztályok kialakítása. A Bűnügyi Főigazgatóságon belül Gazdaságvédelmi Főosztályt is felállítottak.

1993-ban 20 rendőrfőkapitányság, 149 rendőrkapitányság, 163 rendőrőrs, 35 rendőrállomás működött. A testület összlétszáma 40.089 fő, amely az 1989. november 1-jei 31.405-ös létszámhoz képest 27,7%-os növekedést jelentett. Az állományban a nők aránya 17% volt, nagyobb részt közalkalmazotti munkakörökben dolgozva. A hivatásos rendőrök 50%-a közbiztonsági, 23%-a bűnügyi, 8%-a közlekedési, 4%-a igazgatásrendészeti területen teljesített szolgálatot. A tisztek aránya 38%, a zászlósoké 30%, a tiszthelyetteseké 32%.

Egy hivatásos rendőrré 337 lakos jutott. (CSÁNYI 1994)

A Kormány 2.002/1992. határozatában a rendőrség közlekedési szolgálatának hatáskörébe utalta a balesetmegelőzési és propagandatevékenységet. Ennek megfelelően az Országos Rendőr-főkapitányság a balesetek megelőzésére szolgáló területi és országos közlekedésbiztonsági tevékenység irányítására 1992. november 24-én létrehozta az **Országos Balesetmegelőzési Bizottságot**.

Megszületett a rendőrségről szóló törvény a hozzá kapcsolódó szabályozásokkal. (1994. évi XXXIV. tv.)

1994-ben visszakerült az Országos Rendőr-főkapitányság szervezetébe a **Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet**, amelyet 1990-ben soroltak a Belügyminisztérium háttérintézményei közé. 1961-től Bűnügyi Technikai Osztály néven volt az Országos Rendőr-főkapitányság szervezetében. A Mosonyi utcai rendőrségi épületekben elhelyezkedő intézetben több mint 150 magasan képzett munkatárs dolgozik, igénybe véve a legkorszerűbb eszközöket.

A **vízrendészeti és a vízi közlekedéssel** kapcsolatos tevékenységet a többször módosított 13/1996. (VI. 28.) BM rendelet szabályozza. A rendőri feladatokat a Dunán a Budapesti Rendőr-főkapitányság szervezetében a Dunai Vízügyi Rendőrkapitányság, a Tiszán Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság szervezetében a Tiszai Vízügyi Rendőrkapitányság (Szolnok), a Balatonon a Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság szervezetében Balatoni Vízügyi Rendőrkapitányság (Siófok) rendészeti rendőrőrsökre tagozódva és vízi rendészeti körzeti megbízottak útján teljesítik.

A vízi rendészeti szervek illetékességi területén kívül eső folyókon, tavakon és egyéb szabad vizeken a vízi rendészeti feladatokat az egyébként területileg illetékes rendőrkapitányságok látják el.

A rendőrség központi szerve, a fővárosi főkapitányság és a Pest megyei főkapitányság, az 1997-ben átadott **Teve utcai rendőrpalotába** költözött.

1998-ban Az Országos Rendőr-főkapitányságon volt: Ellenőrzési Főosztály, Kommunikációs Igazgatóság, Bűnügyi Főigazgatóság, Közbiztonsági Főigazgatóság, Hivatal, Gazdasági Főigazgatóság, Személyügyi Szolgálat, Köztársasági Őrezred, Bűnügyi Igazgatóságok, Repülőtéri Biztonsági Szolgálat, Állami futárszolgálat, Ellátó Igazgatóság, Híradástechnikai Szolgálat, Számítástechnikai Központ, iskolák és oktatási intézmények.

A 20 főkapitányság szervezetében 152 rendőrkapitányság, 254 rendőrőrs, 1.355 körzeti megbízotti székhely működött.

A testület összlétszáma 41.247 fő, akik között hivatásos állományú volt 31.922 fő. Létszámhiányt jelentett az 1.500 körüli betöltetlen álláshely. (DUTKA 1999)

Az 1999. évi LIV. törvény felhatalmazása alapján 2011. február 1-én jött létre az Országos Rendőrfőkapitányság szervezetében a **Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési**

Központ. Alegységei az Europol Nemzeti Iroda, az Interpol Magyar Nemzeti Iroda, a Nemzetközi Információs Osztály és a SIRENE Nemzeti Iroda. Tevékenységében kiemelkedő jelentőségű volt az Interpol 70. közgyűlésének megrendezése 2001. szeptember 24–28. között Budapesten, a Kongresszusi Központban.

A **Rendőrség szervezetét és hatáskörét**, a Rendőrségről szóló törvény felhatalmazása alapján, a többször módosított 329/2007. (XII. 13.) Kormányrendelet határozza meg.

Az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv központi szerve az Országos Rendőr-főkapitányság, melynek az általános rendőri szerv egyes feladatok ellátására létrehozott szervei a Készenléti Rendőrség, a Repülőtéri Rendőr Igazgatóság, a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ, a Nemzetközi Oktatási Központ.

A megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok önálló feladat- és hatáskörrel működnek.

A rendőrkapitányságok az illetékes rendőr-főkapitányság szerveként önálló feladat- és hatáskörrel működnek.

A határrendészeti kirendeltségek az illetékes rendőr-főkapitányság szerveként önálló feladat- és hatáskörrel a külön jogszabályban meghatározott határterületen végzik a jogszabályban hatáskörükbe utalt feladatokat.

A rendőr-főkapitányság, továbbá a rendőrkapitányság szervezetében rendőrőrs szervezhető. A rendőrőrs feladat- és hatásköri önállósággal nem rendelkező szervezeti elem.

A rendelet részletesen szabályozza az illetékességet és a hatásköröket.

2017-ben a Rendőrséget az Országos Rendőr-főkapitányság; az egyes feladatokra létrehozott különleges feladatkörű szervek; a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok; helyi szervként rendőrkapitányságok, határrendészeti kirendeltségek (és rendőrőrök); a belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv, azaz a Nemzeti Védelmi Szolgálat, valamint a terrorizmust elhárító szerv, azaz a Terrorelhárítási Központ alkotják.

A **Készenléti Rendőrség**, mint speciális közrendvédelmi, csapatszolgálati egység, kiterjedt szervezetére, szerteágazó feladatkörére tekintettel igényel egy bepillantást. Szervezetében öt igazgatóság működik. Szombathelyen, Győrött, Nyírbátorban, Budapesten, Pécsen és Kiskunhalason bevetési osztályok kerültek felállításra. A különleges szolgálatokhoz tartoznak többek között a helikopteres egység, a Légirendészeti Parancsnokság, az Állami Futárszolgálat, a Pénzkísérő Szolgálat, a Tanúvédelmi Szolgálat, a lovas és kutyás szolgálat. 2012. július 1-től a Személy- és Objektumvédelmi Igazgatóság átvette a Köztársasági Őrezred által korábban ellátott szakmai feladatokat. Szeptember 1-től a parancsnok közvetlen alárendeltségében működik a Nemzeti Nyomozó Iroda.

24. A RENDŐRSÉG VÁLTOZÁSÁNAK VÁZLATA

Az emberi közösségek létrejöttétől fogva volt a belső rendért, biztonságért felelős.

Az állam megjelenésével egyidejűleg létrejött az elkülönült fegyveres közhatalom, melynek egyik csoportja a belső rendet, biztonságot szolgálta.

A rendőrség, mint elkülönített intézmény, saját neve alatt a XVIII. századtól létezik.

Magyarországi főbb állomások

Királyi vármegye: katonai, közigazgatási és igazságszolgáltatási egység. Ispán, főesperes, várnagy, hadnagy, századosok, tizedesek, örök, csószók, börtönőrök, kikiáltók, kapusok, hirdetők, hírnökök, bitangjóság-gyűjtők. Határvármegye, határvárispán, ór, lövő, kapus, őrnagy.

Nemesi vármegye: közigazgatási, igazságszolgáltatási és jogszabályalkotási hatáskör. Rendőri feladatok döntően a *szolgabírókon*. *Esküdtek*, *falusi bíró* (kenéz, soltész, szabados), *földesúri hatalom* (úriszék). Földesúr lehetett a király, egyházi személy vagy testület, világi földbirtokos és város. A XV. századtól főispán és alispán megnevezések.

Parasztvármegye/zápisz: a XVII. század elejétől a következő század első harmadáig a török hódoltsági terület határainál és a felvidéken. Kapitány, hadnagy, tizedes, armans.

Városi önkormányzat: közigazgatási és igazságszolgáltatási feladatok végrehajtása választott testületei és tisztségviselői által (civitas, oppidum). Városbíró, városkapitány (főkapitány), utca kapitány, hadnagy, tizedes, fertálymester, bányamester, vásárbíró, hegymester. Választott polgárok, esküdt céhbellek, kapuőrök, toronyőrök, éjjeliőrök vagy bakterok, csákányosok, darabontok, hajdúk, satrapák, muskotárosok, kerülők, strázsák, vigyázók, trabantok.

Az 1870. évi XLII. tc. 64. §-ban megjelent a **rendőrkapitány** megnevezés, amely később a tisztség fontosságára tekintettel sok helyen rendőrfőkapitány lett. 6 évre választották, 1886-tól a főispán nevezte ki élethossziglan (kapitányi hivatalok, szabályrendeletek, szolgálati szabályzatok).

A XVIII. századtól a vármegyékben a korábbi vármegyei örrendszer helyébe **pandúrság**, a településeken **városi** (önkormányzati) **rendőrség**, és a XIX század utolsó negyedétől **községi rendőrségek**. [1871:XVIII. tc., 1886:XXII. tc.]

1840-től alkalmazott a rendőr kifejezés, a mezőrendőrségi törvény nyomán. [1840:IX. tc.] A rendőrség polgári intézmény.

Magyar Királyi Helytartótanács: 1723-tól a kiegyezésig. Illetékessége nem terjedt ki Erdélyre, a Temesi Bánságra és a Határőrvidékre. Fő feladata a királyi rendeletek végrehajtása, illetőleg közvetítése a nemesi vármegyékhez és a szabad királyi városokhoz. Kötelező erővel nem bíró ajánlások. 1794. március 21-én kelt 4.052-es ajánlás.

A XVIII. század második felétől a kiegyezésig erőteljes **osztrák rendőrségi jelenlét**, dominánsan titkosrendőri tevékenység.

Az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc idején állami rendőrség szervezése. Minisztériumi Rendőri Osztály, Országos Rendőri Hivatal, részben kiépített állami Rendőri Felügyelőségek az alaputasítással, helyi rendőrségek, nemzetőrség.

1867. július 28. kiegyezés (1867. évi XII. tc.) A rendőrség irányítása és felügyelete a Helytartótanácsról a **Magyar Királyi Belügyminisztériumra** szállt, amely 1867. március 11-én kezdte meg működését. A minisztériumban rendőri ügyosztály, a rendőri ügyek felelőse gróf RÁDAY Gedeon osztálytanácsos.

1869-ben az igazságszolgáltatás **elkülönítése** a közigazgatástól. (1869:IV. tc.) A *rendőrség a közigazgatás része*.

1870-től a vármegyei **csendbiztosokat** a főispán nevezte ki; a városi **rendőrkapitányokat** (itt nevezték először így e tisztségviselőket) választották.

1872/1881 a **Fővárosi Rendőrség államosítása**. (1872:XXXVI. tc., 1881:XXI. tc.)

1881/1884 a *csendőrség felállítása*, (1881:III. tc.) a *pandúrság felszámolása*.

1903/1906 a *határrendőrség létrehozása*. [1903:VIII. tc., 5.692/1905. (XII.29.) ME r., 91.000/1905. (XII.29.) BM r.]

1912. évtől a *kivételes hatalomról* [1912. évi LXIII.] 1914. július 27-én 33 rendeletet adott ki a kormány a kivételes hatalomra vonatkozóan.

1914. *Polgári őrség* szervezési szabályzata [4.220/1914.(IX.16) BM r.]

1917. január 11. a Monarchia közös hadügyminiszterének rendelete meghatározott területeken *katonai rendőrség* szervezéséről.

1917. január. A *fiumei rendőrség, állami rendőrség*. [1916:XXXVII. tc., 37.000/1917. (III.23.) BM r.]

1919 tavasz. A *rendőrségek beolvadása a Vörös Őrségbe*. [1.B.N. r.] A Vörös Őrség átvette a csendőrség, a fogházőrség, a határrendőrség, a népőrség, a pénzügyőrség, a rendőrség – budapesti és vidéki – és a védőrség feladatait, valamint e testületek állományát is.

1919 ősz. **Egységes állami rendőrség**. [A városi rendőrségek államosításával, illetőleg a már létező állami rendőrségek (fővárosi rendőrség, határrendőrség) összeolvasztásával. Megnevezés **magyar állami rendőrség**.] [4/1919. (VIII.3.) Korm.r. 5.047/1919. (X.1.) ME r., 1920:I. tc. **törvényerőre emelés**] A községi rendőrségek fennmaradtak.

1920-tól **magyar királyi államrendőrség** [2.394/1920. (III.18.) ME r.]

1919 novemberétől **idegen impériumok**. Felvidék megszállása november 2-ától, Erdély és déli megyék november 13-tól. Utóbbiak megszállt területen közbiztonsági feladatokat teljesített esetenként a szerb katonaság, a szerb csendőrség, a szerb határrendőrség, a szerb katonai rendőrség és a települések magyar rendőrsége.

1921. augusztus 7-től négy éven át Magyar királyi Országos Főkapitány a csendőrségi, az államrendőrségi és a folyamőrségi intézmények egységes irányítására és vezetésére. (1921. évi XXXIV. tc. 20.§)

1922 tavaszán megszületett a m. kir. rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályzata. [39.820/1921. (1922.IV.11.) BM r.] Budapesti főkapitányság és kerületi főkapitányságok.

Létszám- és fegyverzetkorlátozás [1922:VII. tc; 1922:XI. tc.]

1923. szeptember 3-a és szeptember 9-e között Bécsben magyar részvétellel megalakult a nemzetközi bűnüldözés szervezete, a későbbi Interpol.

1932. január 1. Megnevezés **Magyar Királyi Rendőrség**. Megszületett az egységes, ösz-szevont vidéki főkapitányság Budapest székhellyel. [6.500/1931. (XI.30) ME r.]

1940-ben 9 felügyeleti körzet, élükön az érintett megyeszékhelyi rendőrkapitányságok ve-zetőivel, kerületi főszemlélő megnevezéssel.
[97.630/1940. (IV.4.) BM r.]

1944 nyarán katonásítás. [2.300/1944. (VI.21.) ME r.] A csendőrséggel egységes vezető a „csendőrség és rendőrség felügyelője”. Ismét budapesti és kerületi főkapitányságok.

1944-től folyamatos szervezési, átszervezési intézkedések, változások.

1945 őszétől a rendőrségen belül politikai befolyásoltság, a kommunista párt fokozatos térnyerése.

1944 őszétől a következő év tavaszáig **spontán közbiztonságvédelem**.

1945-ben **Az államrendőrség megszervezése és a csendőrség feloszlása**. [1690/1945. (V.7.) ME r., 1700/1945.(V.7.) ME r.] A belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt budapesti és vidéki főkapitányság. A törvényhatóságoknál főkapitányságok, városi és járási kapitány-ságok, rendőrőrszobák, körzeti őrsők, rendőrbiztosságok
Rangfokozatok átváltása. [140.081/1945. (VIII.6.) BM r.]

A folyamrendőrség és a légi rendőrség többször el- és visszakerült a rendőrség szerveze-tébe. [144.272/1945. (IX.3.) BM r; 219.084/1946. (III.16.) BM r; 1.004/1958. (III.1.) kormány-határozat; 3/1959. (VIII.1.) BM r.]

1946-tól gazdasági rendőrség.

A vármegyei főkapitányságok helyett felügyeleti körzetek, élükön a körzeti szemlélőkkel. A kapitányságok mellett államvédelmi osztályok. [533.900/1946. (X.4.) BM r.]

1948 tavaszán Közlekedésrendészeti alosztály belügyminiszteri közvetlenben [281.000/1948. (III.27.) BM r.] 1950-ig.

1949. február 14. A vidéki főkapitányság megszűnése, kilenc kerületi rendőrfőkapitányság. [274.000/1949. (II.14.) BM r.] (Egyik a Nagy-budapesti I. kerületi rendőrfőkapitányság.)

1950-től politikai osztályok az állomány politikai nevelésére. [7.500/1950. (III.15.) BM r.]

1951. január 1. **Budapesti Rendőrkapitányság és megyei rendőrkapitányságok** [5.000/1950. (XI.11.) BM r.] (Igazodás a tanácsokhoz).

1951. február 2-án a folyam- és a légirendészet ismét a rendőrségnél. Budapesten, Szolnokon és Siófokon révkapitányságok. Ferihegyi légirendészeti kapitányság. Légirendészeti őrsök. [9.610/1951. (II.2) BM r.]

1953 nyarán **egységes belügyminisztérium**, egységes **megyei főosztályok** magukba foglalva az államvédelem, a rendőrség (megyei rendőrkapitányság), a tűzrendészet, a légoltalom és a büntetés-végrehajtás megyei szerveit. A járásokban, a városokban és a fővárosi kerületekben **egységes osztályok**. A vezetők államvédelmi beosztottak, a rendőrség vezetője, rendőri helyettes. A minisztériumban a Közrendészeti Főosztály helyett **Országos Rendőrkapitányság**.

A területfelelősi helyett körzeti megbízotti szolgálati rendszer.

1954-től közlekedésrendészeti szabályok megszegőinek **helyszíni bírságolása**. [3/1954. (XI.13.) BM r.]

1/1954. (I. 9.) MT rendelet a személyi igazolványról.

1954 nyaratól 1971-ig **vasúti rendőrség**.

1955. július 27-étől önkéntes rendőri csoportok szervezésének lehetősége. [1.066/1955. (VII.27.) MT határozat]

1956 végétől a Belügyminisztérium **Országos Rendőr-főkapitányságának** alárendeltségében a **fővárosi és a megyei rendőr-főkapitányságok**, illetőleg a **járási, városi (kerületi) kapitányságok**, szervezetükben **rendőrőrsök** és **körzeti megbízottak**. [1955:22. tvr., 1956:35. tvr.]

1957. március 21-től a szolgálati megszólítás a **bajtárs helyett az elvtárs**. [BM 1. sz. parancs (1957.III.19.)]

1959 tavaszán „**Belső elhárító-csoport**” felállítása. [BM 8. sz. parancs (1959.IV.13.)]

1959 nyaratól párthatározat alapján a megszüntetett politikai nevelő osztályok helyére pártbizottságok, függetlenített pártmunkások.

1961-től több változtatás az ügyeleti és a jelentő szolgálatban, a közrendvédelmi és közlekedési szakterületeken. Balestelhárítási tanácsok. Nyomozóportyák.

1971-ben átszervezés. Kapitányságok, őrsök szűntek meg, s csaknem felszámolásra került a körzeti megbízotti szolgálat.

A légirendészet a Belügyminisztérium Közrendvédelmi Osztályához került, a megyei főkapitányságoknál légirendészeti előadók. Légirendészeti Parancsnokság, amely 1996-ban a Készenléti Rendőrség szervezetébe került. [024/1974. (XII.24.) BM parancs]

1973-tól heti 44 órás munkaidő. 1973. július 27-én Országos Közlekedésbiztonsági Tanács majd területi és helyi közlekedésbiztonsági tanácsok. [17/1973. (VII.1.) BM utasítás]

1974-ben időtálló rendelkezés a rendőrségről [39/1974. (XI. 1.) MT r.]

1974 decemberében a lakcímbjelentések tanácsi hatáskörbe kerültek.

1977-ben a BM II. Csoportfőnökség átszervezve Országos Rendőrfőkapitánysággá. [4/1977. (IV.1.) BM parancs]

1978-ban járőrkörzetek kialakítása, körzeti megbízottak létszámának növelése. A megyei főkapitányságokon összevonva a közrendvédelmi és a közlekedési szolgálat, a kapitányságokon közlekedési alegységek. Új ügyeleti szolgálatok.

1984-ben megszűntek a járások, nyomukban a kapitányságok elnevezései is változtak.

1989. szeptember végén megszűnt a rendőrség közvetlen pártirányítása. Megkezdődött az önkéntesrendőrség felszámolása, a polgárőrség megalakulása.

1990 tavaszán azonosítószámmal ellátott szolgálati jelvény.

Az állambiztonsági feladatok végrehajtása átkerült a Minisztertanács elnökének felügyelete alatt álló nemzetbiztonsági szolgálatokhoz. [1990:X. tv.]

A rendőrség **Országos Rendőrfőkapitányságra, rendőrfőkapitányságokra, rendőrkapitányságokra** és **rendőrőrökre** tagozódik. [1.054/1990. (III.23.) MT határozat]

1992. november 24. Országos Balesetmegelőzési Bizottság.

1994 tavasz. **Törvény a rendőrségről** [1994:XXXIV. tv.]

1996 a vízirendészeti és a vízi közlekedéssel kapcsolatos tevékenység szabályozása. [13/1996. (VI. 28.) BM r.] Dunai Vízügyi Rendőrkapitányság, Tiszai Vízügyi Rendőrkapitányság (Szolnok), Balatoni Vízügyi Rendőrkapitányság /Siófok/, rendőrőrök, és vízi rendészeti körzeti megbízottak, valamint az egyébként területileg illetékes rendőrkapitányságok.

A rendőrség központi szerve, a fővárosi főkapitányság és a Pest megyei főkapitányság, az 1997-ben átadott **Teve utcai rendőrpalotába** költözött.

A Rendőrség szervezetét és hatáskörét a többször módosított 329/2007. (XII. 13.) Kormányrendelet határozza meg.

2008 a **Határőrség és a Rendőrség integrációja**. [1997:XXXII. tv., 2007:LXXXIX. tv., 2007:XC. tv.]

24.1. A Fővárosi Rendőrség elnevezése

1873. október 15.

- Fővárosi Rendőrség. (1872. évi XXXVI. tc. 20.§).

1881. április 11.

- Fővárosi Rendőrség. (1881. évi XXI. tc. 1.§)
- Budapest Fővárosi Rendőrség (1881. évi XXI. tc. több helyütt).

1892. év. Szolgálati utasítás

- Budapesti Magyar Királyi Államrendőrség (10.338/fk.eln.1892.).

1896. év. Évjelentés

- Budapest fő- és székvárosi államrendőrség.

1918. december 2.

- Budapesti államrendőrség [155.000/1918. (XII.2.) BM rendelet]
- Budapesti Magyar Államrendőrség.

1919. augusztus 3.

- Budapesti államrendőrség [4/1919. (VIII.3.) kormányrendelet]
- Budapesti Magyar Államrendőrség.

1920. március 18.

- Budapesti Magyar Királyi Államrendőrség [2.394/1920 (III.18.) ME rendelet].

1945. január 25.

- Megalakult az Államrendőrség Budapesti Főkapitánysága.

1949. február 14.

- Nagy-budapesti I. kerületi rendőrfőkapitányság, egyike a kilenc kerületi rendőrfőkapitányságnak [274.000/1949. (II.14.) BM rendelet].

1951. január 1.

- Budapesti Rendőrkapitányság [és megyei rendőrkapitányságok (5.000/1950. (XI.11.) BM rendelet) Igazodás a tanácsokhoz].

1953. év

- Belügyminisztérium Budapesti Főosztálya [Egységes Belügyminisztérium, megyei főosztályok]

1956. év

- Budapesti Rendőr-főkapitányság [1956:35. tvr.]

1. FÜGGELÉK. ÖNÁLLÓ LAPOK

Közbiztonság (1869-1871) FORSTNER József (szerk.) Heti szak-közlöny.

Rendészeti Közlöny (1878-1879) PETROVICS László (szerk.)

Rendőri Lapok (1882-1883) FEKETE Adolf (szerk.) Heti 2 alkalommal.

Törvénytársi és rendőri újság (1899-1905) GUTHI Soma (szerk.)

Magyar Rendőri Újság (1907-1909) PARLAGHY Aladár (szerk.) (4 nyelven)

Rendőralkalmazott (1919) FRANKLI Lajos (szerk.) Havi 2 alkalommal.

Detektív Szemle (1923-1928) GELLÉRT Ede–TÁBORI Kornél (szerk.) Havilap.

Rendőrségi Szemle (1924-1925) GEGUS Dániel–SZÉKELY Vladimír (szerk.)

A rendőrökutya (1934-1936) KOTTOFF Olivér (szerk.) Évi 10 alkalommal.

Interkrimi és a Magyar Kék Fény (1989-1991) SZABÓ László (szerk.) Kéthavi, majd havilap. Hírlapkiadó.

Nemzetközi bűnügyi magazin: Eredeti képek és riportok öt földrész válogatott bűnügyeiről. (1989-1995) BALLA Péter (főszerk.) Kolonel Kft.

Tetthely (1989-1990) SEBESTYÉN Gábor (fel.szerk.) Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat. Bűnügyi, irodalmi regényújság.

Meghökkenő Mesék (1990-1991) ÉRYNÉ GERENCSÉR Ágnes (fel.szerk.) Rubin Kft. Rendszertelenül megjelent krimiújság.

Pesti Zsaru (1990) ZOMBORI Attila (szerk.)

07 magazin extra (1993-1997) MOLDOVÁN Tamás (szerk.)

Police, Bács-Kiskun megye rendőrsége (1998) LOVAS Dániel (szerk.) Kecskeméti Lapok Kft. Alkalmi kiadvány.

Kriminális (1999) MERUK József (fel.szerk.). Europrospekt Kft. Hetente.

Privát Kopó (2005-) PUSKÁR Tibor (főszerk.) Ingyenes információs havilap.

2. FÜGGELÉK. HIVATALOS LAPOK

Hivatalos Rendőri Közlöny (1884-1896/1919) *Rendőri Közlöny* 1896-tól a Belügyi Közlöny mellékleteként. Naponta, 1910-től heti 4 alkalommal.

Belügyi Közlöny (1896-1944, 1951-1953, 1960-1989, 1990-2010) 2011-től online. NÉMETHY Károly (első szerk.) Havi 2 megjelenés.

Rendőrségi Lapok (1914-1928) LAKY Imre–BARNA Tibor (szerk.) 1914-1920 között a Magyar Országos Rendőrszövetség hivatalos lapja, 1920-tól a Magyar Államrendőrség hivatalos lapja. Hetilap. 1928-ban a belügyminiszter megtiltotta megjelentetését és terjesztését.

A budapesti m. kir. állami rendőrség Hivatalos Lapja (1903-1919) {Államrendőrség} Budapesti főkapitányság. Hetilap.

Bűnügyi Értesítő (1903-1919) Osztotta az Államrendőrség időszakát. Budapesti főkapitányság. Napilap.

Rendőri Lapok (Szatmárnémeti 1904-1912) A szatmárnémeti rendőrfőkapitányi hivatal tisztikarának, a rendőr- és csendőrlegénységnek szaklapja. Heti 2 megjelenés, majd havilap.

A Rend (1921-1927) BAKSA János (szerk.) Szakmailap. Heti 2 megjelenés.

Rendőrség (1927-1931) rendőrségi szaklap. MARKOVICH Miklós (szerk.) Magyar Királyi Állami Rendőrség kiadása. Hetilap.

Magyar Rendőr (1934-1944, 1947-1991), Zsaru (1992-) m. kir. Rendőrség egyetlen hivatalos szaklapja. Szerk. bizottság élén SZEMERJAY-KOVÁCS Dénes. Havi 2 megjelenés. 1947. január 1-én ismét megjelent, mint a Magyar Államrendőrség folyóirata. Utódja:

Zsaru (1992-) rendőrségi magazin, a Belügyminisztérium képes hetilapja.

Rendőrségi Közlöny (1945-1950) a magyar államrendőrség hivatalos lapja. Belügyminisztériumi szerk. Havi 2 megjelenés.

Rendőrségi/Belügyi/Rendészeti Szemle (1953-havilap)

Rendőrségi Szemle, a rendőrség központi folyóirata.

Belügyi Szemle 1963-1990, 1995-2006, 2010-től.

Rendészeti Szemle 1991-1994, 2006-2010.

Budapesti őrhely (1953-1961) politikai nevelő osztály, 1960-tól BRFK MSZMP pártbizottsága. Havilap.

Heves megyei rendőr (1955-1956) BM Heves Megyei Főosztály. Eger. Havilap.

Szolnok megyei rendőr (1955-1956) BM Szolnok Megyei Főosztálya Rendőri Politikai Osztályának tájékoztatója. Szolnok. Havilap.

Zalai rendőr (1955-1956) BM Zala Megyei Főosztály. Havilap.

Rendőri híradó (1988-1989) a Vas Megyei Rendőr-főkapitányság tájékoztatója. NÉMETH Róbert (fel.szerk.). Évenként többször.

Balatoni Kék Fény (1989-1990) a Veszprém Megyei Közlekedésbiztonsági Tanács lapja. SÜTŐ Béla (fel.szerk.) Havilap.

007 Fejérben (1989) a Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság tájékoztatója. MÓRÉ Erzsébet (fel.szerk.) Évenként többször.

Csongrád megyei rend(k)örkép (1989) a Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság bűnmegelőzési magazinja. VÁRHELYI Ferenc (fel.szerk.). Megjelent 2 alkalommal.

Tájékoztató a megye 1990. évi bűnügyi, közbiztonsági helyzetéről, a bűnüldöző munka alakulásáról, annak feltételrendszeréről. (1991) Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság.

Közlekedésbiztonsági magazin. MOLDOVÁN Tamás (szerk.) Bp. 1995. Viva Kft. Egyszer jelent meg.

Tájékoztató az Ön rendőrsége az [...] évben végzett munkájáról (1992-1999) Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság. Évente.

Jászkun zsarú (1998) Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-Főkapitányság. Hivatalos lap. Egyszer jelent meg.

Zalai Zsaruk (1999) VÖLGYI Ferenc (fel.szerk.) Zala Megyei Rendőr-főkapitányság. Alkalmi ingyenes kiadvány, egyszer jelent meg.

BRFK aktuális (2001-2003) FEHÉR Katalin (fel.szerk.) BRFK. Tájékoztató, negyedévenként.

3. FÜGGELÉK. TÁMOGATOTT LAPOK

Közrendészeti Lap (1870-1875) KOLOS Lajos (szerk.) Hetilap.

Rendőri Lapok (1894-1907/1939) Hetilap. Folytatása:

Közbiztonság (Rendőri Lapok) (1907-1939) a MROE lapja. Hetilap.

A Rendőr (1913-1914) MEZEI Sándor–LAKY Imre (szerk.) A Közbiztonság (Rendőri Lapok) kiadása. Hetilap.

Detektív (1919-1923) GELLÉRT Ede szerk. Államrendőrségi Nyomozótisztviselők Országos Egyesületének hivatalos lapja. Hetilap.

Magyar Detektív (1925/1926-1934) CSÉCSY József–VÉCSEY Leó (szerk.) Magyar Királyi Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesületének hivatalos lapja. Havi 2 megjelenés. Folytatása:

A Magyar Detektív (1926-1934).

Rendőrszövetkezeti híradó (1948) A Budapesti Rendőregyesület tagjai Fogyasztási Szövetkezetének havilapja.

Veszprémi hekus (1990-1991) HORVÁTH József (szerk.) Veszprém Megyei Bűnmegelőzési, Ifjúság- és Vagyonvédelmi Alapítvány. Havi bűnügyi magazin. Folytatása:

Hekus (1991-1996 havilap, 1997-2003 kéthetente, 2005-havilap) Fejér, Veszprém, Zala megyei bűnügyi magazin. HORVÁTH József (szerk.) Veszprém Megyei Bűnmegelőzési, Ifjúság- és Vagyonvédelmi Alapítvány. Duna Press kiadása Bp. Szünetelt 2004-ben és közben néhány lapszám.

Körösvidéki zsarú (1990-1995) BOTYÁNSZKI János (szerk.) A Békés Megyei Vagyonvédelmi Alapítvány megelőzési lapja. Havilap.

Pandúr Jogi és Bűnügyi Magazin (1991-) HORVÁTH Lajos (szerk.) Police Press Lapkiadó Kft. Pécs. Havilap. Melléklapja 1 alkalommal:

Megye Pandúrja, mint Baranya megye bűnmegelőzési és információs újságja.

Rendőr-kék (1991-1996) JÓNÁS Pál szerk. Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád megyék rendőrmagazinja. Kék Bt. 1994-től a Prevenció Bt. kiadása. Eger. Havilap.

Halas zсарu (1994-1996) rendőrmagazin. KASTYJÁK János (szerk.) Kiskunhalasi Vagyonvédelmi Alapítvány. Havilap.

Mutációs kiadásai:

Bajai zсарu (1996) rendőrmagazin. Bajai és a Kiskunhalasi Vagyonvédelmi Alapítvány. Baja. Havilap.

Kalocsai Zсарu (1996) rendőrmagazin. Kalocsai és a Kiskunhalasi Vagyonvédelmi Alapítvány. Kalocsa. Havilap.

Kun zсарu (1996) rendőrmagazin. Felső-Kiskunság Köz- és Vagyonbiztonságáért Alapítvány és a Kiskunhalasi Vagyonvédelmi Alapítvány. Kunszentmiklós. Havilap.

Nógrádi zсарu (1996-2008) Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság. Havilap.

Suli zсарu (1997-1999) ingyenes ifjúsági lap. Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság. Kéthavonként.

Kunság zсарu (1996-1997) regionális magazin. TUSKÁN Mária (szerk.) Kiskörös. Havilap.

Magyar Rendőr (Szeged 2007) KOVÁCS Iván (szerk.) Rendészeti Védegylet. Rendőrök érdekvédelmi lapjaként egy alkalommal jelent meg.

4. FÜGGELÉK. EGYESÜLETEK.

(Példálózás a Fővárosi Levéltár adatbázisából)

Budapesti Magyar Királyi Állami Rendőrök Nyugdíjpótló, Temetkezési és Önszegélyző Egyesülete. 1889. Tagok 1937-ben több mint öt és félezer.

Magyar Királyi Belügyminiszteri Altisztek Végtisztességadásra és Segélyezésre alakult Nagyboldogasszony Egyesülete. 1896. 150 tag.

Magyar Királyi Állami Rendőrség Budapesti Tisztikarának Nyugdíjpótló és Segélyző Egyesülete. 1898. Feloszlata 1945-ben. Tagok 300-400 körüli.

Magyar Királyi Állami Rendőrségi Detektívek Országos Nyugdíjpótló és Segélyző Egyesülete. 1902. 600 körüli tag. 1945 után folytatólagos:

Magyar Államrendőrségi Detektívek Országos Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete. Érdekvédelmisegélyező. Feloszlata 1947-ben.

Magyarországi Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete 1907-1919.

Magyarországi Rendőrtisztviselők Segélyező Egyesülete 1909.

Belügyminisztériumi, Vármegyei és Állami Rendőrségi Számvevőszégi Tisztviselők (balatonygyöröki) Fürdő- és Üdülőtelepe egyesület. 1930. Tagok száma 450 körüli.

M. Kir. Rendőrség Tisztikarának Nyugdíjpótló és Önszegélyző Egyesülete. Bejegyezve 1938-ban, feloszlata 1945-ben. Folytatása:

Magyar Államrendőrség Tisztikarának Nyugdíjpótló és Önszegélyező Egyesülete.

M. Kir. Rendőrség Őrszemélyzetének Nyugdíjpótló és Önszegélyző Egyesülete. Bejegyezve 1940-ben. Folytatása: 1945-től

Magyar Államrendőrség Őrszemélyzetének Nyugdíjpótló és Önsegélyező Egyesülete. Felosztatva 1949-ben.

Budapesti Rendőregyesület. 1945. Felosztatva 1949-ben.

Országos Vidéki Rendőregyesület. Alakult 1946-ban, miniszter által felosztatva 1949-ben. Szakmaiérdekvédelmi.

NÉVMAGYARÁZAT

ANGYAL ARMAND (1853–1931) jogi doktor, Győr megyében szolgabíró, majd főszolgabíró. 1888–1919 között Győr város rendőrfőkapitánya. Kiváló szakemberként számtalan tanulmányt készített jogi szaklapokba, rendőri kiadványokba. Alapító tagja és elnöke az országos rendőrtisztviselői egyesületnek. Elkötelezett híve volt a rendőrség államosításának. Állásából a proletárdiktatúra mozdította el. Nyugdíjas rendőrként, ügyvéd és hírlapírói tevékenységet folytatott. A „nótás főkapitány” nevet azért kapta, mert írt zenés színpadi műveket, több száz dalt, és zongoradarabot is. Dalszerzeményei 5 vaskos kötetben jelentek meg Magyar dalalbum címmel. Tagja volt az Országos Dalos Szövetség választmányának, kezdeményezője a Dunántúli Dalos Szövetség létrehozásának. Elnöke volt a Győri Ének- és Zeneegyletnek, a Liszt Ferenc Társulatnak.

BAKSA JÁNOS (1878–????) Jogi doktor, szakíró, lapszerkesztő. 1904-ben mint fogalmazó kezdte rendőri szolgálatát budapesti kerületi kapitányságokon. A háború alatt visszaélések felderítésével foglalkozott, majd megszervezte az Életuntak Védőirodáját. 1917-től a Belügyminisztériumban részt vett a vidéki rendőrségek államosításában. 1925-től a budapesti főkapitányság közigazgatási osztályát vezette, melynek során különösen sokat fáradozott a főváros közlekedési rendjének megteremtésén. 1938 nyarán vidéki főkapitány volt, majd egy év múlva nyugállományba vonult. Rendőrtestülettörténeti munkái mellett, 1921-1926 között volt A Rend szerkesztője, számtalan vezércikk szerzője. Kitüntetései: Magyar Érdemrend középkeresztje, III. Osztályú Hadi Érdemkereszt, Vöröskereszt Hadi Díszítményes Ezüst Díszérme, Polgári Jubileumi Emlékérem, Polgári Jubileumi Kereszt.

Széplaki és szántói BOTTKA SÁNDOR (1887–1928) jogi doktor, rendőrfőtanácsos, évekig volt a szegedi rendőrkapitányság vezetője, s két esztendeig a Magyar Labdarúgó Szövetség Déli Kerületének elnöke.

CSEPY PÁL (1829–????) Írói neve Garamvölgyi Kálmán. Bölcsészetet tanult, majd a kiegyezés után jogot. A szabadságharcban honvéd, a világosi fegyverletételt követően, besorozták a császári seregbe, ahonnan főhadnagyként szerelt le. Győr megyében a provizórium idején megyei esküdt, majd csendbiztos és tiszteletbeli szolgabíró, később valóságos szolgabíró.

DAJKA ANDRÁS ENDRE (1880–????) Dr. DAJKA Endre néven írta a rendőrséget érintő dolgozatait. Jogi doktor, aki 1909-től 1918-ig a nagyvárad rendőrség kötelékében teljesített szolgálatot alkapitányként, majd rendőrkapitányként. A közélet tevékeny szereplője volt. Nyugdíjasként Budapestre költözött, s bár több terjedelmes művet írt, a testületet érintő alkotást már nem készített.

DORNING HENRIK (1880–1960) jogi doktor, író, szakíró, ornitológus, közéleti szereplő. 1897-től teljesített államrendőrségi szolgálatot, melynek során vezette a rendőrségi gyermekbíróságot, volt főkapitányi titkár, személyügyi előadó, bűnügyi csoportvezető, kerületi kapitány, és beosztva a Belügyminisztériumba. 1922–1928 között országos szaktanulmányi felügyelő. 1919-től rendőr főtanácsos, majd címzetes főkapitány-helyettes, 1924-től valóságos főkapitány-helyettes. 1928–1934 között a bűnügyi osztály vezetője. 1934-ben vonult nyugállományba. 1932–34-ben a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottság (INTERPOL) alelnöke. Birtokosa Ferenc József Rend lovagkeresztjének, a Polgári Hadiékképméltóság Érdemkeresztnek és a II. o. Vöröskereszt Érdemrendnek.

Kisendrédi ENDRŐDY GÉZA (1851–1900) szakíró, lapkiadó, hadnagy, jegyző, csendőrfőhadnagy, rendőrkapitány. 1888–1900 között a miskolci csendőrkerületnél folytatta hivatását, majd Losonc, 1898. március 1-jétől pedig Gyula rendőrkapitánya. Több önálló munkát és szócikket írt.

Gerseni és Kisgézeni GEGUS DÁNIEL (1869–1942) jogász, író, szakíró, lapszerkesztő, a gyermekvédelem szakembere. 1892-ben lépett a rendőri pályára, melyet a fővárosi államrendőrség állományában töltött el. 1912-ben rendőrkapitány rendfokozattal kinevezést nyert a Dunai Kerületi Kapitányság élére. Kiemelkedő a gyermekvédelemmel kapcsolatos tevékenysége. 1919. év elején rendőrfőtanácsos, 1927 júliusában, nyugállományba vonulásakor, főkapitány-helyettesi címet kapott. Számos szócikke mellett írt novellákat, verseket, vallástörténeti könyvet. Főgondnoka volt a pilismaróti és dömösi református egyházaknak, elnöke a Magyar Ebtenyésztők Országos Egyesületének, valamint tagja a Magyar Jogász Egyletnek.

GELLÉRT (GOLDSTEIN 1905-ig) EDE (1887–????) jogi doktor, szakíró, lapszerkesztő, szaktanár, közéleti szereplő. 1911-től dolgozott rendőri területen. 1919-től detektív-főfelügyelő, a következő évtől a sérülési főcsoport vezetője. Volt az országos detektív- és detektívfelügyelői tanfolyamok előadója, vizsgabizottsági tagja, a Detektív Atlétikai Club díszelnöke, a Detektív Szemle főszerkesztője, a nyugdíjpótló egyesület felügyelőbizottságának elnöke, a Detektívek családi házépítő szövetkezete igazgatóságának tagja.

HEGEDŰS (HULIMKA 1892-ig) SÁNDOR (1861–1925), szépírói neve Hamvai Sándor. Szakíró, író, színiíró, aljegyző, 1888-tól Szilágy-Somlyó alkaptányja, majd a következő évben főkapitányja. 1902–1908 között Marosvásárhely rendőrfőkapitányja. Politikai okokból csírázó méltánytalan támadás érte, melyet követően megromlott egészségi állapota, és végleg búcsút vett a rendőri pályától. Ezután Szilágy-Somlyó főjegyzője, majd polgármester-helyettese. Cselekvő közéleti tevékenységét folytatott. Többek között tagja volt a nagyváradi Szigligeti Társaságnak és a budapesti Otthon írói körnek, választmányi tagja a Magyar Könyvkereskedők Egyletének. Napilapokban, folyóiratokban számtalan szakmai írása és szépirodalmi alkotása jelent meg. A Rendőri Lapokban közreadott Rendőrség államosítása című dolgozata pályadíjat nyert. Szerzeményei közül több színpadi bemutatásra is került.

KRISZTINKOVICH ANTAL (1884–1966) jogi doktor, szakíró, lapszerkesztő. Rendőri szolgálatát a győri önkormányzati rendőrségnél kezdte, ahonnan rendőrkapitányi rangfokozattal

lépett a Vörös Őrségbe, majd az állami rendőrségbe, ahol több vezetői beosztásban dolgozott. Csongrádon, Gyulán rendőrkapitányként, majd a szegedi rendőrkerületnél és a vidéki főkapitányság központi állományában. 1941-ben rendőrfőtanácsos, a háború után a vidéki rendőrség egyik vezetője. Rendőr ezredes, rendőr vezérőrnagy. Szakirodalmi alkotásainak többsége a büntetőjog területére esik. A Magyar Rendőrnek megjelenésétől fogva szerkesztőbizottsági tagja és számtalan cikk szerzője.

Laki és alistáli LAKY IMRE (1865–1930) bölcsező, író, újságíró (ALEXIS álnéven is), színiíró, szakíró, közéleti szereplő. 1898 őszén fizetés nélküli államrendőrségi felügyelő, 2 év múlva fizetési rendőrfelügyelő. A háborúban főhadnagyként karcolt, fogságából Szibérián és Kínán keresztül tért haza. 1919 januárjától mint rendőrfőfelügyelő címzetes rendőrfőparancsnok. 1922-ben a tiszti továbbképző, a detektív és altisztképző tanfolyamok parancsnoka. Különböző kiadásokban többtucatnyi szakirodalmi alkotás hagyta el szerzőségével a nyomdát. Részt vett A rendőr és a Rendőrségi Lapok szerkesztésében. 1926 októberében vonult nyugállományba. Csömörön 1928-ban megvalósították strandnyitási ötletét, és az 1927-ben alapított Csömöri Hitelszövetkezet első elnöke volt. A településen Laky-sarok/park őrzi emlékét, és fennmaradt neve a színművészetben is.

MOLNÁR LAJOS (1864–1913) szakíró, közíró, 1882-től államrendőrségi tisztviselő, 1901-től Korpona rendőrkapitánya, 1906-tól Szekszárd rendőrkapitánya. Témái voltak az erkölcs, a közegészség, az idegenforgalom, a tűzrendészet, Korpona fejlődése, a kivándorlás, a vármegye tisztogatása, a gyermekvédelem, a közigazgatás, az államosítás. A Rendőri Lapokban közölt írásai magas szakmai szintet tükröző tanulmányokat takartak. Az államosítás melletti kiállásán túl vitát fakasztó véleményének adott hangot a kivándorlással kapcsolatban.

MISKOLCZY LÁSZLÓ (1855–????) jogász, szakíró, lapszerkesztő, Ung vármegyében szolgabíró, Ungváron városi tanácsos. 1893-tól a budapesti államrendőrségnél fogalmazóként indulva végigjárta a ranglétrát, 1917 nyarától rendőr főtanácsos. Nagyobb munkái mellett különféle szaklapokban sokat írt általános közigazgatási, rendőri és büntetőjogi kérdésekről. Birtokosa a Ferenc József Rend lovagkeresztjének.

NÉKÁM EDE (1838–1915) jogász, járásbíró, ügyvéd. 1881. szeptember 11-én Gyöngyös város közönsége egyhangúlag megválasztotta rendőrkapitánnyá, 1886-ban a főispán élethossziglan megerősítette állásában. Az 1886-ban ülésezett rendőrkapitányi kongresszus elnökének választotta. 1885–1886-ban a Gyöngyös hetilap társszerkesztője.

O'SVÁTH PÁL (1831–1908) bölcsező, jogász, szakíró, helytörténetíró, a szabadságharcban huszár hadnagy, tanár, jegyző. A pandúrság visszaállításához megkapott engedély alapján 1859. április 24-én választották meg csendbiztosnak a sárréti járás mezőkeresztési szolgabírói terület 23 községéhez. Huszonnégy éves hivatali ideje alatt 32 országosan körözött gonosztevőt fogott el, és több mint 400 ellopott lovat juttatott vissza a károsultaknak. Csendbiztosai szolgálatát a magyar királyi csendőrség felállításáig töltötte be. Később biharkeresztési postamesterré nevezték ki. 1892-ben Budapestre költözött. Helytörténetészként számos nagy jelentőségű alkotást írt. A rendőrséggel kapcsolatos első munkája 1868-ban jelent meg a Bihar című lap hasábjain (O'SVÁTH Magánvélemény).

PETROVICS LÁSZLÓ (1849–????) álnéven PETŐ László, jogász, szakíró, lapkiadó és szerkesztő, megyei esküdt, ügyvéd. 1878–1881 között a fővárosi államrendőrségen a főkapitány elnöki ügyeinek előadója. 1878-ban név nélküli dolgozatban készítette el a fővárosi rendőrség szolgálati szabályzatát, amelyért a belügyminisztertől jutalmat kapott. 1880-ban PETŐ László álnéven készítette el a Kihágási ügyekben követendő eljárás magyarázata című dolgozatát.

RÉDEI/Y (ROHRBACHER 1892-ig) MIKLÓS (1868–1931) jogász, szakíró, író, lapszerkesztő, helytörténész, filatelista. 1893-tól a budapesti államrendőrségen rendőrfogalmazó, 1917-től rendőr főtanácsos, 1920-tól rendőrfőkapitány-helyettes. Tucatnál több önálló kiadványa, négyszázat meghaladó tanulmánya, cikke jelent meg. Szakmai témái mellett szülőhelyéről jelentős helytörténeti dolgozatokat írt, az első magyar bélyegszakértőként az addig megjelent összes magyar bélyeget bemutató filatélia-szakkönyvet adott ki, részt vett helyi újságok és a Rendőrségi Lapok szerkesztésében. Birtokosa a Ferenc József Rend lovagkeresztjének. Tagja volt a Rendőrtiszti Atlétikai Clubnak. Gyűjteményéből a tatai várat ábrázoló török kori metszetek kerültek a helyi múzeumba. Szülőházán 2001-ben emléktáblát helyeztek el.

Salfai SALY ALAJOS jogi doktor, rendőr-főfelügyelő, kerületi felügyelő és VII. kerületi osztályparancsnok, szolgálaton kívüli százados. 1938. II. 18-án hunyt el.

SELÉNYI ANTAL szakíró, 1894. július 1-jétől Pécs városi rendőralbiztos, két év elteltével rendőrbiztos. Néhány éven át – 1905 nyarán történt nyugdíjazásáig – a pécsi rendőrséghez tartozó Pécsbányatelepi Kirendeltség élén állt. Az 1900 tavaszán alakult Pécsbányatelepi Önkéntes Tűzoltó Testület elnöke. A bányatelepi rendőrkapitányi hivatal vezetője, egyúttal anyakönyvvezető és községi bíró is volt. Kitüntetett tűzoltó. Kiváló jellemű tisztviselő.

SZÉKELY VLADIMIR EDE (1873–1958), szakíró, szerkesztő, színműíró. 1896–1918 között a sajtóiroda munkatársa, vezetője. Jelentős erőfeszítéseket tett azért, hogy a sajtó és a rendőrség barátságos együttműködése megvalósuljon. Főkapitány-helyettesi rangból vonult nyugállományba, melyet követően rendszeresen tartott bűnmegelőzési előadásokat a budapesti rádióban is. 1919. augusztus 6–9-ig megbízott budapesti főkapitány, majd az I. kerületi rendőrkapitányság vezetője. Ifjú korában verseket, novellákat, vezércikkeket írt vidéki, majd fővárosi lapokba. A Rendőri Lapokban „Siculus” néven is jelentek meg cikkei. Birtokosa a II. osztályú hadi érdemkeresztnek.

SZTRAKA GYÖRGY (1828–1916) a szabadságharcban honvédfőhadnagy, 1861-től csabai csendbiztos, 1878-tól megyei főcsendbiztos, mely intézmény megszűnését követően a békéscsabai járás főszolgabírója 22 éven át, 1903-ban történő nyugalomba vonulásáig. A Koronás Arany Érdemkereszt és a Ferenc József rend lovagkeresztje birtokosa.

TISZA (THURZÓ 1908-ig) MIKSA (1864–1945) szakíró, író, szerkesztő, csendőr őrsparancsnok, aljegyző. 1896-5ól Poprád rendőralkapitánya, 1899-től Szepesváralja város rendőrkapitánya. 1919-től államrendőrségi kapitány, majd tanácsos, nyugállományba vonulásakor rendőrfőtanácsos. Rendkívül cselekvő közéleti személy. A MROE tisztségviselője. Féltucatnyi könyv és szakcikkek szerzője.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ACSÁDY Ignác szerk. (1893): *Az Athenaeum Kézi Lexikona A-K, L-Z I-II*. Budapest, Athenaeum Részvénytársulat.

ADY Endre (1901): *Rendőri dolgok—A nagyváradai rendőrségről*. Nagyvárad Napló 1901. VIII.11.

ANDICS Erzsébet (1975): *Metternich és Magyarország*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

ANTALFFY György (1967): *Állam és demokrácia*. Fejezetek az állam és jogelmélet köréből. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

ANTALFFY Gyula (1982): *Reformkori magyar városrajzok*. Budapest, Panoráma Kiadó.

BABICS András szerk. (1978): *Komlói monográfia*. Komló, Komló Város Tanácsa.

Bajai Független Újság 1919. augusztus 2.

BAKSA János szerk. (1923): *Rendőrségi almanach 1923*. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó.

BAKSA János—VÉCSEY Leó (1923): 1873-1923 Az ötven éves budapesti m. kir. állami rendőrség története. In: BAKSA János szerk. *Rendőrségi almanach 1923*. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó. 7-214.

BAKSA János (1944): *A bűn álarc nélkül*. Budapest, Korda Bizománya.

Békésmegyei Közlöny 1913. május1; 1924. július 6.

BALLAGI Aladár (1884): A határőrvidék és legújabb monographusa. I.H. Schwicker: *Geschichte der österreichischen Militärgrenze*. *Századok* 13. évf. 1. sz. 52-65.

BALOGH Sándor—JAKAB Sándor szerk. (1979): *A magyar népi demokrácia története 1944-1962*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

BALOGH Sándor szerk. (1986): *Nehéz esztendőkrónikája*. Budapest, Gondolat Kiadó.

BARBARITS Lajos (1929): *Nagykanizsa. Magyar városok monográfiája IV*. Budapest, A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala.

BARCZA Pál (1943): *A m. kir. rendőrség szervezete és ügyvitelje*. Budapest, A m. kir. rendőrség országos szaktanfolyamainak kiadása.

BAYER István (1989): *A kábítószer*. Budapest, Gondolat Kiadó.

BÁCSKAI Vera szerk. (1971): *Források Buda, Pest és Óbuda történetéhez 1686-1873*. Budapest, Budapest főváros levéltárának kiadványa.

BÁN Péter szerk. (1989): *Magyar történelmi fogalomtár I-II*. Budapest, Gondolat Kiadó.

BENDA Kálmán (főszerk.) (1981): *Magyarország történelmi kronológiája I. A kezdetektől 1526-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

BENDA Kálmán (főszerk.) (1982): *Magyarország történelmi kronológiája II.1526-1848; III.1848-1944; IV.1944-1970*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

BENE János (2013): Nyíregyháza román megszállása 1918-1919-ben. In: NAGY Szabolcs (szerk.) *Vörös és fehér. A vörös és a fehér uralom hátországa 1919 vidéken*. Veszprém, Magyar Nemzeti Levéltár Veszprém Megyei Levéltára. 79-94.

BENEDEK Géza (1929): Dagály utcai rendőri lakótelep. In: *A Magyar Detektív*, 4. évf.20. sz. 25-28.p.

BERÁNNÉ NEMES Éva–HOLLÓS Ervin (szerk.) (1977): *Megfigyelés alatt. Dokumentumok a Horthysta titkosrendőrség működéséből (1920-1944)*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

BERTA Gyula (2000): *Somogyország pandúrjainak története, 1766-1884*. Marcali, Marcali Városi Helytörténeti Múzeum.

BERTA Gyula (2001): *Kaposvár rendőrségének története*. Kaposvár, Kaposvár Város Köz-
biztonságáért Alapítvány.

BEZERÉDY Győző (1975): *Dunaszekcső és Bár története*. Dunaszekcső, Dunaszekcső Önkormányzati Képviselőtestülete.

BÉKÉS István (1966): *Magyar Ponyva Pitaval (A XVIII. század végétől a XX. század kezdetéig)*. Budapest, Minerva.

BÉRY László–KUN Andor szerk. (é. n.): *Magyarország Évkönyve 1934*. Budapest, Stádium Sajtóvállalat.

BIBÓ István (1945): A magyar demokrácia válsága. *Valóság*, I. évf. 2–4. sz. 5–43.

BIBÓ István (1946): Vita demokráciánk válságáról. Bibó István két válasza a hozzászólásokra. *Valóság*, II. évf. 1–2. sz. 97–99. és 102–103.

BODOR Endre szerk. (1970): *A Budapesti Rendőrfőkapitányság 25 éve*. Budapest. Budapesti Rendőr-főkapitányság.

BORBÉLY Zoltán–KAPY Rezső szerk. (1942): *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941*. Budapest, Halász Irodalmi és Könyvkiadó.

BORSÁNYI György (1979): *KUN Béla*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

BORSI József szerk. (1992) *Fejezetek a m. kir. Belügyminisztérium történetéből 1919-1945*. Budapest, BM Könyvkiadó.

BOTKA Tivadar(1870): A vármegyék első alakulásairól és őskori szervezetéről. *Századok* 4. évf. 8. sz. 499-522.

BOTOS János (1994): *Fejezetek a M. kir. Belügyminisztérium történetéből: A dualizmus korszaka*. Budapest, BM Kiadó.

BRAND Ede–KECSKÉS Lajos–ZSUZSITS András szerk. (1926): *Mohács R. tanácsú város évkönyve az 1926. évben a mohácsi csata 400 éves évfordulójának emlékére*. Mohács, Fridrich Oszkár Könyvnyomdája.

BROWNE, Douglas G. (1956): *The Rise of Scotland Yard, a history*. London, Harrap.

Budapesti cím- és lakjegyzék 1882. II. évf. Budapest, Franklin Társulat.
Budapesti cím- és lakjegyzék 1890. VI. évf. Budapest, Franklin Társulat.

BUISSON, Henry (1958): *La police: son historie*. Paris. Paris, Nouvelles Éditions Latin.

BUZINKAY Géza (1993): *Kis magyar sajtótörténet*. Budapest, Haza és Haladás Alapítvány.

CLIFT, Raymond E. (1956): *A Guide To Modern Police Thinking*. Anderson, Gates & Wright.

CONCHA Győző (1901): *A rendőrség természete és állása szabad államban*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

CSÁNYI Klára szerk. (1994): *Rendőrségi Évkönyv*. Budapest, Országos Rendőrfőkapitányság.

CSEH Géza (2006): *Válogatás az 1956-os forradalom levéltári dokumentumaiból. Szolnok megye*. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár.

CSIKY Kálmán (1889): *A magyar állam közigazgatási joga. Kézikönyv a joghallgatók és szigorlók használatára (II. kötet)*. Budapest, Pallas.

- CSIZMADIA Andor (1942): *Tizedesek a régi Kolozsváron*. Kolozsvár, Kolozsvár város.
- CSIZMADIA Andor–KOVÁCS László–ASZTALOS László (1975): *Magyar állam- és jogtörténet*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- CSIZMADIA Andor (1976): *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- CSÓTI Csaba (1998): Dél-somogyi területek szerb megszállása 1918-1921 között. In: BŐSZE Sándor (szerk.) *Somogy megye múltjából. 29. Levéltári évkönyv*. Kaposvár, Somogy Megyei Levéltár. 123-142.
- CZAGA Viktória (1995): Az önkényuralom pest-budai rendőrsége (1849-1860) In: KOLLÁR Nóra (szerk.) *A fővárosi rendőrség története (1914-ig)*. Budapest, Budapesti Rendőrfőkapitányság. 134-155.
- CZIGÁNY Béla (1960): A vörösréség Győrött (1919). In: UZSOKI András (szerk.) *A Győri Múzeum Évkönyve*. Győr, Győri Xantus János Múzeum. 147-165.
- CZINK János (szerk.) (1985): *Történelmi hűséggel, politikai felelősséggel 2. Rendőri szekció*. Budapest, BM Könyvkiadó.
- CZÖVEK Imre (1969): A Vörös Őrség megalakulása 1919 márciusában. *Belügyi szemle*, VII. évf. 3. sz. 12-23.
- CZÖVEK István (1817): *Az európai híres zsványok útonállók, tolvajok, gyilkosok, haramiák, lázadók és pártútók tüköre*. Pesten, Trattner János Tamás közreműködésével.
- CZUCZOR Gergely–FOGARASI János (1870): *A magyar nyelv szótára V. kötet P-Sz*. Pest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T.
- DAJKA Endre (1915): *A magyar vidéki rendőrség adminisztrációjához*. Budapest, 1915, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság.
- DAJKA Endre (1918): *A rend a háború után*. Nagyvárad, Sonnenfeld Műnyomda.
- DANIS György (2001): *Gerjen*. Gerjen, Gerjen Község Önkormányzata.
- DAVORI RELKOVIC Néda (1905): *Buda város jogkönyve. (Ofner Stadtrecht)* Budapest, Stephaneum Nyomda Rt.
- DÁNOS Valér (1996): Rendőrség és közvélemény. In: *Kriminológiai Közlemények 54*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság. 5-25.

- DEÁK Ágnes (2013): *Államrendőrség Magyarországon 1849-1867*. Budapest, Akadémiai doktori értekezés.
- DEDEK CRESCENS Lajos (1903): Nyitra vármegye története. In: *Magyarország vármegyéi és városai*. 13. kötet. Budapest, Apolló Irodalmi Társaság.
- DIETZ Károly (1920): *Októbertől–augusztusig. Emlékirataim*. Budapest, Rácz Vilmos Könyvkiadó Vállalata.
- DOBOZI István (1878): *A községi közigazgatás kézikönyve*. Budapest, Rautmann Frigyes.
- DOBROSSY István–G. JAKÓ Mariann (2007): *A gazdasági élet dokumentumai a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara irataiban. Acta Archivistica 7*. Miskolc, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár.
- DORNING Henrik (1914): *A székesfővárosi m. kir. rendőrség ismertetése, kapcsolatban a rendőri jog és eljárás hazai és külföldi fejlődésének rövid összehasonlításával*. Budapest, Pallas Részvénytársaság nyomdája.
- DORNING Henrik (1916): *Külföldi rendőrségek: a német, osztrák és francia rendőrségek szervezete és működése*. Budapest, „Pátria” Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság.
- DORNING Henrik (1922): *A rendőrség intézményének fejlődése különösen tekintettel a magyar királyi állami rendőrségre és a magyar rendőri szakoktatásra*. Budapest.
- DORNING Henrik (1923): A vidéki rendőrség államosítása. In: BAKSA János (szerk.) *Rendőrségi Almanach 1923*. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó. 215-252.
- DORNING Henrik (1929): A budapesti rendőrség története 1848-tól 1928-ig. *Rendőr*, 3. évf. Jubiláris szám. 106.
- DORNING Henrik (1930): A rendőri világkongresszusok. In: *A Magyar Detektív*, 5. évf. 19. sz. 2.+3-4.
- DORNING Henrik (1934): *A bűnügyi rendőrség nemzetközi összeműködése*. Budapest, Pallas Részvénytársaság Nyomdája.
- DORNING Henrik (1936): A rendőrség és a bűncselekmények I. rész. *Magyar Rendőr*, 3. évf. 17. sz. 395-398.
- DORNING Henrik (1939): A magyar rendőrség államosításáról. 1919-1939 Az államosított magyar királyi rendőrség húsz esztendeje. In: GERHÁRD József (szerk.): *Magyar Rend, a magyar közrendet népszerűsítő könyvtár I*. Budapest, GERHÁRD József. 3-16.

DORNING Henrik (1943): *A rendőri fegyverhasználat és a büntetőjog*. Budapest, Hungária Nyomda R.T.

DÖMÖTÖR János–GAÁL Endre (1993): *Hódmezővásárhely története II. 1-2.* Hódmezővásárhely, Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város Önkormányzata.

DUTKA Antal szerk. (1999): *Rendőrség 1998*. Budapest, Országos Rendőrfőkapitányság.

ELEK György (1992): A nagykunsági parasztvármegye a 17. században. *Jászkunság*, 38. évf. 1. sz. 33-43.

EMBER Győző (1940): *A M. Kir. Helytartótanács ügyintézésének története 1724-1848*. Budapest, M. Kir. Országos Levéltár.

EMBER Győző (1946): *Az újkori magyar közigazgatás története Moháctól a török kiűzéséig*. Budapest, Irodalmi Intézet.

EMBER Győző (1950): *Az 1848/49-i minisztérium levéltára*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

EMBER Győző–HECKENAST Gusztáv (főszerk.) (1989): *Magyarország története 1686-1790*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

ENDRŐDY Géza (1897): *A bűnügyi nyomozás kézikönyve a m. kir. csendőrség, városi és járási rendőrhatóságok, valamint vizsgálóbírók, királyi ügyészségek s általában a bűnügyekkel foglalkozó egyének részére*. Losonc.

ENDRŐDY Géza (1898): *Magyarország rendőrsége az államosítás előtt*. Gyulán, Nyomatott Dobay János Könyvnyomdájában.

ENGEL Pál–KRISTÓ Gyula–KUBINYI András (1998): *Magyarország története 1301-1526*. Budapest, Osiris Kiadó.

ERDÉLYI Gyula (1872): Felsőbb biztonsági rendészet. *Közrendészeti lap*. 3. évf. 5. sz. 1-2.

ERNYES Mihály (2002): *A magyar rendőrség története I.* Budapest, Belügyminisztérium.

ERNYES Mihály (2004): *Baranyai rendőrségek*. Pécs, Teromo Bt.

EREKY István (1908): *A magyar helyhatósági önkormányzat*. Budapest, Grill.

Évjelentés (1895): *A budapesti fő- és székvárosi m. kir. rendőrség működése 1894. évben*. Budapest, Pesti LLOYD-Társulat Könyvnyomdája.

Évjelentés (1896): *A Budapest fő- és székvárosi államrendőrség működéséről 1895. évben*. Budapest, Pesti LLOYD-Társulat Könyvnyomdája.

Évijelentés (1897): *A Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1896. évi működése.* Budapest, Pesti LLOYD-Társulat Könyvnyomdája.

Évijelentés (1898): *A Budapest fő- és székvárosi állami rendőrség 1897. évi működése.* Budapest, Rózsa Kálmán és Neje Könyvnyomdája.

Évijelentés (1914): *A budapesti államrendőrség 1913. évi működése.* Budapest.

Évijelentés (1921): *Jelentés a Budapesti államrendőrség 1918-1920. évi működéséről.* Budapest, Radó Izidor Nyomdai Műintézete.

Évijelentés (1922): *Jelentés a Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség 1921. évi működéséről.* Budapest, Radó Izidor Nyomdai Műintézete.

Évijelentés (1939): *Jelentés a m. kir. budapesti rendőri őrség 1938. évi működéséről.* 686. sz./Rfp.1939. Főparancsnoki jelentés.

FALUDI Gábor–GERGELY Ferenc (1989): Adalékok Baja első világháború utáni történetéhez. In: Kőhegyi Mihály (szerk.) *Baja története I. A kezdetektől 1944-ig.* Budapest, Akadémiai Kiadó. 287-309.

FAZEKAS György (1989): *Forró ősz Budapesten.* Budapest, Magyar Hírlap Könyvek.

FEKETE Bálint (2014): A Horthy-kori filmhíradók kutatása és használata az oktatásban. *Médiakutató*, 15. évf. 4. sz. 13-23.

FEKETE Gyula (1877): A titkos rendészet jelentősége és szervezetéről. *Jogtudományi Közlöny* 12. évf. 42. sz. 325-326; 43. sz. 333-335; 44. sz. 341-342; 45. sz. 349-350.

FEKETE Gyula (1878): A helyi rendészeti hatóságok szervezetének alapelvei. *Jogtudományi Közlöny* 13. évf. 2. sz. 9-10; 4. sz. 28-29; sz. 34-35; 7. sz. 50-52; 8. sz. 59-60; 9. sz. 67-70; 10. sz. 75-76; 11. sz. 83-84; 13. sz. 102-104; 14. sz. 115-116; 15. sz. 123-124; 16. sz. 133; 17. sz. 142-143.

FEKETE Gyula (1878): A centralisáció természetéről és viszonyáról a rendészeti igazgatóshoz. *Jogtudományi Közlöny* 13. évf. 26. sz. 209-210; 27. sz. 217-218; 28. sz. 225-226; 29. sz. 235-237; 30. sz. 242-243; 31. sz. 250-252; 32. sz. 258-259; 33. sz. 268-271; 36. sz. 290-294; 37. sz. 300-303; 38. sz. 308-310.

F. KISS Erzsébet: *1848-1848-es magyar minisztériumok.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

FOGARASI János (1833): *Diák-magyar műszókönyv a magyarhoni törvény és ország-tudományból.* Pest, Kilián és Társa Könyvkereskedés és Kiadó.

FOGARASI János (1836): *Német és magyar zsebszótár. Első rész vagy magyar-német rész. Legújabb helyesírás szerint s az újonnan alakított vagy fölélesztett szókkal bővítve.* Pesten, Heckenast Gusztáv.

FÜGEDI Erik (1977): *Vár és társadalom a 13-14. századi Magyarországon.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

FÜLÖP Géza (1995): *Sajtótörténet, sajtóismeret.* Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

FÜLÖP Zoltán (1999): *Csongrád megye rendőri szerveinek története.* Szeged, Csongrád Megyei Rendőrfőkapitányság.

GÁL Éva (szerk.) (1993): *A „Jelcin dosszié.” Szovjet dokumentumok 1956-ról.* Budapest, Századvég Kiadó.

GEGUS Dániel (1914): *Hatósági és társadalmi gyermekvédelem.* Budapest, Várnay Kiadó. (1914a)

GEGUS Dániel (1929): *Gyermekvédelem és rendőrség.* Budapest, Hollósy János Könyvnyomtató Műhelye. (1929b)

GEGUS Dániel–SZÉKELY Vladimír–MEZEI Sándor (szerk.) (1909) *A Közbiztonság Almanachja 1910. évre.* Budapest, Nyomatott Légrády Testvérek Könyvnyomdájában.

GELLÉRT Ede (1921): A budapesti detektívtestület története. In: GELLÉRT Ede–SIMONYI Sándor (szerk.): *Detektív Almanach* 1. évf. Budapest, Országos Központi Községi Nyomda Részvénytársaság. 45-49.

GELLÉRT Ede (1925): *Budapest bűnözői: egy pesti detektív naplójából.* Budapest, Neuwald Illés Könyvnyomda.

GELLÉRT Erzsébet–SOMOGYI Jolán (1969): A rendfenntartó erők szervezésének problémái Szabolcs megyében 1918-19-ben. *Belügyi szemle*, VII. évf. 4. sz. 42-48.

GERENCSÉR Miklós (1993): *Vörös könyv 1919.* Lakitelek, Antológia Kiadó.

GERGELY Ferenc–KŐHEGYI Mihály (1974): *A Pécs-Baranya-Baja háromszög történelmi problémái 1918-1921 között.* Baja, Türr István Múzeum.

GRÜNWALD Béla (1884): *A közigazgatás és a személyi élet.* Budapest, Ráth Mór.

GYÁRFÁS István (1882): *A paraszt vármegye.* Budapest, MTA Könyvkiadó Hivatala.

HAJDU Lajos (1985): *Büntett és büntetés Magyarországon a XVIII. század utolsó harmadában.* Budapest, Magvető Kiadó.

HAJNIK Imre (1899): *A magyar bírósági szervezet és perjog az Árpád és vegyesházi királyok alatt*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

HALÁSZ Ferenc (2000): *Mit tudunk Dunaszekcsőről az őskortól napjainkig*. Dunaszekcső, Dunaszekcső Emlékeiért és Jövőjéért Alapítvány.

HETÉNYI Imre (é. n.): *Amikor a rend őre voltam*. Budapest, Pantheon Irodalmi Intézet.

HEERMANN, Christian (1989): *A Scotland Yard titkaiból*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó.

HEGYI Klára–ZIMÁNYI Vera (1986): *Az oszmán birodalom Európában*. Budapest, Corvina Kiadó.

HOLLÓS Ervin (1971): *Rendőrség, csendőrség, VKF 2*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

HÓMAN Bálint–SZEKFŰ Gyula (1935): *Magyar történet. III.* Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda.

HORVÁTH Csaba (1991): *Magyarország 1944-től napjainkig*. Pécs, Régió Bt.

HORVÁTH Mihály (1868): *Huszonöt év Magyarország történelméből 1823-1848*. Pest, Ráth Mór.

ILLÉSSY János (1903): *Kivonatok Liptó vármegye XVI századi jegyzőkönyvéből, 4. évf. 2. sz. 253-265.*

ILLYEFALVI Vitéz Géza (1903): *Társadalmi fejlődés és a rendőrség, mint önálló állami szerv: közigazgatásjogi értekezés az ismeretelmélet és a szerves társadalmi fejlődéstan alapján*. Budapest, Révai-Salamon Nyomdája.

JÁNOSI Ferencz (1866): *Az újabbkori rendőrség titkai, franciából fordítva. I-II.* Pest, Pfeifer Ferdinánd.

KAJÁRI Erzsébet (szerk.) (1996): *Rendőrségi napi jelentések 1*. Budapest, Belügyminisztérium és az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézet Közalapítványa.

KAJÁRI Erzsébet (szerk.) (1997): *Rendőrségi napi jelentések 2*. Budapest, Belügyminisztérium és az 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutató Intézet Közalapítványa.

KAJTÁR István (1980): *A városi önkormányzat társadalmi, politikai és személyi környezete az Októberi Diploma időszakában*. In: *Jogtörténeti tanulmányok: Emlékkönyv Csizmadia Andor hetvenedik születésnapjára*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem. 169-181.

KANDRA Kabos (1898): *A Várad-i regestrum (1208-1235)*. Budapest, Szent István Társulat.

KARVASY Ágoston (1843): *A politikai tudományok rendszeresen előadva. Első kötet magában foglalva az alkotmányi politikát, az általános igazgatási politikát, az igazságszolgáltatási politikát, és a policziatudományt*. Győrött, Özvegy Streibig Klára betűivel.

KARVASY Ágost (1865): *Az alkotmányi és igazságügyi politika*. Pest, Emich Gusztáv tulajdona.

KARVASY Ágost (1870): *A közrendészeti tudomány és a cultúrpolitika*. Pest, Az "Athenaeum" kiadása.

KATONA Géza (1984): *Közbiztonság-védelem Magyarországon az I. világháborúig*. Budapest, BM Könyvkiadó.

KÁLLAY István (1989): *A városi önkormányzat hatásköre Magyarországon, 1686-1848*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

KEDVESSY György (1872): *Az országos és pestvárosi rendőrügyi szabályrendeletek*. Pest, Első Magyar Egyesületi Könyvnyomda.

KERÉKGYÁRTÓ Árpád: *Magyarország történetének kézikönyve 5. rész. A Szatmári békétől II. József császár haláláig 1711-1790*. Pest.

KILIÁN Zoltán (1939): *Rádióesztétika*. Budapest, Magyar Szemle Társaság.

KIRÁLY János (1908): *Magyar alkotmány és jogtörténet*. Budapest, Grill.

KISFALUDI Katalin–SZABÓ Attila–SZŐNYI Lenke (2000): *Alsónémedi XX. századi történelme*. Alsónémedi, Alsónémedi Önkormányzata.

KISS György (1954): *A budapesti várospolitikai 1873-1944*. Budapest, Jogi és Államigazgatási Könyv- és Folyóiratkiadó.

KISS József (1971): *Városunk, Komló múltja, jelene, jövője*. Komló, Komló Városi Tanács VB.

KNÉZY Lehel (1941): *Baja a forradalom és a megszállás alatt 1918-1921*. Baja, Bajai Corvin nyomda és újságkiadó üzem.

KOCSIS István (1986): *A tizenkettedik lánc: Széchenyi István*. Budapest, Magvető Kiadó.

KOI Gyula (2013): *Évszázadok mezsgyéjén. Négy magyar közigazgatás-tudós útkeresése és életpéldája*. Zsoldos Ignác (1803–1885) Récsi Emil (1822–1864) Concha Győző (1846–1933) Magyary Zoltán (1888–1945). Budapest, Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó.

KOLOSVÁRI Sándor–ÓVÁRI Kelemen (1896): *A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye IV. kötet. 1. fele.* A Dunáninneni törvényhatóságok jogszabályai. V. kötet 1. fele. A dunántúli törvényhatóságok jogszabályai. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

KOLOZS Jenő (1947): A demokratikus rendőrség megszervezése. In: GÁSPÁR László–ZSADÁNYI Oszkár (szerk.): *Újjáépítő magyarok. Az országépítés két esztendeje.* Budapest, Kossuth Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. 285-296.

KOMÁROMY András (1903): Az belső várbeli porkolábok és drabantok hiti (esküje) Levéltári kutatások 1216-1717. *Történelmi tár 2. sorozat*, 4. évf. 1. sz. 118-137.

KOMJÁTHY Miklós (1985): István király. In: MÓD Aladárné (szerk.): *Ezer év arcképek a magyar történelemből.* Budapest, Hazafias Népfront kiadása. 15-21.

KOPASZ Gábor (1965): Pécs és baranyai mezővárosok rendészete a feudális korban. In: DANKÓ Imre (szerk.): *Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 1964.* Pécs, 1965, Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. 279-290.

KOPASZ Gábor–SZINKOVICH Márta szerk. (1971): *A népi demokrácia kezdeti időszakának dokumentumai Baranyában.* Pécs, Baranya Megyei Levéltár.

KOPASZ Gábor (1973): A városi rendőrség államosítása és a törvényhatósági jogú városok első fokú közigazgatási hatósága. In: SZITA László (szerk.) *Baranyai helytörténetírás. A Baranya Megyei Levéltár évkönyve, 1972.* Pécs, Baranya Megyei Levéltár. 335-376.

KOPÁCSI Sándor (1989): Életfogytiglan. Budapest, Biblioteka.

KOSUTÁNY Géza (1890): *Nevezetesebb bűnesetek a Budapesti Királyi Törvényszék levéltárából. I. kötet.* Budapest, 1890, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai).

KOSUTÁNY Géza (1890): *Nevezetesebb bűnesetek a Budapesti Királyi Törvényszék levéltárából. II. kötet.* Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai).

KOSUTÁNY Géza (1891): *Nevezetesebb bűnesetek a Budapesti Királyi Törvényszék levéltárából. III. kötet.* Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai).

KOSUTÁNY Géza (1893): *Nevezetesebb bűnesetek a Budapesti Királyi Törvényszék levéltárából. IV. kötet.* Budapest, Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai).

KOSZTA László (1998): *A pécsi székeskáptalan hiteleshelyi tevékenysége (1214-1353).* Pécs, Pécs Története Alapítvány.

KOVÁCS Dénes (1930): Az antwerpeni nemzetközi rendőrkongresszus. In: *A Magyar Detektív*, 5. évf. 20. sz. 2+3-4.

KOVÁCS Endre (főszerk.) (1979): *Magyarország története 1848-1890.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

KOVÁCS Nándor (1979): A Vörös Őrség története. In: SZERÉNYI Imre–T. VARGA György–HUSZÁK Sándor (szerk.): *A proletárhatalom védelmében.* Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség. 113-192.

KRISKÓ Edina (2013): *A rendőrség társadalmi rendeltetése és a rendőrségi kommunikáció.* Pécs/Budapest, Doktori értekezés.

KRISTÓ Gyula (1979): *A feudális széttagolódás Magyarországon.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

KRISTÓ Gyula (1988): *A vármegyék kialakulása Magyarországon.* Budapest, Magvető Kiadó.

KRECSÁNYI Kálmán (1894): *Kihágási eljárás jogalapját képező székesfővárosi törvényhatósági szabályrendeletek és főkapitányi rendeletek gyűjteménye, kiegészítve a székesfővárosi m. kir. állami rendőrség szervezetét, hatáskörét és működését szabályozó rendeletekkel és utasításokkal.* Budapest, Nyomatott Müller Károlynál.

KRISZTINKOVICH Antal–VALLÓ István (1916): *Hadiállapottal kapcsolatos kihágások kézikönyve.* Győr, Győri Hírlap Nyomdávalalat.

KRISZTINKOVICH Antal (1935): A közbiztonsági szolgálat árpádházi királyaink alatt. *Magyar Rendőr*, 2. évf. 20. sz. 6-8.

KRISZTINKOVICH Antal (1938): A rendőrség a visszacsatolandó felvidéken. *Magyar Rendőr*, 5. évf. 21. sz. 483-485.

KRISZTINKOVICH Antal (1939): *Új irányok a büntetőjogalkotásban.* Budapest, Hungária Nyomda.

KULCSÁR Kálmán (szerk.) (1988): *ERDEI Ferenc összegyűjtött művei: Politikai írások I.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

LAKY Imre (1905): *Rendőri krónikák I. Egy rendőr naplójából.* Budapest, Pátria Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.

LAKY Imre (1926): *Rendőrökről rendőröknek.* Budapest, Ráth Mór Könyvkiadóvállalata.

LÁNYI Viktor (1936): *A Pesti Hírlap Nagy Naptára 1936.* XLVI. évf. Budapest, Légrády Testvérek.

LEBLANC Zsoltné (1974): Adalék a parasztvármegye történetéhez. *Levéltári szemle*, 24. évf.1. sz. 139-146.

LEHOCZKY Tivadar (1890): Adalékok az oláh vajdák, oláh és orosz kenézek vagy soltészek és szabadosok intézményéhez hazánkban. *Történelmi tár 1. sorozat*, 13. évf. 1. sz. 155-173.

LENKEI Lajos (1922): *Negyven év Pécs életéből*. Pécs, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság.

LITVÁNY György–BENKES Mihály (szerk.) (1991): *Az 1956-os magyar forradalom*. Budapest, Tankönyvkiadó.

A magyar állam költségvetése az 1921/22. számadási évre. (1921) Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda.

A Magyar Birodalom bűnügyi statisztikája az 1909-1913. évektől. (1919) Budapest, Pesti Könyvnyomda.

A Magyar közigazgatási és pénzügyi jogi káté. (1924) Pécs, Dunántúl Könyvkiadó és Nyomda Részvénytársaság.

A Magyar Szent Korona Országainak bűnügyi statisztikája az 1904-1908. évekről. (1910) Budapest, Athenaeum.

A magyar társadalom lexikonja. (1930) Budapest, Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóvalalat.

Magyar Távirati Iroda Napi Hírek, 1929. június 20. 0205; 1930. szeptember 22. 0235.

Magyarország tiszti névtára 1863. (1863) Pesten, Lauffer és Stolp.

MALYÁTA Ágoston (1909): *A Magyarországi Rendőrtisztviselők Segélyező Egyesületének Alapszabályai*. Budapest, Légrády Testvérek.

MATHIS János (1920): *A rendőri őrségek szolgálata: útmutatás: I. II. III*. Budapest, Hentschel Henrik Könyvnyomdája.

MÁLIK László (1993): Bóly története a kezdetektől 1948-ig. In: RÓZSÁS József (szerk.): *Bóly 1093-1993*. Bóly Nagyközség Önkormányzata. 7-122.

MÁRTON József (1823): *Német-magyar-deák szótár. A legjobb szókönyvek, különösen Kraft német-deák lexicona szerint. Első darab A-J, Második darab K-Z*. Pest, Heckenast Gusztáv.

MÁTÉ Károly (1929): *Sajtó és tudomány*. Budapest, Minerva Társaság.

MERÉNYI Lajos (1903): ESZTERHÁZY Miklós nádor semptei várnagyának instruktója, 1640. *Történelmi tár* 2. sorozat, 4. évf. 2. sz. 296-300.

MÉREI Gyula (főszerk.) (1983): *Magyarország története 1790-1848*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

MISKOLCZY László (1909): *A vidéki rendőrség államosítása. Rendőri jogképzés*. Budapest, Légrády Testvérek nyomása.

MISKOLCZY László (1909): *A rendőrség intézményeinek fejlesztése államosítás vagy autonóm alapon*. Budapest, Légrády Testvérek.

MOCSÁRY Lajos (1890): *Az állami közigazgatás*. Budapest, Singer és Wolfner.

MOLNÁR Erik (főszerk.) (1971): *Magyarország története I-II*. Budapest, Gondolat Kiadó.

MOLNÁR Lajos (1906): *A közbiztonsági és rendészeti szolgálat a rendezett tanácsú városok területén*. Szekszárd, Molnár Mór könyvnyomdai intézete.

MOLNÁR Lajos (1908): *A rendőrség államosítása és az önkormányzat*. Szekszárd, Molnár Mór könyvnyomdai intézete.

MOLNÁR András (szerk.) (1996): Zalai olvasókönyv Kehidai oklevél. In: *Zala megye történelmi olvasókönyve*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár. 20-22.

NAGY Aladár (1876): A pristaldusok. *Századok*, 10. évf. 4. sz. 337-343.

NAGY Szabolcs (2011): Egy székely város közállapotai az első világháború végén. In: KINDA István (főszerk.) *Acta Siculica 2011. A Székely Nemzeti Múzeum Évkönyve*. Sepsiszentgyörgy, Székely Nemzeti Múzeum. 349-354.

NAGY Valér: Az indiai rendőrség. *Magyar Rendőr*, 6. évf. 12. sz. 272-275.

NAGYSELMECZY László (1939): *A szolgálati szabályzat tankönyve*. Budapest, Rendőrség Országos Szaktanfolyamai.

Nemzetközi rendőri Rádiókongresszus Budapesten (1930): In: *A Magyar Detektív*. V. évf. 13. sz. 2.

NÉMETH József (1896): Mezőrendőrség. In: INKEY Béla (szerk.) *Magyarország földművelése 1896*. Budapest, Hornyánszky V. Könyvnyomdája. 525-563.

NÉMETH László (2000): „Közbátorság” Zalában a XVIII. század végén. In: MOLNÁR András (szerk.) *Szemelvények Zala megye múltjából*. Zalaegerszeg, Zala Megyei Levéltár. 56-58.

Népszava 1918. október 31.

Női rendőrség intézménye, nem vált be. (1927) In: *A Magyar Detektív*. 2. évf. 15. sz. 5-7.

NYÁRY Pál (szerk.) (1840): *Javallat Pest megye közigazgatási rendszere iránt*. Pesten, Trattner és Károlyi.

NYERGES Lajos (1987): *Köz- és magánvélemények a múlttól a jelennek*. Budapest, BM Könyvkiadó.

Nyírvidék 1926. január 30; 1926. december 11.

O'SVÁTH Pál (1870): *Zsandár kell-e vagy pandúr? Véleménynyilvánítás az iránt, hogy a magyar rendőrség miként szerveztessék*. Nagyvárad, nyomtatott Tichy Ákos könyvnyomdájában.

O'SVÁTH Pál (1870) Levél FORSTER Józsefhez. *Közbiztonság* 2. évf. 1. sz. 7-9.

O'SVÁTH Pál (1870): A pusztai csárdák. *Közbiztonság* 2. évf. 3. sz. 9-10; 4. sz. 13-14; 6. sz. 21-22.

O'SVÁTH Pál (1905): *Közbiztonságunk múltja és pandúrkorom emlékei*. Budapest, O'SVÁTH Pál.

Ötvenéves (1930): Az ötvenéves Rendőri Sajtóiroda története 1880-1930. In: *A Budapesti Napilapok Rendőri Rovatvezetőinek Szindikátusa 50 éves jubileumi évkönyve 1880-1930*. Budapest, Közlekedési Nyomda. 3-18.

PACH Zsigmond Pál (főszerk.) (1985): *Magyarország története 1526-1686*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Ifj. PALUGYAY Imre (1844): *Megye-rendszer hajdan és most: törvény-történet-oklevelek- s egyéb rokon kútfők után. II. kötet Megye-hivatalok*. Pest, Heckenast Gusztáv tulajdona.

PARÁDI József (főszerk.) (1995): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, Tipico Design Kft.

PÁZMÁNDY Dénes (1876): *A brüsseli és a párisi rendőrség*. Budapest, Kilián Frigyes Egyetemi Könyvkereskedése.

Pesti Hírlap 1884. augusztus 2.

PESTY Frigyes (1882): *A magyarországi várispánságok története a XIII. században*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.

PETROVICS László (1884): *Közrendészeti tudomány és a magyar rendőri gyakorlat*. Budapest, A „Pannónia” Könyvnyomda és Kiadó-Üzlet nyomása.

Pécs-Baranya 1918-1928. (é. n.) Pécs, A „Dunántúl” kiadása.

Pécsi Napló

1914. július 9; július 10; július 11; július 28; július 29; augusztus 7; augusztus 12; október 28; november 29; december 23;

1918. november 15; december 08;

1925. november 11;

1930. február 21.

PILCH Jenő (1936): *A hírszerzés és kémkedés története I-III*. Budapest, Franklin-Társulat.

PICHLER Nándor (1876): *Nézetek a rendőrségről általában és különösen a fővárosi rendőrségről*. Budapest, Stolp Károly Bizománya.

PRESZLY Lóránd (1926): *A csendőrség úttörői*. Budapest, Budapesti Hírlap Nyomdája.

RAJKA László (1936): Jókai és Pitaval. *Irodalomtörténeti közlemények*, 46. évf. 1. füzet 46-60.

RÉDEI Miklós (1892): *Magyarország városi rendőrsége és annak újjászervezése, tekintettel a közigazgatás államosítására*. Győr, Surányi János Könyvnyomda Intézete.

RÉDEY Miklós (1901): *A nyomozási eljárás nehézségei*. Budapest, Légrády Testvérek Könyvnyomdája.

RÉDEY Miklós (1923): *Bevezetés a magyar rendőri jog alaptanaiba*. Budapest, Budapesti Hírlap Nyomda.

RÉDEY Miklós–LAKY Imre (szerk.) (1903): *Rendőrségi lexikon*. Budapest, A Stephaneum Nyomása.

RÉDEY Miklós–LAKY Imre (szerk.) (1909): *Rendőrségi lexikon: közrendészeti és büntetőjogi tudnivalók betűrendes kézikönyve*. Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdaipari Részvénytársaság.

REKTOR Béla (1980): *A magyar királyi csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, U.S.A. Árpád Könyvkiadó Vállalat.

RÉCSI Emil (1854/1855): *Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint, különös tekintettel Magyarországra*. I-IV. kötet. Pest, Heckenast Gusztáv.

RÉTI László (1970): *A Magyar Tanácsköztársaság központi szervei és pecsétjeik*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Révai Nagy Lexikona. Az ismeretek enciklopédiája. III. kötet. 1911; IV. kötet. 1912; V. kötet. 1912.; IX. kötet. 1913; XIII. kötet. 1915. Budapest, Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt.

ROTTER József (1979): *A Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya*. In: SZERÉNYI Imre–T. VARGA György–HUSZÁK Sándor (szerk.) *A proletárhatalom védelmében*. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség. 35-112.

SALLAI János (2016): *Út a Határrendőrségről szóló törvény megszületéséhez*. In: *Határrendészeti Tanulmányok*, 13. évf. 2. sz. 11-19.

SAS Ferenc (2006): *A 125 éves fővárosi rendőrség története*. Kézirat.

SÁGI Zoltán (2007): *Egyenruha, mint tradíció a Magyar Rendőrségnél*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, 13. évf. 16. sz. 107-112.

SCHULTZ, Bruno (1930): *Nemzetközi bűnügyrendészeti problémák*. In: *A Magyar Detektív*. 5. évf. 3. sz. 2. {DORNING 2-3}

SHVOY Kálmán (1983): *SHVOY Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

SMITH, Bruce (1960): *Police systems in the United States*. New York, Harper.

SOMOGYI Ede (szerk.) (1884): *Magyar Lexikon XIV*. Budapest, Wilckens és Waidl Kiadó-hivatala.

SUBA János (2008): *A katonai rendőrség felállítása a hátszágban 1917-ben*. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Preasidii Ordinis)*, 15. évf. 18. sz. 143-155.

SZABÓ Imre (1980): *A burzsoá állam- és jogbölcsélet Magyarországon*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

SZAMEL Lajos (1980): *Államigazgatás feladatai*. In: SZABÓ Imre (főszerk.) *Állam- és jogtudományi enciklopédia A-J*. Budapest, Akadémiai Kiadó. 153-164.

SZAMEL Lajos (1992): *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*. *Rendészeti tanulmányok*, 1. évf. 3-31.

SZEKFŰ Gyula (1917): *A magyar állam életrajza*. Budapest, Dick Manó Könyvkereskedése.

SZÉKELY György (főszerk.) (1984) *Magyarország története, előzmények és magyar történet 1242-ig*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

SZENDREI János (1910): *Miskolc város története és egyetemes helyirata 5. kötet (1800-1910)*. Miskolc, A város közönsége.

SZILVÁSI Ferenc (1984): *A körzeti megbízotti szolgálat harminc éve*. Budapest, BM Könyvkiadó.

SZILVÁSI Ferenc (1986): *Rendőrlaktanya a Mosonyiban (1886-1986)*. Budapest, BM könyvkiadó.

SZILVÁSI Ferenc (1989): *Budapest közlekedésbiztonságáért. A közlekedésrendészet krónikája (1872-1987)*. Budapest, BM Könyvkiadó.

SZITA János (1984): Baranya megye közigazgatása a neoabszolutizmus idején 2. rész. *Baranyai helytörténetírás*, 15. évf. 1. sz. 43-72.

SZŰCS László (szerk.) (1997): *DÁLNOKI Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1944. december 23.–1945. november 15. A–B kötet*. Budapest, Magyar Országos Levéltár.

SZŰTS Emil (1991): *Az elmerült sziget. A baranyai szerb-magyar köztársaság*. Pécs, Pannónia Könyvek.

TAKÁTS Sándor (1932): *Kémvilág Magyarországon I-II*. Budapest, Franklin Társulat.

TAKÁTS Sándor (1937): Adatok Pest és Buda rendőrségének 1848/49-iki történetéhez. (A fővárosi rendőrséget már Kossuth kormánya államosította) *Magyar Rendőr*, 4. évf. 10. sz. 220-221.

TÁBORI Kornél (1903): *A kétszázéves rendőrség. Pesti Napló*, 1903. október 31.

TÁBORI Kornél (1909): *A budapesti államrendőrség. Történeti visszapillantás. A Közbiztonság Almanachja 1910. évre*, I. évf. 39-67.

TÁBORI Kornél (1921): *Titkosrendőrség és kamarilla. Akták-adatok a bécsi udvari és rendőrségi levéltárból*. Budapest, Az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat.

TÁBORI Kornél (1923): Régi pesti főkapitányok. Tarka adatok a pesti rendőrség múltjából. In: BAKSA János (szerk.) *Rendőrségi Almanach 1923*. Budapest, Stephaneum Nyomda és Könyvkiadó R.T. 460-466.

TÁBORI Kornél (1933): *A pesti rendőrség őskora. A Magyar Detektív* 8. évf. 23. sz. 17-18.

TEUFEL, Franz (1993): *Mágocs. Mágocs, Mágocsért Alapítvány*.

THALY Kálmán (1882): I. RÁKÓCZY Ferencz fejedelem utasítása sáros-pataki várnagyi számára, 1666. *Történelmi tár 1. sorozat*, 5. évf. 2. sz. 374-380.

THURY Etele (1905): Az Óvárhoz tartozó városok és falvak bírának rendtartása 1635-ből. *Történelmi tár 2. sorozat*, 6. évf. 4. sz. 572-589.

TISZA Miksa (1925): *Magyarország rendőrségének története*. Pécs, „Haladás” Nyomda Részvénytársaság.

Tiszti Szótár (1807): *Latin-magyar Tiszti Szótár, melyet T.N. Baranya Vármegyének kiküldetett tagzatja T.N. Pest vármegye által bővítés végett közölt Tisztbéli Írásmódjának saját szavain felül, mint munkájának részét készített Pécssett, 1806-dik esztendőben*. Pécssett, Engel Kristina bővível.

TÖRÖK János (1930): Mihaszna Andrástól a Biztos Úrig. In: *A Budapesti Napilapok Rendőri Rovatvezetőinek Szindikátusa 50 éves jubileumi évkönyve 1880-1930*. Budapest, Közlekedési Nyomda. 26.

TÖRÖK Lajos (1938): *A m. kir. rendőrség fegyverhasználati joga*. Budapest, szerzői kiadás.

TUSNÁDI ÉLTHES Gyula: *A rendőri és a jövedéki büntetőjog. Az ezeréves magyar kihágási jog és mai állapota*. Budapest, Fővárosi Nyomda Rt.

UNGVÁRSZKY Ágnes (1989): *Gazdaságpolitikai ciklusok Magyarországon /1948-1988/*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Új Dunántúl 1921. augusztus 20; augusztus 21.

Új-Somogy 1921. augusztus 20; augusztus 23; szeptember 3.

VÁRADY Ferenc (1897): *Baranya múltja és jelene. II. kötet*. Pécs, Telegdi Ármin Könyvnyomdája.

VÁRY Albert (1922): *A vörös uralom áldozatai Magyarországon*. Budapest/Vác, szerzői kiadás.

VÉCSEY Leó (1926): *A 40 éves Budapesti Detektívtestület jubiláris albuma*. Budapest, M. Kir. Államrendőrség Detektívtestülete Nyugdíjpótló és Segélyező Egyesülete.

VÉCSEY Leó (1936): Pest város rendőrsége a 70-es években. *Magyar Rendőr*, 3. évf. 5. sz. 101-102.

VÉCSEY Leó (1937): A magyar rendőri szaksajtó őskora. *Magyar Rendőr*, 4. évf. 16. sz. 365-366. (1937b)

VÉCSEY Leó (1937): Hatvannyolc esztendő előtti tervek a magyar országos állami rendőrség szervezésére. *Magyar Rendőr* 4. évf. 18. sz. 415-416. (1937a)

WILDNER Ödön: *Pest és Buda közigazgatásának története az 1848-1849-i szabadságharc alatt*. Budapest, Székesfővárosi házi nyomda.

VÖRÖS Márton (1963): *A Széchenyi tér regénye*. Pécs, Pécs Városi Tanács.

Zala vármegye szabályrendeletei (1889) Zala-egerszeg, Zalavármegye közönsége.

ZANKÓ Géza (1937): Az alkotmányjogi törvényjavaslatok és a rendőrség. *Magyar Rendőr* 4. évf. 7. sz. 146-147.

ZOLTAI Lajos (1939): Debreceni utcakapitányok, tizedesek és tízházgazdák. Debrecen, Városi Nyomda.

A zoppoti rendőrkongresszus és rendőrszakkiállítás (1924): In: *A Rend*, 4. évf. 59. sz. 1.

ZSOLDOS Ignác (1838): *Néhány szó a honi közbátorságról*. Pesten, Trattner és Károlyi tulajdona.

ZSOLDOS Ignác (1842): *Szolgabírói hivatal. (I.) Törvénykezési rész. (II.) Közrendtartási rész*. Pápán, A Református Főiskola betűivel.

ZSOLDOS Ignác (1843): *A mezei rendőrség főbb szabályai: Az 1840: IX. törvénycikkely nyomán*. Pápán, A Református Főiskola betűivel.

FORRÁSGYŰJTEMÉNYEK

Belügyminisztérium Központi Irattára

Létszámkimutatás a rendőrség állományáról. BM Központi Irattár 504.076/1946.

02/1953. (VII.20.) BM parancs az egységes belügyminisztérium állományának köszöntése. BM Központi Irattár 10-1.048/1953.

Kollégiumi ülés, augusztus 11. BM Központi Irattár BM Titkársága II-2.938/1953.

Kollégiumi ülés, augusztus 25. BM Központi Irattár BM Titkársága II-3270/1953.

A rendőrség szervezeti egységei BM Központi Irattár 00546/1953.

Kollégiumi ülés 1957. április 24. BM Központi Irattár.

Kollégiumi ülés 1957. július 3. BM Központi Irattár 6-140/34/1/1957.

Kollégiumi ülés 1958. március 12. BM Központi Irattár.

Kollégiumi ülés 1960. május 4. BM Központi Irattár.

Kollégiumi ülés 1960. május 5. BM Központi Irattár.

A Belügyminisztérium szervezete BM Központi irattár 10-1513/1962. körlevél.

Magyar Nemzeti Levéltár

Országos Levéltár

MNL OL BM. ált. 3.735. csomó

MNL OL Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1929.IX.13. Rendőrségi nyugdíjjarulék-alap létesítése. 36. ülés 5. pont. MNL OL K27 19290913.

MNL OL XIX-B-1-r. Tervezet az Országos Rendőrség megszervezésére.

MNL OL XIX-B-1-r. Vidéki Főkapitányság létszáma. 133.127 BM sz.

Bács-Kiskun Megyei Levéltár

MNL BML IV A megyei törvényhatóságok és törvényhatósági jogú városok 1075-1974
Baja 14.729/1919. tanácsülési jegyzőkönyvek.

Baranya Megyei Levéltár

MNL BaML IV.1 Baranya Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 1695-1869 (1912)

a) Közgyűlési jegyzőkönyvek 1698-1847

672/1806; 869/1806; 694/1807.

c) Királyi és helytartótanácsi rendeletek, átiratok, folyamodványok 1730-1849
1008.

MNL BaML IV.252 Baranya vármegye királyi biztosának (főispáni helytartójának) iratai
1861-1867

a) Elnöki iratok

295/1864.eln.sz. {Szolgálati utasítás}

MNL BaML IV.262 Baranya vármegye alispánjának iratai 1867-1871

a) Közigazgatási iratok

1867/43.alisp; 870/1038.alisp.

MNL BaML IV.410 Baranya vármegye alispánjának iratai

b) Közigazgatási iratok 1872-1950

1867/43.alisp; 1882/9544.VII.alisp; 1884/3.541.alisp; 1890/5.017.alisp; 22.096/1944.alisp.

MNL BaML IV.433 Baranya vármegye községi szabályrendeleteinek levéltári gyűjteménye
1872-1949

256. Pécsvárad; 286. Somberek; 285. Siklós.

MNL BaML IV.1105 Pécs Város Városhatósági Közgyűlésének iratai 1867-1871 a) Jegyző-
könyvek

714/1867; 528/1869; 785/1869.

MNL BaML IV.1106 Pécs város tanácsának iratai 1848-1871

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek

5038/1848; 3680/1852; 112/1853; 208/1861; 101/1857; 3.680/1852; 112/1853; 2695/1863;
1.532/1864; 1.878/1864; 1.690/1865; 581/1866; 816/1867.

MNL BaML IV.1402 Pécs Város Törvényhatósági Bizottságának iratai 1872-1950

216/1872; 19/1890; 123/1908; 206/1913.

MNL BaML IV.1406 Pécs Város Tanácsának iratai 1872-1950

a) Tanácsülési jegyzőkönyvek és határozatok jegyzőkönyve 1874-1929 (1932)

20/1872; 252/1872; 540/1872; 824/1872; 181/1877; 58/1882; 256/1902; 84/1903; 1.613/1908.I.

MNL BaML IV.1407 Pécs város polgármesterének iratai (1859) 1872-1951

a) Elnöki iratok

14.119/1905.eln; 500/1914.eln; 277/1915.eln.

MNL BaML IV.1413 Pécs Város Rendőrkapitányi Hivatalának iratai 1870-1921

3732/1890; 1919/27. napiparancs; 370/1919; 1919/36. napiparancs.

MNL BaML XVI.1 Baranya Megye Direktóriumának (Sásdi Direktórium) iratai 1919

MNL BaML XXIII.2 Baranya Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága iratai 1950-1990

a) Ülésjegyzőkönyvek 1950-1990

9-6/1957. megyei vb határozat.

MNL BaML XXXV.6 MSZMP Pécsi Járási Bizottsága iratai 1957-1978

1958.II.6. jegyzőkönyv.

MNL BaML XXXV.8 MSZMP Mohácsi Járási Bizottsága iratai 1957-1983

Mohács IB ülések jegyzőkönyvei 1957.VI.8.

Somogy Megyei Levéltár

MNL SML IV. 405 Somogy vármegye alispánjának iratai 1872–1950.

b) Közigazgatási iratok 1872–1950.

1907/6.348.alisp.

Pécsi J. P. Múzeum

A/P. 1864-900.

Rendőrmúzeum iratai Budapest Főváros Levéltára anyagából (Budapesti Nemzeti Bizottság iratai 1945. 18. doboz)

Adalékok az új demokratikus rendőrség budapesti főkapitányságának egy éves történetéhez. 1946.III.11. szerző nélkül.

Jelentés a budapesti rendőrség megalakulásáról. 1945.II.9. Kádár János.

Engedélykérés a rendőr-főparancsnokság történetéről előadás tartására. 1946.III.19. Olvashatatlan aláírás.

Sólyom László eskütétele 1945.II.24.

Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság Központi Iráttár.

Az állomány véglegesítése, 201-011/62/1957.

Társadalmi tulajdon védelme, 8-630/1957.

52/1957. (XI.30.) BM parancs 1957. november 30-án kelt 52. számú parancsában a belügyminiszter az erkölcsi elismerés mellett elrendelte a személyi állomány jutalmazását, 201-013/49/1957.

Ügyelet és jelentőszolgálat, 013/22-1961.

Átszervezések, 0291/1963.

JOGSZABÁLYOK ÉS AZ IRÁNYÍTÁS EGYÉB ESZKÖZEI

Törvények

1794. évi a porosz államokra vonatkozó általános földtörvény (Allgemeines Landrecht 1794)

Szent István Király Dekrétomainak Második Könyve

Szent László Király Dekrétomainak Harmadik Könyve

Szent László Király Dekrétomainak Második Könyve

Szent László Király Dekrétomainak Első Könyve

Kálmán Király Dekrétomainak Első Könyve

1486. évi I. törvénycikk a nádori vagy köztörvényszék eltörlése és az ispánnak adott hatalom a rablásoknak a király tudtával való kiirtására

1486. évi XXXI. törvénycikk a katonák senkinek se okozzanak károkat; és a kártevőknek büntetéséről

1486. évi XXXVIII. törvénycikk annak büntetése, ki az elfogott tolvajt és latrot szabadon eresztí

1486. évi XLVIII. törvénycikk az ispánoknak minden gonosztevőt bárhol, bárki fekvő jószágain el szabad fogniok; és hogy az ellenszegülők annak a birtoknak az elvesztésével bűnhődnek, a hol a gonosztevőket megkapják

1486. évi LI. törvénycikk a szántszándékos gyilkosokat királyi kegyelem nélkül ki kell végezni, a kiket is, bárhol legyenek, el szabad fogni, és hogy azokat senki se merje megvédeni

1486. évi LX. törvénycikk hogy az egyes megyék élére ispánokat kell tenni, és hogy ezek az ispánok ugyanabból a megyéből kötelesek maguknak tekintélyes férfiakat alispánokul kiválasztani; és azok esküjéről

1514. évi LX. törvénycikk a nem javadalmazott papok, a tanulók, a hajdúk, a parasztok fegyvert és puskát ne viseljenek

1518. évi (bácsi) XXXV. törvénycikk a tolvajokat és egyéb gonosztevőket a vármegyék ispánjai irtsák ki, különben a királyi ülnök tegye azt

1527. évi VI. törvénycikk a gonosztevők és pártfogóik megbüntetendők (I. Ferdinánd)

1543. évi XXIII. törvénycikk a kapitányok ne engedjék meg, hogy bárkinek is kárt okozzanak, vagy bárkinek élelmi szereit elvegyék

1543. évi XXV. törvénycikk az okozott károkat kiegyenlíteni vonakodó katonákat a falusbírák is elfoghatják és a kapitányok vagy ispánok kezéhez szolgáltatathatják

1548. évi XLVIII. törvénycikk a kapitányok vagy ispánok büntessék meg a tolvajokat és rablókat

1548. évi XLIX. törvénycikk miképpen büntetendők azok, a kik a rablókat eltartják

1557. évi XXIII. törvénycikk a király vagy helytartója, azokat a hajdúkat, a kik a véghelyekből rablásokat követnek el, vagy a kik a rablásra okot szolgáltatnak megbüntesse

1595. évi XXVII. törvénycikk a kárt tevő katonák büntetéséről

1596. évi XXIII. törvénycikk a szabad hajdúknak és a kóborló lovasoknak a korábbi évi végzések értelmében való kiirtásáról

1609. évi XIX. törvénycikk a portyázások és a szabad hajdúk ellenében micsoda büntetéssel kell eljárni?

1659. évi XV. törvénycikk a kihágást elkövető véghelyiek, az urak szolgái s más csavargók és gonosztevők, valamint az ilyen elfogottakat meg nem büntető, pallosjoggal felruházottak ellen az eljárás módját megszabják

1659. évi XVI. törvénycikk a martalóczok, gonosztevők s kóborlók üldözésének módját s büntetését elrendelik

1723. évi XCVII. törvénycikk a magyar királyi tanács szervezetéről

1790/91. évi X. törvénycikk Magyarország és a hozzákapcsolt részek függetlenségéről

1792. évi VII. törvénycikk a magyar nyelv tanításáról és használatáról

1805. évi IV. törvénycikk a magyar nyelv használatáról

1830. évi VIII. törvénycikk a nemzeti nyelv használatáról
1836. évi III. törvénycikk a Magyar Nyelvről
1805. évi I. törvénycikk az általános fölkelés kijelentéséről az alább írott módozat szerint
1808. évi II. törvénycikk a fölkelésnek az alább írott módon való följánlásáról
1836. évi XXV. törvénycikk az Ország köz-javát és kereskedését gyarapító magányos válalatokról
1840. évi IX. törvénycikk a mezei rendőrségről
1848. évi III. törvénycikk független magyar felelős ministerium alakításáról
1848. évi XXII. törvénycikk a nemzeti őrseregről
1848. évi XXIII. törvénycikk a szabad királyi városokról
1867. évi VIII. törvénycikk a miniszterium alakítására vonatkozó 1847/8. évi III. tc. 12. § módosításáról
1867. évi XII. törvénycikk a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fennforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének módjáról
1868. évi XXX. törvénycikk a Magyarország, s Horvát-, Szlavón és Dalmátországok közt fennforgott közjogi kérdések kiegyenlítése iránt létrejött egyezmény becikkelyezéséről
1868. évi XL. törvénycikk a véderőről
1868. évi XLI. törvénycikk a honvédségről
1868. évi XLII. törvénycikk a népfelkelésről
1869. évi IV. törvénycikk a bírói hatalom gyakorlásáról
1870. évi XLII. törvénycikk a köztörvényhatóságok rendezéséről
1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről
1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről
1871. évi XL. törvénycikk a gátrendőrségről

1871. évi LIII. törvénycikk a büntető törvényekre és gyakorlatra vonatkozó némely intézkedésről
1872. évi XXXVI. törvénycikk Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről
1874. évi XXXIV. törvénycikk az ügyvédi rendtartás tárgyában
1876. évi XX. törvénycikk némely városi törvényhatóságok megszüntetéséről
1876. évi XXXIII. törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről
1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről
1879. évi XL. törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról
1881. évi III. törvénycikk a közbiztonsági szolgálat szervezéséről
1881. évi XXI. törvénycikk a Budapest-fővárosi rendőrségről
1882. évi X. törvénycikk a magyar királyi csendőrség által, a törvényhatósági joggal felruházott városok kül- és belterületein való teljesítendőkről
1883. évi I. törvénycikk a köztisztviselők minősítéséről
1885. évi XI. törvénycikk állami tisztviselők, altisztek és szolgák nyugdíjazásáról
1885. évi XXIII. törvénycikk a vízjogról
1886. évi XV. törvénycikk a budapesti fővárosi m. kir. államrendőrség részére Budapesten építendő laktanyáról
1886. évi XXI. törvénycikk a törvényhatóságokról
1886. évi XXII. törvénycikk a községekről
1887. évi V. törvénycikk a budapesti fővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányi hivatala részére Budapesten megveendő házról, valamint annak megvételére, átalakítása és berendezésére szükséges kölcsön felvételének engedélyezéséről
1889. évi XLVI. törvénycikk a Budapest fővárosi rendőrség hatáskörének kiterjesztéséről Új-Pest és Rákos-Palota községek területére
1890. évi I. törvénycikk a közutakról és vámokról

1891. évi XXXIII. törvénycikk a vármegyei közigazgatás rendezéséről
1892. évi II. törvénycikk az 1895. évben Budapesten tartandó országos nemzeti kiállításról
1893. évi III. törvénycikk az országos nemzeti kiállítás költségeinek fedezéséről
1894. évi XII. törvénycikk a mezőgazdaságról és mezőrendőrségről
1895. évi IV. törvénycikk az 1895. évi államköltségvetésről
1896. évi VII. törvénycikk a honalapítás évezredes emlékének törvénybe iktatásáról
1896. évi VIII. törvénycikk a honalapítás ezredik évfordulójának megörökítésére alkotandó művekről
1896. évi XXXIII. törvénycikk a bűnvádi perrendtartásról
1897. évi XXIV. törvénycikk az állami hivataloknál alkalmazott díjnokok szolgálati és anyagi helyzetének javításáról
1897. évi XXXIV. törvénycikk a bűnvádi perrendtartás életbeléptetéséről
1901. évi VIII. törvénycikk az állami gyermekmenhelyekről
1901. évi XXI. törvénycikk a közsegélyre szoruló 7 éven felüli gyermekek gondozásáról
1903. évi V. törvénycikk külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról
1903. évi VIII. törvénycikk a határrendőrségről
1907. évi LVIII. törvénycikk a vármegyei közigazgatás rendezéséről szóló 1891:XXXIII. törvénycikk hatályon kívül helyezéséről
1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
1912. évi XXXIII. törvénycikk a honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról
1912. évi LVIII. törvénycikk a városok fejlesztéséről
1912. évi LX. törvénycikk a Budapest székesfővárosi m. kir. államrendőrség hatáskörének Erzsébetfalva, Kispest és Pestszentlőrinc községek területére való kiterjesztéséről
1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről

1912. évi LXV. törvénycikk az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról

1913. évi VII. törvénycikk a fiatalokúak bíróságáról

1914. évi XIV. törvénycikk a sajtóról

1916. évi XXXVII. törvénycikk a fiumei m. kir. állami rendőrségről

1916. évi XXXVIII. törvénycikk a Budapest székesfővárosi m. kir. államrendőrség hatáskörének Csepel község területére való kiterjesztéséről

1919:III. néptörvény Az egyesülés és gyülekezés szabadságáról

1920. évi I. törvénycikk az alkotmányosság helyreállításáról és az állami főhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről

1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Sziámmal és Cseh-Szlovákiával 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről

1921. évi XLVI. törvénycikk az 1921/22. költségvetési év augusztus hó elsejétől december hó végéig viselendő közterhekről és fedezendő állami kiadásokról szóló 1921. évi XXXIV. tc. módosítása és az evvel kapcsolatos intézkedések tárgyában

1922. évi VII. törvénycikk a magyar királyi állami rendőrség és a magyar királyi csendőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról

1922. évi XI. törvénycikk a Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról

1922. évi XIV. törvénycikk a magyar királyi folyamőrség szervezéséről, létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról

1922. évi XXIX. törvénycikk a soproni népszavazás emlékének törvénybeiktatásáról

1923. évi XXII. törvénycikk a Hágában 1912. évi január hó 23-án kötött „Nemzetközi ópium-egyezmény” becikkelyezéséről

1927. évi VII. törvénycikk a Trianoni Békeszerződés katonai rendelkezései között foglalt egyes tilalmak és korlátozások végrehajtásáról szóló 1922. évi XI. tc. I. fejezete némely rendelkezéseinek kiegészítéséről és módosításáról

1930. évi III. törvénycikk a katonai büntetőtörvénykönyv életbeléptetéséről és a közönséges büntetőtörvények egyes rendelkezéseinek ezzel kapcsolatos módosításáról és kiegészítéséről

1930. évi XVIII. törvénycikk Budapest székesfőváros közigazgatásáról

1930. évi XXVIII. törvénycikk a külföldieknek a magyar korona országai területén lakhatásáról szóló 1903:V. tc. egyes rendelkezéseinek módosításáról

1930. évi XXXVII. törvénycikk a Genfben 1925. évi február hó 19-én kötött „Nemzetközi ópiumegyezmény” becikkelyezéséről

1931. évi XXVI. törvénycikk a gazdasági és hitelélet rendjének, továbbá az államháztartás egyensúlyának biztosításáról

1932. évi XIII. törvénycikk a m. kir. rendőrség fegyverhasználati jogáról

1933. évi VIII. törvénycikk a kábítószer gyártásának korlátozása és forgalomba hozatalának szabályozása tárgyában Genfben 1931. évi július hó 13-án kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről

1936. évi VIII. törvénycikk rendőrlegénységi és csendőrlegénységi betegsegélyezési alap létesítéséről

1938. évi III. törvénycikk a rendőri büntetőbíráskodás körébe utalt egyes kihágások tetten ért elkövetőinek a helyszínen való megbírságolásáról

1938. évi XVII. törvénycikk az egyesülési szabadsággal elkövetett visszaélések megtorlásáról

1939. évi II. törvénycikk a honvédelemről

1939. évi IV. törvénycikk a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról

1940. évi XXVI. törvénycikk a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrésznek a Magyar Szent Koronához visszacsatolásáról és az országgal egyesítéséről

1946. évi VII. törvénycikk a demokratikus államrend és köztársaság büntetőjogi védelméről.

1949. évi XX. törvény A Magyar Népköztársaság Alkotmánya

1951. évi 30. törvényerejű rendelet. (nyugdíjtörvény)

1953. évi 13. tvr. a Magyar Népköztársaság ügyészségéről

1954. évi II. törvény A Magyar Népköztársaság bírósági szervezetéről
1955. évi 22. törvényerejű rendelet a rendőrségről
1956. évi 31. törvényerejű rendelet a közbiztonsági őrizetről
1956. évi 35. törvényerejű rendelet a rendőrségről szóló 1955. évi 22. tvr. kiegészítéséről
1957. évi II. törvény a Magyar Népköztársaság Alkotmányának módosításáról
1957. évi 8. tvr. egyes büntető eljárási rendelkezések módosításáról
1957. évi 13. törvényerejű rendelet a munkásőrségről
1957. évi 17. törvényerejű rendelet a szabálysértésekről
1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
1959. évi 9. törvényerejű rendelet a Magyar Népköztársaság ügyészségéről
1960. évi 10. tvr. részleges közkegyelem gyakorlásáról és a közbiztonsági őrizet megszüntetéséről
1968. évi I. törvény a szabálysértésekről
1971. évi 10. számú törvényerejű rendelet a fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról
1974. évi 17. törvényerejű rendelet az állam- és közbiztonságról
1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról
1990. évi X. törvény a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról
1990. évi XXII. törvény egyes törvények és törvényerejű rendeletek hatályon kívül helyezéséről és módosításáról
1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről
1997. évi XXXII. törvény a Határőrségről és a határőrizetről
1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

1999. évi LIV. törvény az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információ-cseréről

1999. évi LXIX. tv. a szabálysértésekről

2007. évi LXXXIX törvény az államhatárról

2007. évi XC. törvény a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény módosításáról

2010. évi CXLVII. törvény egyes rendészeti tárgyú és az azokkal összefüggő törvények módosításáról

2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról

Magyarország Alaptörvénye (Hatályba lépett 2012.1.1-én)

2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról

2016. évi CXVI. törvény az egyes belügyi tárgyú törvények módosításáról

Uralkodói elhatározások

LK.1867. (II.17.) Legfelsőbb kézirat a m. kir. helytartótanácsához, a m. kir. helytartótanács működésének megszüntetése tárgyában.

ÜJ.1867. A magy. kir. Ministeriumhoz beosztott s eddig a magy. kir. Helytartótanácsnál tárgyalt ügyek jegyzéke.

Helytartótanácsi rendelkezések, ajánlások

4.052/1794. (III.21.) Helytartótanács intimátum a közbiztonság javítására.

75.795/1863. Helytartótanács Útrendőrségi szabályok.

Kormányrendeletek, kormány határozatok

5692/1905. (XII.29.) ME rendelet A határrendőrségről szóló 1903:VIII. t.cikk életbeléptetéséről.

5.470/1914. (VII.27.) ME rendelet A törvényhatósági és községi szabályrendeletek rendőri természetű rendelkezéseinek felfüggesztéséről.

5.473/1914. (VII.27.) ME rendelet Az útlevel-kiállítás jogának a belügyminiszter, illetőleg a bán hatáskörébe utalásáról.

7.364/1914. (X.3.) ME rendelet Az állami, törvényhatósági és községi hatóságok (hivatalok) magatartásáról ellenséges megszállás esetében.

9.103/1914. (XII.18.) ME rendelet Az állami, törvényhatósági és községi hatóságok (hivatalok) magatartásáról ellenséges megszállás esetében követendő magatartásáról szóló 7.364/1914. ME rendelet módosításáról és kiegészítéséről.

5.220/1918. (XI.11.) ME rendelet Magyarország demokratikus függetlenségének, belső rendjének, lakosságának személy- és vagyonbiztonsága, valamint általában a törvényes rend fenntartásának biztosítására létesítendő szervezetek.

I/1919. (III.21.) Forradalmi Kormányzótanács rendelete (statárium).

4/1919. (VIII.3.) A Magyar Népköztársaság Kormányának 4. számú rendelete. Államrendőrség felállítása.

4.618/1919. (IX.18.) ME rendelet A budapesti magyar állami révkapitányság felállításáról.

5.047/1919. (X.01.) ME rendelet A rendőrség államosítása.

5.084/1919. (IX.30.) ME rendelet Az egyesülési és gyülekezési jogról.

1.053/1920. (II.12.) ME rendelet A folyamrendészet gyakorlásáról.

2.394/1920 (III.18.) ME rendelet Az állami hatóságok, hivatalok és intézmények elnevezéséről, és az állami címereken a szent koronának alkalmazásáról.

1.862/1923. (III.9.) ME rendelet A hajóforgalom ellenőrzéséről.

8.270/1923. (XI.23.) ME rendelet A folyamrendészet gyakorlásáról és a m. kir. folyamőrség szervezéséről, létszáma kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922: XIV. t.-c. végrehajtásáról.

6.500/1931. (XI.30.) ME rendelet A m. kir. rendőrség szervezeti változásairól.

610/1940. (I.19.) ME rendelet A m. kir. rendőrség szervezeti változásairól szóló 6.500/1931. ME számú rendelet módosításáról.

3.650/1932.(VII.6.) ME rendelet Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap kezeléséről.

7.700/1934.(IX.1.) ME rendelet Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alap szolgáltatásainak újabb szabályozásáról. 430/1945.ME 430/1945.(II.27.) ME rendelet Az Országos Tisztviselői Betegsegélyezési Alappal kapcsolatos kérdések átmeneti szabályozásáról.

14.120/1933. (X.27.) ME rendelet A közigazgatás rendezéséről szóló 1929:XXX. tc. módosításáról és kiegészítéséről alkotott 1933:XVI. tc. egyes rendelkezéseinek életbeléptetéséről és végrehajtásáról.

2.222/1934. (III.1.) ME rendelet A Genfben 1925. évi február hó 19-én kötött „Nemzetközi Ópiumegyezmény” becikkelyezéséről szóló 1930: XXXVII, és a kábítószer gyártásának korlátozása és forgalomba hozatalának szabályozása tárgyában Genfben 1931. évi július hó 13-án kelt nemzetközi egyezmény becikkelyezéséről szóló 1933:VIII. törvénycikkek végrehajtásáról.

6.210/1939. (VI.22.) ME rendelet A Magyar Szent Koronához visszatért kárpátaljai területen az állambiztonsági, különösen az idegenrendészeti tennivalók ellátásáról.

250/1943. (I.7.) ME rendelet A M. Kir. Rendőrség Őrszemélyzete Nyugdíjpótló és önszegélyző Egyesülete felügyeletének szabályozásáról.

2.300/1944. (VI.21.) ME rendelet A m. kir. rendőrség átszervezéséről.

13/1945. (I.4.) ME rendelet a közbiztonság fokozottabb biztosításáról.

529/1945. (II.26.) ME rendelet A fasiszta politikai és katonai jellegű szervezetek feloszlításáról.

1.690/1945. (V.7.) ME rendelet Az államrendőrség megszervezéséről, a csendőrség feloszlításáról.

1.700/1945. (V.7.) ME rendelet a Magyar Államrendőrség felállításáról.

4.350/1945. ME (VII.4.) ME rendelet a Magyar Államrendőrség tagjai illetményeinek és nyugellátásának tárgyában

4.840/1945. (VII.11.) ME rendelet A nemzetvédelmi kereszt jelvényének, valamint a felvidéki, erdélyi és délvidéki emlékérmek viselésének megtiltása tárgyában.

8.490/1945. (IX.20.) ME rendelet Az Államrendőrség budapesti főkapitányságának megszervezése és az Államrendőrséget érintő egyes kérdések szabályozása.

10.141/1945. (X.30.) ME rendelet SÓLYOM László kinevezése rendőr altábornaggyá.

7.443/1945. ME rendelet Dr. KRISZTINKOVICH Antal rendőrezredes kinevezése rendőrvezérőrnaggyá.

1090/1946. (I.31.) ME rendelet A nemzeti kormány 1090/1946. (I.31.) ME rendelet az országos főkapitányi állás szervezése és az országos főkapitány feladatkörének megállapítása tárgyában.

4.353/1949. (XII.28.) MT rendelet Államvédelmi hatóság szervezése tárgyában.

500/6/1953. (VII. 17.) MT határozat Az Államvédelmi Hatóság, mint önálló szerv, megszűnése és a Belügyminisztériummal való összevonása.

Az 1/1954. (I. 9.) MT rendelet a személyi igazolványról.

1.066/1955. (VII.27.) MT határozat Az önkéntes rendőri csoportok szervezéséről.

1.009/1956. (I.26.) MT határozat a közúti közlekedés rendjének fokozottabb biztosítására létrehozandó társadalmi ellenőri csoportok vonatkozásában.

10.016/1956. (XI.27.) MT határozat a rendőri állomány illetményének megállapításáról.

10.029/1956. (XII.7.) MT határozat a tiszthelyettesi fizetések emeléséről.

1.004/1958. (III.1.) MT határozat a vízirendészetről.

39/1974. (XI. 1.) MT rendelet a rendőrségről.

1.054/1990. (III.23.) MT határozat az Országos Rendőr-főkapitányságról.

329/2007. (XII. 13.) Kormányrendelet a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről.

293/2010. (XII. 22.) Kormányrendelet a rendőrség belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról.

Miniszteri rendeletek, utasítások, parancsok

Lóvasút szabályrendelet 1869 (IV.5.) KKM rendelet a lóvonatú vasutaknak közutakon leendő elhelyezése iránt.

3.365/1869. (VI.17.) BM körlevél a Magyar- és Erdélyország összes törvényhatóságaihoz, a tűzrendészeti szabályok kezelése iránt.

57.237/1872. (X.29.) PM rendelet A budapesti lánchídon való kocsiközlekedésre vonatkozó rendszabály.

1394/1873. (IV.29.) BM rendelet Az egyesületek ellenőrzése tárgyában.

773/1874. (III.1.) BM rendelet Az egyletek, társulatok, intézetek nyilvántartása tárgyában
1873. április 29-én kelt 1394. sz. belügyminiszteri rendelet foganatosítása iránt.

24.301/1882. (IV.29.) BM rendelet A Budapest fővárosi rendőrség fegyelmi szabályairól és a fegyelmi eljárásról.

53.081/1883.(IX.25.) BM r. A m. k. csendőrség és a helyi rendőrség szolgálati köre tárgyában. MRT XVII. évf. (1883) 1291. p.

15.580/1884. (III.10.) BM rendelet a Rendőri Közlöny tartalma tárgyában.

43.972/1884. (VIII.2.) BM rendelet A székesfővárosi államrendőrség főkapitányához, a rendőrség számára kiadott Utasítás tárgyában.

9.389/1885. (II.14.) BM rendelet Az új tolonc szabályzat kibocsátása tárgyában.

42.159./1887 (VI.3.) BM rendelet A kerékpárokkal való közlekedés szabályozása tárgyában.

3.257.eln./1895. (XII.11.) BM rendelet SALY Károly megbízása Az országos nemzeti kiállítás kerületi kapitánysága vezetésével.

661/1896. (II.6.) BM rendelet a „Belügyi Közlöny” alapítása tárgyában.

3.726.eln./1896. (III.23.) BM rendelet Az országos nemzeti kiállítás kerületi kapitánysága megszervezésének szabályzata tárgyában.

114.534/1896. (XII.30.) BM rendelet A Budapest fő- és székvárosi m. kir. államrendőrség fegyelmi szabályairól és fegyelmi eljárásáról.

75.844/1896. (XII.31.) BM rendelet A Budapest szék- és fővárosi m. kir. államrendőrség kebelében a „dunai kerületi kapitányság” felállítása tárgyában.

130.000/1899. BM utasítás a nyomozó rendőri hatóságok és közegek részére.

49.889/1902. (VIII.7.) BM rendelet A »Rendőri Lapok* támogatása tárgyában.

60.000/1907. (VI.17.) BM rendelet Az eddigi környezetükben erkölcsi romlásnak kitétt, avagy züllésnek indult gyermekek oltalmáról az állami gyermekvédelem körében.

123.196/1907. (XI.22.) BM rendelet A Közbiztonság című szaklap ajánlása.

70.513/1908. (VI.16.) BM rendelet A rendőri gyermekbíróság felállítására.

49.889/1902. (VIII.7.) BM rendelet a Rendőri Lapok támogatása tárgyában.

91.000/1905 (XII.29.) BM rendelet valamennyi törvényhatósághoz, Fiume város kivételével, a határrendőrségről szóló 1903:VIII. t.cikk életbeléptetéséről és végrehajtásáról.

123.196/1907. (XI.22.) BM rendelet a Közbiztonság című szaklap ajánlása.

20.001/1908.(VIII.17.) IM rendelet a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908: XXXVI. t.-c. hatálybaléptetése és végrehajtása tárgyában.

24.300/1908.(X.15) IM-BM rendelet Az országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában.

127.000/1908.(X.30) BM rendelet Az országos bűnügyi nyilvántartás tárgyában kiadott rendelet szétküldéséről.

65.000/1909. (IX.26.) BM rendelet A rendőri büntető eljárásra vonatkozó egységes szabályzat kibocsátásáról.

57.000/1910. (IV.29.) BM rendelet A gépjárművek közúti forgalmáról.

135.585/1913. BM 135.585/1913.(I.18.) BM rendelet A magánkutató (magándetektív) irodák működésének szabályozásáról.

5.110/1914. (VII.27.) BM rendelet Több város területén a csendőrség igénybevételéről.

146.413/1914. (VIII.4.) BM rendelet A hadiállapot idején a vármegyei háztartásban a legmesszebb menő takarékoság megvalósításáról.

146.500/1914. (VIII.7.) BM rendelet A városok és községek fizetőképességének fenntartásáról.

4.220/1914. (IX.16.) BM rendelet A polgári őrségek szervezéséről.

74.950/1915. (X.25.) BM r. A „Rendőrségi Lapok” című szaklap ajánlása.

16.970/1917. (I.11.) BM rendelet A katonai rendőrség felállításáról.

37.000/1917. (III.23.) BM rendelet A fiumei m. kir. állami rendőrségről szóló 1916:XXXVII. törvénycikk végrehajtásáról és a hatáskörök körülírásáról.

33.170/1918. (XII.22.) HM rendelet A karhatalmak igénylésének, karhatalmak kirendelésének és a kirendelési hatáskörnek szabályozása.

155.000/1918. (XII.2.) BM rendelet A belügyministerium felügyelete alatt álló hatóságok, hivatalok és intézetek címe, pecsétje és alkalmazottjaiknak esküje, valamint az állam címeinek használata.

1/1919. (III.26.) BN rendelet. A Vörös Őrség felállítása. (BN=belügyi népbiztos)

1/1919. (VIII.11.) BM rendelet A működésükben akadályozott községi, városi es vármegyei alkalmazottaknak jelentkezésre felhívása.

10.568/1918. (XII.19.) BM rendelet A vidéki rendőrség felemelt illetményeinek folyósításáról.

10.816/1918. (XII.27.) BM rendelet a rendőri ügyeleti díjak egységes megállapításáról.

90.089/1919. (XII.31.) BM rendelet Az állami rendőrség ügyintéző hatásköréről.

31.300/1920. (V.19.) BM rendelet A belügyminisztérium kebelében szervezett nyomozó osztály működéséről.

85.213/1920. (XII.9.) A belügyminisztérium nyomozó osztálya felállítását elrendelő 31.300/1920. BM rendelet kiegészítéséről.

39.820/1921. (1922.IV.11.) BM rendelet A m. kir. rendőrség szervezetének és szolgálatának szabályzata. Kihirdetve: Bp. Közlöny 1922. évi 89.sz. (IV.18.).

63.515/1921. (VII.21.) BM rendelet A m. kir. állami rendőrség részére rendszeresített hivatali egyenruha viseléséről.

30.015/1921. (VIII.31.) BM rendelet Az igazgatási rendészet és a rendőri büntető bíraskodás ellátásáról önkormányzati közigazgatási hatóságok által.

79.517/1921. (IX.12.) BM rendelet M. kir. révkapitányságok felállításáról.

91.640/1921. (XI.7.) BM rendelet „A Rend” című szaknapilap előfizetése.

4.848/1921. (XII.27.) PM rendelet Az egyenesadókról és illetékekről szóló törvényes rendelkezések végrehajtásánál közreműködő m. kir. adóellenőrök alkalmazásáról.

73.349/ 1922. (V.8.) BM rendelet Nősülési szabályzat a m. kir. államrendőrség egyenruha- és fegyverviselésre jogosított tagjai számára.

77.000/1922. (V.10.) BM rendelet Az egyesületi alapszabályok általános kellékeiről.

71.273/1922. (VI.4.) BM rendelet Rendőri Útmutató és Címtár ajánlása.

45.800/1923. BM rendelet A m. kir. belügyminiszternek 99,546/1924; helyesen 45.800/1923. BM rendelet A magánkutató (magándetektív) irodák működésének szabályozása tárgyában 135,585/1913. BM sz. alatt kiadott rendelet módosítása.

60.002/1923. (IV.17.) BM r. A ponyvairadalom elleni intézkedésekről.

- 40.000/1923.(V.12.) NMM rendelet A tisztviselői betegsegélyezés újabb szabályozásáról.
- 40.200/1924.(III.26.) NMM rendelet A tisztviselői betegsegélyezés ügyét szabályozó 40.000/1923. NMM számú rendelet módosításáról.
- 92.000/1924.(VI.28.) NMM rendelet A tisztviselői betegsegélyezés ügyének újabb szabályozásáról.
- 124.037/1924. (VI.25) BM rendelet A „Központi Nyomozó Hivatal” megszüntetéséről.
- 125.400/1924. (VII.2.) BM rendelet Sajtótermékek utcai és házaló terjesztésének hatályosabb ellenőrzéséről és a kolportage-engedélyek nyilvántartásáról.
- 242 000/1924. (1925. II.5.) BM rendelet A m. kir. állami rendőrség létszámegegyesítése és az egységes létszámba foglalt fogalmazói és felügyelői karbeli tisztviselők új rangsorának megállapítása.
- 246.496/1924. (XII. 28.) BM rendelet Kerületi rendőrfőkapitányságok megszüntetése és a rendőrhatóságok újabb területi beosztása.
- 650/1925. (III.3.) BM rendelet Az irodalmi működést kifejtett tisztviselők életrajzi adatainak közlése.
- 92.088/1925. BM rendelet Adatok szolgáltatása a „Magyar írók Élete és Munkái” című gyűjteményhez.
- 1.727/1925. (VI.21.) BM rendelet „Budapesti Útmutató és Címtár” című zsebkönyv ajánlása.
- 155.600/1926. (VI.12.) BM rendelet A vízből mentés szervezéséről.
- 74.937/1926. (VII.31.) BM rendelet A m. kir. állami rendőrség területén működő csendőrség viszonyáról a rendőrhatóságokhoz.
- 203.000/1926. (1927.I.27.) BM rendelet A személyazonosság igazolására szolgáló „Igazoló jegy” kiadása.
- 95.000/1927.(VII.15.) NMM rendelet A tisztviselői betegsegélyezés ügyének újabb szabályozásáról.
- 127.491/1927. (VIII.5.) BM rendelet a ponyvairodalom elleni védekezésről, valamint a sajtótermékek utcai és házaló terjesztésének engedélyezésénél követendő eljárásról és ellenőrzésről.
- 72.249/1927. (X.10.) BM rendelet Az „Országos Rendőri Útmutató „ című munka ajánlása.

270.267/1928. (III.1.) BM rendelet A „Rendőőr” c. szaklap ajánlása.

183.497/1928. (VII.8.) BM rendelet A „Rendőrségi Lapok” c. sajtótermék megjelenésének és terjesztésének megtiltása.

803/1929.(IV.29.) BM rendelet A „Budapesti Útmutató és Címtár, Rendőrségi Zsebkönyv” című munka ajánlása.

250.000/1929. (VIII.8.) BM rendelet A közúti közlekedés rendjének és a közutakon a közrend fenntartásának szabályozása.

261.340/1929. (XII.21.) BM rendelet A közúti közlekedés rendészeti szabályzat némely rendelkezéseinek értelmezése.

60.374/1930. (I.21.) BM rendelet A m. kir. rendőrség és a m. kir. csendőrség területi és szolgálati viszonyának szabályozása.

100.000/1930. (XI.6.) BM rendelet A külföldieknek az ország területén lakhatásáról szóló 1903: V. tc, illetőleg az ennek módosításáról szóló 1930: XXVIII. tc. végrehajtása.

185.100/1932. (VII.13.) BM rendelet A m. kir. rendőrség fegyverhasználatának részletes szabályozásáról.

222/1934. (III.28.) BM rendelet A kábítószerforgalom ellenőrzése céljából Központi Szerv kijelöléséről.

195.200/1934. (III.29) BM rendelet A kábítószer termelésének, gyártásának és forgalmának ellenőrzése céljából „Központi Szerv” megalakításáról.

120.000/1936.BM 120.000/1936. (VI.24.) BM r. Az Országos Rendőrlegénységi Betegségnyelzési Alap létesítéséről és szolgáltatásainak szabályozásáról.

180.600/1937. (IX.24.) BM rendelet A Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság miskolci, sátoraljaújhelyi és nyíregyházai kirendeltségeinek felállításáról.

2.000/kih.1938. (IV.12.) BM rendelet rendőri büntető bíraskodás körébe utalt egyes kihágások tetten ért elkövetőinek a helyszínen való megbírságolásáról szóló 1938:III. törvénycikk hatályba léptetéséről és végrehajtásáról.

131.300/1938. (IV.27.) BM rendelet A m. kir. rendőrségi detektíveknek szolgálati jelvényvel ellátásáról.

75.495/1939. (VIII.22.) BM rendelet A 6.210/1939. ME számú rendelet hatálybaléptetésére, továbbá a határvidéki m. kir. rendőrkapitányság és a határvidéki m. kir. rendőrkirendeltségek területi beosztására vonatkozó 70.000 1939. B. M. számú rendelet módosításáról.

76.664/1939. (XII.19.) BM rendelet A m. kir. rendőrség fegyverhasználatának részletes szabályozásáról szóló rendelet kiegészítéséről.

71.900/1939. (VI.16.) BM rendelet A folyamrendészeti tennivalók ellátásáról.

74.500/1939. (VIII.5.) BM rendelet A folyamrendészeti tennivalók ellátása tárgyában kiadott 71.900/1939. BM számú rendelet végrehajtásáról.

95.400/1940. (I.30.) BM rendelet A m. kir. rendőrség tisztikara, detektívtestülete és őrszemélyzete nőülési szabályzatáról.

97.630/1940. (IV.4.) BM rendelet A m. kir. rendőrség vidéki szerveinek felügyeleti körzeteiről.

407/1940. (V.21.) BM rendelet A folyamrendészeti tennivalók ellátásáról szóló 71.900/1939. BM számú rendelet módosításáról és kiegészítéséről.

108.141/1940. (XI.21.) BM rendelet A Magyar Szent Koronához: visszacsatolt keleti és erdélyi területen m. kir. rendőrkapitányságok szervezéséről.

210.610/1941. (I.13.) BM rendelet A m. kir. rendőrség felügyeleti körzeteinek újabb beosztásáról.

187.000/1941. (VI.25.) BM-KKM rendelet A közúti közlekedésrendészeti szabályoknak a jobboldali haladásra áttéréssel kapcsolatos módosításáról.

150.400/1942. (IV.21.) BM rendelet Az Országos Rendőrlegénységi Betegsegélyezési Alap létesítése és szolgáltatásainak szabályozása.

93.880/1942. (V.21.) BM rendelet A révkapitányságok működési körén kívül eső vízterületen a vízirendészeti tennivalók ellátásáról.

A 159.625/1942. (IX.1.) BM rendelet A II. karhatalmi zászlóalj megszervezésére.

148.734/1944. (VI.20.) BM rendelet A Külföldieket, Ellenőrző Országos Központi Hatóság kirendeltségeinek megszüntetéséről.

5.005./1945. (I.17.) BM rendelet adatok bejelentése közbiztonsági szervekről.

5.006/1945. (I.17.) BM rendelet Az újonnan létesült közbiztonsági szervek tevékenységének ki erjesztéséről.

5.007/1945. (I.17.) BM rendelet a Közbiztonsági szervek megkülönböztető jelzésviselési kötelezettségéről.

20.165/1945. BM 20.165/1945.(VII.9.) BM r. Az egyesületek működésének felülvizsgálatáról.

20.200/1945.(VII.21) BM rendelet Az egyesületek működésének felülvizsgálata tárgyában kiadott 20.165/1945. BM számú rendelet kiegészítéséről.

140.081/1945. (VIII.6.) BM rendelet A magyar államrendőrség tagjainak állománycsoportokba besorolása és új elnevezés megállapítása tárgyában.

141.479/1945.BM rendelet 141.479/1945. (VIII.27.) BM r. A „Rendőrségi Közlöny” elnevezésű rendőrségi hivatalos lap megindítása tárgyában.

144.272/1945. (IX.3.) BM rendelet a „Magyar Folyamrendőrség” felállítása tárgyában.

145.703/1945. (IX.3.) BM rendelet a Nőknek a magyar államrendőrség állományába való alkalmazása tárgyában.

272.709/1945. (X.15.) BM rendelet A sajtó részére nyilatkozatok és felvilágosítások adásának szabályozása tárgyában.

272.841/1945. (X.19.) BM rendelet A Rendőrségi Közlönyben megjelent rendeletek végrehajtása tárgyában.

144.272/1945.(X.3.) BM rendelet A „Magyar Folyamrendőrség” felállítása tárgyában.

A 219.084/1946. (III.16.) BM rendelet A légi közlekedéssel kapcsolatos rendészeti tennivalók ellátása tárgyában.

225.000/1946. (III.31.) BM rendelet a csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről szóló 1.690/1945. ME számú rendelet kiegészítése és módosítása tárgyában kiadott 6.690/1945. ME számú rendelet végrehajtásáról.

225.000/1946. (III.31.) BM rendelet A Magyar Államrendőrség vidéki hatóságainak és szerveinek szervezeti szabályzata.

532.776/1946. (VIII.31.) BM rendelet A rendőrségi beszerzési csoportok működésének megszüntetése, továbbá a rendőrség birtokában lévő föld és házingatlanok, üdülők bejelentése tárgyában.

533.900/1946.(X.4.) BM rendelet Az államháztartás egyensúlyi helyzetének rendbehozása érdekében az államrendőrség kebelében végrehajtandó változásokról szóló 10.060/1946 ME számú rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezések végrehajtása tárgyában.

550.200/1946.(X.12.) BM rendelet Rendőregyesületek gazdasági természetű működésének szabályozása tárgyában. RK II. évf. (1946) 23. sz. (XI.15.) 613.p.

535.000/1946. (XI.27.) BM rendelet A Magyar Államrendőrség vidéki főkapitányságának, valamint az alája rendelt rendőri hatóságoknak szervezeti szabályai tárgyában.

535.059./1946. (XII.10.) BM rendelet A Magyar Államrendőrség államvédelmi osztálya szervezetének, továbbá feladat- és ügykörének megállapítása tárgyában.

535.420/1946. (XII.28.) BM rendelet a budapesti főkapitányság szervezetéről és feladatköréről.

191.266/1947. (II.10.) BM rendelet A sajtó tájékoztatása körül mutakozó szabályellenes eljárás megszüntetése tárgyában.

194.266/1947. (V.26.) BM rendelet A rendőrség testületén belül a megszólítás szabályozásának tárgyában.

437.576/1947. (VII.6.) BM rendelet A Magyar Rendőrségi Detektívek Országos Nyugdíjpótló Segélyző Egyesülete felosztatása, az 1938:XVII. tc. alapján.

290.089/1948.(I.9.)BM rendelet A rendőregyesületek alakítása, rendőri személyek abban való részvétele, valamint nevelési előadói tisztségek (nevelőtisztek) rendszeresítése tárgyában.

A 290 225/1948. (I.27.) BM rendelet A rendőregyesületek alakítása, rendőri személyek abban való részvétele, valamint nevelési előadói tisztségek (nevelőtisztek) rendszeresítése tárgyában kiadott 290.089/1948.(I.9.) BM rendelet kiegészítéséről

290.311/1948. (II.7.) BM rendelet A nevelési munkaterv készítésének irányelvei

290.764/1948.(III.12.) BM rendelet A rendőri összejövetelek, ünnepélyek rendezésének és a nem rendőri szervek által rendezett ünnepélyeken, összejöveteleken rendőri személyek részvételének szabályozása tárgyában.

280.000/1948. (III.15.) BM rendelet A rendőrség számára szolgálati szabályzat kiadása tárgyában.

281.000/1948. (III.27.) BM rendelet A rendőrség szervezetében közlekedésrendészeti alosztály felállítása tárgyában.

288.009/1948. (IX.10.) BM rendelet A Magyar Államrendőrség államvédelmi osztálya közép-fokú hatósági szervezetének megállapítása és elnevezésének megváltoztatása tárgyában.

288.010/1948. (IX.6.) BM rendelet a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága jogkörének megállapítása tárgyában.

274.000/1949. (II.14.) BM rendelet A rendőrség szervezetének a megváltoztatása tárgyában.

307.532/1949. (II.19.) BM rendelet A takarékosági szempontok érvényesítése tárgyában.

275.430/1949. (III.10.) BM rendelet A rendőrség vidéki főkapitánysága szervezetének és működésének megszüntetése tárgyában.

277.390/1949. (IV.26.) BM. rendelet Az országos főkapitányi státusz és feladatkör megszüntetése tárgyában.

257.000/1949. (VI.28.) BM rendelet A rendőregyesületek szervezete és működésének szabályozása továbbá „Rendőregyesületek Országos Központja” létesítése tárgyában.

7.500/1950. (III.15.) A Belügyminisztériumban a közrendészeti főosztály keretében és a kerületi rendőrfőkapitányságokon politikai osztályok felállítása, valamint egyes rendőrségi szerveknél politikai helyettes beosztás rendszeresítése tárgyában.

15.400/1950. (V.22.) BM rendelet a rendőrség szervezetéről.

5.000/1950. (XI.11.) BM rendelet a rendőrség szervezetéről.

6.100/1950. (XI.30) BM rendelet a közlekedést és a gépjárműveket ellenőrző szolgálat szervezetéről.

2.500/1950. (XII.01.) BM-KPM rendelet a közúti közlekedés szabályairól. (második KRESZ)

13.500/1951. BM r. a „Belügyi Közlöny” kiadása tárgyában.

154.809/1951. (VII.8.) BM rendelet Rendőregyesületek anyagi szolgálata.

9.000-4/1952. (VI.30.) BM rendelet a Rendőrség Szolgálati Szabályzata.

13-365/1952. BM utasítás A rendőrség tagjainak és családtagjainak a nyugdíjáról.

1/1953. (XII.4.) BM rendelet, a közúti közlekedés rendjének szabályozásáról. (harmadik KRESZ)

1/1954. (I. 9.) BM rendelet a személyigazolvánnyal ellátás végrehajtására.

3/1954. (XI.13.) BM rendelet Az egyes közlekedésrendészeti szabályok megszegőinek a helyszíni bírságolásáról.

27/1955. (V.26.) BM parancs A rendőrség közrendvédelmi szolgálatának fejlesztése tárgyában.

5.006/1956. (XII.3.) fegyveres erők miniszterének rendelete a gépkocsik felülvizsgálatáról.

1/1957.(III.19.) BM rendelet a kitiltásról és a rendőrhatalom felügyelet alá helyezéséről.

1/1957. (III.19.) BM parancs a „bajtárs” megszólítás helyett az „elvtárs” kifejezés használatának bevezetéséről.

2/1957. (III.24.) BM rendelet a személyi igazolványok érvényesítéséről.

18/1957. (IV.15.) legfőbb ügyésznek a belügyminiszterrel és az igazságügyminiszterrel közös utasítása a helyi igazságügyi és belügyi szervek vezetőinek időszakos értekezlete tárgyában.

14/1957. (V.9.) BM parancs a fegyelmi helyzet javításáról.

16/1957. (V.12.) BM parancs A belügyminisztérium személyi állományának felülvizsgálatáról.

34/1957.(V.31.) BM helyettes utasítás az OTP kölcsön felvételének lehetőségeiről.

52/1957. (XI.30.) BM parancs A személyi állomány jutalmazásáról.

8/1959. (IV.13.) BM parancs a „Belső elhárító-csoport” felállításáról.

2/1962. (IX. 29.) BM-KPM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól. (negyedik KRESZ)

0012/1965. (III.18.) BM parancssal kiadott Ideiglenes Szolgálati Szabályzat.

2/1968. (II.6.) BM parancs A rendőrség Szolgálati Szabályzata.

17/1973. (VII.1.) BM utasítás az Országos Közlekedésbiztonsági Tanács Ügyrendjének kiadásáról

024/1974. (XII.24.) belügyminiszteri parancs, a Légirendészeti Parancsnokság felállításáról.

1/1975. (II. 5.) KPM-BM együttes rendelet a közúti közlekedés szabályairól. (ötödik KRESZ)

4/1977. (IV.1.) BM parancs a BM II. Csoportfőnökség átszervezése Országos Rendőrfőkapitánysággá.

3/1995. (III. 1.) BM rendelet a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról.

13/1996. (VI. 28.) BM rendelet a vízi közlekedés rendőrhatósági igazgatásáról

22/1996. (IX.2.) BM rendelet a rendőrség szervezetének és működésének korszerűsítéséről. (A Légirendészeti Parancsnokságnak a Készenléti Rendőrséghez sorolása.)

26/2003. (VI.26.) BM-IM együttes rendelet a büntetőeljárás nyomozási szakaszában a sajtónak adandó tájékoztatásról.

62/2007. (XII. 23.) IRM rendelet a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról.

30/2011. (IX. 22.) BM rendelet a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról.

Városi szabályrendeletek

30.074/1871. (IX.5.) Pest város tanácsa szabályrendelete a Közúti vaspálya közlekedési rendjéről.

Szolgálati szabályzat szab. kir. Baja város rendőrközegei számára. (1884) Baja, Nánay Lajos könyvnyomdájából.

Nagy-Becskerek rendezett tanácsú város rendőrségének szolgálati szabályzata. (1888) Nagy-Becskerek.

Újvidék szab. kir. város rendőrszolgálati szabályzata. (1888) Újvidék.

Zombor szab. kir. város rendőrszolgálati szabályzata. (1888) Zombor.

Szolgálati szabályzat Debreczen sz. kir város rendőrsége számára. (1894) Debreczen, Nyomatott a város könyvnyomdájában.

Komárom szab. kir. város rendőrségének szervezeti és szolgálati szabályzata. (1894) Komárom, Spitzer Sándor könyvnyomdája.

Kaposvár rendezett tanácsú város rendőrségének szolgálati szabályzata. (1895) Kaposvárott, Berzsenyi Dániel Nyomdávalalatt.

Zala-Egerszeg rend. tan. város rendőrségének szolgálati szabályzata. (1895) Zala-Egerszeg, özv. Tahy Rozália Könyvnyomdája.

Hódmező-Vásárhely rendezett tanácsú város rendőrségének szolgálati szabályzata. (1896) Hódmező-Vásárhely.

Makó rendezett tanácsú városnak szervezései szabályrendelete. 448/1900. Makó, Kovács Antal.

Székesfehérvár szab. kir. város rendőrségének szolgálati és szervezései szabályzata. (1908) Székesfehérvár.

Országos rendőrfőkapitánysági rendelkezések

158/1957. (I.26.) országos rendőrfőkapitányi állományparancs a személyi állomány felülvizsgálatáról.

34/2007.ORFK utasítás a sajtóval történő kapcsolattartás rendjéről és az egységes tájékoztatásról.

1/2008. ORFK utasítás a Rendőrségi Tájékoztatási Irodáról és a Digitális Stúdióról.

7/2013. (II. 22.) ORFK utasítás az ORFK Szervezeti és Működési Szabályzatáról.

10/2013. (III.14.) ORFK utasítás a médiatartalom-szolgáltatók részére adható tájékoztatás rendjéről.

11/2015. (VII.10.) ORFK utasítás a hivatásos állomány tagjának az internetes felületen a hivatásos állományba tartozására vonatkozó adatok nyilvánosságra hozatalának szabályozásáról.

1957. május ORFK Közbiztonsági Főosztálya vezetőjének intézkedése a kerékpárnyilvántartások megszüntetésére.

2/1957. (VI.18.) ORFK Bűnügyi Főosztálya vezetőjének utasítása a társadalmi tulajdon védelmére.

2/1957. (VI.18.) ORFK Közbiztonsági Főosztálya vezetőjének utasítása. Ideiglenes nyári öltözködési szabályzat.

5/1957. (VI.26.) az Országos Rendőrfőkapitányság közbiztonsági főosztály vezetőjének utasítása a rendőrörsökre nyomozó tiszthelyettesek beállításáról.

6/1957. (VII.3.) az Országos Rendőrfőkapitányság közbiztonsági főosztály vezetőjének utasítása a vendéglátóipari üzemi egységek fokozott ellenőrzésére.

A budapesti főkapitány rendelkezései

1890. A detektív testület szabályzata és szolgálati utasítása. In: Vásárhelyi Gyula (szerk.) (1911): Rendészet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 862-881.

10.338/fk.eln.1892. Főkapitányi rendelet A rendőri őrség rendeltetése, hatásköre, szervezeti szabályzata és általános szolgálati utasítása. In: Vásárhelyi Gyula (szerk.) (1911): Rendészet. Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. 831-862.

1740/fk.eln.1896. Főkapitányi végzés A rendőri sajtóiroda szabályzata. In: Rendőrségi lexikon.

- 491/fk.eln.1901.(I.10.) Főkapitányi rendelet A Sajtóirodának kiadott közleményekről.
- 12.393./fk.eln.1901.(XI.29.) Főkapitányi intézkedés A fontosabb események jelentéséről.
- 11/fk.eln.1902.(I.2.) Főkapitányi körirat A Rendőri tudósítói szindikátusról.
- 9.889/fk.eln.1902.(X.26.) Főkapitányi végzés A Sajtóiroda ellátása.
- 11.385/fk.eln.1902.(XII.13.) Főkapitányi körirat A budapesti m. kir. állami rendőrség hivatalos lapja indítása.
- 3.789/fk.eln.1906.(IV.29.) Főkapitányi rendelet Rovatvezetői igazolvány és sajtójelvény.
- 8.939/fk.eln.1907.(IX.7.) Főkapitányi rendelet Sajtóiroda működése.
- 6.172/1908. (VI.16.) főkapitányi rendelet A dunai kerületi kapitányság mellett rendőri gyermekbíróság felállítása.
- 6.500/fk.eln.1922.(III.11.) főkapitányi rendelet A sajtóiroda megszüntetése.
- 19.135./fk.eln.1926. (IX.9.) főkapitányi rendelet A Közlekedési Osztag megszervezése.
- 10.000/1930. (VII.18) főkapitányi rendelet a KRESZ végrehajtására, a fővárosi közlekedés sajátosságait figyelembe véve.
- 5.584/fk.eln.1933. Főkapitányi rendelet Fényképes rovatvezetői igazolvány és sajtójelvény rendszeresítése.
- 6/fk.eln.1934. (IV.16.) Főkapitányi rendelet A karhatalmi zászlóalj felállítása.
- 20.899/fk.eln.1939. Fényképes rovatvezetői igazolvány és sajtójelvény.
- 11.386/fk.eln.1940.(V.18.) Sajtószolgálattal kapcsolatos intézkedések.
- 25/2017. (VII.28) Budapest rendőrfőkapitányának intézkedése, a Budapesti Rendőr-főkapitányság Szervezeti és Működési Szabályzatáról.

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A könyv a magyar rendőrség történetét mutatja be a kezdetektől napjainkig bizonyos időszakok hangsúlyosabb kiemelésével, csekély külföldi kitekintéssel. Külön kezeli a Fővárosi Rendőrség szervezetét és működési körét. Feltárja a rendőrség mibenlétét, kitér a megítéltetés kérdésére, valamint a testülettörténeti megközelítésekre. A rögzített ismeretanyag tárházát adja pontosított adatoknak, korábban készült rendőrség-történeti munkáknak és a rendelkező szabályozásoknak, fontosnak tekintve a korhűséget és a hivatkozások által nyújtott követhetőséget. Kellő alapot ad a témában történő felkészültségnek, illetőleg további elmélyülésnek.

SZERZŐI BEMUTATKOZÁS

Ernyes Mihály nyugállományú megyei rendőrfőkapitány, c. docens, a magyar rendvédelem-történet magistere. Alapító tagja a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaságnak. Fő kutatási területe a magyar rendőrség múltja.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiadványa

Kiadó:

Nemzeti Közszolgálati Egyetem;
Közigazgatási Továbbképzési Intézet
www.uni-nke.hu

Felelős kiadó:

Prof. Dr. Kis Norbert rektorhelyettes
Címe: 1083 Budapest, Üllői út 82.

Kiadói szerkesztő:

Zsoldos Sándor

Tördelőszerkesztő:

Friebert Máté

ISBN 978-963-498-186-2 (elektronikus)